

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo

**PROCES VSEBINSKE ANALIZE PRI KATALOGIZACIJI KNJIŽNIČNEGA
GRADIVA**

Primer visokošolskih knjižnic

Magistrsko delo

Mentor: dr. Alenka Šauperl, izr. prof.

Jelka Kos

Ljubljana, 2009

Ključna dokumentacija:

Ime in PRIIMEK: *Jelka KOS*

Naslov magistrskega dela: *Proces vsebinske analize pri katalogizaciji knjižničnega gradiva: primer visokošolskih knjižnic*

Kraj: *Ljubljana*; Leto: *2009*

Število strani: *215*; Število slik: *1*; Število tabel: *2*; Število prilog: *5*; Število bibliografskih opomb: *87*

Mentor: *dr. Alenka Šauperl, izr. prof.*

UDK: *025.343:027.7(497.4)*

Ključne besede: *vsebinska analiza, katalogizacija, visokošolske knjižnice, Slovenija*

Izvleček

Kljub stoletjem dolgi tradiciji organizacije informacij v knjižnicah in drugih informacijskih inštitucijah je malo znanega o tem, kako proces določanja vsebine dokumenta dejansko poteka. Pričujoče magistrsko delo odgovarja na vprašanje, kako katalogizatorji določijo ali identificirajo vsebino dokumenta. V kvalitativni raziskavi je sodelovalo 10 katalogizatorjev iz 9 slovenskih visokošolskih knjižnic. Za zbiranje podatkov sta bili uporabljeni dve različni metodi: opazovanje z metodo glasnega premišljevanja in pisanje dnevnika. Cilji raziskave so bili ugotoviti: (1) kateri deli dokumenta so ključni pri procesu vsebinske analize, (2) kateri pristopi k določanju vsebine so prisotni pri procesu vsebinske analize, (3) katere značilnosti so ključne pri procesu vsebinske analize, (4) kateri so koraki in kognitivni procesi pri procesu vsebinske analize in (5) ali in kako se proces vsebinske analize pri katalogizatorjih iz slovenskih visokošolskih knjižnic razlikuje od procesov, opisanih v učbenikih in standardu ISO. V pričujoči raziskavi so katalogizatorji večinoma pregledali naslov, kazalo vsebine, uvod/predgovor in pregledali ter prelistali celotno knjigo. Pri udeležencih raziskave je prevladoval v dokument usmerjen pristop k določanju vsebine. Pri procesu določanja vsebine so bili pri udeležencih raziskave opaženi 4 koraki: vnos podatkov, obdelava podatkov, zgostitev besedila in zaključek določanja vsebine. To magistrsko delo je na podlagi rezultatov in ugotovitev raziskave razvilo dva splošna modela procesa določanja vsebine z namenom razumeti proces določanja vsebine.

Prevod v angleščino

Title: *Subject analysis process during the cataloging process of library materials: the case of academic libraries*

Keywords: *subject analysis, cataloging, academic libraries, Slovenia*

Abstract

Despite centuries of organizing information in libraries and other information institutions, little is known about how aboutness determination process works. This case study is a qualitative exploration to investigate how catalogers determine or identify the aboutness of a document. The study uses observation, think-aloud procedures, diaries and follow up discussions (non-structured interviews) to understand participants' aboutness determination process. 10 catalogers at 9 Slovenian academic libraries were observed (think-aloud method) and wrote diaries about their work and experience with subject analysis. The aims of this research are to understand: (1) what bibliographic features are key to the subject analysis process, (2) what approaches to aboutness determination are involved in the subject analysis process, (3) what features are key to the subject analysis process, (4) what stages and cognitive processes are involved in the subject analysis process and (5) is the subject analysis process of catalogers at Slovenian academic libraries different from subject analysis processes, described in textbooks and ISO standard. In the study catalogers mostly examined the following parts of the document: title, table of contents, introduction/preface and examined the entire document. They used the document-oriented approach to aboutness determination. There were 4 stages in catalogers' aboutness determination process observed: the data input, data processing, text reduction and stopping the aboutness determination process. This research constructs two general models of the subject analysis process to help understand the aboutness determination process.

Magistrsko delo posvečam svojemu sostanovalcu in malemu Lojzku.

Zahvala

Zahvaljujem se desetim anonimnim katalogizatorjem, ki so sodelovali pri moji raziskavi. Iskrena hvala, da so mi dovolili, da sem jih opazovala pri njihovem delu. Iskreno se jim zahvaljujem, da so pisali dnevnik o svojem delu in dovolili, da sem jih prebrala.

Iskreno se zahvaljujem anonimni katalogizatorji, ki je bila moj »poskusni zajček«, pri kateri sem lahko preizkusila svojo tehnično opremo in vadila opazovanje z metodo glasnega premišljevanja. Zahvaljujem se ji za njene koristne pripombe pri sestavljanju vprašalnika za zbiranje osebnih podatkov.

Zahvaljujem se tudi svoji mentorici dr. Alenki Šauperl za skrbno in potrpežljivo vodenje pri raziskovanju in pisanju magistrskega dela.

»Vsebinsko označevanje ni strogo samo umetnost niti samo znanost, ampak združuje značilnosti obeh. Je umetnost, ker zahteva rahločutnost, intuicijo in okus. Je znanost, ker zahteva ustvarjanje in prepoznavanje vzorcev in pravil, vestno predanost slednjim in skrbno natančnost in točnost. Ni samo umetnost, zato ker odvrne in pogosto tudi kaznuje izvirnost, individualnost in odklone od norm. Ni znanost, zato ker je pragmatično in empirično; ne razvija niti se ne pokorava univerzalno uporabnim predpisom in ne daje univerzalno uporabnih rezultatov« (Rothman, 1974, str. 287).

KAZALO VSEBINE

1 UVOD.....	11
1.1 Opis problematike.....	11
1.2 Ozadje	11
1.3 Namen	12
1.4 Raziskovalna vprašanja	12
1.5 Pomen	13
1.6 Narava raziskave	13
1.7 Rezultati in ugotovitve	14
1.8 Opredelitev strokovnih izrazov	14
2 DOLOČANJE VSEBINE DOKUMENTOV	19
2.1 Vsebinska analiza	19
2.2 Vsebina dokumentov	20
2.2.1 Pojem kot vsebina dokumentov	20
2.2.2 Pristopi k določanju vsebine dokumentov	24
2.2.2.1 Pozitivistični, bibliometrični in statistični pristopi k določanju vsebine dokumentov	26
2.2.2.2 Subjektivistični vidik določanja vsebine dokumentov	27
2.2.2.3 V dokument usmerjen pristop k določanju vsebine	29
2.2.2.4 V vsebino usmerjen pristop k določanju vsebine	31
2.2.2.5 V uporabnike oz. zahtevo usmerjen pristop k določanju vsebine	32
2.2.2.6 V domeno usmerjen pristop k določanju vsebine	34
2.2.2.7 Na lingvistiki osnovani pristopi k določanju vsebine	36
3 PREGLED RAZISKAV O VSEBINSKI ANALIZI, PREDMETNEM OZNAČEVANJU, KLASIFICIRANJU IN POVZEMANJU	38
3.1 Empirične raziskave o vsebinski analizi, predmetnem označevanju in klasificiranju v knjižničnem okolju	38
3.2 Empirične raziskave o vsebinskem označevanju in povzemanju v neknjižničnem okolju	45
3.3 Modeli o določanju vsebine, vsebinskem označevanju in povzemanju	46
4 VSEBINSKA ANALIZA V KATALOGIZACIJSKIH PRIROČNIKI IN UČBENIKIH	49

4.1 Pregled slovenske strokovne literature	49
4.1.1 Splošni učbeniki in priročniki o bibliotekarstvu	49
4.1.2 Pravilniki, priročniki in učbeniki vsebinske obdelave	50
4.1.3 Članki v strokovni publicistiki	52
4.1.4 Zaključek pregleda slovenske strokovne literature o vsebinski obdelavi	53
4.2 Pregled tuje strokovne literature	54
4.2.1 Mednarodni standard	54
4.2.2 Učbeniki, priročniki in pravilniki katalogizacije ter vsebinske obdelave v knjižničnem okolju	56
4.2.3 Učbeniki, priročniki o vsebinski obdelavi in organizaciji informacij v neknjižničnem okolju	58
4.2.4 Zaključek pregleda tuje strokovne literature o vsebinski obdelavi	63
5 KOGNITIVNI PROCESI PRI PROCESU VSEBINSKE ANALIZE	66
5.1 Spomin	66
5.2 Predstavljanje in organiziranje znanja	67
5.3 Branje in razumevanja besedila	68
5.3.1 Branje	68
5.3.2 Razumevanje besedila	70
5.4 Model razumevanja pri vsebinski analizi	73
6 METODOLOGIJA	76
6.1 Udeleženci	76
6.2 Izbira kraja raziskave	78
6.3 Izbira dokumentov	78
6.4 Zbiranje podatkov	79
6.4.1 Opazovanje z metodo glasnega premišljevanja	80
6.4.2 Dnevnik	81
6.4.3 Diskusija z nestrukturiranim intervjujem	81
6.5 Analiza podatkov	82
7 PREDSTAVITEV PODATKOV	83
7.1 Pet zgodb opazovanih katalogizatorjev.....	83
7.1.1 Veronikina zgodba	84
7.1.1.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa	89
7.1.1.2 Metodološke opombe	91

7.1.2 Lenartova zgodba	91
7.1.2.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa	96
7.1.2.2 Metodološke opombe	97
7.1.3 Katjina zgodba	97
7.1.3.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa	104
7.1.3.2 Metodološke opombe	105
7.1.4 Nikina zgodba	106
7.1.4.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa	111
7.1.4.2 Metodološke opombe	112
7.1.5 Klarina zgodba	112
7.1.5.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa	118
7.1.5.2 Metodološke opombe	120
7.2 Pet zgodb piscev dnevnika	120
7.2.1 Lanina zgodba	121
7.2.1.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa	126
7.2.1.2 Metodološke opombe	127
7.2.2 Janina zgodba	127
7.2.2.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa	132
7.2.2.2 Metodološke opombe	133
7.2.3 Nežina zgodba	133
6.2.3.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa	139
7.2.3.2 Metodološke opombe	140
7.2.4 Sarina zgodba	140
7.2.4.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa	145
7.2.4.2 Metodološke opombe	146
7.2.5 Marjina zgodba	146
7.2.5.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa	151
7.2.5.2 Metodološke opombe	152
8 REZULTATI IN UGOTOVITVE	153
8.1 Pregledovanje delov knjige	155
8.2 Pregledovanje vsebine	158
8.3 Koraki in kognitivni procesi pri vsebinski analizi	163
8.3.1 Vnos podatkov	163

8.3.2 Obdelava podatkov	166
8.3.3 Zgostitev besedila	171
8.3.4 Zaključek določanja vsebine	173
8.4 Gesljenje	174
8.5 Klasificiranje	175
8.6 Splošni model procesa določanja vsebine	175
9 RAZPRAVA O REZULTATIH IN UGOTOVITVAH	180
9.1 Raziskave o vsebinski obdelavi	180
9.2 Učbeniki katalogizacije in vsebinske obdelave	185
10 POVZETEK IN ZAKLJUČEK	190
10.1 Povzetek	190
10.2 Zaključek	197
11 PRILOGE	199
12 LITERATURA	209
 KAZALO TABEL	
Tabela 1: Leto končane univerzitetne izobrazbe in leta delovnih izkušenj	77
Tabela 2: Strokovno področje dodiplomskega študija udeležencev raziskave	77
 KAZALO SLIK	
Slika 1: Pojemovni trikotnik	21

SEZNAM KRATIC

LCNAF – Library of Congress Authority Files

LO – Luokitusopas

NUK – Narodna univerzitetna knjižnica

SSG – Splošni slovenski geslovník

SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika

SSSG – Spletni splošni slovenski geslovník

UDK – Univerzalna decimalna klasifikacija

ZDA – Združene države Amerike

1 UVOD

Današnja znanost se hitro razvija in napreduje in s tem hitro naraščajo potrebe po novem znanju in spretnostih. Zato je možnost iskanja dokumentov tudi po vsebini zelo pomembna. Uporabniki namreč pogosto pristopijo k informacijskim virom ne z imeni avtorjev ali naslovi dokumentov, ampak s temo za svoj študij ali pa z vprašanjem, ki zahteva odgovor. Pogosto iščejo dokumente ali informacije na določeno temo. Zato da bi pripravili vse potrebno za takšen pristop k informacijskim virom, je treba urediti dokumente in zapise za njih v katalogih, bibliografijah, računalniških podatkovnih zbirkah itd. tako, da so dokumenti lahko najdeni po vsebini. Predstavljanje znanja, ki ga vsebujejo dokumenti, je naloga vsebinske obdelave. Ta je tako ena izmed važnejših aktivnosti, ki podpira proces poizvedovanja.

Kakovost poizvedovanja je zelo odvisna od kakovosti predstavljanja vsebine dokumentov. Če je to predstavljeno nezadostno ali neustrezno, bo kakovost poizvedovanja prav tako neustrezna ali nezadostna. Neustrezno ali nezadostno predstavljanje vsebine dokumentov lahko vodi do neuspešnega iskanja informacij in tako nezadovoljstva uporabnikov.

Zato je pomembno, da katalogizatorji pri procesu vsebinske obdelave dokumentom ustrezno določijo vsebino in določeno vsebino predstavijo z ustreznimi vsebinskimi oznakami. Kljub stoletjem dolgi tradiciji organizacije informacij v knjižnicah in drugih informacijskih inštitucijah je malo znanega o tem, kako proces določanja vsebine dokumentov dejansko poteka. Pričujoče magistrsko delo odgovarja na vprašanje, kako katalogizatorji določijo ali identificirajo vsebino dokumenta.

1.1 Opis problematike

Ta kvalitativna raziskovalna naloga raziskuje dejanski proces vsebinske analize katalogizatorjev pri njihovem običajnem delu. V središču raziskovanja so postopki in kognitivni procesi, ki se pojavljajo pri določanju vsebine dokumentov. Celovito razumevanje postopka bo prispevalo k razvoju izobraževanja katalogizatorjev, kar se bo odražalo tudi v izboljšanju iskanja po vsebini v knjižničnih katalogih.

1.2 Ozadje

Kljub temu da v strokovni literaturi o bibliotekarstvu in informacijski znanosti piše, da je določanje ustrezne vsebine pri vsebinski obdelavi dokumentov najpomembnejši korak, od katerega je odvisen vsak naslednji korak, je vsebinska analiza manj raziskana in opisana kot ostali postopki v vsebinski obdelavi. Strokovna literatura o bibliotekarstvu in informacijski

znanosti se večinoma osredotoča na fazo prevajanja rezultata vsebinske analize v sistem za vsebinsko označevanje in pripomočkom za njegovo uporabo.

Kljub dolgi tradiciji vsebinske obdelave je malo znanega o tem, kako katalogizatorji določijo vsebino dokumenta. Strokovna literatura o bibliotekarstvu in informacijski znanosti ne raziskuje in opisuje kognitivnih procesov, ki se pojavljajo med vsebinsko analizo. Avtorji v strokovni literaturi opozarjajo na pomanjkanje poznavanja in razumevanja kognitivnih procesov pri določanju vsebine in pozivajo k njihovem raziskovanju (Todd, 1992; Mai, 2000a).

Empirično še ni jasno, kako proces vsebinske analize dejansko poteka (Mai, 2000a; Šauperl, 1999, 2002). O tem postopku je opravljenih relativno malo raziskav. Šauperl je pokazala, da se proces vsebinske analize nekoliko razlikuje med katalogizatorji v ameriških visokošolskih in splošnih knjižnicah ter da se postopek slovenskih knjižničarjev razlikuje od obeh prejšnjih (Šauperl, Saye, 1998; Šauperl, 1999, 2002, 2005a). Pričujoča raziskovalna naloga je nadaljevanje raziskovalnega dela Alenke Šauperl o procesu vsebinske analize. Struktura te raziskave je osnovana na raziskavah Alenke Šauperl o procesu vsebinske analize (Šauperl, Saye, 1998; Šauperl, 1999, 2002, 2005a).

1.3 Namen

Namen tega magistrskega dela je spoznavanje in razumevanje procesa vsebinske analize, predvsem kognitivnih procesov, ki se pojavljajo pri določanju vsebine dokumentov. Razumevanje tega procesa je pomembno za izobraževanje katalogizatorjev in izboljšanje iskanja po vsebini v knjižničnih katalogih.

1.4 Raziskovalna vprašanja

Glede na to, da je v Sloveniji objavljenih manj učbenikov na temo vsebinske analize, se nam postavljajo naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kateri deli dokumenta so ključni pri procesu vsebinske analize pri katalogizatorjih v slovenskih visokošolskih knjižnicah?
2. Kateri pristopi k določanju vsebine pri vsebinski analizi so prisotni pri katalogizatorjih v slovenskih visokošolskih knjižnicah?
3. Katere značilnosti so ključne pri procesu vsebinske analize pri katalogizatorjih v slovenskih visokošolskih knjižnicah?
4. Kateri so koraki in kognitivni procesi pri procesu vsebinske analize pri katalogizatorjih v slovenskih visokošolskih knjižnicah?

5. Ali in kako se proces vsebinske analize pri katalogizatorjih v slovenskih visokošolskih knjižnicah razlikuje od procesov, opisanih v učbenikih in standardu ISO?

1.5 Pomen

Celovito razumevanje procesa vsebinske analize je pomembno iz več razlogov. Z razumevanjem in poznavanjem, kako poteka vsebinska analiza, se lahko izboljša iskanje po vsebini v knjižničnih katalogih. Za kvaliteto iskanja po vsebini je namreč pomembno, da katalogizator določi ustrezno vsebino dokumenta. Zato je treba stremeti k nenehnemu izboljšanju vsebinske analize dokumenta. Da lahko izboljšamo vsebinsko analizo dokumenta, pa moramo bolje razumeti procese vsebinske analize.

Celovito razumevanje procesa vsebinske analize lahko pripomore k izpopolnjevanju izobraževanja katalogizatorjev, kar bi se odražalo tudi v boljšem vsebinskem opisu dokumentov v knjižničnih katalogih in s tem tudi v izboljšanju iskanja po vsebini v knjižničnih katalogih.

1.6 Narava raziskave

Pričujoča raziskava je kvalitativna raziskava. To je raziskava, pri kateri sestavljajo osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, besedni opisi ali pripovedi, in v kateri je to gradivo tudi obdelano in analizirano na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila, in brez operacij nad števili (Mesec, 1998). V pričujoči raziskavi gre za študijo manjšega števila primerov. V raziskavi je sodelovalo 10 katalogizatorjev iz slovenskih visokošolskih knjižnic z najmanj enim letom delovnih izkušenj na trenutnem delovnem mestu.

Za zbiranje podatkov sta bili uporabljeni dve različni metodi: opazovanje z metodo glasnega premišljevanja in pisanje dnevnika. 5 katalogizatorjev je bilo opazovanih, medtem ko so na glas premišljevali in opisovali svoje delo. Po analizi podatkov opazovanja je bil narejen model katalogizacijskega procesa, ki je bil osnova za diskusijo z nestrukturiranim intervjujem. Namen diskusije je bilo razjasniti morebitne nejasnosti opazovanja. Model opazovanega katalogizacijskega procesa se je z novimi informacijami iz diskusije prenovil, preuredil in dopolnil in tako ponazoril proces, kot je dejansko potekal.

Druga skupina 5 katalogizatorjev je pri svojem delu pisala dnevnik. Prav tako je bil po analizi podatkov iz dnevnika narejen model katalogizacijskega procesa, ki je bil osnova za diskusijo z nestrukturiranim intervjujem. Namen diskusije je bilo razjasniti morebitne nejasnosti iz

dnevnika. Model katalogizacijskega procesa iz dnevnika se je z novimi informacijami iz diskusije prenovil, preuredil in dopolnil in tako ponazoril proces, kot je dejansko potekal.

1.7 Rezultati in ugotovitve

Rezultati opazovanj in pisanja dnevnikov so predstavljeni v 10 zgodbah, ki opisujejo proces vsebinskega označevanja posameznega katalogizatorja. 5 zgodb opazovanih katalogizatorjev odraža proces katalogiziranja, kot je dejansko potekal v prisotnosti raziskovalca. Zgodbe 5 opazovanih katalogizatorjev so podrobne, vendar ponazorijo samo proces katalogiziranja treh knjig, ki so jih katalogizatorji izbrali za opazovanje. Drugih 5 zgodb piscev dnevnika odraža proces, kot je bil zabeležen v dnevnikih. Zgodbe piscev dnevnika so ali podrobne ali ne, vendar pa vse zgodbe ponazorijo samo proces katalogiziranja treh knjig, ki so jih katalogizatorji izbrali za pisanje dnevnika.

Ker je pričujoča raziskava študija manjšega števila primerov, izbor enot raziskovanja ni potekal na podlagi reprezentativnega vzorčenja. Za sodelovanje pri raziskavi niso bili izbrani izjemni posamezniki. V raziskavo se je lahko vključil kdorkoli, ki je ustrezal kriterijem za sodelovanje pri raziskavi. Mogoče je predpostavljati, da udeleženci predstavljajo majhen vzorec iz populacije in da lahko obstajajo podobni katalogizatorji v slovenskih knjižnicah.

1.8 Opredelitev strokovnih izrazov

Ker se strokovna terminologija na področju teorije vsebinske analize v literaturi o bibliotekarstvu in informacijski znanosti precej razlikuje in ker je slovenska bibliotekarska terminologija na področju vsebinske obdelave v razvoju in tako še neustaljena, se morajo strokovni izrazi, ki se uporabljajo v pričujočem magistrskem delu, točno opredeliti. Sledeče podpoglavje vsebuje opredelitev dvoumnih strokovnih izrazov, ki se uporabljajo v tem magistrskemu delu.

»**Aboutness**« je celota predmetov, ki jih eksplicitno ali implicitno pokriva besedilo dokumenta (Wellisch, 2000). »Aboutness« je trenutno razširjen izraz v strokovni literaturi o bibliotekarstvu in informacijski znanosti.

Angleški izraz »aboutness« je po angleških besedotvornih pravilih samostalniška tvorjenka iz »what is about« (o čem je). Beseda »aboutness« je sestavljena iz podstave »about« in obrazila »-ness«, ki je po angleških besedotvornih pravilih končnica za tvorjenje samostalnikov. Pri vsebinski analizi katalogizator določa »aboutness« dokumenta. Ugotoviti mora, kaj je

»aboutness« dokumenta oz. o čem dokument govori: »determining what the intellectual content of item is »about«« (Taylor, 2006, str. 301).

Angleškega izraza »aboutness« ne moremo rabiti v slovenščini ali ga dobesedno prevesti v slovenščino. Zato se v teoretičnem in raziskovalnem delu magistrskega dela uporablja izraz **vsebina** kot enakovreden izraz angleškemu izrazu »aboutness« za celoto predmetov, ki jih eksplicitno ali implicitno pokriva besedilo dokumenta (glej tudi opredelitev strokovnega izraza **vsebina**).

Hjorland (2001) opozori na terminološko nedorečenost in nedoslednost pri uporabi strokovnih izrazov s področja teorije vsebinske analize. Napiše, da teorije »aboutness«, vsebinske analize in sorodnih pojmov, kot so tematskost (angl. topicality), v literaturi o informacijski znanosti in sorodnih disciplinah pogosto med seboj niso povezane. Poziva, da mora teorija poizvedovanja navesti, kateri pojmi so sinonimi, in definirati pomen pojmov, ki niso sinonimi. Hjorland (2001) poskuša razlikovati med izrazi, ki so včasih obravnavani kot sinonimi včasih pa uporabljeni z drugačnim pomenom. To so: predmet (angl. subject), »aboutness«, snov (angl. topic), tema (angl. theme), domena (angl. domain), področje (angl. field), vsebina (angl. contents), relevantnost (angl. relevance) in informacije (angl. information) in drugi, kot so npr. disciplina (angl. discipline) in pojem (angl. concept). Po njegovem sta predmet (angl. subject) in »aboutness« sinonima. Predlaga, naj se uporablja prvi.

Slovenska strokovna terminologija je na področju teorije vsebinske analize v razvoju in tako še neustaljena. Zaradi tega se morajo predvsem temeljni pojmi teorije vsebinske analize, ki se nanašajo na vsebinskost/tematskost, kot so vsebina, predmet, tema in pojem, točno opredeliti. Pričujoče magistrsko delo poskuša razlikovati med temi pojmi, točno opredeliti njihov pomen in navesti, kateri pojmi so ali niso sinonimi. Omenjeni pojmi so namreč v vsakdanjem življenju včasih obravnavani kot sinonimi včasih pa uporabljeni z drugačnim pomenom. Njihovi pomeni v SSKJ in vsakdanjem življenju se razlikujejo od pomenov, ki jih imajo ti pojmi v teoriji vsebinske analize (glej tudi opredelitev strokovnih izrazov **vsebina**, **tema**, **predmet** in **pojem**).

Dokument je prenosu informacije namenjena materializirana oblika duhovne stvaritve, npr. članek, zapis, slika, publikacija (Delovno ..., 2005). V pričujočem magistrskem delu se za knjigo, publikacijo, knjižnično gradivo ... uporablja izraz dokument.

Izraz **katalogizacija** v pričujočem magistrskem delu zajema tako opisno katalogizacijo, ki se ukvarja z opisom fizičnih lastnosti dokumenta in ugotavlja odgovornost za vsebino, kot tudi vsebinsko obdelavo, ki se ukvarja z določanjem vsebine dokumenta in opredelitvijo njegove vsebine z vsebinskimi oznakami (Taylor, 2006).

Katalogizator je knjižničar, ki je usposobljen za katalogizacijo (Delovno ..., 2005). V pričujočem magistrskem delu se za osebe, ki opravljajo opisno katalogizacijo hkrati z vsebinsko obdelavo, in tudi za osebe, ki opravljajo samo vsebinsko obdelavo, uporablja izraz katalogizator.

Klasificiranje ali klasifikacija je označevanje vsebine dokumenta z oznakami klasifikacijskega sistema.

Pojem je beseda, besedna zveza za poimenovanje abstraktne predstave, predmeta¹, dogodka, kraja (Delovno ..., 2005). SSKJ ga definira kot miselno tvorbo, določeno z bistvenimi lastnostmi, značilnostmi konkretnega ali abstraktnega predmeta, predmetov. V magistrskem delu se izraz pojem uporablja za najmanjšo enoto, ki sestavlja vsebino dokumenta. Brown (1986) loči med vsebino in obliko. Prva nam pove, o čem je dokument (npr. vsebinska analiza, katalogizacija, visokošolske knjižnice ...), druga pa kaj je dokument (npr. magistrsko delo, pregledni članek, esej ...). Katalogizator lahko izrazi pojem s svojimi besedami ali z besedami, ki jih uporablja avtor dokumenta (glej tudi opredelitev strokovnih izrazov **vsebina**, **tema** in **predmet**).

Poskusno geslo je pojem, ki ga katalogizator identificira v dokumentu in ga uporabi za iskanje veljavnih gesel v geslovniku ali lokalnem in/ali vzajemnem katalogu. Katalogizator izrazi identificirane pojme s svojimi besedami ali uporabi besede iz dokumenta.

Povzemanje je označevanje vsebine dokumenta z vezanim besedilom, ki je zgoščena zapisana predstavitev vsebine dokumenta. Slednja lahko nadomesti branje izvirnika. Rezultati povzemanja so lahko povzetek, izvleček (abstrakt), anotacija.

---

¹ V pričujočem magistrskem delu se namesto izraza predmet uporablja izraz stvar v pomenu »kar obstaja neodvisno od človekove zavesti, mišljenja in je zaznavno s čuti, z umom, zlasti kot celota kakih lastnosti« (SSKJ). S tem se želimo izogniti dvomnosti razumevanja pomena izraza predmet, ki ga v tem magistrskem delu uporabljamo v pomenu »pojem, kombinacija pojmov, ki predstavljajo temo dokumenta« (Delovno ..., 2005).

Predmet je pojem ali skupina pojmov, ki jih eksplicitno ali implicitno pokriva besedilo dokumenta (Wellisch, 2000). *Delovno gradivo VIII za Bibliotekarski terminološki slovar* (2005) definira predmet kot pojem, kombinacija pojmov, ki predstavljajo temo dokumenta. Izraz predmet je delni sinonim izrazu tema (glej tudi opredelitev strokovnih izrazov **vsebina**, **tema** in **pojem**).

Predmetno označevanje (gesljenje) je označevanje vsebine dokumenta z besedami iz naravnega jezika, tj. s predmetnimi oznakami (v tem magistrskem delu se za predmetno oznako uporablja kot njen enakovredni izraz tudi izraz geslo), z deskriptorji ali s ključnimi besedami.

Tema je dejavnost, dejanje, značilnost, lastnost, stvar, proces, postopek, dogodek, kraj ali čas, ki jih obravnava dokument (Wellisch, 2000). Izraz tema je delni sinonim izrazu predmet (glej tudi opredelitev strokovnih izrazov **vsebina**, **predmet** in **pojem**).

Vsebina (angl. **aboutness**) je celota predmetov, ki jih eksplicitno ali implicitno pokriva besedilo dokumenta (Wellisch, 2000). Pojem vsebine torej zajema vse predmete, ki jih pokriva besedilo dokumenta. Odnos med vsebino in predmetom se lahko ponazori z metaforo mozaika. Vsebina celotnega dokumenta je mozaik. Celoten mozaik, torej vsi kamenčki v mozaiku so vsebina dokumenta, medtem ko je posamezen kamenček v mozaiku predmet. Vsi kamenčki v mozaiku, torej vsi predmeti sestavljajo vsebino dokumenta.

Pri vsebinski analizi katalogizator določa vsebino dokumenta. Ugotoviti mora, kaj je vsebina dokumenta oz. o čem dokument govori (Šauperl, 2000) (glej tudi opredelitev strokovnega izraza »**aboutness**«).

Katalogizator lahko določa vsebino dokumenta na nivoju celotne vsebine dokumenta. To pomeni, da identificira vsebino celotnega dokumenta, tj. vsebino kot celoto. Drugi nivo določanja vsebine je določanje vsebine dokumenta na nivoju posameznega dela vsebine. Slednje pomeni, da katalogizator identificira posamezen del vsebine dokumenta, ki še z drugimi deli vsebine sestavlja celotno vsebino dokumenta. Tretji nivo določanja vsebine dokumenta je nivo poglavja. To pomeni, da katalogizator določi vsebino posameznega poglavja.

Vsebinska analiza je prvi korak pri vsebinskem označevanju dokumenta. Vsebinsko analizo opravljajo katalogizatorji takrat, ko ugotavljajo vsebino dokumenta, da bi ga opisali po

načelih in s sistemi za vsebinski opis knjižničnega gradiva (npr. klasifikacijski sistem ali geslovník). Enota analize je dokument. Rezultat pa je manjše število skrbno izbranih izrazov, ki na kratko opisujejo vsebino dokumenta (Šauperl, 2005b). V pričujočem magistrskem delu se namesto vsebinske analize uporabljata tudi njena enakovredna izraza **določanje ali identificiranje vsebine dokumenta**.

Vsebinska obdelava je jedrnata predstavitev vsebine dokumenta, publikacije z določanjem vsebinskih oznak za katalog, bibliografijo (Delovno ..., 2005). Obsega analizo in opis vsebine dokumentov tako, da so lahko najdljivi po vsebini. Vsebinsko obdelavo lahko razdelimo na tri dejavnosti: predmetno označevanje, klasificiranje in povzemanje.

Značilnost je vidik dokumenta, ki ni vsebina dokumenta. Značilnosti vključujejo vidike, kot so npr. uporabnost, avtorstvo, stil, kakovost, jezik, ime založnika in zbirke, raziskovalne metode, intelektualna raven, ciljna skupina bralcev (komu je dokument namenjen) itd. (Wellisch, 2000).

Vsebinsko označevanje je označevanje vsebine dokumenta z vsebinskimi oznakami, ki so besede iz naravnega jezika (predmetne oznake, deskriptorji ali ključne besede) in besedne ali nebesedne predstavitve – simboli (klasifikacijske oznake). Vsebinsko označevanje lahko razdelimo na dve dejavnosti: predmetno označevanje in klasificiranje.

2 DOLOČANJE VSEBINE DOKUMENTOV

V prvem podpoglavju sledečega poglavja je podana teoretična opredelitev pojma vsebinske analize. Pri vsebinski analizi katalogizatorji določajo vsebino dokumenta. Pri določanju vsebine dokumenta se postavlja vprašanje: kaj je dejansko vsebina dokumenta. Na to vprašanje odgovarja drugo podpoglavje tega poglavja, ki je razdeljeno na dva dela. Prvi del je osredotočen na pojme v vsebinski analizi. Namenjen je vrstam pojmom, ki jih katalogizatorji izbirajo v vsebinski analizi, da predstavijo vsebino dokumenta. V drugem delu je podan pregled, kako različni avtorji pojmujejo vsebino dokumenta.

2.1 Vsebinska analiza

Vsebinsko označevanje je analiza in opis vsebine dokumentov tako, da lahko med iskanjem informacij najdemo dokumente in njihova sporočila (Anderson, 1995). Po standardu ISO 5963 (1996) vsebinsko označevanje sestoji iz treh korakov, ki se v praksi lahko prekrivajo. Ti koraki so: (1) pregledovanje dokumenta in dognanje njegove vsebine, (2) identificiranje glavnih pojmov in (3) izražanje teh pojmov v izrazih sistema za vsebinsko označevanje. Prav tako nekateri avtorji v strokovni literaturi o vsebinski obdelavi menijo, da vsebinsko označevanje dokumenta poteka v treh korakih (npr. Chan, 1994; Olson, Boll, 2001). Prvi korak v vsebinskem označevanju je določanje celotne vsebine dokumenta, v drugem koraku sledi odločanje, kateri vidiki vsebine dokumenta bodo predstavljeni v zapisu za dokument, tretji korak pa vsebuje prevod pojmov ali vidikov v sistem za vsebinsko označevanje in s tem omogoči, da so dokumenti lahko najdeni po vsebini. Prav tako Langridge (1989) loči tri korake v vsebinskem označevanju, ki so vsebinska analiza, prevod rezultata vsebinske analize dokumenta v sistem za vsebinsko označevanje (klasifikacijski sistem, seznam predmetnih oznak, tezaver) in dodelitev vsebinske oznake.

Nasprotno pa nekateri avtorji v strokovni literaturi o vsebinski obdelavi ločijo dva koraka v tem procesu: vsebinska analiza in prevajanje rezultata vsebinske analize dokumenta v izraze sistema za vsebinsko označevanje (npr. Brown, 1986; Iivonen, Kivimaki, 1998; Fugmann, 1993; Lancaster, 2003).

Vsebinsko označevanje je torej pogosto razloženo kot dvo- ali trikoračni proces. Mai (2005) pa predstavi pristop k določanju vsebine dokumentov, ki je usmerjen v domeno. V tem pristopu so zgoraj omenjeni koraki vsebinskega označevanja zadnji koraki v seriji analiz, ki se začnejo z analizo domene in vključujejo analizo uporabnikovih informacijskih potreb kot tudi katalogizatorjevih vlog.

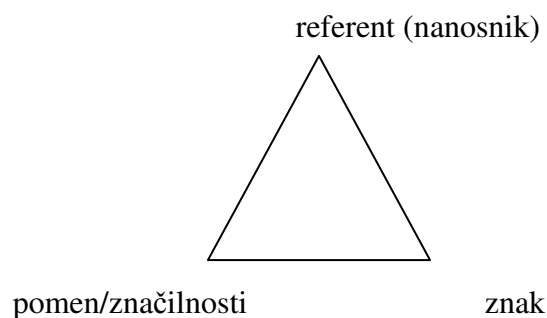
Vsebinska analiza je prvi korak pri vsebinskem označevanju dokumenta. Katalogizator pri vsebinski analizi dokumenta ugotovi njegovo vsebino in obliko. Najprej mora ugotoviti, kaj je vsebina dokumenta oz. o čem dokument govori. Nato mora ugotoviti, v kakšni obliki je dokument (npr. bibliografije, enciklopedije, učbeniki itd.) (Šauperl, 2000). Brown (1986) napiše, da je vsebinska analiza kot prvi korak v praksi vsebinskega označevanja odločanje, o čem je dokument. Brown (1986) meni, da mora katalogizator pri vsebinskem označevanju, ki omogoča dostop do informacij po vsebini, v fazi vsebinske analize dokumenta poskušati predvideti informacijske potrebe knjižničnega uporabnika. Vsebinska analiza po njegovem mnenju tako izbira in imenuje pojme, kot so izraženi in iskani v dokumentih. Lancaster (2003) prav tako pojmuje vsebinsko analizo kot odločanje, o čem je dokument, to je »kaj pokriva« (Lancaster, 2003, str. 9). Chan (1994, str. 491) vsebinsko analizo definira kot proces identificiranja vsebine dokumenta. Rezultati so lahko prikazani v katalogu ali bibliografiji z besednimi ali nebesednimi predstavitvami – simboli, kot so oznake v klasifikacijskemu sistemu, ali z besedami, kot so predmetne oznake ali deskriptorji. Prav tako Wynar in Taylor (1985), Taylor in Miller (2000) ter Taylor (2006) napišejo, da se vsebinska analiza ukvarja z določanjem, o čem dokument je oz. kaj je vsebina dokumenta.

2.2 Vsebina dokumentov

2.2.1 Pojem kot vsebina dokumentov

Iivonen in Kivimaki (1998) poudarjata, da lahko v vsebinskem označevanju najdemo dva različna nivoja: pojmovni nivo (intelektualna analiza) in terminološki nivo (opis). Na pojmovnem nivoju je analizirana vsebina dokumenta. Izbrani so tisti pojmi, ki jih dokument obravnava. V tej analizi katalogizator ne bere besed kot niz znakov, temveč kot simbole pojmov oz. idej. Beseda v tem primeru predstavlja neki pojem ali idejo, o kateri dokument razpravlja. Po taki intelektualni analizi se katalogizator preseli na terminološki nivo. Pojme, ki jih je prepoznal na prejšnjem nivoju, mora izraziti z besedami ali s simboli, tj. s predmetnimi ali klasifikacijskimi oznakami. Čeprav katalogizatorji in uporabniki uporabljajo različne besede, ki opisujejo isti dokument, se še vedno lahko nanašajo na isti pojem. Večina raziskav o vsebinskem označevanju se osredotoča na vsebinske oznake in ne na pojme.

Razlika med obema nivojema temelji na pojmovnem trikotniku, ki ga je razvila Dahlberg (1978, 1981) na osnovi referenčnega trikotnika Charlesa Kayja Ogdena in Ivorja Armstronga Richardsa.

Slika 1: Pojemovni trikotnik (Dahlberg, 1978, 1981)

Dahlberg (1978, 1981) pojem obravnava kot triado, sestavljeno iz referenta (nanosnika), pomena (lahko tudi značilnosti), ki ga/jih pripisujemo referentu, in znaka, s katerim poimenujemo referenta in njegove značilnosti. Referent so konkretne in abstraktne stvari, dejavnosti, ideje, dejstva, teme itd. Na referenta se pomen/značilnosti in znak nanašajo, zatorej izraz »referent« oz. »nanosnik«. Vsak pojem ima referenta, o katerem lahko izjavimo preverjene trditve, ki določajo značilnosti in odnose referenta. Celoto vseh preverjenih trditev o referentu lahko povzamemo in/ali sintetiziramo z znakom, ki bo nato predstavljal pojem v vsakem komunikacijskem procesu. Z znakom poimenujemo pojem. Pojem torej izražamo in komuniciramo z znakom. Znak je ime pojma in pojem pomen znaka. Pojem je po Ingetraut Dahlberg (1978, 1981) in Fugmannu (1993) definiran kot enota znanja in trditve o njegovem referentu so elementi znanja, tudi znani kot značilnosti danega pojma.

Wellisch (2000) pojem opredeli kot enoto mišljenja, miselno tvorbo, sestavljeno iz nekaj ali vseh značilnostih konkretne ali abstraktne, stvarne ali namišljene stvari, značilnosti, dejavnosti, procesa, kraja ali časa. Pojmi obstajajo kot abstraktne entitete neodvisno od besed, s katerimi jih izražamo v jeziku.

Pojme lahko razvrstimo v različne kategorije. Dahlberg (1978) na osnovi Aristotelove klasifikacije osnovnih kategorij oblikuje svojo kategorizacijo. Referente razdeli v 4 kategorije. Prva kategorija so entitete, ki jih razdeli v tri podkategorije, tj. principi, abstraktne in konkretne stvari. Druga kategorija so značilnosti, ki jih razdeli 3 podkategorije: kvantitete, kvalitete in odnosi. Tretja kategorija so dejavnosti, ki jih razdeli v postopke, stanja in procese, ter zadnja, četrta kategorija so dimenzije, tj. čas, kraj in položaj.

Vsebinska analiza, na kateri sloni prevajanje v vsebinske oznake, se ukvarja z naravo znanja in utelešenjem znanja v dokumentih. Konec vsebinskega označevanje je torej praktičen, toda začetek mora biti filozofski (Langridge, 1989).

Brown (1986) se pri vsebinski analizi osredotoča na filozofski vidik znanja. Napiše, da se pri vsebinski analizi dokumentov katalogizator ukvarja z različnimi vrstami pojmov. Prva vrsta pojma je disciplina. Disciplina je področje človeškega znanja. To so lahko ali temeljne discipline (npr. umetnost) ali poddiscipline (npr. glasba). Brown (1986) loči med disciplino in pojavom. Področje raziskovanja discipline so pojavi. To so lahko ali konkretni pojavi ali abstraktne ideje. Pojav, ki ga obravnava disciplina, je predmet, ki nam pove, o čem dokument je (npr. Psihologija adolescentov – psihologija je disciplina, adolescenti so pojav, ki ga obravnava disciplina psihologija).

Brown (1986) dalje deli pojave v obsežne skupine, ki jih imenuje kategorije. Izraz kategorije uporablja za razvrstitev pojavov, ki jih definira njihova prava narava in ne njihova vloga, ki jo igrajo v določeni disciplini. Brown (1986) razdeli pojave na pet kategorij: entiteta, značilnost, dejavnost, kraj in čas.

Brown (1986) dalje deli kategorije v fasete. Ko pojave obravnavamo v kontekstu določene discipline, jih lahko na osnovi njihovih skupnih značilnosti razvrstimo v definirane in poimenovane skupine, ki se imenujejo fasete. Npr. faseta deli telesa vsebuje pojave, kot so srce, pljuča, jetra in možgani. Značilnost, uporabljena v definiciji fasete, je posledično imenovana značilnost delitve in fasete kot rezultat je imenovana po značilnosti delitve.

Pojmi, ki skupaj tvorijo fasete v okviru določene discipline, so izolati. Knjige, knjižnica sta izolata, ker ju lahko upoštevamo v izolaciji, nepovezano z nobeno določeno disciplino. Ko ju povežemo s kontekstom dane discipline, tvorita izolate v okviru te discipline.

Pojmi so med seboj v različnih odnosih. Ti odnosi so lahko dveh vrst. Najprej je odnos vrsta. To je odnos, ki obstaja med izolati v okviru iste fasete. Vrsta pojma, ki definira faseto, je pojem, uporabljen kot značilnost delitve, npr. vsi izolati v faseti bolezni so vrste bolezni. Drugi odnos je odnos rodu. To je npr. odnos med knjižnico in vrstami knjižnic ali med boleznijo in vrstami bolezni.

Disciplina, ki je področje znanja, h kateremu dokument pripada, daje dokumentu njegov osnovni predmet (npr. Učbenik fizike). Če predmet dokumenta sestoji iz svojega osnovnega predmeta in enega izolata, ki je izpeljan iz ene fasete tega osnovnega predmeta, se predmet dokumenta imenuje enostavni predmet (npr. Fizika svetlobe). Če predmet sestoji iz svojega osnovnega predmeta in izolatov, ki so izpeljani iz dveh ali več faset tega osnovnega predmeta, se predmet dokumenta imenuje sestavljeni predmet (npr. Učni načrt v osnovnih šolah). Brown (1986) loči sestavljene predmete od sestavljenih dokumentov, ki vsebujejo dva ali več ločenih predmetov.

Brown (1986) loči med vsebino in obliko. Prva nam pove, o čem je dokument, druga pa kaj je dokument. Oblika je lahko nosilec informacij ali način predstavitve informacij. Prva oblika se nanaša na fizično naravo dokumenta. Pove nam, ali je dokument knjiga, gramofonska plošča ali fotografija itd. Druga oblika je način predstavitve informacij, ki se nanaša na organizacijo vsebine v okviru kakršnegakoli nosilca informacij. Brown (1986) loči tri vrste načinov predstavitve informacij:

1. simboli:

- jeziki (npr. angleščina, italijanščina)
- matematični simboli (npr. grafi, formule)
- slike (npr. diagrami, ilustracije).

2. načini ureditve, prikaza ali izbora:

- ureditev (npr. abecedno, kronološko),
- besedilna zvrst (npr. eseji, pisma, predavanja),
- zgotovitve (npr. izvlečki, povzetki),
- zbirke (npr. antologije, enciklopedije)
- pojasnila (npr. bibliografije, kazala)
- pravila (npr. standardi, zakoni)

3. predstavitve za določene bralce

Zadnji način predstavitve informacij, tj. predstavitev za določene bralce, povzroča največ zamenjav med vsebino in obliko. Dokument *Psihologija za učitelje* ni o poučevanju, ampak je o psihologiji. Izraz »za učitelje« samo nakaže, da je predmet predstavljen določeni skupini bralcev. Obliki nosilec informacij in način predstavitve informacij ne vplivata na vsebino dokumenta.

Brown (1986) piše o odnosu med disciplino in obliko. Disciplina pove, kaj dokument je in ne o čem je (dokument *Zgodovina Anglije* je o Angliji. Je zgodovina o Angliji). Brown (1986) pojem discipline uvršča med obliko (intellectual form). Nasprotno od obliki nosilca informacij in načina predstavitve informacij intelektualna oblika neposredno vpliva na vsebino dokumenta. Sestavlja pomemben del vsebinskega označevanja dokumentov.

Langridge (1989) napiše, da se o dokumentu lahko vprašamo tri vprašanja: za kaj je (čemu služi), kaj je in o čem je. Pri prvem vprašanju se lahko vprašamo Ali je za veterinarje? Ali je za psihologe? Na drugo vprašanje »kaj je dokument« odgovorimo v izrazih različnih načinov obravnavanja predmeta (forms of knowledge), kot so naravoslovje, zgodovina in filozofija. Na tretje vprašanje »o čem je« pa odgovorimo v izrazih obravnavanih predmetov (topics) ali

kaj mi zaznamo, da obstaja v svetu (npr. živali, znanje, parni stroj). Torej obstajata dva velika sestavna dela v ideji vsebine. Na eni strani so obravnavani predmeti, ki jih zaznavamo, na drugi strani pa načini, kako jih zaznavamo. Zadnje Langridge poimenuje načini obravnavanja predmeta (forms of knowledge), prve pa obravnavani predmeti (topics).

Langridge (1989) poleg načinov obravnavanja predmetov (forms of knowledge) in obravnavanih predmetov (topics) omenja še oblike pisanja o predmetu (forms of writing). Po Langridgu (1989) so to oblikovne značilnosti, ki jih loči od dejanskih vsebinskih značilnosti. Oblikovne značilnosti ne spremenijo vsebine dokumenta, toda nekaj jih lahko vpliva na obravnavanje ali predstavljanje vsebine. Najpomembnejša oblika pisanja je stališče, s katerega je dokument napisan (npr. filozofsko, versko). Poleg stališča še našteje literarne zvrsti (poezija, proza, dramatika), raziskovalne metode (študije primerov, primerjalne študije), intelektualna raven (za začetnike, strokovnjake), stopnja predelave (izvirne razprave, učbeniki), ciljna skupina bralcev (psihologija za medicinske sestre, statistika za inženirje), nosilec informacij (jezik, prevod ali original, besedilo, slika, matematični simboli) in bibliografska oblika (zbirka, enciklopedija, bibliografija).

2.2.2 Pristopi k določanju vsebine dokumentov

Mai (2000b) ugotavlja, da problemov določanja vsebine dokumentov ne razumemo docela. Vendar pa po njegovem mnenju obstaja en avtor, ki je pomembno prispeval k razumevanju določanja vsebine dokumentov. Po Hjørlandovem (2001) in Maijevem mnenju (2000b) je Wilsonova teorija (Wilson, 1968) ena izmed najpomembnejših analiz pojma vsebine dokumentov.

Patrick Wilson je v svojem eseju *Two kinds of power* (1968) objavil obširno razpravo *Subjects and the sense of position* o kompleksnosti določanja vsebine dokumentov s filozofskega stališča. Wilson (1968) razpravlja o pojmu vsebine v bibliotekarstvu in informacijski znanosti in prikaže različne načine določanja vsebine dokumentov. Tako v svojem eseju opiše štiri osnovne metode vsebinske analize dokumenta.

Prva metoda, ki jo je Wilson poimenoval »smotrna metoda« (Wilson, 1968, str. 78), je osnovana na ideji, da je vsebina dokumenta avtorjev namen, ki ga je želel doseči z dokumentom. Naloga katalogizatorja je tako identificirati avtorjev namen pisanja dokumentov. To informacijo je morda avtor eksplicitno izrazil v uvodu ali predgovoru ali pa jo mora katalogizator ugotoviti sam. Tako mora katalogizator iskati v dokumentu namige, kot so npr. odlomki, kjer avtor eksplicitno piše o namenu dokumenta, kot npr. »bom pokazal ..., dokazano bo ...« itd. Wilson (1968) razpravlja, da je iz branja dokumenta težko določiti

avtorjeve namene z dokumentom. Nameni se lahko spremenijo med pisanjem dokumenta ali pa avtor nima nobenih namenov z dokumentom. Wilson zaključí, da se zdi metoda na prvi pogled objektivna in nevtralna, toda odvisna je od katalogizatorjeve interpretacije avtorjevih namenov.

Druga metoda se imenuje metoda figure in ozadja (figure-ground) (Wilson, 1968, str. 81) in je metoda tehtanja med relativno dominantnostjo in podrejenostjo različnih elementov v sliki, ki jo dobimo z branjem dokumenta. Osnovana je na domnevi, da nekateri vidiki ali stvari, ki so v dokumentu obravnavani, izstopajo kot bolj dominantni kot drugi deli dokumenta. Vidiki ali stvari, ki so bolj dominantni od drugih, so vsebina dokumenta. Katalogizator je tisti, ki oceni, katere figure so dominantne in katere figure so v ozadju. Wilson razpravlja, da to ni nevtralna in objektivna ocena, ker lahko za katalogizatorje izstopajo različne stvari in da »ne moremo pričakovati, da bo pozornost vsakogar pritegnila ista stvar« (Wilson, 1968, str. 83).

Tretja metoda razvrščanja ali štetja uporabe pojmov in referenc v dokumentu je poskus vzpostaviti objektivni način določanja vsebine dokumenta. Zajema ugotavljanje pogostosti referenc na teme, ideje ali stvari v dokumentu. Enota ali enote z največ referencami je/so lahko predmet/predmeti dokumenta. Katalogizator ne identificira samo pojme, ki se najbolj pogosto pojavijo, ampak mora tudi razumeti odnose med pojmi, zato da lahko bolj natančno razume njihovo pogostost. Wilson (1968) razpravlja, da je očitni problem s to domnevo ta, da so lahko stvari z visoko pogostostjo samo informacije iz ozadja za bolj prevladujoč predmet dokumenta, ki morda ni povsem izražen v dokumentu. Zaradi tega pogostost posebnih besed malo pove o vsebini dokumenta. Samo številčna prevlada pojmov in referenc ne more določiti vsebine dokumenta.

Četrta in zadnja metoda je iznajti niz pravil, kako izbirati, kaj so bistveni elementi (v nasprotju z nebistvenimi). Wilson govori o njej kot »poziv k enotnosti ali prevlada izbora in zavrnitve« (Wilson, 1968, str. 86). V nasprotju od prejšnjih dveh metod, ki sta osnovani na domnevi, da je vsebina tisto, kar je najbolj dominantno, bodisi da je glavno ali pogostejše, ta metoda določa vsebino tako, da zbere dokument kot celoto. Metoda zahteva, da katalogizator najde zakonitosti organiziranja v avtorjevem pisanju. Določiti mora, kaj da pisanju enotnost in dovršenost in kaj se šteje za nepotrebno. Ideja metode »poziva k enotnosti« je ta, da je v ustvarjanju dokumenta avtor sprejel nekaj odločitev, kaj naj bi vključil v argument in kaj naj bi v njem zavrnil. Avtor je omenil število stvari v svojem argumentu, toda jedrni predmet dokumenta je to, kar dokument drži skupaj. Vendar ni nujno, da je združevalen element ta, ki je osrednji, ki izstopa ali na katerega se nekaj konstantno nanaša. Wilson (1968) razpravlja, da je določitev vsebine pri tej metodi odvisna bolj od katalogizatorjevega mnenja kot pa od

avtorja ali besedila. Ta metoda od katalogizatorja zahteva tudi strokovnost oz. poznavanje strokovnega področja, da lahko določi, česa avtor ni vključil v delo in kaj so združevalni principi med prisotnimi idejami.

Wilson (1968) v svoji razpravi zaključí, da je posamezna metoda sama nezadostna za določanje vsebine dokumenta.

Pristopi k določanju vsebine dokumenta se nanašajo na teorijo pomena, interpretacije in epistemologije (Hjorland, 2001). Hjorland v poglavju knjige *Information Seeking and Subject Representation* (1997) in članku *The concept of »subject« in information science* (1992) predstavi teoretično raziskovanje pojma vsebine v bibliotekarstvu in informacijski znanosti. Hjorland (1992, 1997) meni, da ključ za definicijo vsebine leži v epistemološkem raziskovanju: kako vemo, kaj moramo vedeti o dokumentih, da jih lahko opišemo tako, da bo olajšalo poizvedovanje. Med tem, kaj je vsebina in kako jo spoznavamo, je namreč tesna povezanost. Hjorland (1992, 1997) analizira implicitno epistemološko pojmovanje v važnejših obstoječih pojmovanj vsebine. Različna pojmovanja vsebine tako razvrsti v štiri epistemološke pozicije: (1) klasični empirizem ali pozitivizem in subjektivizem, (2) objektivni idealizem (racionalistični pogled), (3) historizem in pragmatizem ter (4) teorija aktivnosti in realizem. Na koncu Hjorland (1992, 1997) predlaga novo teorijo vsebine, osnovano na eksplicitni teoriji znanja. To naredi s stališča teorije aktivnosti in realizma.

V nadaljevanju je prikazanih sedem različnih pristopov k določanju vsebine dokumentov, ki se pojavljajo v strokovni literaturi o vsebinski obdelavi. Prvih šest je prikazanih tako, da so povezani s Hjorlandovimi (1992, 1997) epistemološkimi pozicijami pojmovanja vsebine.

2.2.2.1 Pozitivistični, bibliometrični in statistični pristopi k določanju vsebine dokumentov

Pozitivistične, bibliometrične in statistične metode za analiziranje vsebine dokumentov so povezane s Hjorlandovo (1992, 1997) epistemološko pozicijo klasičnega empirizma ali pozitivizma. Empirizem ali pozitivizem je filozofska smer, po kateri je čutno dojetanje, opazovanje glavni vir spoznanja. Osnovne predpostavke so, da je znanje dano vnaprej, medtem ko je izkušnja kasnejša, da se znanje lahko meri, da so individualni občutki osnove za pridobivanja znanja in da je znanje lahko pridobljeno samo empirično. Osnovna značilnost empirizma in pozitivizma je redukcija znanja do izkušenj, ki jih pridobimo s čutili.

Wilsonova (1968) tretja metoda, tj. razvrstiti ali šteti uporabo pojmov in referenc v dokumentu, se nanaša na pozitivistične, bibliometrične in statistične metode za analiziranje vsebine dokumentov.

Mai (2000a) na podlagi te epistemološke pozicije definira preprosti pristop k določanju vsebine, ki se osredotoča samo na izdelane izvlečke in statistično manipuliranje z besedami. Pri tem pristopu vsota besed v dokumentu določa vsebino.

Prav tako Albrechtsen (1993) na osnovi te epistemološke pozicije osnuje preprosti pristop k določanju vsebine, tj. iskanje neposrednega odraza dokumenta. Osnovan je na domnevi, da je v vsakem dokumentu predmet, ki ga je enostavno identificirati. V preprosti pristop k določanju vsebine spada katalogizatorjeva površinska analiza vsebine dokumenta. Na preprostem pristopu zavisita tudi avtomatsko indeksiranje in poizvedovanje (takšno, ki ga uporabljajo iskalniki na svetovnem spletu), ker sta osnovana na tem, katere besede se pogosto pojavijo v besedilu.

2.2.2.2 Subjektivistični vidik določanja vsebine dokumentov

Subjektivni idealistični pogled nakazuje, da različni ljudje pridejo do različnih predmetov (predmeti so individualne sodbe). Subjektivni idealizem pojmuje pojme in predmete kot izraze zaznavanj ali pogledov enega ali več posameznikov. Pojmi in predmeti so tisti, ki jih posamezniki subjektivno razumejo ali doumejo. Ključ do vsebine dokumenta zatorej leži v raziskovanju umov nekaterih ljudi, npr. avtorjev ali uporabnikov dokumenta.

Pri vsebini dokumenta obstaja veliko različnih agentov. Vsak predstavlja svojo lastno vsebino ali verzijo subjektivizma: avtorjeva verzija (pogosto izražena v naslovu ali besedilu, lahko implicitno ali eksplicitno), bralčeva verzija (možnih je veliko verzij), založnikova verzija je pogosto nakazana v naslovih zbirk (npr. Social Psychology), knjižničarska verzija, ki je lahko izražena v knjižnični klasifikacijski praksi.

Teorija vsebine mora sprejeti in graditi na osnovi obstajanja teh različnih verzij vsebine dokumenta. Toda ni dovolj sprejeti teh različnih pogledov v relativističnem pomenu, ne da bi razvili kriterije, kaj predstavlja optimalno vsebinsko analizo dokumenta za dani namen. To pomeni, da mora teorija pomenov in predmetov nuditi razlago, zakaj različni ljudje pridejo do različnih rešitev. Subjektivizma ne bi smeli jemati kot nekaj samoumevnega oz. ga imeti za dognanega, ampak bi ga morali razložiti. Informacijska znanost potrebuje teorijo vsebine, ki loči dobre vsebinske analize od slabih in tako omogoči informacijskim službam, da proizvedejo optimalne predstavitve dokumentov.

Mai (2001) predstavi pristop k določanju vsebine, osnovan na Peirceovi² teoriji semiotike, ki dokazuje, da je skupno razumevanje pojmov nemogoče. Torej potemtakem imajo avtor dokumenta, katalogizator in bralec vsak svoje razumevanje vsebine dokumenta. Namreč po

---

² Mai (2001) postavi proces vsebinskega označevanja v okvir semiotike ameriškega filozofa Charlesa Sandersa Peircea (1839–1914).

Maijevem mnenju vsebinsko označevanje ni nevtralnno in objektivno predstavljanje vsebine dokumentov, ampak predstavljanje interpretacije dokumenta za prihodnjo rabo. Ponuja semiotiko kot okvir za razumevanje »interpretativne« narave procesa vsebinskega označevanja.

V Peirceovi semiotiki je znak triada, ki vsebuje objekt, njegov representamen in pomen, ki ga oba nosita (interpretant). Vsaka triada, predstavljena kot trikotnik, je povezana z drugimi trikotniki v verigo neomejenih semioz. Veriga je oblikovana, ko interpretant (pomen) enega trikotnika postane representamen (predstavljanje) drugega trikotnika (znak). Npr. dokument je objekt, ki dobi interpretacijo v obliki predmetnih oznak. Bralec potemtakem gradi drugi semiotični trikotnik s temi predmetnimi oznakami kot representamen drugega objekta in novega pomena. Veriga je neskončna, niti avtor niti bralec nista na začetku te verige. Samo družbena skupina in kultura zagotovita soglasno razumevanje objektov in njihovih predstavljanj. Lahko pride do nesporazumov, ko avtorji, katalogizatorji in uporabniki prihajajo iz različnih skupin.

Neomejena semioza lahko tudi ponudi model procesa vsebinskega označevanja. Proces se začne z dokumentom, ki je znak v interpretativnem procesu vsebinskega označevanja. Katalogizator v svojih lastnih mislih interpretira, o čem je dokument. Produkt tega je predmet. Ta predmet je samo ideja, o čem je dokument, in je zamišljen v pojmi. Tile pojmi postanejo znaki v drugem dejanju interpretacije, kjer so pojmi izraženi v katalogizatorjevih lastnih besedah. Zdaj besede, ki izražajo predmet, postanejo znaki, ki so interpretirani – prevedeni v vsebinske oznake. Produkt te tretje interpretacije je dodelitev deskriptorjev ali predmetnih oznak.

Predmet dokumenta je lahko karkoli, kar je katalogizator povezal z dokumentom: podatki iz dokumenta, tudi ločene stvari, kot so drugi dokumenti, o katerih katalogizator razmišlja, ali pa diskusija, ki jo je imel s prijatelji prejšnji dan. V tem pogledu predmet ni samo nekaj, kar ima opraviti z dokumentom in z besedilom v dokumentu. Predmet ima veliko opraviti z osebo, ki bere, gleda in vrednoti dokument kot tudi z dokumentom samim. Torej je manj smiselno reči, da ima dokument določen poseben predmet, kot reči, da je predmet nekaj, kar je dokumentu dano. V veliko primerih je vendar samo omejeno število sprejetih in uporabnih interpretacij predmeta dokumenta, ker družbena praksa, v kateri bo dokument uporabljen, določa uporabo, pomen in predmet dokumenta. Družbena praksa se nanaša na določen družbeni kontekst (vključuje domeno, uporabnike, organizacijo itd.) vsebinskega označevanja v dani situaciji. Ta praksa bo omejila niz idej in pomenov, ki jih bo katalogizator pogosto povezal z dokumentom. En element profesionalizma v vsebinskem označevanju je zavedanje

določenega ozadja, v katerem bo dokument uporabljen. Torej katalogizator ustvari vsebino dokumenta skozi proces vsebinskega označevanja. Ustvarjanje vsebine je osnovano na katalogizatorjevem družbenem in kulturnem kontekstu.

Po Maijevem mnenju je nemogoče, da bi en katalogizator določil vse ideje in pomen, ki so lahko povezani z določenim dokumentom. Obstaja namreč veliko potencialnih idej in pomenov, ki jih lahko različni ljudje v različnih časih in krajih najdejo v dokumentu. Razen tega je nemogoče točno predvidevati, katera od teh možnih idej in pomenov bi lahko bila vredna za uporabnike ali bi imela neko trajno vrednost za dokument. Prepoznati in sprejeti to temeljno odprtost je največjega pomena. Katalogizator mora vedeti, da ne bo nikoli odkril vseh idej in pomenov, ki so lahko povezani z dokumentom. Zato ni mogoče opisati vseh idej in pomenov, ki so lahko povezani z določenim dokumentom.

Hjorland in Kylesbech Nielsen (2001) razlikujeta vsebino dokumenta, ki ga predstavlja avtor, in vsebino dokumenta, ki ga imajo uporabniki (tisti, ki iščejo informacije). Uporabnik želi imeti dokument o predmetu, ki pa se razlikuje od avtorjevega predmeta. Po njihovem mnenju lahko vsak dokument načeloma odgovori na neomejeno število vprašanj. Vsebinska analiza pa daje prednost najpomembnejšim vprašanjem, za katera predpostavlja, da bi na njih v prihodnosti dokument lahko odgovoril.

2.2.2.3 V dokument usmerjen pristop k določanju vsebine

V dokument usmerjen pristop k določanju vsebine je povezan s Hjorlandovo (1992, 1997) epistemološko pozicijo racionalizma in objektivizma, ki priznava objektivna merila in resnice, ki so neodvisne od spoznavajočega in dejavnega subjekta. Za racionaliste je izvir spoznanja v prvi vrsti um, razum, medtem ko imajo izkušnje in čutnosti za spoznavanje drugoten, podrejen pomen. Osnovne predpostavke so, da je mogoče oblikovati osnovne principe za pridobivanja znanja, da je primarni vir znanja razum in da bo dobra analiza vodila do resnice. Racionalizem dojema takšno realnost, ki ji vladajo splošna pravila, principi in ideje (objektivni idealizem). Subjektivna idealistična teorija vsebine prikaže predmete kot subjektivne kategorije. Oseba X in oseba Y imata različna subjektivna dojetanja predmeta danega dokumenta. Pri objektivnem idealizmu pa bosta osebi X in Y – če bosta izvedli pravilno analizo – prišli do enakih predmetov za dani dokument, predmet, ki je potem označen kot objektivni. Medtem ko ima subjektivni idealizem na splošno poudarek na spoznavanju s čutili, pa racionalizem poudari določene vidike teoretične analize in jih naredi absolutne. Realnost je pri objektivnem idealizmu idealna, pojmljiva zgolj z razumom, tj. čutno in empirično nespoznatna, duhovna, obstaja pa objektivno. Realni svet je onostranski

svet idej, izkustveni svet pa je samo njegova kopija. Objektivni idealizem priznava obstoj realnosti zunaj zavesti. To pomeni, da splošni pojmi predstavljajo nekaj univerzalnega, ki obstajajo zunaj in so neodvisni od človeškega zavedanja. Če to prevedemo v termine problema vsebine, pomeni, da konkretni dokumenti delijo ideje, izražene v danem predmetu. Te ideje obstajajo zunaj človeškega zavedanja (ali znotraj kot vnaprej dane zaznave) in so tudi starejše od individualnih predmetov, izraženih v posameznih dokumentih. Te ideje ali predmeti imajo univerzalne ali stalne značilnosti. Lahko so bile analizirane enkrat in za vse v univerzalnem sistemu in npr. so lahko razčlenjene ali razdeljene v posamezne fasete. Racionalistično stališče ne (kot subjektivistično idealistično stališče) išče predmete v mislih nekaterih ljudi. Namesto tega predpostavlja, da bi lahko uporabili nekatere vrste abstraktnih analiz ali ustaljenih postopkov, ki bodo prebili površino dokumentov in s tem razkrili njihove prave predmete.

Noben takšen ustaljen postopek ne more zagotoviti pravilne vsebinske analize. Med drugimi temu pristopu manjka premišljevanje o pragmatičnih vidikov predmetov: potencialna uporaba dokumentov (Hjorland, 1992, 1997).

Mai (2000a, 2005) predstavi pristop k vsebinskemu označevanju, ki je usmerjen v dokument. Ta se osredotoča na informacijo, predstavljeno v dokumentu. Katalogizator raziskuje določene dele dokumenta in sam določi pomembnost informacij. Ta pristop je tesno povezan z racionalistično pozicijo, ki pravi, da je z mišljenjem in sklepanjem možno objektivno določiti vsebino dokumentov.

Osnovna ideja tega pristopa je, da naj bi katalogizator razvil predmet, osnovan samo na analizi dokumenta. Mai (2005) predstavi različico tega pristopa in ga imenuje na dokument osredotočen pristop k vsebinskemu označevanju. Pristopa se razlikujeta v izbiri vsebinskih oznak. V dokument usmerjenemu pristopu so vsebinske oznake izbrane glede na analizo dokumenta. Katalogizator pri izbiri vsebinskih oznak ne upošteva niti uporabnikove potrebe niti njegova vprašanja niti s katerimi vsebinskimi oznakami bi uporabnik iskal dokument. Nasprotno pa katalogizator v na dokument osredotočenemu pristopu pri izbiri vsebinskih oznak upošteva uporabnikove potrebe. Pri vsebinskemu označevanju poskuša ugotoviti, s katerimi vsebinskimi oznakami bo uporabnik iskal dokument. Ta dva pristopa predpostavljata, da je vsebina dokumenta lahko določena neodvisno od posebnega konteksta ali rabe. Nasprotno od tega načina je v uporabnika usmerjen pristop. Katalogizator pri tem pristopu pri določanju vsebine vključuje znanje o uporabnikovih potrebah, medtem ko ima pri na dokument osredotočenem pristopu v mislih uporabnikove potrebe samo pri izbiri vsebinskih oznak.

Soergel (1985) poudarja razliko med v dokument usmerjenim vsebinskim označevanjem in vsebinskim označevanjem, ki je usmerjeno v zahtevo. V dokument usmerjeno vsebinsko označevanje posreduje opis vsebine, ki mora biti predstavljeno popolnoma kot funkcija lastnosti dokumentov.

Albrechtsen (1993) predstavi način določanja vsebine, ki je naravnan v dokument³. Katalogizator izvleče iz besedila tisto, kar je tako implicitno kot tudi eksplicitno navedeno o predmetu v besedilu.

Bruza, Song in Wong (2000) se ukvarjajo z vsebino (aboutness) z logične perspektive. Raziskujejo, katere so zdravorazumske lastnosti vsebine (aboutness) (in njeno dvojnost nevsebino (nonaboutness)) neodvisno od kakršnegakoli modela za poizvedovanje in znotraj abstraktnega okvirja. Predlagajo lastnosti, ki označujejo vsebino (aboutness) in nevsebino (nonaboutness) z zdravorazumskega stališča. Vsebina (aboutness) igra pomembno vlogo v sistemu za poizvedovanje. Če sistem določa, da je dokument D tematsko povezan s poizvedbo P, potem se dokument vrača k uporabniku. Bruza in ostali (2000) gradijo na domnevi, da obstaja univerzalno intersubjektivno jedro dogovora v vseh domenah in teorijah. Tako naznačijo racionalistično razlago: predpostavljati univerzalne strukture.

2.2.2.4 V vsebino usmerjen pristop k določanju vsebine

V vsebino usmerjen pristop k določanju vsebine je povezan s Hjørlandovo (1992, 1997) epistemološko pozicijo historizma. Slednji je filozofska miselnost, ki obravnava zgodovinskost kot temeljno, bistveno razsežnost sveta. Trdi, da so principi za pridobivanje znanja zgodovinski, da ni mogoče definirati izčrpnih in temeljnih principov za pridobivanje znanja, da je znanje definirano s kulturnimi in zgodovinskimi konteksti in ne z individualnimi občutki ali mišljenjem in da se znanje ne more meriti.

Mai (2000a) na osnovi historizma definira pristop k določanju vsebine, ki je usmerjen v vsebino. Njegov pristop je poskus opisati vsebino dokumenta popolno, kot je možno. To je objektivistično pojmovanje, ki trdi, da obstaja samo ena pravilna analiza danega dokumenta. Tako kot historična epistemološka pozicija tudi v vsebino usmerjen pristop domneva, da je s skrbno preiskavo različnih interpretacij dokumenta možno določiti vsebino dokumenta. To pojmovanje določa osnovno vsebino izvora dokumenta, to je kontekst, v katerem je dokument je izdelan. Zgodovinske in kulturne okoliščine so tiste, ki določajo vsebino dokumentov.

---

³ Albrechtsen (1993) je uporabila izraz vsebina. Namesto njenega izraza vsebina je v tem magistrskem delu uporabljen izraz dokument. Pristop določanja vsebine, ki ga omenja avtorica, je glede na epistemološko pozicijo usmerjen v dokument.

Wilsonova (1968) prva metoda, tj. identificirati avtorjev namen pisanja dokumentov, je osnovana na epistemološki poziciji historizma. Povezana je namreč s teorijo klasične hermenevtike, ki z raziskovanjem avtorjevih namenov, osebnostjo in biografijo analizirajo njegovo pisanje. Hermenevtika je ena izmed različnih tradicij, ki jih pokriva historizem (Hjorland, 1992, 1997).

2.2.2.5 V uporabnike oz. zahtevo usmerjen pristop k določanju vsebine

Hjorlandov (1992, 1997) pragmatizem je primer za v uporabnike oz. zahtevo usmerjen pristop k določanju vsebine. Pragmatizem pravi, da se znanje razvije primarno iz prakse, da prihodnja raba določa kontekst za znanje in da je znanje odvisno od konteksta. Pragmatizem je filozofija, ki jo je uvedel ameriški filozof Charles Sanders Peirce. Pragmatiki poudarjajo koristnost človeškega znanja in pojmov, odnos teorije s prakso in neposredno dejanje kot začetno točko za razmišljanje.

Hjorland (1992, 1997) predstavi pragmatično pojmovanje vsebine. Podatki, ki predstavljajo vsebino, imajo zagotovo pragmatičen namen. Uporabnik ima določeno potrebo po informacijah. Te informacije išče v knjižnicah ali podatkovnih zbirkah, v katerih so dokumenti označeni po vsebini. Vsebinsko označevanje, ki ga opravljajo knjižničarji ali informacijski specialisti, mora predvidevati potrebe uporabnikov, da lahko uporabniki najdejo to, kar iščejo. Podatki, ki se nanašajo na vsebino dokumenta, imajo uporabno ali pragmatično funkcijo.

Mai (2000a) predstavi v uporabnike usmerjen pristop k določanju vsebine, ki se osredotoča na uporabnike. Ta pristop temelji na ideji, da mora katalogizator pri določanju vsebine in tudi pri izbiri vsebinskih oznak upoštevati uporabnikove informacijske potrebe. Katalogizator posveča pozornost uporabnikovemu splošnemu nivoju znanja ali uporabnikovemu delu ali raziskovalnemu področju. V uporabnike usmerjeno vsebinsko označevanje je očitno osnovano na potencialni prihodnji rabi dokumenta in zatorej osnovano na pragmatični epistemološki drži. V takšnem načinu vsebina dokumentov ne more biti določena objektivno. Spreminja se tako, kot se spreminjajo člani skupine uporabnikov, interesi in naloge skupine.

Mai (2000a) poleg tega pristopa predstavi še v zahtevo usmerjeno vsebinsko označevanje. V vsebinskem označevanju, ki je usmerjeno v zahtevo, katalogizatorji uporabljajo znanje o uporabnikovih individualnih informacijskih potrebah in delovnih nalogah. V zahtevo usmerjeno vsebinsko označevanje je uporabno samo v manjših organizacijah. Je podobno vsebinskemu označevanju, ki je usmerjeno v uporabnike. Oba pristopa sta osnovana na pragmatični epistemološki poziciji. Vendar je pristop, usmerjen v zahtevo, ožji, zato ker

osnuje analizo dokumenta na specifični informacijski potrebi. Vendar imata oba pristopa skupno to, da je osnova analiza potencialne prihodnje uporabe dokumentov. Oba modela vsebinskega označevanja se spreminjata skozi čas.

Soergel (1985) predstavi razliko med vsebinskim označevanjem, ki je usmerjeno v dokument, in vsebinskim označevanjem, ki je usmerjeno v zahtevo. Pri v zahtevo usmerjenim vsebinskim označevanju se katalogizator vpraša, s katerimi vsebinskimi oznakami bo uporabnik iskal dokument in hkrati tudi predvideva prihodnje uporabnikove potrebe. Vsebina dokumenta je primerjana z izrazi sistema za vsebinsko označevanje in katalogizatorji se odločajo, s katerimi besedami bodo uporabniki iskali dokument. Katalogizatorji primarno izhajajo iz sistema za vsebinsko označevanje in ne iz dokumenta. Asimilirajo pojmovni svet sistema za vsebinsko označevanje in pregledajo dokument s tem okvirjem v mislih. Odločajo se, s katerimi vsebinskimi oznakami bodo uporabniki iskali dokument. Na pojmovnem nivoju pa skušajo predvideti uporabnikove potrebe. Nekateri menijo, da je to nemogoče, ker katalogizator ne more predvideti vseh prihodnjih potreb ali vseh vsebinskih oznak, ki bodo izražale prihodnje poizvedbe. Vsebinsko označevanje, ki je usmerjeno v zahtevo, lahko izgubi dele informacij, ki so lahko pomembne za nepričakovane poizvedbe v prihodnosti. Zato Soergel (1985) predlaga še dopolnilno, dodatno vsebinsko označevanje, ki je usmerjeno v dokument.

Tretji pristop k določanju vsebine dokumentov Albrechtsenove (1993) je usmerjen v zahtevo. Osnovan je na napovedani potencialni uporabi dokumenta. Pristop, ki je usmerjen v zahtevo, obsega ne samo dokument, ampak tudi potencialne uporabnike. Ne išče idealno objektivnega pojmovanja vsebine, ampak se usmeri na to, da bi naredil predstavitev vsebine koristno, kot je le možno.

Maron (1977) raziskuje vsebino (aboutness) v kontekstu uporabnikov in uporabe. Njegovo osnovno zanimanje je odnos med vsebino (aboutness) in relevantnostjo v poizvedovanju. Njegov pojem vsebina (aboutness) obsega tri različne vrste »o čem« (about): »S-about«, »O-about« in »R-about«. Maron (1977) razvije idejo o vsebini (aboutness) kot odraz tega, kako bi skupine uporabnikov iskale dokument. To je njegova »R-about«. Olson in Boll (2001) razložita naravo Maronove »R-about«: dokument je o mačkah, če ga je večina uporabnikov iskala z vsebinsko oznako mačke. Subjektivni »o čem je« (S-about) dokument se nanaša na uporabnikovo osebno in subjektivno izkušnjo pri branju dokumenta. Je osebni psihološki pristop, ki ga je težko raziskovati ali meriti. Objektivni »o čem je« (»O-about«) dokument se nanaša na to, s katerimi vsebinskimi oznakami bo posamezni uporabnik iskal informacije, ki jih dokument vsebuje. Tretja vrsta »R-about« se nanaša na poizvedovanje (retrieval about).

Ne nanaša se na vedenje posameznega uporabnika, temveč na vedenje skupine uporabnikov, npr. skupino uporabnikov, ki sestavlja populacijo posamezne knjižnice. »R-about« je verjetnostna porazdelitev, osnovana na številu uporabnikov, ki so zadovoljni z določenim dokumentom, ki so ga iskali z določenimi vsebinskimi oznakami.

V pristop k določanju vsebine, ki je usmerjen v uporabnika, lahko vključimo Wilsonovo (1968) drugo metodo, tj. tehtanje med relativno dominantnostjo in podrejenostjo različnih elementov v sliki, ki jo dobimo z branjem dokumenta, saj se po Hjørlandovem mnenju (2001) nanaša na moderne psihološke, kognitivne pristope in pristope, ki so usmerjeni na uporabnike.

2.2.2.6 V domeno usmerjen pristop k določanju vsebine

V domeno usmerjen pristop k določanju vsebine se nanaša na Hjørlandovo (Hjørland, 1992, 1997) pojmovanje vsebine s stališča teorije aktivnosti in realizma. Teorija aktivnosti ne zadeva samo aktualne prakse in njene neposredne determinante v ožji perspektivi, ampak tudi cel ekološki in kulturni sistem, v kateri se konkretna aktivnost dogaja in katera oblikuje oddaljene determinante aktualne aktivnosti. Teorija aktivnosti poudarja razvoj znanja kot enote biološkega, kulturnega in posameznikovega razvoja. Ima močno ekološko in funkcionalno-historično orientacijo. Poudarja tudi delovanje subjekta in usmerjenost tega delovanja na objekt. Teorija aktivnosti obravnava organizem v odnosu do njegovega okolja.

Pomeni, klasifikacije, podatki, ki predstavljajo vsebino, in vsebina niso niti subjektivni niti objektivni v pozitivističnem ali racionalističnem pomenu besede. Niso nevtralni glede na posledice analize in določanja. Analiza pomena in vsebinska analiza sta usmerjeni na cilj, teleološki dejavnosti. Teorija aktivnosti zatorej predstavi drugi vidik objektivnosti, ki ga gradi na teoriji človeka kot aktivnega agenta v svetu.

Pojmovanje vsebine teorije aktivnosti je pragmatičen v tem, da vidi znanje, predstavljanje znanja in vsebinsko analizo v svoji funkcionalnosti, v cilju usmerjeni naravi in njihovi posledici za človeško prakso. Je nasproten kratkoročnemu pragmatizmu, ki samo poskuša določiti uporabo dokumentov v neposredni povezavi do človeške prakse. Teorija aktivnosti ne zadeva samo aktualne prakse in njene neposredne determinante v ožji perspektivi, ampak tudi cel ekološki in kulturni sistem, v kateri se konkretna aktivnost dogaja in katera oblikuje oddaljene determinante aktualne aktivnosti.

Teorija aktivnosti ne išče pojmovanja vsebine v mislih posameznikov ali racionalističnih idejah, ampak v družbeni praksi. Klasični empirizem se osredotoči na posameznika in nima razlage, zakaj se vsebina razlikuje, ko jo predstavijo različni agenti, kot so izdelovalci, uporabniki in posredniki. Nasprotno pa teorija aktivnosti gleda na te agente kot člane

diskurzne skupnosti ali disciplin z različnimi potrebami, znanjem in kriteriji relevantnosti in vsebinske analize.

Druga posledica tega pogleda je to, da so različna teoretična ozadja, paradigme, vidiki sveta ali metavidiki središčni za vsebinsko analizo. Dokument ima dane potenciale. Te potenciale lahko prepoznajo relevantne skupine uporabnikov v družbi. Prepoznanje teh potencialov omogoča vpogled v problematične aspekte klasičnega empirizma in druge epistemologije.

Zatorej je teoretični napredek v epistemologiji in znanstvenih disciplinah pomemben za možnost razlikovati med plodnimi trendi in manj plodnimi trendi v proizvodjanju znanja. Za iskalce informacij postane enako pomembno, da so zmožni identificirati najbolj plodne prispevke k danemu problemskemu področju. Po Hjørlandovem mnenju to pomeni, da naj bi plodna vsebinska analiza dovoljevala, da raziskovalec identificira različne teoretične pristope v danem področju. S stališča teorije aktivnosti analiza implicitnih ali eksplicitnih epistemoloških domnev v dokumentih oblikuje osrednji aspekt vsebinske analize. Torej je vsebina dokumenta definirana kot epistemološki potencial dokumenta.

Predmeti dokumenta morajo zato biti definirani kot informativni potenciali dokumentov. Potencial stvari ni ideja (subjektivna ali objektivna), ampak je objektivna možnost. Npr. uran je imel svoj potencial kot atomsko gorivo, preden se je znanost zavedala teh potencialov. Realizacija potencialov je določena s trenutnim stanjem v družbenem razvoju.

Vsak posamezni dokument ima svoj lasten niz potencialov. Ko katalogizator sporoča te potenciale, napoti na širše področje človeške aktivnosti. Vsebina specifičnega dokumenta je nova, toda področje, v katerem so potenciali ocenjeni, je splošno znano.

Opis vsebine dokumenta je zato izraz informacijskih potencialov dokumenta, tako kot se te pojavijo osebi, ki opisuje vsebino. Bolj kot opis predvideva potenciale dokumenta, pravilnejši je in bolj objektivno opisuje predmete. Opis predmeta je zato prognoza prihodnjih potencialov. Ta prognoza je lahko osnovana na pozitivnih kot tudi negativnih sodbah.

Opis predmeta je lahko oboje: neke vrste vizija in ocena v odnosu do sedanjega raziskovanja. Pomemben aspekt je dovoliti raziskovalcu identificirati različne teoretične pristope k danemu problemu. Opis predmeta je redko predstavljen kot direktna trditev o potencialu dokumenta. Bolj pogosto se pojavi v obliki reference na akademsko disciplino (predmet psihologije), to je, družbeno definirano problemsko področje, znotraj katerega dokument posebej prispeva k reševanju problema.

Albrechtsen (1993), Hjørland in Albrechtsen (1995) ter Mai (2005) predstavijo način določanja vsebine, ki je usmerjen v domeno. Vsebinsko označevanje je pogosto razdeljeno na dva pristopa: usmerjeno v dokument ali uporabnike. Sta problematična, zato ker ne upoštevata

kontekstov pri procesu vsebinskega označevanja. Albrechtsen (1993), Hjørland in Albrechtsen (1995) ter Mai (2005) kot alternativo ponujajo tretji pristop, to je v domeno usmerjen pristop vsebinskega označevanja. Naslanja se na analizo domene, tj. ideja, da se organizacija in predstavljanje informacije začne z analizo konteksta, diskurza in aktivnosti. Začne z analizo domene, potem se premakne na analizo uporabnikovih potreb, določi katalogizatorjeve perspektive in vloge in na koncu analizira dokument v kontekstu domene in uporabnikovih potreb.

V pristopu, ki je usmerjen v domeno, sta vsebina in pomen dokumenta lahko določena samo v kontekstu razumevanja domene. Domena in uporabnikove potrebe gradijo pomen in vsebino dokumenta skozi uporabnikov diskurz v domeni. Zato je pomembno, da katalogizatorji razumejo domeno, uporabnikove vloge in interese v domeni in kritično analizirajo svoje lastne vloge kot katalogizatorji pred analizo dokumenta.

Beghtol (1986) razlikuje med vsebino (aboutness) in pomenom (meaning) dokumenta. Dokument ima notranjo vsebino (aboutness), ki je do neke mere neodvisna od začasne rabe. Beghtol (1986) zavzema splošno stališče, da imajo vse vrste besedil relativno permanentno vsebino (aboutness), toda spremenljivo število pomenov. Obstaja seveda močan odnos med vsebino (aboutness) dokumenta in njegovim potencialnim pomenom (meaning) za posameznike. Toda Beghtol (1986) razjasni, da ima dokument lahko samo eno vsebino (aboutness), toda neomejeno število pomenov. Slednji se razlikujejo glede na to, kako določena oseba uporabi vsebino (aboutness) dokumenta v določenem času. Isti dokument ima lahko drugačen pomen za istega bralca v različnih obdobjih. Toda dokument sam se ne spreminja in ima temeljno vsebino (aboutness).

2.2.2.7 Na lingvistiki osnovani pristopi k določanju vsebine

Hutchins (1978) predstavi pristop k določanju vsebine, ki je osnovan na lingvistični analizi, posebej na tematski strukturi besedila. Dokazuje, da je besedilna struktura osnovana na temah (themes) in remah (rhemes). Teme so dani⁴ elementi, za katere avtor domneva, da jih bralci že poznajo. Reme so elementi, ki izražajo nove ali kako drugače nepredvidljive ideje. Naravno napredovanje danih in novih informacij omogoča avtorju prenos sporočila. Ta osnovni pojem semantičnega napredovanja je proces identificiranja domnevnega bralčevega znanja: to, kar je za bralce samoumevno, npr. nivo splošnega znanja, kulturno in izobraževalno ozadje, interes ali radovednost, in identificiranje tega, kar je novo, ki razširi uporabnikovo znanje. To je z

---

⁴ To so lahko npr. zaimki ali samostalniki, ki ustvarijo koherenco med sedanjim delom besedila in predhodnim besedilom. Zaimek ali samostalnik je identificiran s prej omenjenim samostalnikom ali stavčnim členom.

drugimi besedami vsebinska analiza, formulirana v izrazih znanja, ki ga domnevajo avtorji, in v izrazih tega, kar je v besedilu novega.

Model vsebinskega označevanja Elaine Svenonius (1994) vzame analogijo iz slovnice. V slovnici osebek povedi pomeni to, o čem se govori, to je pojem ali stvar. Povedek povedi potem pove nekaj o temu pojmu ali stvari. Poved »Sneg je bel« ima za osebek sneg in kar je rečeno o snegu, je to, da je bel. Ko zberemo skupaj veliko povedi o snegu, to je povedi, ki imajo sneg kot svoje osebke, ustvarimo dokument o snegu. Sneg postane predmet dokumenta. Več dokumentov o snegu je zbranih v sistematizirano telo znanja o snegu. Sneg postane predmet, ki se raziskuje, proučuje in tako postane veja znanja.

Wilsonova (1968) četrta metoda, tj. iznajti niz pravil, kako izbirati, kaj so bistveni elementi (v nasprotju z nebistvenimi) dokumenta in njegove celote, se nanaša na besediloslovje in sintetične metode za analiziranje dokumentov (Hjorland, 2001).

Vsebinsko označevanje ni osnovano samo na eni metodi oz. enem pristopu. Metode oz. pristopi so povezani in pri vsebinskem označevanju se izbere kombinacijo posameznih pristopov glede na situacijo vsebinskega označevanja (Mai, 2000a).

3 PREGLED RAZISKAV O VSEBINSKI ANALIZI, PREDMETNEM OZNAČEVANJU, KLASIFICIRANJU IN POVZEMANJU

Sledeče poglavje obsega pregled empiričnih raziskav o vsebinski analizi dokumentov. Kljub temu da se raziskava v magistrskem delu osredotoča samo na vsebinsko analizo pri katalogizaciji knjižničnega gradiva v knjižnicah, so v tem poglavju obravnavane tudi empirične raziskave o predmetnem označevanju in klasificiranju v knjižničnem okolju in empirične raziskave o vsebinskem označevanju in povzemanju v neknjižničnem okolju. V vseh omenjenih dejavnostih vsebinske obdelave se namreč pojavljajo enaki temeljni intelektualni procesi (Šauperl, Saye, 1998; Mai, 2000b). Proces določanja vsebine dokumentov je enak ne glede na to, kakšen sistem za vsebinsko označevanje bo katalogizator uporabil v prevodu rezultata vsebinske analize v vsebinske oznake (Lancaster, 1998).

Literatura bo pregledena podrobno, ker je o tej temi relativno omejena količina raziskav. Izbrane so tako tiste raziskave, v katerih se avtorji ukvarjajo s celotnim procesom vsebinske obdelave, kot tiste, v katerih se avtorji ukvarjajo s samo prvim korakom tega procesa, tj. vsebinsko analizo.

Medtem ko so nekateri avtorji prispevali k boljšemu razumevanju vsebinske analize z empiričnimi prispevki, so drugi avtorji teoretično obravnavali probleme pri določanju vsebine dokumentov in so na teoretični osnovi izdelali modele o določanju vsebine. Pregledu empiričnih prispevkov tako sledi še pregled teoretičnih prispevkov o določanju vsebine dokumentov.

3.1 Empirične raziskave o vsebinski analizi, predmetnem označevanju in klasificiranju v knjižničnem okolju

Hovi (1989) je raziskovala 35 finskih knjižničarjev med klasificiranjem, med katerimi je bilo 26 strokovnjakov knjižničarjev in 9 študentov knjižničarstva. Namen raziskave je bil ugotoviti vire nedoslednosti v klasificiranju. Za svojo raziskavo je uporabila klasifikacijski sistem UDK, ki ga na Finskem uporabljajo v znanstvenih knjižnicah, in klasifikacijski sistem, imenovan LO, ki je finska prilagoditev Deweyjevega klasifikacijskega sistema in ga uporabljajo v splošnih knjižnicah. Uporabila je dva različna klasifikacijska sistema, ki sta različna v svojem izražanju globine in odnosov med pojmi. Za zbiranje podatkov je raziskovalka uporabila metodo glasnega premišljevanja, pri kateri je prosila udeležence raziskave, da so premišljevali na glas med klasificiranjem petih enakih knjig. Knjižničarji so bili razporejeni v svoje lastne delovne prostore, da klasificirajo knjige, kot jih klasificirajo v

svojem običajnem okolju za svojo redno knjižnično zbirko. Študenti so klasificirali na raziskovalčinem domu. Slednji niso imeli priročnikov, kot so jih imeli knjižničarji. Dana so jim bila navodila, da naj klasificirajo knjige, »kot če bi delali v veliki splošni knjižnici«.

Raziskava je pokazala, da so udeleženci raziskave klasificirali v korakih, kot so predlagani v mednarodnem standardu ISO 5963 (1996). Ti koraki so: (1) pregledovanje dokumenta in dognanje njegove vsebine, (2) identificiranje glavnih pojmov in (3) izražanje teh pojmov v izrazih sistema za vsebinsko označevanje.

Hovi (1989) je ugotovila, da so udeleženci v prvem koraku, tj. identificiranju vsebine knjige, obravnavali knjigo primarno kot besedilo in niso upoštevali nobenih drugih vidikov gledanja na vsebino, npr. uporaba knjige glede na potrebe uporabnikov ali avtorjev namen pisanja knjige. Udeleženci so v glavnem določili vsebino knjige iz naslovne strani in predgovora. Večinoma so povezali vsebino knjige z avtorjevim raziskovalnim področjem.

Pri vsebinski analizi so klasifikatorji enotno določili vsebino vseh petih knjig. Pri procesu prevajanja rezultata vsebinske analize v klasifikacijski sistem pa so se klasifikatorji razlikovali po izbiri klasifikacijskih oznak. Na osnovi tega je Hovi (1989) sklepala, da to, kako so udeleženci obravnavali vsebino knjig, verjetno v tej raziskavi ni povzročilo nedoslednosti pri klasificiranju. Vsi udeleženci so namreč enotno določili vsebino vseh petih klasificiranih knjig.

Hovi (1989) je ugotovila, da klasifikatorji za označitev vsebine knjige rajši izbirajo izraze iz klasifikacijskega sistema. Ko identificirajo pojme pri vsebinski analizi knjige, jih izražajo v izrazih iz klasifikacijskega sistema. Tako rezultati raziskave kažejo vpliv klasifikacijskega sistema na poimenovanje identificiranih pojmov pri označevanju vsebine knjige.

Jeng (1996) je 15 tednov v Kongresni knjižnici raziskovala, katera znanja in usposobljenosti imajo katalogizatorji kot strokovnjaki in njihove strategije za reševanje problemov pri katalogiziranju. Rezultatov svojega projekta ni objavila, ampak je predstavila zgodbi dveh katalogizatorjev, ki sta uporabljala dve različni raziskovalni metodi. Ti dve metodi sta opazovanje z metodo glasnega premišljevanja in metoda dnevnika. Poudarek raziskave je bil na odkrivanju glavnih strategij katalogizatorjev kot tudi ugotoviti, kateri mentalni modeli so bili uporabljeni med procesom. Jeng je v članku (Jeng, 1996) predstavila oba miselna modela dveh predstavljenih katalogizatorjev.

Prvi katalogizator je podrobno zapisoval v dnevnik svoj proces reševanja problemov in proces odločanja med opisnim katalogiziranjem. Drugi katalogizator je na glas premišljeval med katalogiziranjem, medtem ko ga je raziskovalka opazovala. Opravljal je tako opisno katalogizacijo kot vsebinsko obdelavo z namenom, da naredi kataložni zapis za publikacijo

(CIP). Namesto celotnega dokumenta je imel na voljo začetne strani, kazalo vsebine in začetno poglavje na krtačnem odtisu.

Drugi katalogizator se je osredotočil na nalogo vsebinskega označevanja skozi vse delo in je dopolnil rutinske naloge kot npr. izpolniti opisna polja sproti. V številnih primerih so bibliografski podatki, ki jih je prepisal v opisna polja, bili v veliki meri uporabljeni za raziskovalno delo za vsebinsko analizo. Pri njegovem katalogizacijskem procesu je bila jasna in konstantna tema vsebinska obdelava, vse ostale katalogizacijske naloge je prilagodil tej temi.

Katalogizator je pri vsebinski obdelavi najprej pregledal kazalo vsebine in začetne strani knjige. Medtem ko je pregledoval besedilo, je dodelil nekaj ustreznih predmetnih oznak. V priročniku *LC Subject Cataloging Manual* je preveril teološke predmetne oznake. Potem ko v priročniku ni našel nič koristnega, je preveril avtorjevo ime v LCNAF. S preverjeno obliko avtorjevega imena je v katalogu iskal in našel nekaj avtorjevih del, ki so vsebovali frazo »English enlightenment« ali v naslovu ali dodeljenih predmetnih oznakah. V najdenih zapisih je iskal primerne predmetne oznake za kreiranje svojega vsebinskega opisa. Ne zadovoljen z rezultati iskanja je potem nadaljeval z iskanjem po naslovu z isto frazo in pregledoval predmetne oznake, ki jih je našel v priklicanih zapisih. Ne zadovoljen s svojimi dodeljenimi predmetnimi oznakami in z rezultati iskanja se je vrnil k pregledovanju enote. Prebral je založnikov povzetek na prijavnici za avtorske pravice in razmišljal o predmetnih oznakah, ki jih je našel v zgornjem iskanju po naslovu. Nato je še enkrat pregledal kazalo vsebine in seznam ilustracij. Prebral je tudi posvetila, da vidi, če so omenjena imena drugih mislecev. Nato se je odločil zbrisati eno predmetno oznako in dodati dve drugi. Sledil je kratek preklop na opisno katalogizacijo, potem se je vrnil k vsebinski obdelavi in dodal še dve predmetni oznaki, ki se nanašata na »England-Intellectual life«. Potem je v katalogu iskal predmetno oznako »Afterlife« in v normativni datoteki drugo predmetno oznako »Future life«, kjer je prebral vse oznake in opombe. Pri pregledovanju normativnega zapisa je katalogizator tudi opazil klasifikacijski vrstilec, ki ga je kopiral v svoj zapis.

Katalogizator je v nadaljevanju iskal druge zapise s predmetno oznako »Future doctrines«, pregledal je seznam rezultatov in prikazal nekaj zapisov. Kot rezultat tega pregledovanja je katalogizator razmišljal, da bi dodal določilo »Christianity« k predmetni značnici. Še enkrat je iskal po vsebini, da je našel normativni zapis za predmetno oznako »Enlightment«. Ko je končal z branjem normativnega zapisa, je katalogizator zbrisal dve dodeljeni predmetni oznaki za »England-Intellectual life« in ju spremenil v Enlightment-England«. Ponovno je pregledal povzetek na prijavnici za avtorske pravice.

Ponovno je prebral svoj zapis in bil zadovoljen z njim. Potem je dodelil klasifikacijsko oznako in shranil zapis. Takoj zatem je spet priklical zapis na zaslon, da ga je preveril.

Ugotovitve raziskave pokažejo, da sta katalogizatorja uporabljala tele miselne procese: reševanje problemov in odločanje. Pokazala sta precej podobna pristopa k reševanju problemov. Oba sta izključila probleme administrativne narave že zgodaj v procesu. Toda ko je prišlo do problemov stvarne narave (kot interpretacija bibliografskih podatkov ali ujemanje predmetnih oznak z naslovno temo), se ta dva strokovnjaka razlikujeta. Drugi katalogizator je imel drugačen pristop. Poseben problem je naredil za glavno temo svojega procesa in poskusil različne alternativne metode, da je dosegel svoje lastne zadovoljujoče zaključke. Celo ko se je soočil s potrebo preverjanja imena normativne oblike za osebno značnico, je preprosto izpolnil polje 100 s tistim, kar je menil, da je pravilna oblika značnice, in se je kasneje vrnil, da preveri obliko v LCNAF.

V naslednji raziskavi sta **Šauperl in Saye (1998)** raziskovala proces vsebinske obdelave katalogizatorjev v petih splošnih knjižnicah v ZDA (North Carolina). Raziskava je bila pilotna študija za doktorsko disertacijo Alenke Šauperl (1999). V raziskavi sta odgovarjala na vprašanje, kako katalogizatorji identificirajo vsebino dokumenta in kako določijo ustrezne klasifikacijske in predmetne oznake.

Za zbiranje podatkov sta uporabila opazovanje z metodo glasnega premišljevanja in diskusijo z nestrukturiranim intervjujem. Pet izkušenih katalogizatorjev je bilo v svojem običajnem okolju opazovano in je na glas premišljevalo med katalogiziranjem treh različnih knjig iz svoje redne knjižnične zbirke. Na drugem srečanju z opazovanimi katalogizatorji sta raziskovalca uporabila diskusijo z nestrukturiranim intervjujem, da razjasnita morebitne nejasnosti o prvem srečanju.

Ugotovila sta, da je pet katalogizatorjev dosledno označevalo vsebino v petih korakih:

1. identifikacija vsebine knjige
2. identifikacija avtorjevega namena
3. sklepanje na možne uporabe knjige
4. povezava knjige z obstoječo zbirko
5. povezava vsebine s klasifikacijskim sistemom in z geslovníkom

Zaporednost korakov ni bila linearna, ampak fleksibilna tako, da so se katalogizatorji vrnili h katerikoli prejšnji fazi, če so ugotovili, da so na napačni poti. Njihova običajna strategija je bila iskanje obstoječih vzorcev v nizu klasifikacijskih in predmetnih oznakah, ki so bile dodeljene k enotam v obstoječi zbirki.

V prvem koraku so katalogizatorji najprej poskušali identificirati vsebino knjige. Pregledali so sledeče dele knjige: naslovno stran, vse dele ovoja ali ščitnega ovitka⁵, kazalo vsebine, uvod, kazalo in naslove poglavij. S pregledovanjem knjige so prenehali, ko so čutili, da lahko dovolj podrobno opišejo vsebino knjige. Če so katalogizatorji bili prepričani o vsebini knjige, ko so pogledali samo naslovno stran, so samo preverili svojo odločitev s pregledovanjem ovoja. Če je informacija na zadnji in/ali sprednji strani ovoja potrdila njihovo odločitev, so prenehali. Če ni, so nadaljevali s pregledovanjem delov knjige, da so pridobili več informacij. Če niso bili prepričani o vsebini, so se ta ponavljanja nadaljevala, dokler niso zbrali dovolj informacij, da so sprejeli in potrdili odločitev o vsebini ali dokler niso pridobili nove informacije.

V drugem koraku so katalogizatorji iskali avtorjev namen pisanja knjige. Želeli so tudi primerno predstaviti vsebino z avtorjevega vidika. Predstavljanje avtorjevega namena in odgovornost zanj sta imela za katalogizatorja dva pomena. Prvi je bil odgovornost za pravilno razumevanje, kaj je avtor napisal, in drugi razumevanje, kaj je avtor želel doseči.

Katalogizatorji so se zavedali, da je vsebina knjige lahko interpretirana z različnih vidikov in so čutili, da morajo najprej izraziti avtorjev namen. Tile katalogizatorji so želeli brez popačenj prenesti avtorjev namen. Vendar to ne pomeni, da je bilo avtorjevo gledišče edino gledišče, ki so ga želeli izraziti.

V tretjem koraku so katalogizatorji upoštevali možne uporabe knjige. Poskušali so predvideti, kako bi potencialni bralci uporabljali knjigo. Slednje je lahko drugačno od namena avtorja.

V četrtem koraku so se katalogizatorji vprašali, katere klasifikacijske in predmetne oznake so dodelili podobnim knjigam v preteklosti, ko so začeli prevajati identificirano vsebino knjige v klasifikacijske in predmetne oznake. Na to vprašanje so odgovorili z iskanjem v lokalnem katalogu ali OCLC. Katalogizatorji so pogosto ponovno pregledovali različne dele knjige, če predmetne oznake iz kataloga niso izražale enakega pomena, ki so ga katalogizatorji želeli dodeliti knjigi.

Skupna strategija katalogizatorjev je bilo iskanje in pregledovanje zapisov podobnih dokumentov v lokalnem katalogu ali OCLC. Namen tega je bilo najti in uporabiti podoben obstoječ zapis za kreiranje novega. Drugi namen je bilo iskanje obstoječih vzorcev v priklicanih nizih klasifikacijskih in predmetnih oznak, ki so bile dodeljene enotam v obstoječi zbirki, torej identificirati, katere klasifikacijske in predmetne oznake se pojavljajo skupaj v posameznih zapisih v katalogu. Katalogizatorji so sledili tem vzorcem, da so podpirali doslednost.

---

⁵ Ovoj sta sprednji in zadnji knjižni platnici. Ovoja ni mogoče ločiti od knjige. Ščitni ovitek je zunanja zaščita iz papirja ali plastike, ki varuje knjigo in ga je mogoče ločiti od knjige.

V petem koraku so katalogizatorji preverili identificirano vsebino knjige s klasifikacijskim sistemom ali z geslovníkom. To preverjanje se je izražalo na dva načina. Prvi način preverjanja je bil, ali so izbrani izrazi še vedno veljavni glede na najnovejšo izdajo klasifikacijskega sistema in geslovníka. Drugi način preverjanja pa je bil, ali je katalogizator interpretiral in razumel izraz pravilno glede na pomen v klasifikacijskem sistemu in geslovníku.

Šauperl (1999, 2002) je v doktorski disertaciji leta 1998 raziskovala proces vsebinske obdelave 12 katalogizatorjev v 3 ameriških visokošolskih knjižnicah na jugovzhodu ZDA. Raziskovala je, kako se katalogizatorji odločajo o vsebini dokumenta in kako kreirajo ustrezen vsebinski opis.

Katalogizatorji so bili razdeljeni v dve skupini z različnim zbiranjem podatkov. Pri prvi skupini (6 katalogizatorjev) je raziskovalka uporabila opazovanje z metodo glasnega premišljevanja in diskusijo z nestrukturiranim intervjujem (opazovana skupina), pri drugi skupini (6 katalogizatorjev) pa intervju časovnega poteka⁶ in drugo srečanje, kjer so že napisane zgodbe pregledali udeleženci intervjuvane skupine (intervjuvana skupina). Z metodama opazovanja z metodo glasnega premišljevanja in intervjujem časovnega poteka je raziskovalka zbirala podatke o procesu vsebinske obdelave. Diskusija z nestrukturiranim intervjujem je bila namenjena razjasnitvi morebitnih nejasnosti, ki se pojavijo med opazovanjem. Pri drugem srečanju so udeleženci intervjuvane skupine pregledali že napisane zgodbe. Za veljavnost rezultatov je bilo pomembno, da so raziskovalka in katalogizatorji iz intervjuvane skupine zgodbe enako razumeli in jih enako interpretirali.

Rezultati opazovanja in intervjujev so predstavljeni v 12 zgodbah, ki opisujejo pristop posameznega katalogizatorja k vsebinski obdelavi. Iz teh 12 zgodb je raziskovalka pripravila povzetek in splošen teoretičen model pristopa k vsebinski analizi. Ugotovila je 4 glavne faze splošnega procesa vsebinske obdelave 12 katalogizatorjev:

1. pregled knjige z identifikacijo poskusnih oznak
2. iskanje predmetnih oznak z identifikacijo kandidatk za predmetne oznake
3. pregled in izbor kandidatk za predmetne oznake in
4. dodelitev predmetnih in klasifikacijskih oznak

Faze niso bile linearne, neodvisne ali popolnoma ločene druga od druge. Katalogizatorji so se gibali od ene do druge faze nelinearno, odvisno od rezultatov, ki so jih pridobili med pregledovanjem, iskanjem in ocenjevanjem.

---

⁶ Tehnika intervjuja časovnega poteka (razvila in uporabljala Brenda Dervin, kasneje jo to tehniko razširila Barry) uporablja pojme, predstavljene na karticah, kot vzpodbudo za intervjuvance. Ti dve avtorici menita, da skrbno izbrani pojmi pomagajo intervjuvancem, da se spomnijo preteklih misli ali delovnih procesov brez raziskovalčevega vpliva.

Katalogizatorji so temeljito v različnih okoliščinah med katalogizacijskim procesom pregledali knjigo. Menili so, da je knjiga najpomembnejši vir informacij v katalogizacijskem procesu. Pregledali so različne dele knjige: naslov, kazalo vsebine, uvod, ovoj, založnikovo predstavitev knjige, izvleček in bibliografijo. Ti deli so bili upoštevani v različnih okoliščinah. Število pregledanih delov in obsežnost pregledovanja sta bila odvisna od težavnosti, s katero so katalogizatorji identificirali vsebino, in težavnostjo, s katero so identificirali ustrezne predmetne oznake. Pri pregledovanju knjige so identificirali poskusne predmetne oznake, ki so bile uporabljene za iskanje veljavnih predmetnih oznak v normativnih datotekah ali knjižničnih katalogih. Te veljavne predmetne oznake so potem iskali ali v normativnih datotekah ali knjižničnih katalogih. Končna vsebina knjige je bila identificirana postopoma, zato ker so najdene kandidatke za predmetne oznake nadalje vzpodbudile pregledovanje knjige, dodatno iskanje in pregled najdenih zapisov. Katalogizatorji so menili, da naj bi bile podobnim knjigam dodeljene podobne predmetne in klasifikacijske oznake.

Šauperl (2005a) je leta 2001 opravila kvalitativno raziskavo vsebinske obdelave med petimi katalogizatorji iz slovenskih splošnih knjižnic. Namen raziskave je bil raziskovati proces vsebinske obdelave slovenskih katalogizatorjev in ga primerjati s procesom ameriških katalogizatorjev iz njenih prejšnjih raziskav (Šauperl, Saye, 1998; Šauperl, 1999, 2002). Primerjava procesa vsebinske obdelave dveh različnih skupin, kot sta skupini slovenskih in ameriških katalogizatorjev, je pomembna zato, ker obe skupini sodelujeta v podatkovni zbirki OCLC Worldcat.

V raziskavi je raziskovalka uporabila enake raziskovalne metode kot v svojih prejšnjih raziskavah (Šauperl, Saye, 1998; Šauperl, 1999, 2002), tj. opazovanje z metodo glasnega premišljevanja in diskusijo z nestrukturiranim intervjujem. V analizi podatkov je za vsakega katalogizatorja razvila individualni model vsebinske obdelave. Iz korakov, ki so skupni vsem tem petim individualnim modelom vsebinske obdelave, je potem nastal splošni model vsebinske obdelave.

Primerjava procesa vsebinske obdelave slovenskih in ameriških katalogizatorjev je pokazala, da se proces vsebinske obdelave petih korakov, ki so ga prikazali katalogizatorji iz ameriških splošnih knjižnic, ne ujema natanko s procesom vsebinske obdelave katalogizatorjev iz slovenskih splošnih knjižnic, prav tako je proces vsebinske obdelave katalogizatorjev iz ameriških visokošolskih knjižnic drugačen od procesa katalogizatorjev iz ameriških splošnih knjižnic. Raziskava Alenke Šauperl (2005a) je tudi pokazala, da se v praksi dejanski proces vsebinske obdelave ne sklada docela s teoretičnim opisom v pregledanih učbenikih in mednarodnem standardu.

Prvi korak določanja vsebine med pregledovanjem dokumenta je bil skupen vsem ameriškim in slovenskim katalogizatorjem. Vsi so pregledali tele dele dokumenta: naslovno stran, vse dele ovoja in ščitnega ovitka (kjer je bil prisoten), kazalo vsebine, uvod, kazalo in besedilo. Avtorjev namen pisanja knjige so v drugem koraku upoštevali samo ameriški katalogizatorji, medtem ko ga slovenski katalogizatorji niso. Ameriški katalogizatorji so se zavedali možnih razlik v razumevanju vsebine in so se poskušali prilagoditi tako avtorjevemu razumevanju kot svojemu razumevanju. Katalogizatorji iz slovenskih splošnih knjižnic in katalogizatorji iz ameriških visokošolskih knjižnic niso poskušali predvideti možne uporabe knjige, kako bi ga uporabniki uporabili, medtem ko je bilo to pomembno za katalogizatorje iz ameriških splošnih knjižnic. Vsi katalogizatorji, ameriški in slovenski katalogizatorji, so v četrtem koraku uporabili obstoječe zapise iz knjižničnih katalogov za kreiranje ali iskanje predmetnih oznak in tako povezali novi dokument z obstoječo knjižnično zbirko. Zadnji korak vsebinske obdelave, tj. preverjanje klasifikacijskih oznak in predmetnih oznak s tekočo izdajo klasifikacijskega sistema oz. geslovnika, je prisoten samo pri ameriških katalogizatorjih. Ta faza ni bila opažena v procesu slovenskih katalogizatorjev. Odsotnost te faze v procesu katalogizatorjev iz slovenskih splošnih knjižnic lahko izvira iz dejstva, da ne obstaja obsežen geslovník ali normativna datoteka, ki bi omogočala preverjanje predmetnih oznak. Za klasifikacijske oznake so slovenski katalogizatorji pogledali v tiskano izdajo tabele UDK.

Šauperl (2005a) v raziskavi ugotovi, da so razlike med priporočenimi in opazovanimi postopki vsebinske obdelave očitne. V zaključku zapiše, da razlike med opazovanimi procesi različnih skupin katalogizatorjev ne zagotavljajo odgovora na vprašanje, kaj je dejanski, resničen ali praktičen pristop k določanju vsebine. Rezultat samo kaže, da v priporočenem postopku manjka najmanj en korak: povezava nove enote z obstoječo zbirko.

3.2 Empirične raziskave o vsebinskem označevanju in povzemanju v neknjižničnem okolju

Vsebinsko označevanje in povzemanje v neknjižničnem okolju se pojavljata v drugačnih okoliščinah in imata drugačne zahteve kot vsebinska obdelava v knjižnicah. Vendar se med določanjem vsebine tako pojavljajo podobni kognitivni procesi, kot npr. branje, razumevanje (Šauperl, Saye, 1998), zato je v tem poglavju podan pregled raziskav o vsebinskem označevanju in povzemanju v neknjižničnem okolju.

Endres-Niggemeyer, Maier in Siegel (1995) v prispevku raziskujejo 4 delovne korake, ki so vzeti iz splošnega empiričnega modela strokovnega povzemanja z namenom pripraviti raziskovalno implementacijo računalniškega simulacijskega modela. Prispevek razlaga

aktivnosti procesiranja znanja med strokovnim povzemanjem. Medtem ko so avtorji s študijo primera in holistično strategijo kvalitativnega empiričnega raziskovanja podrobno raziskovali majhen toda osrednji testni primer: 4 delovni koraki, v katerih strokovnjak, ki povzema, odkrije, o čem je prispevek, in naredi osnutek za tematski stavek izvlečka, so razvili glavne značilnosti simulacijskega sistema. V teh delovnih korakih so raziskovali zaporedje aktivnosti kot tudi pravila, ki vodijo te aktivnosti v zgotitvi besedila. Poleg tega so tudi opisali strategije za branje dokumenta in identificiranje značilnosti dokumenta.

Pripravo raziskovalne implementacije računalniškega simulacijskega modela splošnega empiričnega modela strokovnega povzemanja **Endres-Niggemeyer (1998)** kasneje podrobneje opiše v svoji knjigi. Predstavila je podroben model procesa strokovnega povzemanja, ki je osnovano na opazovanju 6 strokovnjakov pri povzemanju. V knjigi je tudi obsežno poglavje namenjeno komunikaciji in kogniciji. Njen namen je z uporabo metod iz kognitivne psihologije razložiti strokovno povzemanje (povzemanje in vsebinsko označevanje). Strokovno povzemanje je raziskovala kot kognitivne procese in procese procesiranja besedila.

3.3 Modeli o določanju vsebine, vsebinskem označevanju in povzemanju

Nekateri avtorji so teoretično obravnavali probleme pri določanju vsebine dokumentov in so na teoretični osnovi izdelali modele o določanju vsebine. V sledečem poglavju je podan pregled teoretičnih prispevkov o določanju vsebine dokumentov.

Beghtol (1986) v svojem prispevku razvije definicijo vsebine (aboutness) in teorijo njene vloge v sistemu za poizvedovanje na osnovi van Dijkove teorije o besediloslovju (text linguistics). Van Dijk je z Walterjem Kintschem razvil model razumevanja besedila na osnovi kognitivne psihologije. Beghtol (1986) razloži vsebino (aboutness) dokumenta na osnovi Van Dijkovega pojma makrostrukture (za podrobnejšo razlago glej podpoglavje 5.3.2 *Razumevanje besedila*).

Pri procesu klasificiranja se mora upoštevati dvoje besedil: (1) dokument kot vir in (2) klasifikacijski sistem, katerega pomenska struktura besedila bo prevladala v sekundarnem besedilu (npr. klasifikacijska oznaka), zato ker klasifikacijski sistem določa možnosti predstavljanja. Zatorej klasifikacijski procesi delajo z medbesedilnimi odnosi med dokumenti in klasifikacijskim sistemom.

Beghtol (1986) v prispevku identificira dve vrsti medbesedilnosti⁷. Prva obstaja med dokumenti, ki so klasificirani v istem razredu istega klasifikacijskega sistema. Druga pa obstaja med klasifikacijskim sistemom kot besedilom in dokumentom, ki je klasificiran v okviru tega klasifikacijskega sistema. Proces klasificiranja se lahko obravnava kot sekundarni proces, ki je zveza med identificiranjem primarne vsebine (aboutness) dokumenta, ki se bo klasificiral, in terciarnim izrazom njegove vsebine (aboutness) v imenovanih razredih s pomočjo njegove ustrezne oznake v določenem bibliografskem klasifikacijskem sistemu. Ob upoštevanju teh dveh vrst medbesedilnosti je Beghtol (1986) raziskovala lingvistično-kognitivne procese, ki se jim reče »prevajanje« vsebine dokumenta v klasifikacijski jezik. Beghtol (1986) tako predstavi opisni model kognitivnega procesa klasificiranja dokumentov.

Farrow (1991) predstavi kognitivni model procesa klasificiranja, vsebinskega označevanja in povzemanja na osnovi Kintscheve in van Dijkove teorije o besediloslovju in kognitivne psihologije. Začetna točka v tem kognitivnem modelu je lahko opisana kot situacijski model, ki vsebuje katalogizatorjev začetni vtis o dokumentu – navadno njegov naslov. Nadaljnje procesiranje (npr. pregledovanje) povzroči, da situacijski model preide v model vsebine (aboutness), v katerem je definirana celotna vsebina (aboutness) dokumenta. Model je podrobneje predstavljen v podpoglavju *5.4 Model razumevanja pri vsebinski analizi*.

Molina (1995) za teoretično obravnavanje procesa povzemanja predlaga interpretativni-selektivni model, ki je osnovan na lingvistiki (strukturalna, transformacijska in besedilna), logiki (formalna in mehka (fuzzy)) in kognitivni psihologiji. Model vsebuje štiri ključne korake: branje – razumevanje, izbor, interpretacija in sinteza. V nadaljevanju so podrobno predstavljeni ti štiri koraki zgoraj omenjenega modela Moline (1995).

Prvi korak modela Moline (1995) je branje in razumevanja besedila. Ta prva analiza ali predanaliza je interaktivni proces med besedilom in sestavljalcem povzetkov in je močno odvisna od njegovega osnovnega znanja. Od njega zahteva minimum znanstvenega in dokumentarnega znanja. Branje je kompleksna aktivnost, ki vsebuje niz koordiniranih postopkov, ki vsebujejo zaznavne, lingvistične in kognitivne operacije. Branje se konča z razumevanjem, z interpretacijo pomena besedila. Pomembni dejavnik pri branju je spomin, ki poveže neznano z znanim. Naslednji dejavnik je mišljenje in njegove komplementarne aktivnosti indukcije in dedukcije, analize in sinteze.

Bralčevo razumevanje besedila vsebuje procesiranje »od spodaj navzgor« (bottom-up) in »od zgoraj navzdol« (top-down). Prvo je zaznavno procesiranje, na katerega neposredno vpliva

---

⁷ Medbesedilnost je odnos med besedilom in njegovimi izpeljanimi metabesedili. Je princip, pri katerem nastane besedilnost besedila z interakcijo drugih besedil in vključi odnose med danim besedilom in drugimi relevantnimi besedili, na katere je to dano besedilo naletelo v prejšnjih izkušnjah.

dražljaj, in vsebuje obdelovanje informacij, ki so dejansko v besedilu. Na procesiranje »od spodaj navzdol« (bottom-up) ali pojmovno procesiranje vplivajo dejavniki, kot so pričakovanja, določena s kontekstom in preteklimi izkušnjami. To je dvojna aktivnost: zaznavanje in razumevanje. Strategije branja ne zavisijo samo od bralca in besedila, ampak tudi od dokumentarnih ciljev. V povzemanju sestavlja povzetkov besedilo hitro prebere z namenom prepoznati takšne temeljne značilnosti dokumenta, kot so oblika, razred in struktura informacije. V prvem, površinskem branju si beleži relevantne informacije. Drugo branje je skrbno, aktivno, osredotočeno na različne naslove dokumenta in ključne razdelke (namen, metodologija, rezultati in zaključek), zato ker ti običajno vsebujejo globoke in retorične strukture dokumenta. Ta korak je domena kognitivne psihologije (glej tudi podpoglavje 5.3 *Branje in razumevanje besedila*)

Drugi korak modela Moline (1995) vsebuje izbor, ki je proces namerne izločitve. Vsebuje izločitev pomenskih enot (stavkov in besed), ki so irelevantne za povzemanje. Na tej točki postane relevantnost zelo pomembna. Ta korak je domena jezika, v katerem igra lingvistika posebno vlogo.

Ko je besedilo izbrano, mora biti interpretirano, sestavlja povzetka mu mora pripisati vsebino. Pri tem procesu sestavlja povzetkov interpretira, kaj je pisatelj napisal. Ta proces je najbolj subjektiven v procesu povzemanja ne glede na objektivnost vsebine besedila. V proces povzemanja namreč vstopijo določeni zunajbesedilni dejavniki, kot so osnovno znanje sestavljalca povzetkov, kontekst, razumljen v najširšem pomenu besede, in cilji povzemanja. Tako kot pravi Beghtol (1986), da ima vsako besedilo permanentno vsebino (aboutness), toda različno število pomenov v skladu z določeno uporabo. Ta korak modela Moline (1995) je v domeni logike.

Ko je besedilo interpretirano, mora biti opisano. Sinteza ali analitičen opis sestoji iz opisa vsebine, ki je izpeljana iz analize. Rezultat je povzetek, avtonomen sekundarni dokument, kratko in gramatično kompletno besedilo, ki vsebuje originalno vsebino z dokumentarnega gledišča. Njegovo sporočilo ima svoj lasten pomen.

4 VSEBINSKA ANALIZA V KATALOGIZACIJSKIH PRIROČNIKIH IN UČBENIKIH

V tretjem poglavju magistrskega dela je podan pregled strokovne literature, v kateri so avtorji empirično in teoretično raziskovali določanje vsebine, v tem poglavju pa je prikazan pregled, kako je opisan postopek vsebinske analize v slovenskih in tujih strokovnih priročnikih, učbenikih, pravilnikih in standardih.

Pregled slovenske strokovne literature se osredotoča na splošne knjige o bibliotekarstvu, pravilnike, priročnike in učbenike katalogizacije in vsebinske obdelave ter članke v strokovni publicistiki (*Knjižnica, Šolska knjižnica, Organizacija znanja in COBISS obvestila*). Pregled tuje literature se usmerja na standarde ISO, učbenike, priročnike in pravilnike katalogizacije in vsebinske obdelave v knjižničnem okolju ter na učbenike in priročnike o vsebinski obdelavi ter organizaciji informacij v neknjižničnem okolju. Vsebinsko označevanje v neknjižničnem okolju se pojavlja v drugačnih okoliščinah in ima drugačne zahteve kot vsebinsko označevanje v knjižnicah. Vendar se med določanjem vsebine tako v knjižnicah kot v neknjižničnem okolju pojavljajo podobni kognitivni procesi, kot npr. branje, razumevanje (Šauperl, Saye, 1998), zato je v tem poglavju podan tudi pregled strokovne literature o vsebinskem označevanju v neknjižničnem okolju.

4.1 Pregled slovenske strokovne literature

4.1.1 Splošni učbeniki in priročniki o bibliotekarstvu

Avgust Pirjevec v prvem slovenskem bibliotekarskem strokovnem priročniku *Knjižnice in knjižničarsko delo* iz leta **1940** obravnava vsebinsko obdelavo dokumentov v enajstem poglavju z naslovom *Stvarni katalogi*. Opredeli sistematski in abecedni stvarni katalog (slednjega poimenuje besedni katalog). Opiše njuno obliko in sestavo, pri sistematskem katalogu predstavi tudi najvažnejše klasifikacijske sisteme. Pri abecednem stvarnem katalogu podaja navodila za sestavo in obliko gesel.

Pirjevec (1940) spregovori o določanju vsebine dokumentov v podpoglavju *Splošna navodila*. Napiše, da mora knjižničar za sestavo stvarnega kataloga poznati vsebino knjige, če hoče kataložni zapis za knjigo uvrstiti na pravo mesto v katalogu. Za uvrstitev kataložnega zapisa za knjigo v katalog mora pregledati vsebino knjige in ne samo njen naslov. Slednjo trditev utemeljuje z razlogi, da naslov velikokrat ne pove vsega, kaj knjiga vsebuje, ali obljubi več, kot knjiga vsebuje, ali pa je »netočen in medel« (Pirjevec, 1940, str. 237). To vse lahko

knjižničarja zavede, da njen zapis uvrsti na napačno mesto v katalogu. »Brez avtopsije ter kritičnega pregleda naslova in vsebine ne moremo sestavljati stvarnega kataloga« (Pirjevec, 1940, str. 237).

V učbeniku *Osnove knjižničarstva* iz leta 1987 (Banič et al., 1987) so v poglavju *Stvarni katalogi* okvirno opredeljeni pomen in glavne značilnosti abecednega stvarnega in sistematskega kataloga. Pri drugem je predstavljena klasifikacija in knjižnični klasifikacijski sistemi. Opisana je struktura obeh katalogov. Pri abecednem stvarnem katalogu so navodila za oblikovanje gesel, pri sistematskem katalogu pa se avtorji ukvarjajo UDK in podajo navodila za njeno uporabo.

Banič in drugi (1987) napišejo, da je določanje vsebine prvi korak v vsebinskem označevanju: »Za določitev gesla je najprej treba, da se seznanimo z vsebino knjige, zato je vedno treba imeti knjigo pred seboj« (Banič et al., 1987, str. 166). Priporočajo, naj knjižničar ne določa vsebine samo po naslovu, ker sam naslov lahko pogosto zavede. Avtorji učbenika dodajo, da vsebino lahko določi samo iz naslova, če naslov res ustreza vsebini.

Poleg naslova mora knjižničar pregledati še druge dele knjige, kot so kazala, predgovori, skrajšana vsebina ali oznake na ščitnem ovitku knjige, povzetki (resumeji), knjižne ocene ob izidu knjige, strokovne ocene v strokovnih revijah ustreznega področja. Tako šele po pregledu celotne knjige knjižničar ugotovi, ali sam naslov res ustreza vsebini knjige. Če knjižničar ne pozna jezika ali stroke, avtorji učbenika predlagajo, da naj določi vsebino knjige s pomočjo slovarjev, terminoloških slovarjev, leksikonov ipd.

4.1.2 Pravilniki, priročniki in učbeniki vsebinske obdelave

V Sloveniji sta bila do leta 1994 objavljena dva pravilnika o vsebinski obdelavi knjižničnega gradiva. **Dušan Ludvik** je leta 1947 za svoja predavanja na bibliotekarskih tečajih zbral glavna navodila o obdelavi knjižničnega gradiva za abecedni stvarni katalog, ki jih je naslovil *Abecedni stvarni katalog: Pravila in navodila (1947)*. Ludvikov pravilnik (1947) opredeli abecedni stvarni katalog, njegov obseg in omejitve, nadalje obravnava gesla: vrste in pravila za oblikovanje. Določanje vsebine dokumentov omeni le v enem stavku v podpoglavju *Postopek katalogizacije*: »Gesla določimo na podlagi signirane bibliografske enote in njenega prepisa naslova (matičnega lista)« (Ludvik, 1947, f. 2).

Šmalc in Kermavner (1953) v pravilniku za gradnjo abecednega stvarnega kataloga *Abecedni stvarni katalog (Osnutek pravilnika)*, ki je bil objavljen v zborniku za strokovne izpite, definirata abecedno stvarni katalog, podata razliko med njim in sistematskim

katalogom, temu sledi poglavje o geslu, tj. sestava gesla, vrste gesel in pravila za njihovo oblikovanje.

V poglavju *Geslo* Šmalc in Kermavner (1953) tri odstavke namenita določanju vsebine dokumentov. Napišeta, da mora knjižničar določiti vsebino knjige neodvisno od njenega naslova. Samo določanje vsebine po naslovu je po njunem mnenju nevarno in »lahko pripelje do nesmiselnih in smešnih označb v geslu« (Šmalc, Kermauner, 1953, f. 5). Opozorita še, da določanje vsebine iz besedila naslova »bi utegnilo škodljivo zapeljati in knjiga bi ostala zaprta za študijski predmet« (Šmalc, Kermauner, 1953, f. 4). Naslov namreč vedno ne ustreza vsebini knjige, velikokrat je izbran ne glede na vsebino po reklamnih oz. propagandnih merilih.

Knjižničar mora prebrati uvod, pregledati kazalo in prelistati knjigo: kakšno poglavje bo posebej pokazalo na bistvo snovi, ki ga delo obravnava. Priporočata tudi informativne priročnike, leksikone in enciklopedije. Nadalje avtorja pišeta, da če še kljub temu knjižničar ne more določiti vsebine, naj za pomoč prosi strokovnjaka, ki mu bo delo »označil z najkrajšim in najbolj določenim strokovnim pojmom in ga dopolnil tudi z določili, kakor to ustreza obsegu in stališču obravnavane snovi« (Šmalc, Kermavner, 1953, f. 5).

NUK je leta 1994 izdal navodila za oblikovanje predmetnih oznak z naslovom *Vsebinska obdelava v vzajemnem katalogu* (Banič, Kovač, Vrhovšek, 1994). Priročnik ne govori o določanju vsebine dokumentov, vsebuje le navodila za oblikovanje predmetnih oznak.

Prvi sezname predmetnih oznak, ki so nastali ob vsebinski obdelavi slovenike v prvi polovici devetdesetih let, so bili objavljeni leta 1997 v priročniku *Vsebinska obdelava v vzajemnem katalogu* s podnaslovom *Predmetne rubrike: sezname in navodila za oblikovanje*. Tako tudi v tem priročniku ni opisano, kako določimo vsebino dokumentom, ampak prvo poglavje govori o navodilih za oblikovanje predmetnih oznak.

Urbanija (1996) leta 1996 napiše učbenik *Metodologija izdelave tezavra*, v katerem opredeli osnovne pojme tezavra in njegove izdelave. Učbenik ne vsebuje postopka o določanju vsebine.

Leta 2000 Šauperl (2000) napiše prvi domači učbenik o klasifikaciji: *Klasifikacija knjižničnega gradiva*, v katerem obravnava knjižnične klasifikacije, natančneje UDK, tj. nastanek, razvoj, uporabo in opis tablic. Učbenik vsebuje tudi poglavje o predmetnih oznakah in normativni datoteki.

V poglavju z naslovom *Vsebinska analiza* Šauperl (2000) obravnava vsebinsko analizo z namenom, da se bralci naučijo analize za potrebe klasifikacije z UDK. Napiše, da preden

lahko uporabimo klasifikacijo, moramo najprej spoznati vsebino in obliko dokumenta. Našesteje korake, kako določiti vrstilce UDK:

»1. Ugotovimo, za katero glavno disciplino gre. 2. Izberemo primerni glavni razred. 3. Izločimo posamezne pojme, ki jih dokument obravnava poleg glavne discipline ali v zvezi z njo. Pri tem si pomagamo s parametri standardnega vrtnega reda. 4. Izrazimo pod točko 3 najdene pojme z vrstilci in priveski v standardnem (ali lokalnem) vrstnem redu« (Šauperl, 2000, str. 21).

Poleg vsebine dokumenta mora knjižničar ugotoviti še obliko dokumenta, ki je lahko način predstavitve informacij: bibliografije, enciklopedije ... ali nosilec informacij: natisnjeno gradivo, zvočni posnetki ...

Leta 2002 je NUK izdal *Splošni slovenski geslovník* s podnaslovom *Navodila za predmetno označevanje knjižničnega gradiva in geslovník*, ki obsega geslovník in pravila za oblikovanje predmetnih oznak.

Pravilnik vsebuje poglavje *Določanje vsebine knjižničnega gradiva*, v katerem piše, da je »določitev prave vsebine najpomembnejši korak pri vsebinski obdelavi gradiva« (Splošni ..., 2002, str. 11).

Pravilnik na začetku podaja kratko razmišljanje o določanju vsebine gradiva:

»V nekaterih primerih je vsebino gradiva preprosto določiti, morda že naslov dela dejansko izraža njegovo vsebino. Včasih pa vsebino gradiva težje določimo, bodisi zaradi kompleksnosti obravnavanega predmeta, bodisi ker obravnavani predmet ni jasno izražen« (Splošni ..., 2002, str. 11).

Pravilnik pri določanju vsebine knjižničnega gradiva priporoča naslednje vire: naslovno stran, kazalo vsebine, predgovor, uvod, besedilo, referenčne vire (slovarji, enciklopedije, specializirana referenčna literatura). V nadaljevanju poglavja avtorji pravilnika opisujejo, kako izbiramo predmetne oznake iz geslovníka.

Slovenske tiskane izdaje tablic UDK iz leta 1967, 1983 in 1991 *Univerzalna decimalna klasifikacija* poleg tablic UDK vsebujejo uvodno poglavje, kjer predstavijo zgradbo decimalne klasifikacije na splošno, vrsto tablic in pravila za uporabo in določanje vrstilcev decimalne klasifikacije. Priročniki ne vsebujejo navodil za določanje vsebine dokumentov. Prav tako ne vsebujeta navodil za določanje vsebine dokumentov **abecedna registra Univerzalne decimalne klasifikacije (1971, 1994)**. **Elektronska izdaja tabel UDK, imenovana UDC MRF 2006**, kot njen tiskani priročnik *Univerzalna decimalna klasifikacija (2006)* ne vsebujeta navodil za določanje vsebine.

4.1.3 Članki v strokovni publicistiki

Po pregledu člankov v slovenski strokovni publicistiki (*Knjižnica, Šolska knjižnica, Organizacija znanja, COBISS obvestila*) je bilo ugotovljeno, da pregledani članki

obravnavajo problematiko stvarnega kataloga, UDK, izgradnje geslovnikov, vsebinske obdelave leposlovja in predmetnega označevanja. Vsebinska analiza je npr. omenjena v članku Irene Sapač (1984), ki poudarja, da naloga knjižničnih katalogov ni razčlenjevati vsako publikacijo do podrobnosti, kajti inventarizacija, katalogiziranje in klasifikacija zahteva veliko truda in časa. Nemogoče je zahtevati, da bi se knjižničarji in bibliotekarji, ki imajo na skrbi obsežen fond, ukvarjali s podrobnim registriranjem vsebine posameznih knjig. Če bi v omenjene kataloge uvrščali preveč nadrobne podatke, bi postali katalogi prenatrpani in nepregledni. Tako bi bila motena njihova bistvena funkcija, namreč da kažejo pot do zaželenih knjig.

Ker gre pri dokumentaciji tudi za vsebinsko obdelavo dokumentov in ker je dokumentacijska dejavnost povezana z bibliotekarstvom, smo v tem poglavju pregledali tudi članke o odnosih med dokumentacijo in knjižničarstvom. Ledinek (1961) omeni vsebinsko analizo, ko delo dokumentalista razdeli v tri stopnje: selekcija dokumentov, vsebinska analiza dokumentov in klasifikacija dokumentacijskega gradiva. Vsebinsko analizo dokumentov dokumentalist napiše na dokumentacijsko kartico v obliki povzetka ali krajše anotacije pod bibliografske podatke. Podpac (1963) omenja vsebinsko analizo, ko primerja delo dokumentalista z bibliotekarjevim. Če hoče bibliotekar zajeti vsebino knjige, jo mora preleteti oziroma prebrati, šele nato lahko postavi eno ali več stvarnih gesel. Poleg tega omenja veščine, ki naj bi jih imeli bibliotekarji, to so veščine hitrega branja. Priporoča, da bibliotekarji preštudirajo navodila za izredno hitro branje in jih uporabijo na svojem področju.

4.1.4 Zaključek pregleda slovenske strokovne literature o vsebinski obdelavi

Na podlagi pregleda slovenske strokovne literature o bibliotekarstvu in vsebinski obdelavi je ugotovljeno, da se pregledana slovenska strokovna literatura osredotoča samo na fazo prevajanja rezultata vsebinske analize v sistem za vsebinsko označevanje, tj. sistemu za vsebinsko označevanje in pripomočkom za njegovo uporabo. V pregledani slovenski strokovni literaturi je večji del namenjen izgradnji predmetnih katalogov, oblikovanju predmetnih oznak (Pirjevec, 1940; Ludvik, 1947; Šmalc, Kermauner, 1953; Banič et al., 1987; Banič et al., 1994; Vsebinska ..., 1997; Splošni ..., 2002) in klasifikaciji (Banič et al., 1987; Šauperl, 2000; slovenski prevodi UDK-tablic, Univerzalna ..., 2006). Čeprav je v *Splošnem slovenskem geslovníku* (2002) napisano, da je določitev prave vsebine najpomembnejši korak pri vsebinski obdelavi gradiva, se v pregledani domači literaturi vsebinska analiza omenja le kot prva faza vsebinske obdelave. Ni pa natančneje opisana kot postopek, kako se določa vsebina dokumentov. Pregledana slovenska strokovna literatura ne

vsebuje natančnih navodil, kako naj katalogizator določi vsebino dokumenta. Pirjevec (1940) samo na splošno priporoča, da mora knjižničar pregledati vsebino knjige, ne opredeli pa natančno katere dele. Drugi avtorji samo naštevajo vire informacij, ki jih katalogizator mora pregledati za določanje vsebine dokumentov, ne pa kako jih mora pregledati in kaj mora iskati (Banič et al., 1987; Splošni ..., 2002). Le Šmalc in Kermauner (1953) natančneje opišeta, kako pregledamo dele dokumenta: prebrati uvod, pregledati kazalo in prelistati knjigo: kakšno poglavje bo posebej pokazalo na bistvo snovi, ki ga delo obravnava.

Skoraj vsi avtorji se strinjajo, naj katalogizator ne določa vsebine samo po naslovu, ker lahko ta zavaja in ne da ustrezne informacije (Pirjevec, 1940; Šmalc, Kermauner, 1953; Banič et al., 1987). Vsi avtorji se skoraj enotni v tem, katere dele dokumenta mora katalogizator pregledati za določanje vsebine. Poleg naslova vsi naštejejo še kazalo vsebine in uvod/predgovor. Poleg teh nekateri avtorji navedejo še izvlečke (povzetke, rezumeje), skrajšano vsebino ali oznake na ščitnem ovitku knjige (Banič et al., 1987), besedilo (Splošni ..., 2002) in prelistanje dokumenta (Šmalc, Kermauner, 1953).

Nekateri avtorji poleg pregledovanja delov knjige priporočajo tudi zunanje vire, kot so referenčni viri (Šmalc, Kermauner, 1953; Banič et al., 1987; Splošni ..., 2002) in knjižne ocene ob izidu knjige ter strokovne ocene v strokovnih revijah ustreznega področja (Banič et al., 1987). Šmalc in Kermauner (1953) svetujeta posvet z ustreznimi strokovnjaki, če katalogizator sam ne more določiti vsebine.

4.2 Pregled tuje strokovne literature

4.2.1 Mednarodni standard

V osemdesetih letih 20. stoletja so nastali naslednji mednarodni standardi za vsebinsko obdelavo: ISO 5963 – *Dokumentacija – Metode pregledovanja dokumentov, določanje njegove vsebine in indeksirnih izrazov* (1996), ISO 5964 – *Smernice za zasnovno in razvoj večjezičnih tezavrov* (1996) in ISO 2788 – *Smernice za zasnovno in razvoj enojezičnih tezavrov* (1996). Zadnja dva standarda podajata smernice za gradnjo eno- oz. večjezičnih tezavrov in ne vsebujeta opisa postopka vsebinske analize, medtem ko prvi standard obravnava postopek določanja vsebine tako za knjižno kot neknjižno gradivo. V tem pregledu bo prikazan samo opis postopka vsebinske analize knjižnega gradiva.

Po standardu ISO 5963 – *Dokumentacija – Metode pregledovanja dokumentov, določanje njegove vsebine in indeksirnih izrazov* (1996) vsebinsko označevanje sestoji iz treh korakov, ki se v praksi lahko prekrivajo. Ti koraki so: (1) pregledovanje dokumenta in dognanje

njegove vsebine, (2) identificiranje glavnih pojmov in (3) izražanje teh pojmov v izrazih sistema za vsebinsko označevanje.

Katalogizator z intelektualno analizo identificira pojme v dokumentih, ki jih kasneje transkribira v vsebinske oznake. Obe, analiza in transkripcija, morata biti po standardu izvedeni s pomočjo pripomočkov sistema za vsebinsko označevanje, kot so tezavri in klasifikacijski sistemi.

Pri prvem koraku vsebinskega označevanja, tj. pregledovanju dokumenta, mora katalogizator skrbno pregledati in preučiti naslednje dele: naslov, izvleček, kazalo vsebine, uvod, uvodne stavke poglavij in odstavkov ter zaključek, ilustracije, diagrame, tabele in njihove naslove, besede ali skupine besed, ki so podčrtane ali tiskane v neobičajnem tisku. Med preučevanjem dokumenta mora katalogizator vse te dele preleteti in jih oceniti. Popolno razumevanje besedila bi si lahko katalogizator pridobil z branjem celotnega dokumenta, ampak to je pogosto neizvedljivo in tudi ni vselej potrebno. Zato mora biti katalogizator posebno previden pri pregledovanju določenih delov dokumenta, da ne spregleda uporabnih informacij. Standard odsvetuje vsebinsko označevanje samo po naslovu ali izvlečku. Naslovi so lahko zavajajoči in tako naslovi kot izvlečki so lahko nezadostni. V večini primerov niso zanesljiv vir informacij, ki jih katalogizator potrebuje.

Po pregledu dokumenta mora katalogizator sistematično identificirati tiste pojme, ki so bistveni elementi v vsebinskem opisu dokumenta. Pomaga si lahko z naslednjimi vprašanji: Ali se dokument ukvarja s stvarjo, na katero je vplivala dejavnost? Ali vsebina dokumenta vsebuje aktiven pojem (npr. dejanje, postopek, proces itd.) Ali je na stvar vplivala identificirana dejavnost? Ali dokument obravnava povzročitelja te dejavnosti? Ali se dokument nanaša na posebna sredstva za izvajanje dejavnosti (npr. posebne instrumente, tehnike ali metode)? Ali so bili ti dejavniki obravnavani v kontekstu posebnega kraja ali okolja? Ali so identificirane kakšne odvisne ali neodvisne spremenljivke? Ali je bila vsebina obravnavana s posebnega gledišča, ki ni običajno povezan s tem področjem raziskovanja (npr. sociološka raziskava religije)?

Z vsebinskimi oznakami ni treba predstaviti vseh pojmov, identificiranih med pregledovanjem dokumentov. Izbira pojmov je odvisna od namena, za kaj bodo vsebinske oznake uporabljene. Izčrpnost se nanaša na število pojmov, ki so v vsebinskem opisu predstavljeni z vsebinskimi oznakami. Katalogizator mora identificirati vse pojme v dokumentu, ki imajo potencialno vrednost za uporabnike informacijskega sistema. Izbrati mora tiste pojme, ki so najustreznejši za dano skupino uporabnikov. Upoštevati mora potencialno uporabo dokumenta in ne sme spregledati drugih vidikov vsebine, npr. družbenih, socialnih ali ekonomskih vidikov.

Katalogizator ne sme biti omejen s predpisanim številom vsebinskih oznak, ki jih lahko dodeli dokumentu. Število vsebinskih oznak mora biti določeno s količino informacij, ki jih vsebuje dokument, in odvisno od pričakovanih potreb uporabnikov. Vsiljevanje predpisanega števila vsebinskih oznak lahko vodi do izgube objektivnosti v vsebinskem označevanju in izkrivljanja informacij, ki imajo potencialno vrednost v poizvedovanju.

4.2.2 Učbeniki, priročniki in pravilniki katalogizacije ter vsebinske obdelave v knjižničnem okolju

Chan (1994) v učbeniku *Cataloging and classification* v kratkem podpoglavju *Splošne metode vsebinske analize* (str. 166–167) obravnava določanje vsebine dokumentov. Chan (1994) napiše, da poteka vsebinska analiza dokumenta v treh korakih. Prvi korak je določanje celotne vsebine dokumenta. Najzanesljivejši način določanja vsebine je branje ali podrobno pregledovanje dokumenta. Ker pa to ni vedno praktično, morajo katalogizatorji uporabiti druge načine. V tem koraku katalogizator poleg naslova pregleda še tele dele dokumenta: izvlečke, kazala vsebine, naslove poglavij, predgovore, uvode, kazala, ščitne ovitke, zaščitne škatle ali drugo spremno gradivo. Slednja dva sta posebej v pomoč pri neknjižnem gradivu. Naslovi včasih, toda ne vedno, jasno nakažejo vsebino dokumenta. Zato mora katalogizator poleg naslova vedno pogledati še druge dele dokumenta. Ko ti deli dokumenta ne dajo jasne slike, o čem je dokument, si katalogizator lahko pomaga z zunanjimi viri, kot so bibliografije, katalogi, recenzije, ali drugi referenčni viri. Včasih se katalogizatorji lahko posvetujejo s strokovnjaki za določeno področje, še posebej če področja ne poznajo.

Drugi korak vsebinske analize je identificiranje glavnih in stranskih predmetov in tudi različnih vidikov vsebine, kot je avtorjevo stališče, čas in kraj. Dokument mogoče obravnava več predmetov ločeno ali obravnava dva ali več predmetov v medsebojnem odnosu. Chan (1994) odnose med predmeti imenuje fazni odnosi (phase relations). Prvi je vpliv, kjer ena stvar, pojem, oseba vpliva na drugo. Drugi je cilj. Nekatera dela o določenem predmetu ciljajo na določeno skupino bralcev ali publiko ... (npr. *Psihologija za socialne delavce*). Tretji je uporaba oz pripomoček, ki je pogost med znanstvenimi in tehničnimi deli (npr. *Kemične kalkulacije: uvod v uporabo matematike v kemiji*). Zadnji, četrti fazni odnos je primerjava, ki je običajen v literarnih in družboslovnih študijah.

V tretjem koraku vsebinske analize katalogizator predstavi vsebino glede na določen sistem ali shemo. Prva dva koraka sta enaka v vseh postopkih vsebinske analize. Tretji korak pa se razlikuje glede na to, ali je predstavitev s predmetnimi oznakami ali s klasifikacijskimi

oznakami. V mnogih primerih katalogizator začne s poskusnim formuliranjem vsebine in jo poskuša prilagoditi pripomočku, ki ga uporablja.

Ferl in Millsap (1991) v učbeniku *Subject cataloging: A how-to-do-it workbook* zelo kratek odstavek v strategijah predmetnega označevanja namenita določanju vsebine. Napišeta, da je določanje vsebine dokumenta naloga, od katere je odvisen vsak naslednji korak. Vsebina dokumenta se določi s pregledovanjem naslova, ščitnega ovitka, predgovora in/ali kazala vsebine. Opredeljeno vsebino katalogizator izrazi z besedami. Določanje vsebine zahteva posebne sposobnosti, tj. branje, poznavanje jezika in razumevanje vsebine ali v primerih leposlovnih del identificiranje oblike dela.

Učbenik **Vande Broughton *Essential classification* (2004)** vsebuje poglavje o določanju vsebine dokumenta z navodili, kako lahko klasifikator objektivno določi vsebino dokumenta. Preden klasifikator dodeli klasifikacijsko oznako dokumentu, se mora najprej odločiti, o čem je dokument. Broughton poudari, da je ta analiza ločena od določenega klasifikacijskega sistema in mora biti izvedena neodvisno od sistema. Klasifikator ne sme prilagoditi dokumenta klasifikacijskemu sistemu.

Broughton (2004) ponuja nekaj tehnik za vsebinsko analizo, ki se jih klasifikator lahko nauči in ki pomagajo osnovati standarde dobre prakse in ustvariti učinkovit opis. Klasifikator mora najprej temeljito pregledati dokument. Prvi del, kjer klasifikator lahko najde vsebino, je naslov. Naslov je pogosto točen odraz vsebine. To še posebej velja za znanstvene publikacije. Broughton opozarja, da v številnih primerih naslovi dokumentov niso v pomoč pri določanju vsebine in so včasih lahko popolnoma zavajajoči. To je zelo verjetno pri dokumentih iz družboslovnih in humanističnih znanosti. Broughton (2004) navede osnovno pravilo klasifikacije, da klasifikator nikoli ne sme klasificirati po naslovu. Naslednji del dokumenta, ki ga klasifikator mora pregledati, je podnaslov, ki naslov pogosto razloži. Podnaslov je običajno boljši nakazatelj vsebine kot naslov. Naslednji deli, ki jih klasifikator pregleda, so ščitni ovitki in ovoj dokumenta, katerih hiter pregled lahko pomaga identificirati vidike vsebine, ki niso takoj očitni iz naslova. Če se klasifikator še vedno ne more odločiti za vsebino dokumenta, mu lahko kazalo vsebine ponudi podroben seznam tem, ki jih pokriva vsebina. Če je vsebina dokumenta za klasifikatorja pretežka zaradi znanstvene ali tehnične vsebine, ki je klasifikator ne obvlada, lahko poišče pomoč pri referenčnih virih, ki vsebujejo informacije o predmetih, definirajo termine in razložijo strukturo discipline.

Naslednji nakazatelj vsebine dokumenta so po Vandi Broughton drugi kataložni zapisi. Dandanes imajo velike splošne knjižnice kot tudi specialne zbirke online kataloge, kjer lahko klasifikator poišče kataložni zapis za svoj dokument. Delo bolj izkušenega klasifikatorja

lahko manj izkušenemu klasifikatorju pomaga pri določanju vsebine dokumenta. Broughton (2004) napiše, da klasifikatorji začetniki pogosto mislijo, da je to goljufanje. Toda sama meni, da je to razumna strategija, ko klasifikator ne ve, kaj bi naredil, in da je to običajna praksa med klasifikatorji. Po njenem mnenju je to dobra praksa, ker s tem preverjaš svoje delo. Broughton (2004) doda, da ni treba ustvariti točno enake klasifikacijske oznake. Klasifikator naj preprosto vzame to, kar potrebuje za svoje lastne namene in situacijo.

V uvodu 21. izdaje **Deweyeve decimalne klasifikacije (Dewey, 1996)** je v podpoglavju določanje vsebine dokumenta kratek del namenjen določanju vsebine. Na začetku je napisano, da je ustrezno klasificiranje najprej odvisno od določanja vsebine dokumenta. Kot prvi vir za določanje vsebine dokumenta je naveden naslov, ki je pogosto nakazatelj vsebine, toda nikoli ne sme biti edini vir analize vsebine dokumenta. Naslednji del je kazalo vsebine, ki vsebuje glavne teme, o katerih se piše. Če ni kazala vsebine, si ga klasifikator nadomesti s pregledovanjem naslovov poglavij. Naslovi podpoglavij so pogosto tudi koristni za določanje vsebine dokumenta. Naslednji vir je uvod, kjer je običajno naveden avtorjev namen. Če delo vsebuje predgovor, pogosto naznači vsebino dokumenta. Ščitni ovitek ali spremno gradivo sta tudi koristna, ker pogosto vsebujeta povzetek o vsebini. Po pregledu vseh omenjenih delov sledi pregledovanje celotnega besedila, ki lahko vodi v nadaljnje pregledovanje ali potrdi predhodno vsebinsko analizo. Bibliografija in kazala so tudi viri informacij o vsebini. Prezemanje zapisov iz vzajemnih baz je pogosto v pomoč, ker že vsebuje gesla, klasifikacijske oznake in opombe. Podatke iz teh virov mora klasifikator preveriti v dokumentu. Včasih je treba za določitev predmeta dokumenta pregledati tudi zunanje vire, kot so recenzije, referenčna dela in povprašati strokovnjake z določenega strokovnega področja.

Učbenik *Manheimer's cataloging and classification* (Saye, Bohannan, 2000) in različne izdaje učbenika *Introduction to cataloging and classification* (Wynar, Taylor, 1985; Taylor, Miller, 2000; Taylor, 2006) se osredotočajo na sisteme za vsebinsko označevanje. Učbeniki ne vsebujejo navodil, kako se določi vsebina dokumentov.

4.2.3 Učbeniki, priročniki o vsebinski obdelavi in organizaciji informacij v neknjižničnem okolju

Brown se v učbeniku *An Introduction to Subject Indexing* (1986) pri vsebinski analizi ukvarja predvsem s filozofskim vidikom znanja, tj. s pojmi in z vrstami pojmov, ki sestavljajo vsebino dokumenta⁸.

---

⁸ Za podrobnejšo razlago glej podpoglavje 2.2.1 *Pojem kot vsebina dokumentov*.

Brown (1986) napiše, da se v vsebinski analizi katalogizator odloči, katere in koliko pojmov bo izbral za vsebinski opis dokumenta. Na to odločitev in s tem vsebinsko analizo vplivajo pisna in nezapisana načela in smernice za vsebinsko obdelavo posamezne knjižnice. Katalogizator imenuje izbrane pojme s svojimi besedami ali z besedami, ki jih uporablja avtor dokumenta.

Vsebinska analiza se po Brownovem mnenju ukvarja z dvema značilnostma vsebinskega označevanja: izčrpnost in podrobnost. Slednje pomeni to, da dokumentu vedno določimo najožji pojem in ne širšega, ki ožji pojem vključuje. Tako dokument o volkovih opredelimo s pojmom volkovi in ne s pojmom zveri. Izčrpnost je število različnih pojmov, ki jih katalogizator identificira za vsebinsko označevanje. Lahko variira od povzemanja (označena je samo osrednja tema dokumenta) do različnih stopenj izčrpnega vsebinskega označevanja (označene so vse teme, podteme ali velika večina tem, podtem, ki nastopajo v dokumentu). Stopnja izčrpnosti je odvisna od pisnih in nezapisanih načel in smernic za vsebinsko obdelavo posamezne knjižnice ali od sistema za poizvedovanje. Izčrpno vsebinsko označevanje identificira vse glavne/pomembne pojme, ki jih dokument obravnava. Npr. pri vsebinski analizi učbenika Družbena antropologija bo katalogizator izbral vse glavne pojme, ki so obravnavani v dokumentu: poroka, religija, sorodstvo itd. Katalogizator sam presodi, kateri so glavni/pomembni pojmi, ki jih bo izbral za vsebinski opis dokumenta. Izčrpno vsebinsko označevanje identificira pojme ne samo v osrednji temi, ampak tudi v podtemah. Nasprotno povzemanje identificira samo osrednjo temo dokumenta. Pri vsebinski analizi učbenika Družbena antropologija bo katalogizator identificiral samo pojem družbena antropologija, ki označuje osrednjo temo. Pojmi poroka, religija, sorodstvo, ki so obravnavani v podtemah, niso eksplicitno omenjeni v vsebinskem opisu dokumenta.

Brown (1986) na koncu poglavja o vsebinski analizi na kratko povzame navodila za opredelitev osrednje teme dokumenta. Slednja mora biti podrobna. Katalogizator mora določiti pojme in jih napisati v sledečem vrstnem redu:

1. Pojem, ki označuje področje znanja ali discipline, h kateremu predmet pripada. Tako katalogizator določi osnovni predmet ali osnovni razred dokumenta.
2. Izolati, ki označujejo pojav, ki ga raziskuje osnovni predmet. Izolata prostora in časa naj se pojavita zadnja v tej skupini.
3. Izolati, ki označuje obliko, naj se pojavijo zadnji v nizu pojmov, ker ne vplivajo na predmete dokumentov.

Langridge v učbeniku *Subject analysis (1989)* napiše, da se o dokumentu lahko vprašamo tri vprašanja: za kaj je (čemu služi), kaj je in o čem je⁹. Na vprašanji o čem je in kaj je dokument dobimo natančna odgovora, ki ju odkrijemo med pregledovanjem besedila. Langridge (1989) meni, da ne obstaja več različnih možnih odgovorov na ti dve vprašanji. Po njegovem mnenju je napačno mišljenje, da prihaja do nedoslednosti pri vsebinski analizi zaradi različnih možnih odgovorov. Do te napake pride zaradi tega, ker katalogizatorji zamešajo ti dve vprašanji z vprašanjem za kaj je (čemu služi). Na slednje vprašanje je možnih več odgovorov. Nekatere knjige niso primarno napisane za tiste, ki jim je predmet njihovo strokovno področje. Npr. *Psihologijo za medicinske sestre*, *Statistiko za inženirje*, *Ekonomijo za menedžerje* lahko uporabijo tisti, ki se zanimajo za ta področja, toda te knjige so posebej primerne za inženirje, medicinske sestre in menedžerje.

Prva naloga katalogizatorja se je v procesu vsebinske analize osredotočiti na dokument in identificirati način obravnavanja predmeta, obravnavani predmet in obliko pisanja o predmetu. Začetna točka za vsebinsko analizo dokumenta je naslov. Naslovi se nanašajo bolj na pojave kot na način obravnavanja predmeta. V praksi je običajno poleg privlačnega naslova informativnejši podnaslov. Načini obravnavanja predmeta so lahko nakazani z avtorstvom, čeprav to ni vedno zanesljiva informacija, zato ker se avtorji vedno ne omejijo na svojo stroko delovanja. Za večino zelo znanih avtorjev je ime na naslovni strani dovolj dober vodič, toda večino podrobnosti mora katalogizator iskati v uvodih na ščitnem ovitku dokumenta. Več podrobnosti o vsebini lahko dajo kazala vsebine ali naslovi poglavij, če knjiga nima kazala vsebine. Pregledovanje kazala vsebine lahko vodi do natančnejše opredelitve vsebine dokumenta ali lahko samo potrdi katalogizatorjeve ugotovitve. Uvod mora katalogizator vedno prebrati, ker verjetno vsebuje najbolj jasno trditev o avtorjevih namenih. Ščitni ovitek dokumenta pogosto vsebujejo važne navedke iz uvoda ali jedrnate opise, ki so dodatni dokazi. Včasih je treba prebrati nekaj odlomkov besedila, da potrdimo ugotovitve. Če katalogizator kljub temu še ne more določiti vsebine, si lahko pomaga z recenzijami dokumentov.

Langridge (1989) napiše, da skupina naslovov zahteva posebno obravnavo, in sicer taki, ki vsebujejo veznik in. Razlog za to je, da ima lahko ta »in« dva popolnoma ločena pomena. Na eni strani lahko pomeni neki odnos med deli posameznega predmeta, na drugi strani lahko poveže dva ločena predmeta, ki sta obravnavana ločeno v dokumentu. Prvi ustvari sestavljeni predmet, predstavljen z eno analizo, drugi predstavlja sestavljeni dokument, zahteva pa dve

---

⁹ Za podrobnejšo razlago glej podpoglavje 2.2.1 *Pojem kot vsebina dokumentov*.

ločeni analizi. Prvi se nanaša na enoto, ki se lahko obravnava kot enojna enota, drugi se lahko loči in obravnava kot dva dokumenta. Prvi korak pri vsebinski analizi je, da se mora katalogizator prepričati, ali ima v rokah homogeni dokument ali sestavljeni dokument. Potem mora določiti njegov način obravnavanja predmeta. To ima prednost, ker način obravnavanja določa, kateri obravnavani predmeti so možni. Najbolj zanesljiv vodič za način obravnavanja je samo besedilo. Tako lahko katalogizator izbere nekaj strani v dokumentu in jih prebere.

Vsebinska analiza in faza prevajanja sta po Langridgu ločena postopka. Vsebinska analiza mora biti obravnavana kot ločena naloga, ki je docela neodvisna od klasifikacijske sheme ali geslovnika. Prva naloga katalogizatorja se je zatorej osredotočiti na sam dokument in s svojimi besedami kratko in jedrnato napisati način obravnavanja predmeta, natančen obravnavani predmet in obliko pisanja o predmetu. Analiza mora biti zapisana, da se katalogizator izogne zmedenim predstavam »o čem je« dokument. Vsebinska analiza mora biti narejena popolnoma v besedah katalogizatorja, torej z njegovimi lastnimi besedami, ki se lahko ali pa ne ujemajo z besedami avtorja.

Langridge (1989) prav tako kot Brown (1986) pri vsebinski analizi loči dve stopnji izčrpnosti, tj. povzemanje (označena je samo osrednja tema dokumenta) in izčrpno vsebinsko označevanje (označene so vse teme ali velika večina tem, ki nastopajo v dokumentu).

Foskett v učbeniku *The subject approach to information* (1988, 1996) določanju vsebine nameni nekaj odstavkov, kjer pravi, da mora katalogizator dekodirati vsebino dokumenta, da lahko postavi njega ali njegov zapis v svojo zalogo. Uporablja izraz dekodirati, ker poizvedovanje obravnava kot obliko komunikacije. Za ta namen mora podrobno opisati vsebino. Običajno katalogizator nima časa prebrati celotnega dokumenta, ki ga doda h knjižnični zbirki, zato lahko ubere bližnjico. Katalogizator lahko pregleda naslednje dele dokumenta: kazalo vsebine, predgovor, uvod ali založnikovo predstavitev knjige na ščitnem ovitku dokumenta, izvleček. Vse to mu bo dalo nekaj namigov za predmet in predlog za nadaljne pregledovanje, npr. da pogleda v tehnični slovar. Naslov mu bo v mnogih primerih dal zelo jasn namig, o čem je knjiga. V naslovu avtor namreč poskuša definirati vsebino. Vendar ni vedno tako. Naslov je večkrat izbran tako, da privlači pozornost, kot pa da potrdi predmet dokumenta.

Olson in Boll v podglavju *Aboutness and conceptual analysis* knjige *Subject analysis in online catalogs* (2001) napišeta, da lahko katalogizator določi vsebino (aboutness) dokumenta s pregledovanjem dokumenta, vendar nima časa za branje celotnega dokumenta ali ogled celotnega videoposnetka za določitev pojmov. Pri knjigi bo katalogizator pregledal naslov in kazalo vsebine, ilustracije, morda založnikovo predstavitev dokumenta ali uvod in pogosto

tudi točke, kot so naslovi podpoglavij, bibliografija in kazalo. Včasih bo katalogizator določil vsebino samo po naslovu, ker se mu bo ta zdel zadosten, kot je npr. *Principi sociologije*. Vendar navidezno enostavni naslovi morda niso to, kar se zdi.

Lancaster v svojem učbeniku *Indexing and abstracting in theory and practice (2003)* meni, da sta koraka vsebinske analize in prevajanja intelektualno ločeni operaciji, čeprav v praksi nista vedno jasno ločena in se lahko pojavita istočasno.

Učinkovito vsebinsko označevanje vsebuje odločanje ne samo o tem, o čem je dokument, ampak tudi zakaj bo verjetno zanimal določeno skupino uporabnikov. Katalogizator se mora vprašati o dokumentu: O čem je? Zakaj smo ga dodali k naši zbirki? Kateri vidiki bodo zanimali uporabnike?

Katalogizatorji imajo redko priložnost, da lahko dokument v celoti preberejo. Običajno se priporoča kombinacija branja in pregledovanja besedila. V vsebinski analizi bo katalogizator skrbno prebral tiste dele dokumenta, ki mu bodo verjetno povedali največ o vsebini v najkrajšem možnem času: naslov, izvleček, povzetek in zaključek. Pozoren mora biti na naslove podpoglavij in naslove ilustracij/slik ter tabel. Preostali del besedila mora preleteti, da dobi potrditev, da bolj zgoščeni deli dokumenta, kot so izvleček, povzetek in zaključek, dajejo pravilno sliko, o čem je dokument. Za določanje vsebine mora upoštevati celoten dokument (prebrane in preletene dele) in dodeljeni izrazi morajo izražati celotno vsebino. Izjemo lahko naredi npr. takrat, če samo določeni del dokumenta zanima določeno skupino uporabnikov.

Na fazo vsebinske analize ne smejo vplivati značilnosti sistema za vsebinsko označevanje, ki ga katalogizator uporabi v fazi prevajanja. Katalogizator se mora najprej odločiti, katero temo bo predstavil, in šele kasneje premisli, ali bo ta slovar lahko predstavil to temo. Ne sme ignorirati teme, zato ker ve ali pa sumi, da ne more biti izražena ustrezno z oznakami iz slovarja.

Lancaster poudari, da se mora vsebinsko označevanje nanašati na potrebe določene skupine uporabnikov. Katalogizator mora v vsebinski analizi identificirati uporabnikove potrebe. Lancaster gre tako daleč, da pravi, da je lahko ista enota različno vsebinsko označena v različnih informacijskih centrih in da bi morala biti vsebinsko označena različno, če se potencialni uporabniki zanimajo za enoto zaradi različnih razlogov.

Taylor v učbeniku *Organization of information (2004)* predstavi postopek vsebinske analize. Prvi korak v vsebinski analizi je pregledovanje delov dokumenta: naslov in podnaslov (naslov lahko da takojšen vtis o vsebini dokumenta, toda lahko tudi zavaja), kazalo vsebine (lahko pomaga razjasniti temo in identificirati podteme), uvod (pripomoček za identificiranje avtorjevega namena in avtorjevega vidika), besede ali besedne zveze, ki so tiskane v

drugačnem tisku od ostalih, izvleček in drugi (ti elementi potrdijo ali zavrnejo vtise, ki smo jih dobili iz pregleda naslova, kazala vsebine, uvoda ipd. Kazala na koncu knjig lahko pokažejo, katere teme so poudarjene s številom namenjenih strani), ilustracije, diagrami, tabele, naslovi (ilustracije in njihovi naslovi so posebej pomembni v identificiranju predmeta v umetnosti, kjer ilustracije sestavljajo vsebino in zato morajo biti pregledane, da bi določili vsebino. Naslovi ilustracij pogosto veliko povedo o predmetu. Namen pregledovanja zgoraj omenjenih delov dokumenta je identificirati pojme in določiti namen dokumenta (npr. kdo so potencialni uporabniki).

Katalogizator lahko uporabi različne vrste pojmov za predmet dokumenta. Avtorica razpravlja o teh vrstah: teme, imena (osebe, korporativna telesa, geografska področja, druge poimenovane stvari (npr. stavbe, arhitekturna prizorišča)), časovna obdobja in zvrst.

Fugmann v učbeniku *Subject analysis and indexing (1993)* razdeli proces vsebinskega označevanja v dva koraka: spoznavanje bistva dokumenta in predstavljanje tega bistva z zadostno stopnjo napovedljivosti in točnostjo. Fugmannovo poglavje o vsebinski analizi se osredotoča na to, kaj sestavlja vsebino dokument, tj. na teorijo pojma (glej podpoglavje 2.2.1 *Pojem kot vsebina dokumentov*).

4.2.4 Zaključek pregleda tuje strokovne literature o vsebinski obdelavi

Na podlagi pregleda tuje strokovne literature o katalogizaciji in vsebinski obdelavi je ugotovljeno, da se pregledana tuja strokovna literatura manj ukvarja z vsebinsko analizo kot z ostalimi postopki vsebinske obdelave. Osredotoča se na fazo prevajanja rezultata vsebinske analize v sistem za vsebinsko označevanje, tj. sistem za vsebinsko označevanje in pripomočke za njegovo uporabo, s poudarkom na izgradnji sistemov za vsebinsko označevanje in pravilnemu oblikovanju vsebinskih oznak. Večinoma avtorji v pregledani tuji strokovni literaturi samo naštevajo vire informacij, ki jih katalogizator mora pregledati pri določanju vsebine dokumentov (Foskett, 1988, 1996; Dewey, 1996; Ferl, Millsap, 1991; Olson, Boll, 2001; Lancaster, 2003; Broughton, 2004). Nekateri avtorji poleg naštevanja virov tudi navedejo, kaj sestavlja vsebino dokumentov oz. kaj mora katalogizator iskati pri vsebinski analizi (Langridge, 1989; Chan, 1994; ISO standard 5963, 1996; Taylor, 2004). Nekateri avtorji se osredotočajo samo na vsebino dokumentov: kaj sestavlja vsebino dokumenta oz. kaj mora katalogizator iskati pri vsebinski analizi (Brown, 1986; Fugmann, 1993).

Avtorji so skoraj enotni v tem, katere dele dokumenta je treba pregledati za določanje vsebine dokumenta. Skoraj vsi opozarjajo, da določanje vsebine samo iz naslova ni ustrezno (Foskett, 1988, 1996; Chan, 1994; ISO standard 5963, 1996; Dewey, 1996; Broughton, 2004; Taylor,

2004). Avtorji v pregledani tuji strokovni literaturi omenijo sledeče dele dokumenta, ki jih katalogizator mora pregledati pri določanju vsebine:

- **naslov** (Foskett, 1988, 1996; Langridge, 1989; Chan, 1994; Dewey, 1996; ISO standard 5963, 1996; Ferl, Millsap, (1991); Olson, Boll, 2001; Lancaster, 2003; Broughton, 2004; Taylor, 2004)
- **kazalo vsebine** (Foskett, 1988, 1996; Langridge, 1989; Chan, 1994; Dewey, 1996; ISO standard 5963, 1996; Ferl, Millsap, (1991); Olson, Boll, 2001; Broughton, 2004; Taylor, 2004)
- **predgovor/uvod** (Foskett, 1988, 1996; Langridge, 1989; Chan, 1994; Dewey, 1996; ISO standard 5963, 1996; Ferl, Millsap, (1991); Olson, Boll, 2001; Taylor, 2004)
- **naslove poglavij** (Langridge, 1989; Chan, 1994; Dewey, 1996)
- **naslove podpoglavij** (Dewey, 1996; Olson, Boll, 2001; Lancaster, 2003)
- **podnaslov** (Langridge, 1989; Broughton, 2004; Taylor, 2004)
- **ščitni ovitek** (Langridge, 1989; Ferl, Millsap, 1991; Chan 1994; Foskett, 1988, 1996; Dewey, 1996; Broughton, 2004)
- **ovoj** (Broughton, 2004)
- **izvleček** (Foskett 1988, 1996; Chan, 1994; ISO standard 5963, 1996; Lancaster 2003; Taylor, 2004)
- **kazala** (Chan, 1994; Dewey, 1996; Olson, Boll, 2001; Taylor, 2004)
- **bibliografijo** (Dewey, 1996; Olson, Boll, 2001)
- **ilustracije** (ISO standard 5963, 1996; Olson, Boll, 2001; Taylor, 2004)
- **naslove ilustracij** (ISO standard 5963, 1996; Lancaster, 2003; Taylor, 2004)
- **pregledovanje celotnega besedila** (Dewey, 1996; Lancaster, 2003)
- **zaključek** (ISO standard 5963, 1996; Lancaster, 2003)
- **besede, besedne zveze, ki so tiskane v drugačnem tisku kot ostalo besedilo** (ISO standard 5963, 1996; Taylor, 2004)
- **založnikovo predstavitev dokumenta** (Foskett, 1988, 1996; Olson, Boll, 2001)
- **avtorja** (Langridge, 1989)
- **branje nekaj odlomkov besedila** (Langridge, 1989)
- **uvodne stavke poglavij in odstavkov** (ISO standard 5963, 1996)

Nekateri avtorji poleg delov dokumenta navajajo še dodatne vire pri določanju vsebine, to so zunanji viri:

- **referenčni viri** (Foskett, 1988, 1996; Chan, 1994; Dewey, 1996; Broughton, 2004)

- **recenzije** (Langridge, 1989; Chan, 1994; Dewey, 1996)
- **posvet s strokovnjaki za določeno strokovno področje** (Chan, 1994; Dewey, 1996; ISO standard 5963, 1996)
- **bibliografije, katalogi** (Chan, 1994)
- **drugi kataložni zapisi iz drugih podatkovnih baz o istih dokumentih, ki jih katalogizator vsebinsko označuje** (Broughton, 2004)

Deweyeva decimalna klasifikacija (Dewey, 1996) omeni še prevzemanje zapisov iz vzajemnih baz, ki je pogosto v pomoč, ker že vsebuje gesla, klasifikacijske oznake in opombe. Podatke iz teh virov mora katalogizator preveriti s pregledovanjem dokumenta.

Langridge (1989) in Brown (1986) poudarita, da mora biti vsebinska analiza narejena popolnoma v besedah katalogizatorja, torej z njegovimi lastnimi besedami, ki se lahko ali pa ne ujemajo z besedami avtorja. V poznejši fazi vsebinskega označevanja dokumenta morajo biti pojmi izraženi v vsebinskih oznakah.

Langridge (1989), Lancaster (2003) in Broughton (2004) opozorijo, da sta vsebinska analiza in faza prevajanja rezultatov vsebinske analize v vsebinske oznake ločena postopka. Vsebinska analiza mora biti obravnavana kot ločena naloga, ki je docela neodvisna od kakršnekoli klasifikacijske sheme, geslovnika ali tezavra. Nasprotno pa ISO standard 5963 navaja, da morata oba, vsebinska analiza in prevod vsebinske analize v vsebinske oznake, biti izvedena s pomočjo pripomočkov sistema za vsebinsko označevanje, kot so tezaver in klasifikacijski sistem.

Langridge (1989) meni, da ne obstaja več različnih možnih odgovorov na vprašanja o čem in kaj je dokument. Po njegovem mnenju je napačno mišljenje, da prihaja do nedoslednosti pri vsebinski analizi zaradi različnih možnih odgovorov. Lancaster (2003) pa pravi, da je lahko vsebina iste enote različno označena v različnih informacijskih centrih in da bi morala biti označena različno, če se potencialni uporabniki zanimajo za enoto iz različnih razlogov. Brown (1986), ISO standard 5963 (1996) in Lancaster (2003) opozorijo, da se mora vsebinsko označevanje nanašati na potrebe določene skupine uporabnikov.

5 KOGNITIVNI PROCESI PRI PROCESU VSEBINSKE ANALIZE

Katalogizatorji se pri določanju vsebine dokumenta ukvarjajo z znanjem. Dostop do slednjega jim omogoča branje. Za procesiranje znanja potrebujejo spomin, kjer organizirajo in ohranjajo znanje. Nadalje morajo biti zmožni razumeti znanje. Tako dobimo za diskusijo dve osnovni sestavini kognitivnega sistema: spomin in branje/razumevanje besedila.

5.1 Spomin¹⁰

Cilj katalogizatorjevega branja je razumevanje besedila. Za procesiranje znanja katalogizator potrebuje spomin, kjer organizira in hrani znanje. Spomin je sredstvo, s katerim obnavljamo informacije iz naše pretekle izkušnje, da lahko potem te informacije uporabimo v sedanosti. Kot proces se spomin nanaša na dinamične mehanizme, povezane z ohranjanjem in obnavljanjem informacij o preteklih izkušnjah. Kognitivni psihologi so identificirali tri procese spomina: usvajanje (učenje, vkodiranje) ohranjanje (uvrščanje v spominski sistem) in obnavljanje informacij (priklic, prepoznavanje). Med vkodiranjem preoblikujemo senzorne podatke v notranje oz. kognitivne reprezentacije¹¹, pri shranjevanju obdržimo vkodirano informacijo v spominu in med priklicem obnovimo, ponovno ozavestimo in uporabimo informacijo, ki se hrani v spominu.

Pri tristopenjskem modelu spomina, ki sta ga razvila Richard Atkinson in Richard Shiffrin, mora informacija skozi tri vrste spomina, ki se razlikujejo po času ohranjanja informacije in po vlogi: senzorni (čutni), kratkotrajni in dolgotrajni spomin. Senzorni spomin deluje kot vrsta trenutnega posnetka, ki shrani informacije za vse čute v celoti takšne, kot so. Ima kapaciteto hranjenja relativno omejene količine informacij za zelo kratek čas. V kratkotrajnem spominu se izbrana informacija spremeni tako, da dobi pomen. Spremeni se v obliko, ki jo bomo pozneje lahko priklicali. Ta spomin hrani informacije za nekaj sekund. Ne vsebuje samo nekaj enot, ampak tudi kontrolne procese, ki regulirajo dotok informacij do in iz dolgotrajnega spomina, kjer lahko obdržimo informacije za dlje časa. Dolgotrajni spomin je vrsta spomina, v katerem so shranjene vse naše izkušnje, dogodki, informacije itd., ki so med seboj povezani in dobro organizirani. Ima veliko kapaciteto hranjenja informacij, mogoče celo nedoločeno.

Eden izmed mnogih alternativnih modelov spomina uporablja pojem delovnega spomina, običajno definiranega kot del dolgotrajnega spomina in kot del, ki vsebuje kratkotrajni

---

¹⁰ Podpoglavje *Spomin* je povzeto po Sternbergu (1999).

¹¹ Za podrobnejšo razlago glej podpoglavje 5.2 *Predstavljanje znanja*.

spomin. S tega gledišča delovni spomin obsega samo nedavno aktivirane dele dolgotrajnega spomina in premika te aktivirane elemente v in iz začasnega spomina. Torej je delovni spomin (aktivni spomin) del dolgotrajnega spomina, ki vsebuje vse znanje dejstev in postopkov, ki so bili nedavno aktivirani v spominu. Vključuje tudi kratek, minljiv kratkotrajni spomin in njegovo vsebino.

5.2 Predstavljanje in organiziranje znanja¹²

Preden gremo na razumevanje besedila, odgovorimo na vprašanje, kako je znanje predstavljeno in organizirano v našem umu.

Če prosim, da opišete Michaela Jacksona, lahko to storimo, ne da bi Michaela Jacksona zaznavali. Ta oseba ne obstaja v telesni obliki v naši glavi. Kako si ga potem lahko predstavljamo in opišemo? V našem umu imamo notranjo oz. kognitivno reprezentacijo (nekaj, kar zastopa nekaj drugega) tega, kar o njem vemo. Reprezentacije (zastopniki) so miselne strukture, ki reprezentirajo (zastopajo) stvari in pojave iz stvarnosti. Miselne strukture so vse to, s čimer mislimo, npr. zaznave, predstave, pojmi in enostavne misli, npr. sodbe in odločitve. Z miselnimi strukturami mislimo, ne da bi si pojave ali stvari hkrati predstavljali ali zaznavali, so torej njihove notranje oz. kognitivne reprezentacije. To pomeni, da zastopajo, da stojijo na mestu nečesa drugega. Ta nekaj drugega je stvarnost in tudi doživljaji in pojavi zavesti. Npr. pojmi tako niso stvari same, ampak te stvari v mišljenju zastopajo, se nanašajo nanje. Stvarnosti se npr. zavedamo s pojmi, ki jih poimenujemo z znaki, največkrat besednimi. Pojmi in znaki reprezentirajo (zastopajo) stvari in pojave v stvarnosti, se nanašajo nanje. So torej reprezentanti nečesa drugega. Pomena pojmov in znakov ne proučuje samo psihologija, marveč tudi semiotika, kot je opisano v podpoglavju *2.2.1 Pojem kot vsebina dokumentov*.

Ločimo zunanje reprezentacije in notranje oz. kognitivne reprezentacije. Prve so bodisi črkovni znaki (besede) ali grafični znaki (slike in diagrami). Druge, kognitivne reprezentacije, so analogne in propozicijske reprezentacije. Analogne reprezentacije (predstave) so kognitivne propozicije, ki ohranjajo podobnost s stvarmi in pojavi, kot jih zaznavamo v stvarnosti. Lahko so vidne, slušne, kinestetične itd. Propozicijske reprezentacije (propozicije) so kognitivne reprezentacije, ki so podobne jeziku in ki označujejo pojmovno vsebino idej.

---

¹² Podpoglavje *Predstavljanje in organiziranje znanja* je povzeto po Sternbergu (1999), Eysencku in Keaneu (2000) ter Musku in Pečjaku, 2001.

Propozicije predstavljajo idejno vsebino mišljenja. Predstavljajo pojmovne stvari in relacije v obliki, ki ni značilna za noben jezik ali za noben občutek (npr. vid, sluh ali vonj). Propozicije so tako temeljni jezik ali koda, ki predstavlja vse kognitivne informacije.

Propozicije lahko dalje delimo na stvari (npr. pes, omare), relacije (npr. poljubiti, udariti) in kompleksne kombinacije stvari in relacij (npr. dogodki in scene). Ko združujemo stvari in relacije, dobimo shematično strukturo, ki označuje dogodke: npr. Pes je ugriznil moškega, zato je ta začel krvaveti.

Ljudje moramo organizirati znanje v svojih umih, da lahko učinkovito ravnamo s svetom okoli sebe. Z uporabo različnih organiziranih oblik znanja lahko bolje in hitreje razumemo ter interpretiramo svet okoli sebe. Osnovna enota znanja v naših umih je pojem – ideja o nečem. Pojme lahko organiziramo v kategorije. Kategorija je pojem, ki organizira druge pojme glede skupnih značilnosti ali podobnosti (npr. pojem jabolko spada v kategorijo sadja).

Pojmi so med seboj povezani. Te povezave odsevajo časovno in vzročno strukturo sveta. Npr. za predstavljanje dogodka »branje izpitnih rezultatov na oglasni deski« je treba imeti strukture znanja, ki povežejo dejanje branja s prisotnimi stvarmi (npr. jaz in oglasna deska). Strukturam znanja, ki predstavljajo takšno vrsto informacije, rečemo sheme (lahko jih imenujemo tudi okvirji) in skripti. Shema je struktura znanja, ki vsebuje organizirani paket informacij o svetu, dogodkih, ljudeh, shranjen v dolgotrajnem spominu. Sheme pomagajo pri razumevanju, učenju in spominjanju, ker zajemajo to, kar ljudje vemo o določenem vidiku sveta. Brez shem bi morali v življenju neprenehoma obnavljati informacije na novo. Skripte so vrsta shem za predstavljanje tipičnih dogodkov (npr. obisk restavracije, obisk zdravnika).

5.3 Branje in razumevanja besedila

Pri določanju vsebine dokumentov ima katalogizator pred sabo besedilo. Razumevanje besedila bi bilo nemogoče brez dostopa do ohranjenega znanja v spominu.

5.3.1 Branje

Katalogizator naprej prebere ali/in preleti določene dele dokumenta. Cilj branja je razumevanje besedila. Branje je zelo kompleksen proces, ki od številnih kognitivnih sistemov vsebuje najmanj jezik, spomin, mišljenje, inteligenco in tudi zaznavanje. Pri branju moramo obvladati dve osnovni vrsti zaznavnih procesov: leksikalni procesi in procesi razumevanja. Leksikalni procesi se uporabljajo za prepoznavanje črk in besed. V spominu tudi aktivirajo relevantne informacije o teh besedah. Procesni razumevanja se uporabljajo za razumevanje besedila kot celoto (Sternberg, 1999).

Po Farrowu (1991) se branje katalogizatorjev od branja drugih bralcev razlikuje v sledečih štirih stvareh. Prvič, katalogizatorji so običajno omejeni s časom, kar od njih zahteva, da hitro preletijo besedilo in ga ne berejo z normalno bralno hitrostjo. Drugič, večina katalogizatorjev razume besedilo samo za namene vsebinskega označevanja ali klasificiranja. Ko je naloga končana, besedilo katalogizatorja ne zanima več. Tretjič, razumevanju besedila sledi izdelava predmetnih oznak ali povzetka ali klasifikacijske oznake. Četrto, mnogi katalogizatorji so pri svojem delu omejeni z določenimi vrstami besedil ali z disciplinami. Tako se seveda zaradi ponavljajočega se elementa v njihovem delu lahko pojavi avtomatsko procesiranje, ki pa ga branje, ki ga izvajajo drugi bralci, ne vsebuje. Katalogizatorji težijo k drugačni vrsti razumevanja kot drugi bralci. Razumevanje prvih je usmerjeno v razumevanje majhnega števila izoliranih ključnih besed. Tako ne spremljajo podrobnosti ali lokalnih zvez med idejami kot npr. drugi bralci

Farrow (1991) omenja selektivno branje besedila. Katalogizatorji, ki pregledajo besedilo, procesirajo zgodbe selektivno, iščejo informacije, ki so relevantne za njihov namen. To selektivno procesiranje se vrši na dveh nivojih. Najprej je perceptivni nivo, kjer katalogizator išče namige v besedilu, npr. dolge ali ležeče besede, vodeči stavki v odstavkih, ali uporabi svoje znanje o strukturi besedila, da se usmeri na področja, kot je uvod, naslov itd. Drugi nivo selektivnega procesiranja je pojmovni. Katalogizator lahko stavek, ki je izbran za procesiranje, prebere celega ali pa samo površinsko.

Katalogizatorji preletijo, pregledajo besedilo selektivno z namenom iskati določene zaznavne namige. Nekatera od njih so izključno tipografska: ležeče besede, naslovi, začetki odstavkov, toda veliko jih je besednih. Ti besedni namigi se pojavljajo v treh skupinah. Prva skupina je pogostost besed. Pogostost besede je pomemben faktor pri določanju, ali jo bo katalogizator izbral za vsebinsko označevanje. Mogoče je sklepati, da bo katalogizator, ki je na začetku dokumenta opazil besedo preproga kot kandidatko za vsebinsko označevanje, imel to besedo v mislih v ospredju, ko bo pregledoval besedilo za namige. Druga skupina besednih namigov so semantična gnezda. Katalogizatorjevo medsebojno delovanje perceptivnega in pojmovnega procesiranja je takšno, da bo zaradi namiga preproga, tudi verjetno iskal namige v semantično podobnih besedah. Tretja skupina besednih namigov so strukturalne lastnosti. Obstaja dokaz, da imajo katalogizatorji v mislih niz besed in besednih zvez, ki kažejo na strukturalne značilnosti besedila: uvod, zaključek, v tem prispevku rezultati predlagajo itd.

Farrow (1991) je pregledal prispevke, ki so raziskovali branje katalogizatorjev pri vsebinskem označevanju. Opazovanja katalogizatorjev pri pregledovanju besedila kažejo naslednje ugotovitve. Redke ali neobičajne ali dolge besede se katalogizatorjem zdijo pomembne, če se

pojavi v začetnem odstavku. To lahko zviša primernost za vsebinsko oznako. Začetni stavki ali posamezni odstavku se katalogizatorjem zdijo bolj pomembni. Besede, ki so definirane v besedilu, bodo verjetno izbrane za vsebinsko oznako.

Zaradi pojmovnega procesiranja je pomembno vedeti, katere pojme ima katalogizator v spominu. To so pojmi, ki se nanašajo na predmet, ki ga vsebinsko označuje, in na strukturo besedila, ki ga pregleduje. Farrow (1991) našteje še tri. To so sistemi, ki jih katalogizatorji uporabljajo (npr. sistem za vsebinsko označevanje), uporabniki teh sistemov in splošno univerzalno znanje za razumevanje kakršnegakoli govornega ali napisanega diskurza.

Prav tako Endres-Niggermeyer (1998) poroča o obliki selektivnega branja pri svojem opazovanju 6 strokovnjakov, ki so povzemali. 6 udeležencev v njeni raziskavi je bralo selektivno, identificirali so le pomembne dele dokumenta.

5.3.2 Razumevanje besedila¹³

Razumevanje besedila lahko opišemo kot razumevanje vedno bolj kompleksnih enot: najprej razumemo besede, potem stavčne člene, v katerih imajo te besede različne funkcije, potem kompleksne stavke, zaporedja stavkov in kasneje celotne besedilne strukture.

Bralčevo razumevanje besedila vsebuje od spodaj navzgor in od zgoraj navzdol procesiranje. Prvo je zaznavno procesiranje, na katerega neposredno vpliva dražljaj, in vsebuje obdelovanje informacij, ki so dejansko v besedilu. Procesiranje se začne s čutilnimi podatki in napreduje do višjih nivojev kognitivne analize. Od zgoraj navzdol procesiranje, ki je pojmovno obdelovanje informacij, uporablja informacije, ki jih besedilo ne vsebuje, ampak so del svetovnega znanja, ki ga ima avtor in za katerega domneva, da ga bodo imeli tudi bralci. Pri tem procesiranju uporabljamo kognicije višjega nivoja, ki so osnovane na znanju in izkušnjah. Če bi nas kdo vprašal, o zgodbi ali knjigi, ki smo jo pred kratkim brali, bi razlagali glavne dogodke in teme in izpustili podrobnosti. Pri besedilu si ne zapomnimo vsake besede. Smo pa zmožni izdelati iz spomina drugo (sekundarno) besedilo, ki izraža vsebino prvega besedila, zato ker lahko zgostimo, skrajšamo ves pomen besedila v jedro oz. bistvo. Zmožnost ponoviti semantično vsebino besedila izvira iz avtomatičnega zmanjševalnega kognitivnega procesa povzemanja, ki nam dovoli sestaviti med branjem idejo besedila in ga uskladiščiti v hierarhično urejene strukture spomina za kasnejšo spominjanje. Opis naše zgodbe je zelo selektiven in je določen z njenim pomenom. Glede na teorijo sheme sheme ali organizirani paketi znanja pomagajo določiti, kaj si zapomnimo od zgodb. Znanje človeka o svetu je organizirano v spominu v pakete ali strukture, znane kot sheme, skripte itd. Obnavljanje

---

¹³ Podpoglavje *Razumevanje besedila* je povzeto po Sternbergu (1999), Eysencku in Keaneu (2000) ter Beghtol (1986).

besedil pogosto vsebuje shematično informacijo, ki ni bila predstavljena. Sheme vplivajo na razumevanje in procese obnavljanja. Sheme so pomembne v procesiranju jezika, zato ker vsebujejo veliko znanja, ki pospeši razumevanje tega, kar slišimo in beremo (glej tudi podpoglavje 5.2 *Predstavljanje in organiziranje znanja*).

V modelu razumevanja besedila, ki sta ga razvila Kintsch in van Dijk, obstajata dve osnovni enoti analize: argument (reprezentacija pomena besede) in propozicija (najmanjša enota pomena, ki ji lahko dodelimo resnično vrednost). To sta običajno besedna zveza ali stavčni člen. Ti dve osnovni enoti analize ustrezata dvema vrstama zaznavnih procesov, ki se pojavljata pri branju: leksikalni procesi in procesi razumevanja (glej tudi podpoglavje 5.3.1 *Branje*).

Med razumevanjem zgodbe se osnova besedila oblikuje v spominu bralca. Predstavlja propozicije v besedilu in ponovno oblikuje njihovo besedilno koherentnost, npr. semantične povezave med njimi. Besedilo zgodbe med procesiranjem oblikuje strukture na dveh glavnih nivojih: mikrostruktura in makrostruktura. Na nivoju mikrostukure oz. nivoju stavka bralec med branjem besedila opazi reprezentacijo vsakega stavka, avtomatično preoblikuje njegovo površinsko besedno strukturo v njegove globoke pojmovne propozicije in osnuje razumevanje logičnih odnosov med besedami in stavki besedila. Mikrostruktura je torej nivo, na kateri so propozicije, izbrane iz besedila, oblikovane v povezano strukturo. Makrostruktura je nivo, na katerem je oblikovana urejena verzija mikrostrukture. Je bistvo besedila, ker bralec v celotni besedilni analizi razume pomen besedila kot celote. Makrostruktura je torej globoka struktura besedila, razumljena kot hierarhična in koherentna tematska predstavitev besedilne enote. Obsega minimalno strukturo sintaktične/semantične predstavitve besedila.

Makrostruktura je sestavljena iz makropropozicij, ki so z makrostrategijami izpeljane iz mikropropozicij (normalne propozicije) površine besedila. Makrostrategije povzemajo skupino propozicij pod eno makropropozicijo, tako sestavijo krajšo in bolj abstraktno verzijo besedila. Skozi ponovljeno povzemanje med razumevanjem pridemo do tematskega stavka celotnega besedila, najvišjo makropropozicijo v hierarhiji, kar običajno ustreza naslovu. Ko bralec povzema, vzame velik kos besedila in v zavestnem ali nezavednem procesu zgosti veliko število specifičnih trditvev v krajšo bolj splošno trditvev ali trditve, ki eksplicitno ali implicitno vključujejo vsebino specifičnih trditvev. Z razumevanjem besedila bralec ustvari širše makropropozicije, ki vključujejo niz mikropropozicij. Medtem ko so podrobnosti lahko izgubljene ali zajete v širše trditve, makropropozicije opisujejo splošne ideje, ki so skupne tem mikrotrditvam.

Kintsch in van Dijk menita, da propozicije, izbrane iz zgodbe, vstopijo v kratkotrajni delovni del spomina, ki se uporablja za začasno hranjenje vstopnih podatkov in ki je omejene kapacitete. Dodatne propozicije so oblikovane iz premostitvenih sklepov¹⁴ in dodane k tistim, ki so oblikovane neposredno iz samega besedila. Ko del spomina, ki se uporablja za začasno hranjenje vstopnih podatkov, že vsebuje nekaj propozicij, jih bralec pokuša koherentno povezati. Propozicije, ki si delijo argument (npr. dve besedi imata enak pomen), so povezane. Povezovanje propozicij se pojavi samo v delu spomina, ki se uporablja za začasno hranjenje vstopnih podatkov, in tako je omejeno s kapaciteto kratkotrajnega spomina. Obstaja cikel procesiranja: v rednih intervalih se del spomina, ki se uporablja za začasno hranjenje vstopnih podatkov, sprazni, ostane le nekaj ključnih propozicij. Propozicije ostanejo v delu spomina, ki se uporablja za začasno hranjenje vstopnih podatkov, samo, če so visokonivojske ali osrednje v razvijanju strukture zgodbe ali pa če so bile predstavljene nedavno.

Makrostruktura zgodbe združuje shematično informacijo s skrajšano verzijo mikrostrukture. Za propozicije mikrostrukture obstajajo različna pravila. Brisanje je pravilo, ki pomeni, da je vsaka propozicija, ki ne interpretira kasnejše propozicije, izbrisana. Posploševanje je naslednje pravilo, ki pravi, da je zaporednost propozicij lahko nadomeščena z bolj splošno propozicijo. Konstrukcija pa pomeni, da je lahko zaporednost propozicij nadomeščena s posamezno propozicijo, ki je nujna posledica zaporednosti.

Spomin za besedilo je odvisen od obeh nivojev: od mikrostrukture in makrostrukture. Propozicij, ki so na višjem nivoju, ali osrednjih propozicij, se spomnimo boljše kot pa propozicij na nižjem nivoju. To pa zato, ker jih obdržimo dlje v delovnem delu spomina, ki se uporablja za začasno hranjenje vstopnih podatkov, in je verjetneje, da jih bomo vključili v makrostrukturo.

Kasneje je Kintsch zgoraj omenjeni model razvil in razširil v konstrukcijski-integracijski model. Glede na konstrukcijski-integracijski model se med procesom razumevanja pojavijo sledeče faze. Stavki v besedilu so pretvorjeni v propozicije, ki predstavljajo pomen besedila. Te propozicije vstopijo v kratkotrajni del spomina, ki se uporablja za začasno hranjenje vstopnih podatkov, in oblikujejo propozicijsko mrežo. Vsaka propozicija, zgrajena iz besedila, obnovi nekaj asociativnih propozicij (tudi sklepov) iz dolgotrajnega spomina. Propozicije, zgrajene iz besedila, in obnovljene propozicije iz dolgotrajnega spomina skupaj tvorijo izdelane mreže propozicije. Ta mreža bo običajno vsebovala veliko nepomembnih propozicij. Proces aktivizacije potem izbere propozicije za reprezentacijo besedila. Grozdi

---

¹⁴ Premostitveni sklepi ustvarijo koherenco med sedanjim delom besedila in predhodnim besedilom. Najbolj preprosta oblika premostitvenega sklepa je anafora, pri kateri je zaimsek ali samostalnik identificiran s prej omenjenim samostalnikom ali stavčnim členom (Eysenck, Keane, 2000).

visoko povezanih propozicij privlačijo večino aktivizacije in imajo največjo verjetnost vključitve v reprezentacijo besedila, medtem ko so nepomembne propozicije verjetno izločene. To je integracijski proces.

Reprezentacija besedila je organizirana struktura, ki je shranjena v epizodičnem besedilnem spominu. Informacija o odnosu med katerimakoli dvema propozicijama je vključena, če sta dve propoziciji procesirani skupaj v kratkotrajnem delu spomina, ki se uporablja za začasno hranjenje vstopnih podatkov.

Kot rezultat teh procesov so izoblikovani trije nivoji reprezentacije: površinska reprezentacija (samo besedilo); propozicijska reprezentacija ali osnova besedila (propozicije ustvarjene iz besedila); in situacijska reprezentacija (mentalni model, ki opisuje situacijo, nanašajočo se na besedilo). Sheme so lahko uporabljene kot gradbene kocke za konstrukcijo situacijske reprezentacije ali modelov. Površinska reprezentacija je najhitreje pozabljena, najbolj počasi pa situacijska reprezentacija.

Endres-Nigemeyer (1998) napiše, da obstajajo tudi sheme, ki se nanašajo na določeno vrsto besedila. Imenuje jih superstrukture. Povezane so z obliko besedila. Določene vrste besedila imajo določeno strukturo, npr. pravljice ali znanstveni članki.

Molina (1995) superstrukture besedila imenuje retorična struktura besedila. Napiše, da različne discipline uporabljajo različne retorične strukture za svoje dokumente. To pomeni, da ima posamezna disciplina drugačno strukturo dokumenta. Ta struktura tudi predlaga, kaj je treba o razložiti o obravnavani temi v določenem prispevku in kaj predpostavljamo, da bralec že ve, in zatorej ni vključeno v besedilo.

5.4 Model razumevanja pri vsebinski analizi

Farrow (1991) je razvil model razumevanja pri vsebinskem označevanju, ki ga je osnoval na modelu procesiranja diskurza van Dijka in Kintscha. Model uporablja tristopenjski model spomina: senzorni, kratkotrajni (delovni) in dolgotrajni spomin.

Funkcija senzornega spomina je poslati vizualno informacijo k delovnemu spominu. Osnovni vir te informacije je dokument, ki ga obravnavamo. V veliko primerih so to tudi dodatne informacije iz kontroliranih seznamov, referenčnih virov in posvetovanj s kolegi. Kratkotrajni spomin ali delovni spomin je del spomina, ki procesira in shranjuje informacije. Shranjevanje v kratkotrajnem spominu je omejeno. Dolgotrajni spomin obsega celoto posameznikovega znanja in prepričanj o svetu. V van Dijkovem in Kintschovem modelu se deli na tri interaktivne dele: epizodični besedilni spomin, relevantno znanje in kontrolni sistem.

Epizodični besedilni spomin se nanaša na metaforo van Dijka in Kintscha, ki govori o porivanju kupov, h katerim se nenehno dodajajo novi elementi, porivajoč starejše elemente dlje nazaj. To bi lahko bila primerna podoba za splošen model razumevanja besedila, vendar se trenutno mišljenje nagiba bolj k konekcionizmu. Zato si je bolje predstavljati epizodični besedilni spomin kot mrežo medodnosov.

Relevantno znanje vsebuje pet kategorij pojmov, ki jih ima katalogizator v mislih. Prvi pojem se nanaša na predmet, ki ga bomo vsebinsko označevali, drugi je struktura besedila, ki ga pregledamo. Naslednja dva se nanašata na strokovno področje. Katalogizatorji namreč morajo vedeti o sistemih, ki jih uporabljajo¹⁵, in o uporabnikih teh sistemov. Zadnji, peti, govori o tem, da je za razumevanje kakršnegakoli govorjenega ali napisanega diskurza treba imeti splošna znanja o svetu.

Kontrolni sistem vsebuje elemente, ki so prišli v igro nezavedno, da iz ozadja vplivajo na to, kako bo procesiranje izpeljano. Pojem kontrolnega sistema, kot ga navajata Dijk in Kintsch, obsega »razumevalčeve« cilje, namene, želje, interese in čustva.

Začetna točka v procesiranju je lahko opisana kot situacijski model. Lahko ga definiramo kot model, ki vsebuje katalogizatorjev začetni vtis o dokumentu – navadno njegov naslov. Alternativno lahko situacijski model vsebuje katalogizatorjeve predzaznave o vrsti dokumenta, ki ga bo označeval po spominu. Slednji je bolj posplošen situacijski model, ki pa se nahaja v dolgotrajnem spominu in ne v delovnem. Kateri model se bo uporabljal, je odvisno od vrste dokumenta, s katerim se ukvarja katalogizator. Nadaljnje procesiranje (npr. pregledovanje) povzroči, da situacijski model preide v model vsebine (aboutness), v katerem je definirana celotna vsebina (aboutness) dokumenta.

V van Dijkovem in Kintschovem modelu je procesiranje, ki se dogaja v delovnem spominu, predvsem tvorba propozicij in njihovo selektivno združevanje ali odklanjanje izdelovanja makropropozicij, ki jih nenehno predelujemo, razpošiljamo in priklicujemo iz dolgotrajnega spomina. V vsebinskem označevanju se procesiranje vrši lokalno in selektivno, ko katalogizator upočasni pregledovanje, da prebere odlomke, ki jih je identificiral kot posebej pomembne. Identifikacija pomembnih odlomkov je dosežena s selektivnim sprejemanjem vizualnih namigov iz čutnega registra in za ta namen ima delovni spomin omejeno kapaciteto skladiščenja. Deluje kot del spomina, ki se uporablja za začasno hranjenje vstopnih podatkov, v katerem so shranjeni namigi, medtem ko iščemo analogije in jih prinašamo iz dolgotrajnega spomina.

---

¹⁵ Katalogizatorji morajo poznati določeni klasifikacijski sistem, ki ga uporabljajo.

Med delovnim in dolgotrajnim spominom je stalna interakcija kot del nenehnega procesa povečanja in uravnave od začetnega situacijskega modela h končnemu cilju. Pri izkušenih katalogizatorjih to poteka avtomatsko. Vizualni namigi, ki vstopijo v kratkotrajni spomin iz senzornega spomina, delujejo vzajemno s katalogizatorjevim relevantnim znanjem ter kontrolnim sistem, npr. s katalogizatorjevo predkonceptijo, o čem naj bi bil dokument, in s ciljem in namenom procesiranja. Med nadaljnjim procesiranjem se nadaljnji namigi spremenijo med kratkotrajnim spominom in epizodičnim besedilnim spominom v kandidate za vsebinske oznake. Operacije v kratkotrajnem spominu so sledeče. Prvič, okrepitev: kandidat za vsebinsko oznako je skladen s celotno vsebino (aboutness) dokumenta in/ali se ujema s tistim, ki je že procesiran. Drugič, modifikacija: kandidat za vsebinsko oznako se spremeni tako, da ustreza katalogizatorjevemu relevantnemu znanju in/ali ciljem ali kandidatu za vsebinsko oznako, ki je že v epizodičnem besedilnem spominu. Tretjič, združevanje: število kandidatov za vsebinske oznake, ki so med sabo semantično povezani, so spojeni, da oblikujejo en izraz. Četrtič, zavrnitev: kandidat za vsebinsko oznako je neskladen s katalogizatorjevim modelom vsebine (aboutness), relevantnim znanjem ali ciljem.

V pričujoči raziskavi nas zanima, kako katalogizatorji opredelijo vsebino dokumenta. Ne bomo pa mogli ugotoviti, kaj lahko na katalogizatorje pri določanju vsebine poleg dokumenta še vpliva: npr. njihov spomin in pozornost, njihovi cilji, nameni, želje, interesi in čustva, tudi npr. kulturno in družbeno okolje, v katerem živijo katalogizatorji.

6 METODOLOGIJA

6.1 Udeleženci

V pričujoči kvalitativni raziskavi je sodelovalo 10 knjižničarjev – katalogizatorjev iz devetih slovenskih visokošolskih knjižnic. Visokošolske knjižnice, v katerih so zaposleni udeleženi katalogizatorji, so namenjene raznolikim uporabnikom: predavateljem, raziskovalcem, študentom kot tudi splošni javnosti, ki ni povezana z visokošolsko ustanovo. Vse sodelujoče knjižnice uporabljajo sistem COBISS Slovenija – vzajemno katalogizacijo.

Kandidate za sodelovanje v raziskavi sem pridobila po osebnih poznanstvih in priporočilu svoje mentorice. Udeleženci so si lahko sami izbrali metodo, s katero so želeli sodelovati v raziskavi. Le dva udeleženca nista imela več možnosti izbire, ker je na koncu ostalo na izbiro le še opazovanje z metodo glasnega premišljevanja.

V raziskavi je sodelovalo 10 izkušenih knjižničarjev z univerzitetno izobrazbo. Imeli so od 3 do 33 let delovnih izkušenj v knjižnici in od 2 do 33 let izkušenj v katalogiziranju, na trenutnem delovnem mestu so delali od 1 do 33 let. Podrobnosti o letih dokončane univerzitetne izobrazbe in letih delovnih izkušenj so prikazane v tabeli 1.

Udeleženci so bili knjižničarji z izobrazbo univerzitetnega diplomiranega bibliotekarja z opravljenim bibliotekarskim strokovnim izpitom ter licenco za vzajemno katalogizacijo in tudi knjižničarji iz drugih strok z opravljenim bibliotekarskim strokovnim izpitom ter licenco za vzajemno katalogizacijo. Le en udeleženec, ki je opravljal samo vsebinsko obdelavo v knjižnici in ne tudi opisne katalogizacije, ni imel licence za vzajemno katalogizacijo. Večina udeležencev je imela izobrazbo univerzitetnega diplomiranega bibliotekarja, trije knjižničarji so bili priučeni bibliotekarji s področja družboslovja ali jezikoslovja. Podatki o izobrazbi udeležencev so predstavljeni v tabeli 2. Zaradi varstva anonimnosti udeležencev pri njihovem strokovnem področju izobrazbe niso prikazane podrobnosti. Zaradi varstva anonimnosti udeležencev in tudi lažjega branja so udeleženci poimenovani z izmišljenimi imeni. Izmišljena imena nimajo nobene povezave s pravimi imeni udeležencev.

Tabela 1: Leto končane univerzitetne izobrazbe in leta delovnih izkušenj

Ime	Leto končane univerzitetne izobrazbe	Leta v		
		Knjižnice	Katalogiziranje	Trenutno delovno mesto
Veronika	2002	1	10	10
Lenart	1994	3	11	11
Katja	1997	1	9	9
Nika	1999	2	3	3
Klara	2003	1	4	4
Lana	1973	1	33	33
Jana	1992	2	16	4
Neža	2000	3	10	4
Sara	2004	3	2	1
Marja	1997	1	10	10
Povprečje		1,8	10,8	8,9

Tabela 2: Strokovno področje dodiplomskega študija udeležencev

Ime	Dodiplomski študij
Veronika	Družboslovje
Lenart	Bibliotekarstvo in družboslovje
Katja	Bibliotekarstvo in humanistične vede
Nika	Bibliotekarsvo in humanistične vede
Klara	Bibliotekarstvo
Lana	Jezikoslovje
Jana	Družboslovje
Neža	Bibliotekarstvo in humanistične vede
Sara	Bibliotekarstvo
Marja	Bibliotekarstvo in humanistične vede

6.2 Izbira kraja raziskave

Ker je raziskava usmerjena na raziskovanje dejanskega procesa določanja vsebine katalogizatorjev pri njihovem običajnem delu, je bil kraj raziskave katalogizatorjevo običajno delovno mesto, to je njegova pisarna v knjižnici.

6.3 Izbira dokumentov

Vsakemu udeležencu so bila dana navodila, da naj samostojno vsebinsko obdela tri dokumente. Slednji so bili knjige in ne kontinuirani viri ali članki/sestavni deli. Izbrane knjige so bile nabavljene za redno zbirko in naj bi v zbirki ostale trajno. Izbrane knjige niso spadale med leposlovje in namenjene so bile odraslim uporabnikom.

Vsakemu udeležencu so bila v raziskavi dana navodila, da naj pripravi vsebinski opis za knjige, ki v vzajemni bazi še niso imele kreiranih kataložnih zapisov. Katalogizator je lahko tudi pripravil vsebinski opis za knjige, ki so že imele kataložni zapis v vzajemni bazi, vendar njeni zapisi še niso imeli dodeljenih predmetnih oznak v slovenščini. Posebnost slovenskih visokošolskih knjižnic pri katalogiziranju knjižničnega gradivo je namreč ta, da je izvirno katalogiziranje redko. Za monografske publikacije v slovenskem jeziku ter monografske publikacije, ki so delo slovenskega avtorja ali slovenske založbe, že obstajajo kataložni zapisi v vzajemni bazi COBIB (CIP – kataložni zapis o publikaciji naredi NUK) in jih katalogizatorji prevzemajo iz COBIB-a. Če katalogizator prvi prevzame kataložni zapis za monografsko publikacijo, določi predmetne oznake (UDK je že določen). Katalogizatorji kataložne zapise za monografske publikacije v tujih jezikih (neslovenski avtor in neslovenska založba) običajno prevzemajo iz OCLC WorldCat ali COBISS.NET, kjer so že predmetne oznake v tujih jezikih, npr. angleščina, srbsščina itd.

Katalogizatorji so knjige izbrali iz gradiva, dodeljenega njim v obdelavo. Prosila sem jih, da naj ne bi predhodno iskali kaj o teh knjigah. Želela sem preprečiti, da bi se pred opazovanjem ali pisanjem dnevnika posebej pripravljali na obdelavo teh knjig. Ko so katalogizatorji iskali kataložne zapise za izbrane knjige v lokalni in vzajemni bazi, so našli nekatere zapise s slovenskimi predmetnimi oznakami in jih tako izključili iz opazovanja ali pisanja dnevnika. Če pa najdeni zapisi še niso imeli vsebinskega opisa v slovenščini, so vsebovali npr. samo bibliografski opis, so jih vključili v opazovanje ali pisanje dnevnika. Če katalogizatorji niso našli kataložnih zapisov za izbrane knjige v vzajemni bazi, so jih potem iskali v OCLC WorldCat ali COBISS.NET. Če zapisa v OCLC WorldCat niso našli, so kreirali nov zapis. Če je bil zapis iz OCLC WorldCat brez predmetnih oznak, je npr. vseboval samo bibliografski opis, so ga vključili v opazovanje ali pisanja dnevnika. Če pa so našli zapis v OCLC

WorldCat ali COBISS/NET, so ga prevzeli v lokalno bazo. Takšni dokumenti so bili kljub že dodeljenim tujejezičnim predmetnim oznakam vključeni v opazovanje ali pisanje dnevnika, če so zahtevali celotno ali obsežno vsebinsko obdelavo. Pri enem udeležencu iz opazovanja je bilo običajno delo takšno, da angleških predmetnih oznak na začetku dela ni prebral oz. preveril, ampak je najprej dodelil slovenske oznake, angleške predmetne oznake pa je uporabljal samo za preverjanje dodeljenih slovenskih predmetnih oznak. Enako je pri pisanju dnevnika počel tudi drugi udeleženec.

6.4 Zbiranje podatkov

Za primarno zbiranje podatkov so bile uporabljene 4 različne tehnike:

- vprašalnik za zbiranje osebnih podatkov
- opazovanje z metodo glasnega premišljevanja
- dnevnik
- diskusija z nestrukturiranim intervjujem

V vprašalniku za zbiranje osebnih podatkov (glej prilogo 3) so bili zbrani podatki o izobrazbi in delovnih izkušnjah udeleženih katalogizatorjev.

5 udeležencev je sodelovalo pri opazovanju z metodo glasnega premišljevanja, ki mu je sledila diskusija z nestrukturiranim intervjujem, drugih 5 udeležencev pa pri pisanju dnevnika, ki mu je prav tako sledila diskusija z nestrukturiranim intervjujem.

Sekundarno zbiranje podatkov je potekalo z računalniškim programom Screen Recorder. To je program, ki snema dogajanje na zaslonu računalnika in katalogizatorjevo govorjenje. Pred opazovanjem sem program namestila na računalnik udeleženca. Po končanem srečanju sem ga tudi odstranila. Udeležence sem prosila za kopije relevantnih strani knjig in njihovih zapiskov med opazovanjem ali pisanju dnevnika.

Srečanja z udeleženci za zbiranje podatkov so potekala od marca do oktobra 2007. Z udeleženci sem vzpostavila odprt in prijateljski odnos. Med opazovanjem in intervjuji sem izražala miren in odprt odnos, se brez obsojanja zanimala za njihovo delo in brez ocenjevanja kazala spoštovanje do njihovega delovnega procesa. Povedala sem jim, da ne bom primerjala njihovega postopka s postopki drugih, saj doslej še ni bilo dokazano, da bi obstajal pravilni postopek vsebinske obdelave. Poudarjala sem, da ni moj namen ocenjevanje ali vrednotenje kakovosti ali kvantitete njihovega dela, ampak da me zanima, kako empirično poteka proces določanja vsebine knjižničnega gradiva v vsakdanjem delu knjižničarjev.

Potencialnim kandidatom za sodelovanje v raziskavi sem poslala vabilo za sodelovanje v raziskavi po e-pošti. Če so privolili v sodelovanje pri raziskavi, sem se z njimi osebno srečala. Na srečanju sem predstavila sebe in svojo raziskavo, dala pisna navodila za opazovanje ali pisanje dnevnika (glej prilogo 4 in 5) ter se z udeležencem dogovorila za opazovanje. Katalogizatorje sem tudi povabila, naj me vprašajo, če jim kaj ni jasno, ali pa da izrazijo morebitne skrbi ali dvome. Pred samim opazovanjem sem katalogizatorjem dala kratka navodila za opazovanje in odgovarjala na morebitna vprašanja o sebi, raziskavi in metodi opazovanja.

Moje izkušnje z udeleženci raziskave so bile pozitivne. Kljub temu da so opazovanja, dnevniki in intervju zahtevali velik intelektualni napor, so katalogizatorji bili pripravljeni pomagati in sodelovati na opazovanju, pri pisanju dnevnika in v intervjujih. Nekateri so pokazali tudi zanimanje za rezultate raziskave.

6.4.1 Opazovanje z metodo glasnega premišljanja

Prvih 5 udeležencev je bilo med svojim delom opazovanih, ker ta metoda omogoča, da je pojav opazovan v vsakdanjem življenjskem kontekstu kot nasprotje simulaciji. Opazovanje je namreč metoda, pri kateri se sistematično opazuje pojave: vedenja, miselne procese, dogodke v običajnem okolju. (Gorman, 1998; Patton, 2002). Omogoča beležiti pojave, ko se dogajajo, tukaj in zdaj (Powell, 1986; Gorman, 1998).

V raziskavi je bila z opazovanjem uporabljena tudi metoda razmišljanja na glas, zato ker se ta metoda uporablja za sledenje miselnih procesov in praviloma ne moti miselnega procesa (Ericsson, Simon, 1993; Van Someren, Barnard & Sandberg, 1994). Namen metode je dobiti podatke o kognitivnem procesu. Z njo lahko dobimo zanesljive podatke, če upoštevamo sledeče pogoje. Informacijski proces mora biti pod kognitivno kontrolo in ne sme potekati avtomatsko. Informacija mora biti v središču pozornosti. Uporabnik ne sme biti pod velikim miselnim pritiskom in ne sme biti prisotne nobene motnje. Govorjenje spodbuja uporabnikove naravne misli, toda ne spremeni strukture procesa za izvajanje glavne naloge (Ericsson & Simon, 1993). Katalogizatorji so bili naprošeni, da so med katalogiziranjem treh knjig na glas govorili vse svoje misli in aktivnosti v zvezi z obdelavo. Na glas so brali tudi besedila iz knjige in z zaslona računalnika. Celotno srečanje se je snemalo z računalniškim programom Screen Recorder, ki je snemal dogajanje na zaslonu računalnika in katalogizatorjevo govorjenje. Posneta opazovanja so bila transkribirana v pisano gradivo in analizirana v enem tednu po opazovanjih.

Udeleženci so imeli na obleko pripet prostoročni mikrofoni. Pri treh opazovancih na računalniku nisem mogla nastaviti zvoka pri programu Screen Recorder. Tako je ta program snemal le dogajanje na zaslonu in ne zvoka. Zvok sem snemala z diktafonom, ki je ležal na mizi pred opazovanci pri monitorju računalnika.

Jaz sem sedela za katalogizatorjem in ga opazovala med njegovim delom ter si v zvezek zapisovala njegove aktivnosti itd. Moj položaj je bil omejen zaradi majhnih delovnih prostorov. Včasih tudi nisem videla na zaslon katalogizatorjevega računalnika. Ne glede na moj položaj, so udeleženci pogosto iskali očesni stik z mano. Pogosto so z mano komunicirali verbalno in tudi neverbalno, ker so se hoteli prepričati, da sem sledila njihovem delu in razumela njihove miselne procese.

6.4.2 Dnevnik

Druga skupina 5 udeležencev je uporabljala tehniko pisanja dnevnika, ker ta metoda omogoča, da raziskovanci zapisuje svoje misli, aktivnosti pri svojem rednem delu v vsakdanjem življenjskem kontekstu, ko se opazovana aktivnost dogaja (Jeng, 1996). Dnevnik je bil izbran tudi zato, ker sem želela pridobiti podatke, kako si različna vedenja sledijo, torej zaporedje različnih dejavnosti. Dnevnik namreč omogoča precej natančno oceno, kako pogosto in koliko časa se nekaj dogaja. Metoda pisanja dnevnika ima tudi uporabnost v pobiranju nadrobnosti in posameznosti (Bryman, 2001).

Katalogizatorji so bili naprošeni, da so si med katalogiziranjem treh knjig zapisovali vse svoje misli in aktivnosti v zvezi z obdelavo v zvezek ali pa na liste papirja ali pa so uporabljali program urejevalnika besedila na računalniku. Zapisovali so si tudi besedila, ki so jih brali iz knjige in besedila z zaslona računalnika.

Ko so dnevnik končali, so mi sporočili, da sem prišla ponj ali pa so mi ga poslali po klasični ali elektronski pošti. Ena udeleženka je svoj dnevnik osebno prinesla k meni, v mojo službo. Dnevniki, ki so bili napisani z roko, so bili prepisani v elektronsko obliko. Analiza dnevnikov je bila končana v enem tednu po njihovi izročitvi.

6.4.3 Diskusija z nestrukturiranim intervjujem

Tri tedne po opazovanjih oz. izročitvi dnevnika je sledila diskusija z nestrukturiranim intervjujem. Namen diskusije je bilo razjasniti morebitne nejasnosti z opazovanja in dnevnikov in podrobno razložiti stvari, ki morda niso bile podrobne izražene med opazovanjem in v dnevniku. Diskusije so bile posnete z diktafonom, ki je bil na mizi. Ozadje diskusije je bilo bolj sproščeno kot pa samo opazovanje. Katalogizator in jaz sva sedela za

mizo nasproti drugega in pred nama je bila shema, ki je vsebovala korake katalogizacijskega procesa katalogizatorja iz opazovanja ali dnevnika. S katalogizatorjem sva podrobno razpravljala o teh korakih, npr. v diskusiji sem morda vprašala katalogizatorja, ali je uvod knjige prebral ali ga je samo hitro preletel. Takšna vprašanja bi bila neprimerna med opazovanjem. Podrobna shema je večini udeležencem pomagala, da so se spomnili podrobnosti iz opazovanja ali pisanja dnevnika in da so odgovorili na določena vprašanja. Katalogizatorji so povedali, ko se niso spomnili podrobnosti ali ko so odgovarjali na podlagi posplošitve svojega običajnega dela ali svojega prepozna spoznanja.

S katalogizatorji, ki so sodelovali pri opazovanju, sem v diskusiji predelala katalogizacijski proces samo za eno knjigo. Za diskusijo sem izbrala najbolj podrobnega ali takšnega, ki je predstavljal največ izziva izmed procesov treh katalogiziranih knjig. Izjema je bila le opazovanka Nika, s katero sem v diskusiji predelala korake katalogizacijskega procesa vseh treh knjig. Razlog je bil ta, da je Nika med opazovanjem zelo malo govorila. Katalogizirala je hitro, tako da sem ji težko sledila. Po predhodni analizi podatkov sem ugotovila, da podatki dobljeni iz katalogizacijskega procesa ene knjige, nudijo malo materiala za diskusijo.

S katalogizatorji, ki so pisali dnevnik, sem v diskusiji predelala korake katalogizacijskega procesa vseh treh knjig. Razlog je bil ta, da so dnevniki bili manj natančni, podrobni in dokončni kot podatki, dobljeni z opazovanj. Katalogizatorji niso tako natančno in podrobno beležili miselne procese in aktivnosti kot npr. pri opazovanju. Pri nekaterih piscih dnevnika se je pojavil tudi problem vzdrževanja motivacije in interesa. Zadnji dnevnik je bil namreč manj natančen in podroben kot prva dva.

6.5 Analiza podatkov

Predhodna analiza podatkov je bila narejena takoj po opazovanju in branju dnevnikov za pripravo gradiva za diskusijo z nestrukturiranim intervjujem. Končna analiza je bila narejena, ko so bili zbrani vsi podatki, tj. od novembra 2007 do marca 2008. Analiza podatkov (določitev enot kodiranja, oblikovanje kodirne sheme, kodiranje, preučevanje podatkov in odnosov, navzkrižna analiza podatkov) je bila narejena brez uporabe računalniškega programa za kvalitativno analizo. Kot pripomoček je bil uporabljen le običajen urejevalnik besedila.

7 PREDSTAVITEV PODATKOV

Podatki iz te raziskave so predstavljeni na dva načina. Najprej je prikazanih pet zgodb opazovanih katalogizatorjev, potem sledi pet zgodb piscev dnevnika.

Zgodbe opazovanih katalogizatorjev so podrobnejše kot zgodbe piscev dnevnika. Razlog za to je, da so bili dnevniki manj natančni, podrobni in dokončni kot podatki, dobljeni iz opazovanj. Katalogizatorji, ki so pisali dnevnik, niso tako natančno in podrobno beležili miselnih procesov in aktivnosti, kot so jih izražali katalogizatorji pri opazovanju in sem jih beležila sama. Pri nekaterih piscih dnevnika se je pojavil tudi problem vzdrževanja motivacije in interesa. Zadnji dnevnik je bil namreč manj natančen in podroben kot prva dva. Pri opazovanju je bilo tudi pridobljenih več podatkov: avdiozapisi katalogizatorjevega govorjenja, posnetki dogajanja na zaslonu katalogizatorjevega računalnika in moji zapiski o katalogizatorjevih aktivnosti.

Zgodbe opazovanih katalogizatorjev in piscev dnevnikov sledijo strukturi katalogizacijskega procesa treh knjig na opazovanju in v diskusiji z nestrukturiranim intervjujem ali v dnevniku ter diskusiji z nestrukturiranim intervjujem. Na koncu posamezne zgodbe je predstavljen opis osebnega stila katalogizatorjevega katalogizacijskega procesa in metodološke opombe.

Če so katalogizatorji običajno opravljali opisno katalogizacijo hkrati z vsebinsko obdelavo, je opazovanje z metodo glasnega premišljevanja in pisanje dnevnika vključevalo celoten delovni proces: opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo knjig. Čeprav sem raziskovala vsebinsko obdelavo, je bilo pri tistih knjižničarjih, ki opravljajo oboje, smiselno zapisovati oboje in ju ne ločevati, ker je to običajni delovni postopek.

Podatki o knjigah v zgodbah so zaradi varstva identitete udeležencev popravljeni tako, da ni mogoče ugotoviti identitete udeležencev in knjižnice, v katerih so udeleženci zaposleni. Namesto konkretnih naslovov in imen so navedeni abstraktni podatki. Citati, ki so vključeni v zgodbe, so popravljeni tako, da se iz njih zaradi varstva anonimnosti udeleženca ne more razkriti identiteta udeleženca in knjižnice, v kateri je udeleženec zaposlen.

Udeleženci raziskave so zaradi varstva svoje identitete in lažjega branja poimenovani z izmišljenimi imeni. Izmišljena imena nimajo nobene povezave z resničnimi imeni udeležencev.

7.1 Pet zgodb opazovanih katalogizatorjev

Pet udeležencev iz štirih slovenskih visokošolskih knjižnic je bilo opazovanih, medtem ko so na glas razmišljali med svojim delom. Pred opazovanjem sem katalogizatorjem še enkrat

povedala kratka navodila za opazovanje in odgovarjala na morebitna vprašanja o sebi, raziskavi in metodi opazovanja.

Katalogizatorji so bili naprošeni, da so med katalogiziranjem treh knjig na glas govorili vse svoje misli in aktivnosti v zvezi z obdelavo. Na glas so brali tudi besedila iz knjige in z zaslona računalnika. Celotno srečanje se je snemalo z računalniškim programom Screen Recorder, ki je snemal dogajanje na zaslonu računalnika in govorjenje katalogizatorja.

Na podlagi analize podatkov iz opazovanja sem za diskusijo z nestrukturiranim intervjujem pripravila shemo katalogizacijskega procesa samo ene knjige. Namen diskusije z nestrukturiranim intervjujem je bil razjasniti morebitne nejasnosti iz opazovanja in podrobno razložiti stvari, ki morda niso bile podrobno izražene med opazovanjem. Diskusije so bile posnete z diktafonom. S pomočjo podrobne sheme korakov katalogizacijskega procesa so se katalogizatorji spomnili podrobnosti iz opazovanja in odgovorili na določena vprašanja. Takšna vprašanja bi bila neprimerna med opazovanjem, ker bi lahko katalogizatorji spremenili potek svojega dela.

Z opazovanjem in diskusijo sem pridobila podatke za pričujoče opise posameznega katalogizacijskega pristopa. V nadaljevanju sledijo zgodbe posameznih opazovanih katalogizatorjev. Metodološke opombe, ki so na koncu vsake zgodbe, opisujejo pozitivne in negativne strani uporabe metode pri določenem udeležencu.

7.1.1 Veronikina zgodba

Veronika opravlja opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo knjig, ki so večinoma v nemškem in angleškem jeziku iz določene znanstvene discipline, ki jo pokriva knjižnica kot del fakultete.

V knjižnici, v kateri je zaposlena, v okviru sistema vzajemne katalogizacije vnašajo predmetne oznake v slovenščini v polje 610 formata COMARC/B, tj. v polje za prosto oblikovane predmetne oznake, in uporabljajo interni geslovnik, ki ga sami dopolnjujejo in vzdržujejo. Za klasificiranje uporabljajo klasifikacijski sistem UDK.

Veronika je vzela tri knjige za opazovanje s kupa neobdelanih knjig. V intervjuju je povedala, da jih ni izbirala, ampak jih je vzela po vrsti tako, kot so bile naložene na mizi. Vse tri knjige so bile v tujem jeziku.

Veronika je začela svoje delo s pregledovanjem sprednje knjižne platnice, s katere je prebrala podatke o imenu in priimku avtorja, naslovu in izdaji. V intervjuju je povedala, da običajno najprej prebere naslov, potem avtorja, potem sledi letnica. Običajno najprej pogleda tisto, kar je grafično poudarjeno, in »*da avtomatsko to prej prebere*« (O1kodsint: 2).

Potem je Veronika odprla knjigo na naslovni strani in pregledala naslovno stran ter hrbtno stran naslovnega lista. Sprednja knjižna platnica se je od naslovne strani razlikovala v tem, da ni vsebovala imen soavtorjev knjige. Veronika je v lokalnem katalogu z avtorjem, naslovom in letnico izida iskala kataložni zapis za knjigo. Letnico izida je našla na hrbtni strani naslovnega lista. Na podlagi prejšnjih izkušenj je bila prepričana, da v lokalnem katalogu že obstaja nepopolni zapis za knjigo. Povedala je, da je to že druga izdaja knjige. V lokalnem katalogu je našla en zadetek, ki ga je preverila. Ugotovila je, da gre za zapis za njeno knjigo in da je nepopolni zapis kreirala njena sodelavka. Odločila se je, da bo zapis preverila in po potrebi popravila in dopolnila.

Veronika se je lotila opisne katalogizacije po vrstnem redu tako, kot si sledijo polja formata COMARC/B. Tako kot si sledijo polja formata COMARC/B, je tudi v knjigi iskala bibliografske podatke. Najprej je pregledala začetne strani knjige, da je poiskala ISBN. Ko je prišla do polja, v katerega je morala vpisati kodo za ilustracije, je knjigo začela pregledovati od zadaj. Med pregledovanjem knjige je našla še dve kazali in prilogo, ki je vsebovala prikrita dela, tj. besedila nekih organizacij. Veronika je ugotovila, da je prikritih del v prilogi veliko in zato bi jih bilo smiselno dodati k vsebini, tj. vpisati v polje za dodana, prikrita dela. V knjigo je nalepila samolepilni listek, ki jo bo opomnil, da jih mora kasneje vpisati v zapis. Med pregledovanjem knjige je izrazila dvome v svoje znanje tujega jezika. Povedala je, da je njeno znanje tega tujega jezika »bolj tako« (O1kodsh: 3). Veronika je nadaljevala s popraviljanjem bibliografskega opisa. V knjigi je iskala podatke o založništvu in fizičnem opisu. Ko je prišla do polja 320, tj. polja za vnos bibliografij in kazal, je Veronika knjigo začela pregledovati na začetku.

Veronika se je ustavila pri bloku 600, tj. poljih za vsebinsko obdelavo. Odprla je vsa polja od 600 do 610 in ugotovila, da so prazna. Spet je pregledala sprednjo knjižno platnico in naslovno stran ter z naslovne strani prebrala naslov v jeziku iz knjige in ga brez slovarja prevedla v slovenščino. Dejala je: »*Mislím, da bo to kar ...*« (O1kodsh: 5). Izgovorila je dobeseden prevod naslova knjige. Veronika je identificirala pojem iz naslova knjige in ga formulirala z besedami iz naslova v obliki ene besedne zveze. Najdeni pojem je bila neka znanstvena poddisciplina. Ni bila popolnoma prepričana, ali imajo ta pojem v internem geslovníku, zato se je odločila, da ga bo preverila. V internem geslovníku je našla geslo, ki je bilo enako formulirano kot pojem, in ga vpisala v polje 610a.

Knjiga je vsebovala dve kazali vsebine. Prvo, krajše kazalo je zajemalo le naslove poglavij in podpoglavij, medtem ko je bilo drugo, daljše kazalo vsebine podrobnejše od prvega kazala. V

drugem, daljšem kazalu so bila podpoglavja razčlenjena na podpoglavja. Veronika je na hitro preletela obe kazali vsebine, natančneje pa se je lotila pregledovanja prvega, krajšega kazala: *»Če sem prevedla naslov ... potem me je zanimal, na kaj se potem orientira. ... Enostavno tako preletim. V bistvu tako preletim, pogledam, o čem govori. ... Preletim vsebino, da vidim, o čem govori«* (O1kodsint: 6).

V intervjuju je povedala, da prvega, krajšega kazala ni v celoti prebrala, ampak ga je preletela. V intervjuju je uporabila izraza *»hitro branje«* in *»skeniranje«* (O1kodsint: 5). Dejala je, da ni prebrala natančno vsake besede, ampak je delala selekcijo: kar ji je padlo v oči in kar se je ponavljalo:

»Malo selekcioniram. Prvič: Pri toliko knjigah, ki jih imam, nimam kajta vsega brati. Drugič pa ne znam toliko jezika, da bi recimo si lahko pomensko res čisto pravilno razložila, prevedla vsak naslov, podnaslov, da bi ga imela tako pred sabo v slovenščini. Tko mi pa je lažje. mislim, se mi zdi, da zajemam nek, skušam dobit filing, o čem govori knjiga. saj če bi kdo za mano gledal, bi rekel, ta je čisto sfalila« (O1kodsint: 7).

»... Kaj se ponavlja. Če se ena stvar večkrat ponovi in potem na ta način selekcioniram. Če je tudi večkrat omenjena, če je proces večkrat omenjen, pač veš, da je na podlagi tistega pol lahko odločim za geslo. Ne vem, če bi bil en proces samo nekje v enem majhnem delčku, se mi potem zdi, da je mogoče omenjen kot primer ko ne vem, če pa se ponavlja ... pač razmišljam, da knjiga govori o tem« (O1kodsint: 6).

Veronika je brala naslove posameznih poglavij iz kazala vsebine in jih prevajala s slovarjem. Pojme je identificirala iz vseh naslovov posameznih poglavij, izpustila je le prva dva. V intervjuju je povedala, da je bilo prvo poglavje uvod v znanstveno poddisciplino, drugo poglavje je govorilo na splošno o tej znanstveni poddisciplini in da je to že bilo predstavljeno z naslovom knjige, za katerega pa je že dodelila geslo. Veronika je posamezne pojme formulirala z besedami iz kazala vsebine v obliki ene besede ali ene besedne zveze. Najdeni pojmi so bili pojavi, ki jih je raziskovala znanstvena poddisciplina, identificirana iz naslova. Veronika je iz naslovov kazala vsebine določala vsebino posameznih poglavij knjige. Identificirane pojme si je sproti zapisovala na samolepilni listek. Po prevodu vseh identificiranih pojmov iz tujega jezika v slovenščino je te iskala v internem geslovníku. Vsi pojmi, razen enega so bili enako formulirani kot gesla v geslovníku. S formuliranjem zadnjega pojma z avtorjevo terminologijo iz kazala vsebine ni bila zadovoljna. Vendar je našla geslo, ki je bilo prav tako formulirano kot pojem, ki ji ni bil všeč. V intervjuju je dejala, da ji ni bil všeč zato, ker se ji je zdelo, da ga v knjižnici ne uporabljajo pogosto.

Veronika je vsa najdena gesla kopirala iz internega geslovnika v zapis za knjigo. Ko je prevedla zadnji pojem iz kazala vsebine v geslo, je rekla: »*To bi bilo zaenkrat tole*« (O1kodsh: 9). S tem je povedala, da je zaenkrat končala z dodeljevanjem gesel. Veronika je potem iskala vrstilec UDK v elektronskih tabelah UDK. Dodelila je en vrstilec UDK, ki je zajemal vse pojave, identificirane iz kazala vsebine.

Po poljih za vsebinsko obdelavo je Veronika prešla na izpolnjevanje polij za podatke o odgovornosti (blok 7XX). Na koncu je preverila pravilnost zapisa za njeno knjigo v formatu COMARC/B in kataložnega listka. Ko je zapis preletela, je ugotovila, da je zapis pravilen ter ga shranila.

Ko je Veronika zapis shranila, je ugotovila, da je pozabila vpisati prikrita dela iz priloge v dodatno vsebino. Ponovno je odprla zapis za knjigo in poiskala polje za dodatno vsebino. Odprla je knjigo, kjer so bile priloge, ki jih je začela pregledovati. V zapis je vpisala naslov prvega prikritega dela. Brala je naslove prilog iz knjige in hkrati prevajala naslove iz tujega jezika v slovenščino brez slovarja. Ko je ugotovila, da je teh prilog veliko, se je odločila, da jih bo vnesla kot gesla, namesto da bi jih vnesla kot naslove v dodatno vsebino. Tako je identificirala pojme iz posameznih naslovov prilog in posamezne pojme formulirala z besedami iz naslovov prilog v obliki ene besede ali ene besedne zveze.

Veronika je v intervjuju povedala, da v zapis ni vpisala vseh imen organizacij kot gesla. Vpisala je tiste, za katere je vedela, da so jih že v preteklosti dodeljevali kot gesla. Tako je presodila po spominu, da tista imena organizacij, ki jih v preteklosti niso dodeljevali kot gesla, niso tako pomembna kot tista, ki so jih dodeljevali kot gesla. Potem je še povedala, da so se ji ene organizacije zdele pomembnejše od drugih in da je vpisala najpomembnejše organizacije. To pa je ugotovila iz svojega predhodnega znanja o teh organizacijah, da so »*ene višjega ranga kot druge*« (Okodsint: 12).

Veronika je identificirane pojme poiskala v internem geslovniku in jih kopirala v zapis za knjigo. Dodeljena gesla je preverila v formatu kataložnega listka. Veronika je potem v elektronskih tabelah UDK iskala vrstilec UDK še za zadnja dodeljena gesla. Iz tabel je dodelila še dodaten vrstilec UDK za zadnja dodeljena gesla. Zapis za knjigo je preverila v formatu kataložnega listka in ga shranila.

Pri drugi knjigi je Veronika prav tako prvi pojem identificirala iz naslova knjige in ga formulirala z besedami iz naslova v obliki ene besedne zveze. Identificirani pojem je bil dobeseden prevod naslova iz tujega jezika v slovenščino. Najdeni pojem je bila znanstvena poddisciplina, ki jo je Veronika takoj vpisala kot geslo v polje 610a. Gesla v geslovniku ni preverila, ker je na pamet vedela, da interni geslovník vsebuje tole geslo. Veronika je iz

naslova identificirala še en pojem, in sicer pojav, ki ga znanstvena poddisciplina, identificirana iz naslova, proučuje. Najdeni pojem je formulirala s svojimi besedami v obliki ene besedne zveze. Identificirani pojem je našla v geslovniku. Veronika je iz svojega predhodnega znanja vedela, da se ta znanstvena disciplina ukvarja s tem pojavom. Dodala je še en pojem, in sicer ime države, v kateri je izšla knjiga. Ta pojem je identificirala iz jezika knjige in ga formulirala s svojimi besedami.

Ko je Veronika izpolnjevala polja za podatke o odgovornosti (blok 7XX), je podatke o avtorjih iskala v katalogu tuje nacionalne knjižnice države, v kateri je izšla knjiga. V tem katalogu je našla drugi zapis za svojo knjigo, ki je vseboval gesla. Svoja dodeljena gesla je primerjala z gesli, ki jih je našla v drugem zapisu za katalogizirano knjigo iz kataloga tuje nacionalne knjižnice države, v kateri je izšla knjiga. Nacionalna knjižnica je poleg gesel, ki jih je dodelila tudi Veronika, dodala le še geslo učbeniki in ni dodelila gesla znanstvene poddiscipline iz naslova. Veronika je dejala, da »je kar v redu dala« (O1kodsh: 21), da bo svoja gesla obdržala. Potem je Veronika na pamet dodelila klasifikacijske vrstilce UDK. Preden je zapis shranila, se je odločala, ali bi dodelila geslo učbeniki, kot so ga v tuji nacionalni knjižnici. Šele zdaj je pregledovala kazalo vsebine in se na podlagi kazala odločila, da ne bo dodelila gesla učbenika. Ko je pregledovala kazalo vsebine, je dejala, da je v kazalu ta pojav zelo natančno podrobno razdelan in da govori o tem pojavu. Odločila se je, da ne bo dodelila gesla učbeniki in da svojega vsebinskega opisa ne bo spreminjala.

Veronika je pri tretji knjigi prav tako prvi pojem identificirala iz naslova knjige in ga formulirala z besedami iz naslova v obliki ene besedne zveze. Naslov knjige je bil »ločitev dveh pojavov«. Identificirani pojem je bil odnos med dvema pojavoma iz naslova knjige, ki sta bila povezana z veznikom in. Ni bila popolnoma prepričana, ali ima knjižnica identificirani pojem v internem geslovniku, zato se je odločila, da bo najdeni pojem poiskala v internem geslovniku. Identificirani pojem je našla v geslovniku in ga kopirala v zapis. Iz naslova je identificirala še en pojem z besedami iz naslova v obliki ene besede in ga iskala v internem geslovniku. Ko ga tam ni našla, je iskala pojem s ključnimi besedami v lokalnem katalogu. V katalogu je našla zadetke, ki pa niso bili ustrezni. Veronika tega pojma ni vključila v vsebinski opis knjige.

Veronika se je vrnila na pregledovanje knjige, kjer je na naslovni strani prebrala podnaslov in ga prevedla s pomočjo slovarja. Iz podnaslova je identificirala pojem, ki ga je formulirala s svojimi besedami v obliki ene besedne zveze in ga takoj dodelila kot geslo, ne da bi preverila v geslovniku, ali obstaja takšno geslo. Potem je iz podnaslova identificirala še dva pojma z

besedami iz podnaslova v obliki ene besede. Identificirana pojma sta bili dve državi, ki ju je dodelila kot gesli.

Potem je Veronika pregledovala kazalo vsebine in identificirala pojme z besedami iz kazala vsebine v obliki ene besede ali besedne zveze. Prvi identificirani pojem je bil znanstvena poddisciplina, ostali identificirani pojmi pa pojavi. Najprej je prebrala naslov prvega poglavja. Potem je prebrala naslov prvega podpoglavja prvega poglavja, potem naslov drugega podpoglavja prvega poglavja. Iz naslova drugega podpoglavja je identificirala pojem z besedami iz naslova podpoglavja v obliki ene besedne zveze, ga preverila v geslovniku in ga dodelila kot geslo. Potem je takoj šla na drugi naslov drugega poglavja, čeprav prvega poglavja ni pregledala/prebrala do konca. Potem je prebrala naslov tretjega poglavja in dejala, da avtor spet primerja dva pojavi v neki državi. Potem je prebrala in prevedla naslov prvega podpoglavja drugega poglavja, naslov tretjega podpoglavja tretjega poglavja in naslov četrtega poglavja. Veronika je nehala pregledovati kazalo vsebine, čeprav ga ni pregledala do konca. Identificirane pojme, ki jih je identificirala iz naslovov poglavij kazala vsebine, je preverila v geslovniku in jih dodelila kot gesla. Iz naslovov poglavij v kazalu vsebine je Veronika določala vsebino nekaterih poglavij. Veronika se pregledovanja kazala vsebine ni lotila sistematično in tudi ni identificirala pojmov sistematično iz vsakega poglavja kot npr. pri prvi knjigi. Verjetno je Veronika uporabila način izbiranja besed, o katerem je govorila v intervjuju. Pri prvi knjigi je dejala, da izbira in prebere tiste besede v besedilu, ki se ponavljajo. Če je stvar večkrat omenjena, se na podlagi tega odloči za geslo. Veronika je dodelila vrstilec UDK iz elektronskih tabel UDK za predmet, identificiran iz naslova. Ko je Veronika preverila dodeljena gesla v zapisu, je dejala: »*Mislim, da imam tega dost*« (O1kodsh: 32). Pogledala je v katalog tuje nacionalne knjižnice države, v kateri je izšla knjiga, da vidi, kakšna gesla so tam dodeljena. Ko je ugotovila, da še ni nobenih gesel, je dejala: »*Nič ne morem še plonkat*« (O1kodsh: 34).

7.1.1.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa

Veronikin proces katalogiziranja treh knjig kaže dosleden osebni stil katalogiziranja. Veronika je najprej pregledala sprednjo knjižno platnico, naslovno stran, prebrala bibliografske podatke o avtorju, naslovu in potem poiskala zapis za knjigo v katalogu COBISS. Ko je našla ustrezen zapis, je takoj začela z opisno katalogizacijo v formatu COMARC/B. Njen proces katalogizacije in pregledovanja knjige sledi vrstnemu redu polij formata COMARC/B. Knjigo je pregledovala in sproti v njej iskala bibliografske podatke tako, kot si sledijo polja formata COMARC/B. Najdene bibliografske podatke je sproti

vpisovala v polja formata COMARC/B. Med pregledovanjem knjige za opisno katalogizacijo je ugotovila, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki bi ji lahko pomagale oceniti vsebino knjige, kot je npr. obstoj in lokacija kazala vsebine in prilog. Potem je Veronika izpolnjevala polja za vsebinsko obdelavo. Po poljih za vsebinsko obdelavo je nadaljevala z opisno katalogizacijo in izpolnjevala polja za podatke o odgovornosti (blok 7XX).

Pri vsebinskem opisu je Veronika najprej pregledala naslov in iz njega identificirala pojme večinoma z besedami iz naslova v obliki ene besede ali ene besedne zveze. Identificirane pojme je prevedla v gesla internega geslovnika in jih vpisala v zapis za knjigo. Potem je pregledovala dele knjige, ki bi ji lahko pomagala določiti vsebino knjige, npr. pri prvi in tretji knjigi je pregledala kazalo vsebine in naslove posameznih poglavij ter naslove posameznih podpoglavij. Iz naslovov posameznih poglavij in posameznih podpoglavij je identificirala pojme, ki jih je formulirala z besedami iz kazala vsebine v obliki ene besede ali besedne zveze. Veronika je določala vsebino knjige na nivoju posameznih poglavij ali posameznih podpoglavij knjige. Identificirane pojme je Veronika prevedla v gesla internega geslovnika in jih vpisala v zapis za knjigo. Če je Veronika po že končanem vsebinskem opisu dobila namig (npr. priloge pri prvi knjigi ali pri drugi knjigi drugi zapis za katalogizirano knjigo iz kataloga tuje nacionalne knjižnice države, v kateri je izšla knjiga), da bi lahko v vsebinski opis vključila še dodaten vidik vsebine, ki ga sama ni upoštevala, je pregledala še nepregledane dele knjige, npr. priloge pri prvi knjigi ali kazalo vsebine pri drugi knjigi.

Veronikin osebni stil določanja vsebine kaže, da se je Veronika osredotočala na identificiranje vsebine posameznih delov knjige, npr. naslova, posameznih poglavij ali posameznih podpoglavij knjige. Te posamezne dele knjige je pri določanju vsebine obravnavala ločeno. Najprej je identificirala pojme iz enega posameznega dela, ne da bi prebrala in pregledala še drugih delov knjige. Identificirane pojme iz tega pregledanega dela knjige je takoj vključila v vsebinski opis, ne da bi prebrala in pregledala še drugih delov knjige. Ko je končala s pregledovanjem enega dela knjige in dodeljevanjem gesel za vsebino tega pregledanega dela knjige, se je lotila pregledovanja drugega dela knjige, iz katerega je identificirala pojme in jih takoj kot gesla vključila v vsebinski opis.

Veronikin pristop k določanju vsebine je razdrobljen. Osredotočala se je na identificiranje vsebine posameznih delov knjige in jih pri določanju vsebine obravnavala ločeno. Identificirana vsebina posameznih delov knjige je na koncu vsebinskega označevanja sestavila celotno vsebino knjige. Na koncu je bila vsebina celotne knjige vsota vseh vsebin posameznih delov knjige.

7.1.1.2 Metodološke opombe

Veronike moja prisotnost ni motila in tudi z metodo opazovanja in premišljevanja na glas ni imela težav. Govorila je spontano, podrobno, razločno in jasno. Veronika je povedala, da se je pri tretji knjigi že utrudila in da je pozabila govoriti oz. je manj govorila. Dejala je, da je med katalogiziranjem naporno govoriti. Predlagala je, da bi bilo boljše, da ne bi opazovala vseh treh postopkov katalogiziranja naenkrat, ampak bi si opazovanja porazdelila po dnevih.

7.1.2 Lenartova zgodba

Lenart opravlja opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo knjig, ki so večinoma v angleškem jeziku iz določene znanstvene discipline, ki jo pokriva knjižnica kot del fakultete. V knjižnici, v kateri je zaposlen, v okviru sistema vzajemne katalogizacije vnašajo predmetne oznake v slovenščini v polje 610 formata COMARC/B, tj. v polje za prosto oblikovane predmetne oznake, in uporabljajo SSG. Za klasificiranje uporabljajo klasifikacijski sistem UDK.

Lenart knjig za opazovanje ni izbiral, ampak jih je vzel s kupa neobdelanih knjig po vrsti tako, kot so bile naložene na mizi. Prva knjiga je bila v slovenskem jeziku, ostali dve pa v tujem.

Lenart je vzel prvo knjigo v roke in si jo je ogledoval. Najprej je pogledal sprednjo knjižno platnico, potem je knjigo obrnil in pogledal zadnjo knjižno platnico. Potem je listal in pregledoval celotno knjigo. Dejal je, da ima pred sabo »eno zelo zanimivo knjižico« (O3kodsh: 1). Povedal je, da je knjiga na videz stara. S sprednje knjižne platnice je prebral naslov. Naslov knjige je bilo ime nekega podjetja. Povedal je, da ima knjiga zanimivo oblikovanje in kakšne vrste je to podjetje ter kdaj je delovalo. V intervjuju je povedal, da se je zadnjih dveh podatkov spomnil iz svojega znanja. Lenart je identificiral pojem vrste podjetja in obdobje njegovega delovanja in ga formuliral s svojimi besedami.

Lenart je knjigo listal in pregledoval. Med pregledovanjem je ugotovil, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki so mu pomagale oceniti vsebino knjige, kot je obstoj uvodnega besedila in ilustracij. Lenart je namreč ugotovil, da je knjiga drobna brošurica, ki ima večinoma barvne slike, le na začetnih straneh je nekaj besedila. Ko je Lenart pregledoval in listal celotno knjigo, je besedilo hitro preletel z očmi, je besedilo »diagonalno bral« (O3kodsh: 4) z namenom dobiti idejo o vsebini knjige. Njegovo pregledovanje besedila je zajemalo tudi branje nekaj besed. Lenart je dejal, da je za tisti čas zelo nenavadno, da ima knjiga barvne ilustracije. Pripomnil je, da se vidi, da je knjiga nekje ležala, da je papir lisast in

da se mu zdi zanimiva. Lenart je identificiral obliko, tj. brošurica, in jo formuliral s svojimi besedami.

Ko je listal knjigo, je Lenart povedal, da je knjiga dar in da se mora odločiti, zakaj bo knjiga postala del knjižnične zbirke. Odločil se je, da jo bo vključil v knjižnično zbirko, ker so specializirana knjižnica, ki zbira tudi zadeve na tematiko, ki jo knjižnica obravnava. Lenart je identificiral pojem znanstvene discipline in ga formuliral s svojimi besedami. Povedal je tudi, da mu publikacija deluje kot današnji katalogi oz. predstavitev, neka reklamna sporočila tega podjetja, ki je naslov te publikacije, in da je kot taka zanimiva za študente, zlasti za tiste, ki se podrobno ukvarjajo s tem. V intervjuju je povedal, da je o slednjem sklepal iz tega, da je v knjigi predstavljena stavba, da je knjiga barvna in po ilustracijah. Pripovedoval je, da se iz knjige jasno vidi, kaj je noter: slika stavbe podjetja, skladišča, raznih oddelkov in tako naprej. Lenart je identificiral obliko, tj. katalog, predstavitev, neka reklamna sporočila, in jo imenoval s svojimi besedami. V intervjuju je Lenart povedal, da je knjiga bila »*nekaj, kar predstavlja podjetje*« (O3kodsint: 3).

Lenart je potem poimenoval vrsto podjetja v terminologiji iz knjige, potem pa je vrsto podjetja še poimenoval s svojimi besedami. Dejal je, da se ta izraz uporablja danes, tisti iz knjige pa se je v preteklosti. Lenart je identificiral pojem vrste podjetja in ga formuliral z besedami iz knjige, potem pa s svojimi besedami.

Lenart je zapis za knjigo iskal z naslovom v lokalni bazi, kjer ni našel nobenih zadetkov. V vzajemni bazi je našel dva zadetka, ki pa nista bila ustrezna. Zapis je iskal tudi v OCLC WorldCat, kjer tudi ni našel nobenih zadetkov.

Lenart se je odločil, da bo kreiral nov zapis. Lotil se je opisne katalogizacije po vrstnem redu tako, kot si sledijo polja formata COMARC/B. Tako kot si sledijo polja formata COMARC/B, je tudi iskal bibliografske podatke v knjigi. Ko je Lenart prišel do kode za vrste vsebine, je odprl šifrant in ga pregledoval, kakšne možnosti ponuja. Izbral je kodo katalog, ker je knjiga kot katalog podjetja. Dejal je, da med možnostmi iz šifranta za kodo vsebine še najbolj ustreza koda katalog.

Ko je Lenart prišel do polij za vsebinsko obdelavo, je prebral ime prvega polja za vsebinsko obdelavo, tj. osebno ime kot predmetna oznaka. Dejal je, da osebnega imena ne bo vpisoval, ker ga ni. Potem je s kurzorjem šel do polja 601 in je prebral iz zapisa ime korporacije kot predmetna oznaka. Dejal je, da bo delal kot običajno, da on vsa gesla vpiše v polje 610, lahko pa bi vpisal v to polje ime podjetja ime korporacije kot predmetno oznako.

Ko se je Lenart ustavil pri polju 610, je listal in pregledoval celotno knjigo. V 610a je najprej vpisal geslo ime podjetja iz naslova knjige. Lenart je pregledoval, listal celotno knjigo in razmišljal, da bi lahko določil, da je knjiga katalog tega podjetja.

Razmišljal je tudi, da se to podjetje ni ukvarjalo samo z dejavnostjo, ki je imenovana v njegovem imenu, ampak tudi z neko drugo dejavnostjo, *»ker imajo vse te razne zadeve«* (O3kodsh: 10). V intervjuju je povedal, da je z zadevami mislil slike in predgovor. da je to ugotovil iz slik in predgovora. Povedal, da je predgovor prelistal oz. *»prečerkiral sem imena«*. *»To je pač hitro branje, pregledaš ali je kakšno ime, ki bi bilo važno, potem sem pa mislim, da tud bral«* (O3kodsint: 4). Dejal, da je bilo hitro branje, diagonalno, *»ker več stvari moraš prečerkirat in greš večkrat čez tekst«* (O3kodsint: 4). Lenart je identificiral pojma, tj. dejavnosti, s katero se je ukvarjalo podjetje, s svojimi besedami. Na začetku opazovanja je že povedal, da se je takrat v preteklosti izraz iz naslova uporabljal tudi še za drugo dodatno dejavnost. Potem je Lenart povedal, da je iz tega podjetja nastalo neko drugo podjetje. V intervjuju je povedal, da se je slednjega podatka spomnil iz svojega znanja, ko je pogledal knjigo.

Lenart je potem iskal obliko katalogi v SSG. Spraševal se je, kakšne vrste katalog bi lahko bila knjiga. Najprej je pregledoval SSG, potem je pregledoval knjigo, potem je spet pregledoval SSG. Rekel je, da mora razmisliti. Obliko katalog si je napisal na majhen listek.

Lenart je spet pregledoval knjigo, potem je pregledoval SSG, iz katerega je bral gesla. Dejal je, da knjiga ni literarni katalog. Potem je rekel, da bi bilo dobro, da bi še enkrat razmislil, zakaj se je sploh odločil, da bo knjiga postala del knjižnične zbirke, zato ker knjiga ni tipičen katalog za podjetje, ampak je bolj predstavitev podjetja. Lenart je bil pred dilemo, ali je knjiga katalog ali predstavitev podjetja. V intervjuju je povedal, da prvo, kar je pričakoval, ko je dobil knjigo v roke, da je knjiga katalog, ker podjetja izdajajo veliko katalogov in da je bila to prva misel, ki mu je prišla na pamet.

Potem je Lenart v polje 610a vpisal dve gesli, tj. dve dejavnosti, s katero se je ukvarjalo podjetje. Ti dve gesli ni preveril v geslovníku. Potem se je vprašal, kako bo *»opisal tole zadevco«* (O3kodsh: 11). Iskal je obliko brošura v SSG in registru UDK, vendar ga ni našel. Besedo brošura si je napisal na majhen listek.

Potem je Lenart razmišljal, ali je knjiga katalog ali propagandno gradivo. Dejal je, da se zdaj ne reče propaganda, ampak marketing. Razmišljal je, da je vsebina knjige predstavitev, vsebina je marketing. Lenart je identificirani pojem formuliral s svojimi besedami. Iskal je pojem marketing v SSG, kjer ga je našel. Dejal je, da bo dodelil geslo marketing in ga je napisal na majhen listek.

Potem je Lenart dejal, da se še ni odločil, kako bo rekel tej publikaciji. Vprašal se je, kakšne sorte katalog bi lahko bil oz. kakšna publikacija. Pregledoval je register UDK, iz njega je bral besede in dejal, da je najbližji še vedno katalog podjetij.

Lenart se je spet znašel pred dilemo, ali je knjiga katalog ali propagandno gradivo. Razmišljal je, da je katalog nekaj, kar našteva zadeve (v intervjuju je povedal, da je mislil izdelke ali predmete), knjiga pa pokaže samo oddelke. V knjigi so slike oddelkov in strojev. V knjigi je predstavljeno podjetje kot tako in njegovi oddelki ter stroji. Ugotovil je, da je razrešil svojo začetno dilemo, da je knjiga propagandno gradivo in da ni katalog. V intervjuju je povedal, da zaradi tega tudi ni dodelil gesla katalogi. Lenart je identificirane pojme poimenoval s svojimi besedami.

Lenart je rekel, da je pregledal SSG in register UDK in da ni našel nič primernega, kako bi dejal svoji publikaciji, kakšne vrste publikacija bi to bila, zato bo sam oblikoval primerno geslo. Lenart je dodelil geslo, ki ga je sam oblikoval. V 610a je vpisal gesli marketing z listka in geslo, ki ga je sam oblikoval.

Potem se Lenart je vprašal: »*Kaj no recimo, kaj bo človek, ki bo videl tale gesla, mislil, da imamo?*« (O3kodsh: 15) in je prebral dodeljena gesla. V intervjuju je povedal, da je bil tukaj v dilemi, ali je vsebina knjige sodobna ali zgodovinska.

Lenart je čez dva tedna dopolnil zapis knjige. Popravil je bibliografske podatke in dodal geslo zgodovina. V intervjuju je povedal, da je to storil zaradi tega, ker je imel precej dilem in še nekaj odprtih stvari, ki jih je moral preveriti. Dejal je tudi, da se mu je vsebinski opis zdel pomanjkljiv. Geslo zgodovina je dodal prav zaradi tega vprašanja, kaj bodo ljudje pričakovali, ko bodo videli ta gesla. Zdelo se mu je pomembno, da se pove, da je to zgodovinsko gradivo.

Ko je Lenart končal z dodeljevanjem gesel, je rekel: »*Gremo najprej, ker potem bo tole predolgo trajal*« (O3kodsh: 15). Hkrati je tudi izrazil nezadovoljstvo s svojim delom, ker je dodal: »*O, nisem čisto najbolj srečen, ampak ...*« (O3kodsh: 15).

Lenart je potem na pamet dodelil vrstilec UDK glede na znanstveno disciplino. Potem je ponovno listal knjigo. V tiskanih tablicah UDK je iskal splošni privesni vrstilec za obliko, ki ga je našel in ga dodelil. Lenart je bil v dilemi, ali bi vrstilcu dodal še ime podjetja, vendar je dejal, da to ni smiselno, ker je ime podjetja dolgo. Odločal se je, da bi še dodal vrstilec za kraj, vendar se zanj ni odločil.

Ko je Lenart končal z vsebinsko obdelavo, se je lotil izpolnjevanja polij za podatke o odgovornosti (blok 7XX). Ko je končal z izpolnjevanjem zapisa, je Lenart preveril pravilnost zapisa za knjigo v formatu kataložnega listka. V bibliografskem opisu je našel dve napaki, ki ju je takoj popravil.

Lenart je drugo knjigo najprej celotno pregledal in prelistal. Po pregledovanju knjige je Lenart prebral naslov s sprednje knjižne platnice in dejal, da je knjiga o ... Pojem znanstvene discipline je identificiral iz naslova knjige in pregledovanja celotne knjige ter ga formuliral v terminologiji iz knjige. Povedal je, da je knjiga ena navadna registratorska mapa. Identificiral je pojem in ga formuliral s svojimi besedami. Dejal je, da je »*spet čisto posebna zadeva, ki je mogoče uporabljena v neki dejavnosti*« (O3kodsh: 18).

Lenarta je zanimalo, kaj je v mapi. Ko je pregledoval in listal knjigo, je ugotovil je, da so v njej obrazci, ki se uporabljajo v neki dejavnosti, da so to obrazci, ki jih uporablja neko podjetje, da izpelje svojo dejavnost, »*kako se razdeli po skupinah in tako naprej*« (O3kodsh: 19). Lenart je identificirane pojme formuliral s svojimi besedami. Povedal je, da naša podjetja tega nimajo in da tega prav noben pri nas ne zbira. Odločil se je, da bo knjigo vključil v knjižnično zbirko.

Lenart je zapis za knjigo prevzel iz OCLC WorldCat in se lotil opisne katalogizacije. Pri kodi za vrsto vsebine dejal, da je koda za vrsto vsebine spet nekaj posebnega. Odprl je šifrant in pregledoval kodo. Dejal je, da bi knjiga lahko bila priročnik za poklicno skupino ljudi, ki se ukvarjajo z dejavnostjo, o kateri govori knjiga. Lenart je identificiral obliko priročnik in pojem čemu služi knjiga, tj. kateri poklicni skupini ljudi je namenjena. Oba pojma je formuliral s svojimi besedami.

Prevzeti zapis je že vseboval tujejezična gesla. Kljub že dodeljenim tujejezičnim geslom je bil Lenartov vsebinski opis izvirno delo. Preden je Lenart pregledal tujejezična gesla, je že določil vsebino knjige. Lenart je tujejezična gesla prevedel v slovenščino. Ugotovil je, da jih je premalo in da ne zajemajo vseh vidikov vsebine. Dejal, da je to »*premalo*« (O3kodsh: 23) in se lotil pregledovanja knjige. Dodelil je tudi druga gesla, ki so bila rezultat Lenartovega intenzivnega pregledovanja knjige in intelektualnega dela.

Pri vsebinskem opisu je identificirane pojme iz pregledovanja knjige na začetku uporabil kot poskusna gesla, s katerimi je iskal veljavna gesla v SSG. Lenart je dejal, da je to premalo in začel pregledovati kazalo vsebine. V kazalu vsebine je prebral, da je ta knjiga namenjena za uporabo neke poklicne skupine ljudi. Ko je bral kazalo vsebine, je dejal, da so v tej knjigi obrazci za celotno proizvodnjo izdelkov in ne samo obrazci za oblikovanje, ampak obrazci za celotno proizvodnjo izdelkov. Identificirane pojme je formuliral s svojimi besedami. Lenart je iskal pojme v SSG, kjer jih ni našel, zato jih je sam oblikoval s svojimi besedami. Potem je še dodal geslo obrazci. Pri UDK je na pamet dodelil vrstilec UDK za znanstveno disciplino. Potem je listal knjigo in se spraševal, kako bi rekli tej publikaciji. Nadaljeval je z iskanjem vrstilca UDK za obliko v tiskanih tablicah UDK, kjer ni našel ustreznega vrstilca. Lenart si je

premislił glede vrstila UDK. Odločil se je, da bo dodelil podrobnejši vrstilec UDK za delovni proces v neki dejavnosti. Najprej je vrstilec UDK iskal v angleških tablicah, kjer ni našel nič ustreznega. Ustrezen vrstilec je našel v slovenskih tiskanih tablicah UDK in ga vpisal v zapis za knjigo.

Pri tretji knjigi je Lenart najprej knjigo pregledoval in listal. Dejal je, da je knjiga kot predmet zelo lepa, da je polna ilustracij velikega formata. Povedal je, da je knjiga o nekem izdelku, o produkciji nekega izdelka. Lenart je identificirani pojem formuliral s svojimi besedami.

Potem je Lenart pregledal naslovno stran knjige in prebral naslov. Pregledoval je celotno knjigo, gledal je ilustracije in fotografije. Dejal je, da je precej nazorno s slikami pokazano, kako se dela, kakšni postopki pri proizvodnji ... stroji in stari izdelki. Potem je prevedel naslov knjige s slovarjem.

Lenart je kreiral nov zapis za knjigo in se takoj lotil opisne katalogizacije. Pri poljih za vsebinsko obdelavo je zelo malo govoril. Vpisal je gesla enciklopedije in ime države izida knjige. Potem je dobesedno prevedel besede iz naslova in podnaslova in jih kot gesla vpisal v polja 610. Vsa gesla je preveril v SSG. Vsakemu geslu je dodelil svoj vrstilec UDK in posamezne vrstilce povezal z dvopičjem.

7.1.2.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa

Lenartov proces katalogiziranja treh knjig kaže dosleden osebni stil katalogiziranja. Temeljito je pregledal in prelistal celotno knjigo, še preden je njen zapis iskal v katalogu in še preden je začel delo z zapisom. Med pregledovanjem celotne knjige je identificiral okvirno, splošno vsebino celotne knjige iz svojega razumevanja v obliki enega ali več stavkov s svojimi besedami. Šele potem se je lotil dela z zapisom. Lenartov proces katalogizacije je sledil vrstnemu redu polij COMARC/B. Na začetku je identificiral bibliografske podatke iz pregledovanja knjige. Podatke v knjigi je iskal sproti, kot si sledijo polja formata COMARC/B in jih tudi sproti vpisoval v polja COMARC/B. Med opisno katalogizacijo je izpolnjeval polja za vrsto vsebine. Potem je Lenart izpolnjeval polja za vsebinsko obdelavo. Po poljih za vsebinsko obdelavo je nadaljeval z opisno katalogizacijo in izpolnjeval polja za podatke o odgovornosti (blok 7XX).

Lenart je najprej pregledal naslovno stran in z nje prebral naslov, potem je pregledoval in listal celotno knjigo. Besedilo in ilustracije v knjigi je na hitro preletel z očmi, besedilo je »diagonalno bral« z namenom dobiti idejo o vsebini knjige. Iz pregledovanja celotne knjige je identificiral splošno, okvirno vsebino celotne knjige, ki jo je izrazil v obliki enega ali več stavkov s svojimi besedami iz svojega razumevanja vsebine. Pri delu z zapisom za knjigo, to

je pri poljih za vsebinsko obdelavo formata COMARC/B, je Lenart ponovno pregledal celotno knjigo in tudi njene posamezne dele, npr. ilustracije, kazalo vsebine. Iz ponovnega pregledovanja knjige je identificiral podrobnejše pojme za bolj točno opredelitev vsebine s svojimi besedami ali z besedami iz knjige v obliki ene besede ali ene besedne zveze. Te pojme je uporabil kot poskusna gesla, s katerimi je iskal veljavna gesla geslovniku, registru in tiskanih tablicah UDK. Gesla za pojme, ki jih ni našel v geslovniku, registru in tiskanih tablicah UDK, je oblikoval sam.

Lenartov pristop k določanju vsebine je celovit. Lenart je začel z identificiranjem pojmov na nivoju vsebine celotne knjige, tj. vsebine kot celote. Najprej je določil splošno, okvirno vsebino celotne knjige. S ponovnim pregledovanjem knjige se je njegovo razumevanje o splošni, okvirni vsebini celotne knjige spreminjalo in razvijalo v razumevanje posameznosti in podrobnosti iz vsebine celotne knjige. V procesu določanja vsebine se je iz splošne ideje o vsebini celotne knjige pomikal k bolj podrobnejšemu in preciznejšemu razumevanju vsebine celotne knjige.

7.1.2.2 Metodološke opombe

Pri opazovanju Lenartovega dela so nastopile tehnične težave. Na njegovem računalniku nisem mogla nastaviti zvoka pri programu My Screen Recorder. Tako je ta program snemal le dogajanje na zaslonu in ne zvoka. Zvok sem snemala z diktafonom, ki je bil postavljen pri monitorju računalnika.

Lenarta je moja prisotnost motila in z metodo opazovanja in premišljevanja na glas je imel težave. Med opazovanjem je komentiral, da se počuti, kot da še nikoli ne bi katalogiziral. Lenart je pri opazovanju tudi mene vključil v katalogizacijo. Spraševal me je, v kateri državi leži mesto izdaje knjige. Prosil me je, da sem mu s police podala katalogizacijski priročnik.

Lenart je pri vsebinski obdelavi tretje knjige skoraj prenehal govoriti. Zelo malo je govoril o svojem miselnem procesu in o dejanjih, kaj počne.

Lenartovo delo je med opazovanjem zmotilo zvonjenje telefona, na katerega se je Lenart oglasil. Osebi na drugi strani telefona je dejal, da nima časa in da naj pokliče kasneje. Pri obdelavi tretje knjige je v knjižnico vstopil uporabnik, čeprav še ta ni bila odprta.

7.1.3 Katjina zgodba

Katja opravlja opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo knjig, ki so večinoma v tujih jezikih iz določene znanstvene discipline, ki jo pokriva knjižnica kot del fakultete.

V knjižnici, v kateri je zaposlena, v okviru sistema vzajemne katalogizacije vnašajo predmetne oznake v slovenščini v polje 610 formata COMARC/B, tj. v polje za prosto oblikovane predmetne oznake, in ne uporabljajo nobenega geslovnika ali tezavra. Katja je povedala, da dodeljuje gesla, ki jih je sama izoblikovala v svoji praksi katalogizacije in iz prakse knjižnice. Za izoblikovana gesla uporablja terminologijo, ki se uporablja v njeni stroki. V knjižnici za klasificiranje uporabljajo klasifikacijski sistem UDK.

Katja knjig za opazovanje ni izbirala, ampak jih je vzela s kupa neobdelanih knjig po vrsti tako, kot so bile naložene na mizi. Vse tri knjige so bile v tujem jeziku.

Katja je vzela prvo knjigo v roke, odprla naslovno stran in prebrala naslov. Zapis za knjigo je iskala z naslovom v lokalnem katalogu. V njem ni našla nobenega zadetka, zato je iskanje nadaljevala v vzajemnem katalogu, kjer je našla en zadetek. Zapis je prevzela, ga priklicala na zaslon in ga začela pregledovati. Katja je hkrati pregledala še naslovno stran knjige, preverila letnico izida in listala po knjigi ter ugotovila, da ta zapis ustreza njeni knjigi. Zapis ni vseboval gesel, imel je le dodeljene vrstilce UDK, zato je nadaljevala z obdelavo te knjige.

Katja se je odločila, da bo zapis preverila in ga po potrebi popravila in dopolnila. Lotila se je opisne katalogizacije po vrstnem redu tako, kot si sledijo polja formata COMARC/B. Tako kot si sledijo polja formata COMARC/B, je tudi iskala bibliografske podatke v knjigi. Med pregledovanjem za opisno katalogizacijo je ugotovila, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki ji lahko pomagajo oceniti vsebino knjige, kot je npr. obstoj in lokacijo kazala vsebine, obstoj besedila na zavihku ovoja. Ko je Katja prišla do polja za kodo za vrsto vsebine, je knjigo pregledovala in listala. Po pregledovanju knjige je Katja ugotovila, da knjiga ni priročnik, da ni učbenik in je dala kodo za drugo. Katja je knjigo hitro pregledovala, listala z namenom, da najde vsebinske namige, kakšne vrste publikacije je knjiga. Pri tem pregledovanju vsebine je hitro in površinsko gledala strani, besedilo, da bi našla besede, namige, ki bi ji nakazovale, ali je knjiga priročnik, učbenik ...

Katja je ugotovila, da je knjiga izbor koticikov iz nekega pojava. Iz podnaslova je identificirala pojem koticiki, ki ga je formulirala z besedami iz podnaslova v obliki ene besede. V intervjuju je povedala, da je to ugotovila iz podnaslova, ki pravi, da je knjiga četrti izbor oddaj na radiu, da so to radijski koticiki. Ko je pregledovala naslovno stran, je Katja verjetno poleg naslova še potihoma prebrala podnaslov. Pri fizičnem opisu je Katja ugotovila, da je knjigi priložen zemljevid z označbami, kje se pojavlja neka vrsta pojava iz naslova.

Ko je Katja prišla do polij za vsebinsko obdelavo, tj. polja 610a, je takoj dodelila geslo. V intervjuju je povedala, da je pojem identificirala iz naslova knjige, tj. pojav, ki je omenjen v naslovu knjige. Pojem je formulirala z besedami iz naslova v obliki ene besede.

Katja je potem pregledovala zavihek ovoja, kjer je našla besedilo. Še enkrat je prebrala naslov z zavihka ovoja ter ga brez slovarja prevedla v slovenščino. Potem se je spomnila, da je nekaj pozabila. Na ovoju je bil drugačen naslov kot na naslovni strani. Ta ovojni naslov je vpisala v opombo. Rekla je, da si bo kdo mogoče knjigo zapomnil po ovojnem naslovu. Dejala je tudi, da zmeraj gleda s stališča uporabnika, ker npr. eni si zapomnijo knjigo po barvi, drugi pa po ovojnem naslovu.

Katja se je vrnila na zavihek ovoja, ker je bila tam navedena kratka vsebina knjige. Začela je brati prvi odstavek besedila z zavihka ovoja. Ugotovila je, da je ena po vsebini podobna publikacija že enkrat izšla in da se je ta publikacija ukvarjala z dvema pojavoma neke znanstvene discipline. Njena knjiga je drugi del in govori o drugih pojavih te iste znanstvene discipline. V prvem odstavku besedila na zavihku ovoja je pisalo, kaj knjiga obravnava. Našteti so bili štirje pojavi. Katja je izraz za prvi pojav, o katerem je govorila njena knjiga, dobesečno prevedla brez slovarja. Z izrazom ni bil zadovoljna, tudi pomena samega pojma ni razumela in ni poznala. Dejala je, da se »*bom pa pol kaj spomnila*«, »*morebiti mi pol pa kaj na pamet pade*« (O4kodsh: 4). In je dodala zraven:

»*Zmerom pa tako delam, da delam dvakrat isto knjigo, da pol enkrat naslednji dan ali pa čez par dni grem še enkrat skoz. Pol se še kaj dodatnega spomnim ali pa kaj preoblikujem*« (O4kodsh: 4).

Katja je dejala, da bo ostale tri pojave prepisala iz besedila v zapis za knjigo: »*Tukaj bom kar jaz tele prepisala, ki so tukaj napisane*« (O4kodsh: 5). Katja je pojem drugega pojava prevedla brez slovarja v slovenščino in ga v avtorjevi terminologiji kot geslo vpisala v polje 610a. Iz besedila je potem prebrala pojem tretjega pojava, ki ga je prevedla brez slovarja. Vprašala se je, kam ta pojav spada in si odgovorila, da spada v področje ... Katja je v polje 610a vpisala geslo za rodovno širši pojem, ki tega ožjega iz besedila vključuje. Formulirala ga je s svojimi besedami. Potem je Katja brez slovarja prevedla pojem četrtega pojava iz besedila, ki je bil v knjigi napisan z dvema izrazoma, najprej bil opisan opisno, v oklepaju pa ime vede, ki se ukvarja s tem pojavom. Katja je kot geslo v polje 610a iz besedila vpisala pojem vede, ki se ukvarja s tem pojavom, in ga formulirala z besedami iz knjige. Katja je dva pojma formulirala z besedami iz knjige, medtem ko je en pojem določila s svojimi besedami. Posamezne pojme je izrazila v obliki ene besede.

Katja je nadaljevala s pregledovanjem drugega odstavka besedila na zavihku ovoja, ki je našteval ožje pojave, ki so jih prej omenjeni pojavi v prvem odstavku raziskovali in obravnavali. Katja je prebrala te ožje pojave. Tretjega in četrtega odstavka besedila na zavihku ovoja Katja ni pregledala.

Katja je v knjigi poiskala kazalo vsebine in ga začela pregledovati. Kazalo vsebine je bilo razdeljeno na tri velika poglavja. Naslov prvega poglavja je bilo ime prvega pojava iz prvega odstavka besedila na zavihku ovoja, za katerega Katja ni vedela pomena in izraza. Vendar pa je prvo poglavje vsebovalo podpoglavja o drugem pojavu iz prvega odstavka besedila na zavihku ovoja. Tako je Katja ugotovila, da je to, kar je prej »*gruntala*« (O4kodsh: 6), kaj je prvi pojav iz prvega odstavka besedila na zavihku ovoja, ki ga je dobesedno prevedla iz zavihka ovoja in zanj ni vedela pomena in izraza, pojav, ki se v slovenščini v strokovni terminologiji imenuje ... To je bil pravzaprav drugi pojav, ki je bil napisan v prvem odstavku besedila na zavihku ovoja. Naslov prvega poglavja je bil izraz v avtorjevi terminologiji knjige, poglavje pa je potem govorilo o drugem pojavu iz prvega odstavka besedila na zavihku ovoja. Katja je ugotovila, da je avtorjev izraz, za katerega ona ni vedela pomena in ustreznega slovenskega izraza, v bistvu drugi pojav iz prvega odstavka besedila z zavihka ovoja.

Katja je povedala, da prvo poglavje kazala vsebine govori o pojavu, ki je bil napisan kot drugi v besedilu na zavihku ovoja. Prvo poglavje kazala vsebine je pregledovala, brala naslove podpoglavij in ugotovila, da prvo poglavje kazala vsebine obravnava še odnos med že identificiranim pojavom in nekimi drugimi pojavi. Identificirala je pojem iz kazala vsebine in ga formulirala s svojimi besedami v obliki ene besede. Potem je dodelila dve gesli za ta identificirani pojem, ki pa sta imeli drugačno formulacijo kot identificirani pojem. Katja je verjetno oblikovala ti dve gesli glede na ustaljeno prakso knjižnice.

V kazalu vsebine je Katja pregledovala in brala naslove podpoglavij. Pri naslovu enega podpoglavja se je ustavila in šla iskat to podpoglavje v knjigi, kjer ga je prelistala in brala iz njega o pojavu, ki ga raziskuje to podpoglavje.

Katja je potem pregledovala drugo poglavje kazala. Povedala je, da to poglavje razlaga neki pojav. Ta pojav je Katja že napisala kot geslo v 610a, vendar je uporabila širši rodovni nivo pojma, tj. širši pojem, ki tega ožjega vključuje. Tukaj se je Katja odločila, da bo vključila še ta ožji pojem iz kazala. Katja je identificirala pojem iz drugega poglavja kazala, ki ga formulirala z besedami iz kazala v obliki ene besede. Dejala je, da bo potem kakšno geslo tudi zbrisala.

Pri tretjem poglavju je Katja prevedla njegov naslov brez slovarja. Potem je naslov tretjega poglavja vpisala kot geslo v polje 610a, tj. pojem pojava, ki je rodovno ožji od pojma, ki ga je Katja že prepisala z zavihka ovoja. Tako je identificirala še en pojem z besedami iz kazala v obliki ene besede, ki ga je v zapis vpisala kot geslo, ki je bilo rodovno ožje od pojava z zavihka besedila. Potem je dejala, da je »*prišla skozi kazalo*« (O4kodsh: 9).

Katja je po pregledovanju kazala vsebine dodelila še geslo koticiki. Premišljevala je, da koticiki skrbijo za višanje zavesti ljudi o določenem pojavu, zato je dodelila geslo za višanje zavesti ljudi o določenem pojavu. Katja je identificirala pojem s svojimi besedami in ga dodelila kot geslo v polje 610a. V intervjuju je povedala, da je dodelila to geslo s stališča uporabnika, ker bo najbrž vtikal tale širši pojem. Če bi ona iskala, bi prej iskala s tem širšim pojmom. Če bi s to ključno besedo dobila veliko zadetkov, bi potem napisala ožji pojem.

Potem se je Katji zazdelo, da je dodelila preveč gesel in je eno izbrisala. Zbrisala je ožje geslo za pojav iz drugega poglavja kazala. Prebrala je dodeljena gesla in se vprašala, ali jih ima preveč. Zbrisala je dve ožji gesli za dva pojava iz tretjega poglavja kazala vsebine.

»v končni fazi včasih kaj friziram, potem pa pridem na isto število ali pa na iste besede, kot sem jih prej« (O4kodsh: 9).

Katja je v intervjuju povedala, da je zbrisala ožja gesla in pustila širša gesla. Torej zbrisala je rodovno ožja gesla, pustila pa je rodovno širša gesla, ki ta ožja gesla vključujejo. V intervjuju je povedala, da se je za brisanje odločila zato, ker jih je bilo preveč. Če bi knjiga govorila samo o tej temi, potem bi najbrž pustila podrobna gesla.

V zapisu za knjigo so že bili dodeljeni vrstilci UDK. Katja je že dodeljene vrstice preverila in zbrisala, ker niso bili ustrezni. Na pamet je dodelila klasifikacijske vrstice UDK za pojav, ki ga je identificirala iz naslova. V registru UDK je iskala vrstilec UDK še za vidik, ki ga je dodelila iz koticikov. Potem je dejala, da knjiga zelo dosti govori o enem pojavu in da si ta pojav zasluži svoj UDK-vrstilec. Bila je v dilemi, ali si potem vsak pojav, ki ga obravnava knjiga, zasluži svoj UDK-vrstilec. Odločila se je, da bo dodelila dva UDK-vrstilca za dva pojava iz knjige. Ta dva vrstilca UDK je dodelila iz tiskanih tabel UDK.

Ko je Katja izpolnjevala polja za podatke o odgovornosti (blok 7XX), je podatke o avtorjih iskala v katalogu tuje nacionalne knjižnice države, v kateri je izšla knjiga. Našla je zapis za svojo knjigo, ki je vseboval gesla. Dejala je, da lahko samo sebe preverja:

»zdaj ker sem že tukaj, bom šla nazaj in pogledala bom pogledala plonk listek, zdaj pa se lahko kontroliram, zdaj pa sem jaz tukaj plonk listek, se lahko preverim, če sem naredila v redu« (O4kodsh: 11).

Katja je primerjala svoja dodeljena gesla z gesli iz drugega zapisa za isto knjigo iz kataloga tuje nacionalne knjižnice države, v kateri je izšla knjiga. Ugotovila je, da se gesla ujemajo, razen enega, za katerega je dejala, da se njej ne zdi, da bi o tem govorila knjiga. Katja je dejala, da zmeraj poskuša gledati z vidika uporabnika:

»zmeraj skušam z vidika uporabnika gledat, kaj bi nekdo na opacu vtikal, če bi hotel to knjigo dobit« (O4kods: 13).

Potem je še dodala, da če bi recimo uporabnika zanimal pojav, ki ga obravnava knjiga, da sicer ni znanstvena publikacija, je pa v njej marsikaj koristnega in da je na prijazen način napisana tudi za tujce. Katja je še enkrat prebrala gesla in zapis shranila.

Katja je pri drugi knjigi pregledala sprednjo knjižno platnico, naslovno stran in prebrala naslov z naslovne strani ter hkrati prevedla naslov brez slovarja v slovenščino. Zapis za knjigo je prevzela iz OCLC WorldCat. Katjino običajno delo je takšno, da prevzetih tujejezičnih predmetnih oznak na začetku vsebinskega označevanja ne prebere oz. preveri, ampak najprej dodeli slovenske oznake, tujejezične predmetne oznake pa uporablja samo za preverjanje dodeljenih slovenskih predmetnih oznak. Pri kodi za vrsto vsebine je pregledovala knjigo, ali je knjiga učbenik ali priročnik. Iskala je, ali se pojavi kakšna takšna beseda v knjigi. Katja je prebrala naslov zbirke, ki je vseboval v naslovu besedo enciklopedija. Dejala je, da bi lahko bila knjiga majhna enciklopedija, vendar se ji zdi, da to ni. Po pregledovanju knjige je menila je, da je samo pregled nekega pojava. Iz OCLC WorldCat so že bila v zapisu tri gesla v angleščini. Katja je dejala, da najprej sama dodeli svoja gesla, potem pa svoja gesla primerja z gesli, ki so že v prevzetem zapisu: *»Zdaj pa imam oznake v angleščini in zdaj jaz naredim tko, najprej si sam zmislím v 610, pol pa grem pogledat, kaj so oni naredili, za kontrolo«* (O4kodsh: 17).

Pri poljih za vsebinsko obdelavo je Katja najprej prevedla naslov brez slovarja. Identificirala je pojem nekega pojava z besedami iz naslova v obliki ene besedne zveze. Identificirani pojem je vpisala kot geslo v polje 610a. Potem je še iz naslova identificirala pojem za obliko knjige s svojimi besedami, ki ga je takoj dodelila kot geslo. Dejala je, da če knjiga obravnava ta pojav iz naslova, potem praksa knjižnice narekuje, da dodajo še to geslo za obliko. Dejala je, da to geslo za obliko v njihovi knjižnici naznačuje določeno znanstveno poddisciplino, ki proučuje pojav iz naslova. Potem je še identificirala pojem časa iz naslova v obliki ene besedne zveze in ga formulirala s svojimi besedami. Napisala ga je kot geslo 20. st. Katja je dejala, da je to zelo netočna oznaka, vendar po praksi knjižnice označijo samo stoletje in ne oznako za obdobje od do. Dejala je, da se ji predmetna oznaka časovni razpon od do, npr. 1918–1938, zdi *»hecen«* (O4kodsh: 17). Zdi se ji, da noben uporabnik ne bo kot ključno besedo navedel obdobja od do, da bo rajši napisal obdobje med vojnama ali obdobje po drugi svetovni vojni ali pa po drugi svetovni vojni.

Potem je Katja pregledovala in brala predgovor ter kazalo vsebine. Dejala je, da *»nič takega ne vidim, kar bi dala še kot ključno besedo«* (O4kodsh: 18). Potem je primerjala svoja gesla z že dodeljenimi gesli v tujem jeziku. V zapisu so bila tri gesla v tujem jeziku, dve sta se ujemale z njenimi gesli. Dodano pa je bilo še eno geslo, ki ga Katja v svojem vsebinskem

opisu ni upoštevala. Odločila se je, da bo dodala še to geslo v slovenščini, ki je naznačevalo pojem določene znanstvene poddiscipline.

Katja je UDK-vrstilec dodelila na pamet glede na pojav, identificiran iz naslova. Ko je dodeljevala UDK-vrstilec, je dejala, da mora preveriti, ali knjiga obravnava vse vidike, vsa področja pojava, ki ga je identificirala iz naslova. Katja je pregledovala kazalo vsebine in ugotovila, da obravnava vse pojave, vendar jih ni napisala, ker tega ni treba izpostavljati.

Katja je pri tretji knjigi dejala, da ima v roki en visokošolski učbenik. S sprednje knjižne platnice je prebrala naslov (knjiga ni imela naslovne strani). Zapis za knjigo je prevzela iz OCLC WorldCat. Prevzeti zapis je vseboval eno geslo v tujem jeziku, in sicer leksikoni. Katjin stil katalogizacije je takšen, da najprej dodeli svoja gesla, šele potem pa pregleda prevzeta gesla v tujem jeziku in jih primerja s svojimi. Pri tem zapisu je tujejezično geslo pregledala že pred svojim vsebinskim označevanjem in je komentirala: »*S temi predmetnimi oznakami pa so bili zelo skromni*« (O4kodsh: 21). Pri kodi za vrsto vsebine je dodelila kodo učbeniki za visoke šole. Dejala je, da se to vidi po obliki knjigi, »*ker takole mehko vezani belih zadev, ki jih ... založba izdaja, vsi starejši učni, učna gradiva so takele oblike identične tako*« (O4kodsh: 21). Identificirala je obliko knjige po dizajnu knjige in založbi s svojimi besedami v obliki ene besede.

Katja je pri polju za vsebinsko obdelavo najprej identificirala pojem dejavnosti, s katero se je ukvarjala poklicna skupina ljudi iz naslova. Pojem je identificirala z besedami iz naslova v obliki ene besedne zveze. Ta pojem je takoj kot geslo vpisala v polje 610a. Potem je dodelila geslo učbeniki. Identificirala je še eno obliko leksikoni, tokrat z besedami iz naslova v obliki ene besede. Identificirani pojem je takoj dodelila kot geslo. Dejala, da gesla enciklopedija ne bo napisala: »*Včasih tako naredim, napišem, potem pa vidim, kako mi zgleda, ker v bistvu ta beseda iz naslova pomeni enciklopedija ali pa leksikon tud slovar, ampak v tem primeru ni*« (O4kodsh: 22). Potem je razmišljala, da obstaja tudi knjiga enciklopedija nekega podobnega pojava, kot ga obravnava njena knjiga, tako da je potem zbrisala geslo leksikoni in napisala geslo enciklopedije.

Katja je nadaljevala s pregledovanjem uvoda. Prebrala je, da knjiga ni namenjena samo študentom, ampak tudi širši javnosti. Zaradi tega se je odločila, da geslo enciklopedija ostane. Potem je Katja razmišljala, ali bi napisala geslo učbeniki za visoke ali višje šole. Odločila se je, da bo pustila geslo učbeniki, ker učbeniki s takšno specializirano temo ne obstajajo v osnovni ali srednji šoli.

Ko je Katja pregledovala knjigo, je ugotovila, da knjiga nima kazala vsebine in da ni razdeljena po poglavjih. Zato se je odločila, da bo pregledala knjigo po posameznih avtorjih v

knjigi, ki so bili razporejeni po abecednem vrstnem redu. Ko je pregledovala knjigo po posameznih avtorjih, se je odločala, ali bi dodelila gesla za posamezne dejavnosti, s katero se je ukvarjala poklicna skupina ljudi iz naslova. Razmišljala je, da je npr. o nekem posameznem pojavu zelo malega napisanega. Če bi uporabnika zanimal ta pojav, bi našel tole knjigo, ki obravnava ta pojav. Četudi je o tem pojavu samo del, ga bo uporabnik poiskal v knjigi. Katja je identificirala pojme pojave, tj. dejavnosti, s katero se je ukvarjala poklicna skupina ljudi, z besedami iz knjige in posamezne pojme formulirala z eno besedno zvezo. Te pojme je Katja takoj dodelila kot gesla. Za en pojem se ni mogla spomniti, katero geslo uporabljajo v knjižnici, zato je geslo za ta pojem iskala v lokalnem katalogu z namenom, da preveri njegovo obliko. Vrstilec UDK je dodelila na pamet glede na identificirani pojem iz naslova.

7.1.3.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa

Katjin proces katalogiziranja treh knjig kaže nekaj značilnosti njenega osebnega stila katalogiziranja. Katja je najprej pregledala naslovno stran in z naslovne strani prebrala naslov. V katalogu je iskala zapis za knjigo. Potem se je lotila opisne katalogizacije. Njen proces katalogizacije sledi vrstnemu redu polj COMARC/B. Na začetku je identificirala bibliografske podatke iz pregledovanja knjige. Podatke v knjigi je iskala sproti, kot si sledijo polja formata COMARC/B in jih tudi sproti vpisovala polja COMARC/B. Med pregledovanjem za opisno katalogizacijo je ugotovila, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki lahko pomagajo oceniti vsebino knjige, kot je obstoj in lokacijo kazala vsebine. Med opisno katalogizacijo je pri kodiranih poljih za vrsto vsebine pregledovala knjigo z namenom ugotoviti, ali knjiga vsebuje kakšno takšno besedo, ki naznačuje vrsto vsebine. Potem je Katja izpolnjevala polja za vsebinsko obdelavo. Po poljih za vsebinsko obdelavo je nadaljevala z opisno katalogizacijo in izpolnjevala polja za podatke o odgovornosti (blok 7XX).

Pri vsebinskem opisu je Katja najprej pregledala naslov in z besedami iz naslova iz njega identificirala pojme, ki jih je izrazila v obliki ene besede ali ene besedne zveze. Identificirane pojme je takoj dodelila kot gesla, ki so bili večinoma enako formulirani kot identificirani pojmi. Potem je pregledovala dele knjige, ki bi ji lahko pomagala določiti vsebino knjige, npr. pri prvi knjigi je pregledovala zavihek ovoja in kazalo vsebine, pri drugi knjigi kazalo vsebine in predgovor, pri tretji knjigi pa posamezna poglavja. Pri tretji knjigi je verjetno knjigo pregledovala po posameznih pojavih, ker knjiga ni vsebovala kazala vsebine. Iz teh posameznih delov knjige je identificirala pojme ali z besedami iz knjige ali s svojimi

besedami. Posamezne pojme je izrazila z eno besedo ali eno besedno zvezo in jih takoj dodelila kot gesla, ki so bila večinoma enako formulirana kot identificirani pojmi.

Katjin osebni stil določanja vsebine kaže, da se je Katja osredotočala na identificiranje vsebine posameznih delov knjige, npr. naslova, posameznih poglavij ali posameznih podpoglavij knjige. Te posamezne dele knjige je pri določanju vsebine obravnavala ločeno. Najprej je identificirala pojme iz enega posameznega dela, ne da bi prebrala in pregledala še drugih delov knjige. Identificirane pojme iz tega pregledanega dela knjige je takoj kot gesla vključila v vsebinski opis, ne da bi prebrala in pregledala še drugih delov knjige. Ko je končala s pregledovanjem enega dela knjige in dodeljevanjem gesel za vsebino tega pregledanega dela knjige, se je lotila pregledovanja drugega dela knjige, iz katerega je identificirala pojme in jih takoj kot gesla vključila v vsebinski opis. Gesla so bila večinoma enako formulirana kot identificirani pojmi.

Katjin pristop k določanju vsebine je razdrobljen. Osredotočala se je na identificiranje vsebine posameznih delov knjige in jih pri določanju vsebine obravnavala ločeno. Identificirana vsebina posameznih delov knjige je na koncu vsebinskega označevanja sestavila celotno vsebino knjige. Na koncu je bila vsebina celotne knjige vsota vseh vsebin posameznih delov knjige.

7.1.3.2 Metodološke opombe

Pri opazovanju Katjinega dela so nastopile tehnične težave. Na njenem računalniku nisem mogla nastaviti zvoka pri programu My Screen Recorder. Tako je ta program snemal le dogajanje na zaslonu in ne zvoka. Zvok sem snemala z diktafonom, ki je bil postavljen pri monitorju računalnika.

Katjo sem opazovala v njeni pisarni, ki si jo je delila še z drugimi sodelavkami. Med opazovanjem je prišla v njeno pisarno druga sodelavka in se usedla za svojo mizo in začela delati svoje delo. Vrata Katjine pisarne so bila odprta. V sosednjem prostoru je potekala izposoja, zato se je slišalo govorjenje uporabnikov. Med opazovanjem je v pisarno prišla sodelavka, ki je Katjo nekaj vprašala in prinesla napolitanke. Vmes je pozvonil telefon, ki ga je Katja dvignila in se pogovarjala z uporabnikom na drugi strani telefona. Katja je zatrdila, da je to ne moti, ker je navajena v takem delati, da je to njeno običajno delovno okolje.

Zdi se, da Katjo moja prisotnost ni motila in tudi z metodo opazovanja in preišljevanja na glas ni imela težav. Govorila je spontano, podrobno, razločno in jasno. Med opazovanjem se je obračala k meni in iskala moje odobravanje. Vmes je govorila tudi zasebne stvari, ki niso bile povezane z obdelavo knjig.

7.1.4 Nikina zgodba

Nika opravlja opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo knjig, ki so večinoma v tujih jezikih iz določene znanstvene discipline, ki jo pokriva knjižnica kot del fakultete.

Nika v okviru sistema vzajemne katalogizacije vnaša gesla v slovenščini strukturirano v polja 600–609 in v polja 610 za prosto oblikovane predmetne oznake formata COMARC/B. V knjižnici, v kateri je zaposlena, ne uporabljajo nobenega geslovnika ali tezavra. Nika je povedala, da dodeljuje gesla iz prakse knjižnice. V knjižnici za klasificiranje uporabljajo klasifikacijski sistem UDK.

Nika knjig za opazovanje ni izbirala, ampak jih je vzela s police po vrsti tako, kot so bile postavljene na polici. Vse tri knjige so bile v tujem jeziku.

Nika si je za prvo knjigo izbrala »*debelo sivo knjigo*« (O5kodsh: 8), ki si jo je ogledovala in pregledovala njene začetne strani. Dejala je, da je o teoriji neke znanstvene poddiscipline. Nika je naslov knjige dobesedno prevedla v slovenščino. Pojem je identificirala z besedami iz naslova v obliki ene besedne zveze. Nika se je lotila pregledovanja naslovne strani in hrbtne strani naslovnega lista z namenom poiskati ISBN. Ko je našla ISBN, je z njo iskala zapis za knjigo v lokalnem in vzajemnem katalogu ter OCLC WorldCat. Knjigo je našla v OCLC WorldCat in jo prevzela v lokalni katalog. Prevzeti zapis je že vseboval tujejezična gesla. Kljub že dodeljenim tujejezičnim geslom je bil Nikin vsebinski opis izvorno delo. Vsa gesla, ki jih je Nika dodelila, so bila namreč rezultat Nikinega intenzivnega pregledovanja knjige in intelektualnega dela.

Nika se je odločila, da bo zapis preverila in ga po potrebi popravila in dopolnila. Lotila se je opisne katalogizacije po vrstnem redu tako, kot si sledijo polja formata COMARC/B. Tako kot si sledijo polja formata COMARC/B, je tudi iskala bibliografske podatke v knjigi. Med pregledovanjem za opisno katalogizacijo je ugotovila, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki ji lahko pomagajo oceniti vsebino knjige, kot je npr. obstoj in lokacijo kazala vsebine.

Ko je prišla do polij za vsebinski opis, je Nika vpisala geslo za znanstveno poddisciplino, ki je bila omenjena v naslovu. Pojem je identificirala z besedami iz naslova in ga formulirala z eno besedo. Potem je knjigo začela listati in pregledovati. Ko je prišla do kazala vsebine, je iz njega brala, da »*so šole znanstvene poddiscipline, zgodovinska šola*« (O5kodsh: 12). Nika je vpisala geslo zgodovinski pregledi. V intervjuju je povedala, da je to ugotovila iz kazala vsebine, da so »*zgodovinski pregledi raziskav o znanstveni poddisciplini iz naslova, kako se je to začelo, da so obstajale razne te stvari, razne smeri, da je bil to en tak pregled tega, kar se je že v preteklosti dogajalo na nekem področju*« (O5kodsint: 6). Pojem je identificirala iz

kazala vsebine in ga formulirala s svojimi besedami v obliki ene besedne zveze. Potem je vpisala geslo še za eno znanstveno poddisciplino, ki je sorodna tej iz naslova, in geslo še za eno znanstveno poddisciplino, ki temelji na primerjanju. Nika je prvi pojem identificirala z besedami iz kazala vsebine v obliki ene besede, drugega je formulirala s svojimi besedami v obliki ene besedne zveze. Oba pojma je takoj dodelila kot gesli.

Potem je Nika pregledovala in listala celotno knjigo. Ponovno je pregledovala kazalo vsebine. Ko je to počela, je bila tiho. Brez govorjenja je vpisala geslo za poklicno skupino ljudi, ki proučujejo drugo sorodno znanstveno poddisciplino. Nika je identificirala pojem, ki ga je formulirala s svojimi besedami v obliki ene besede. Ponovno je pregledovala kazalo vsebine in iz njega nerazumljivo brala. Zdi se, ko da bi zašla v slepo ulico, ker ni vedela, katera gesla bi še dodelila. Dejala je, da misli, da bo dala še geslo za šole o drugi sorodni znanstveni poddisciplini. Dejala je, da *»so različni načini, kako so pojavi, problematika, to ne vem, kaj bi bilo, to sem že«* (O5kodsh: 14). Nika si je premislila in ni dodelila gesla za šole o drugi sorodni znanstveni poddisciplini. Dejala je, da lahko doda še eno geslo, in sicer geslo za znanstveno disciplino, v katero spada znanstvena poddisciplina iz naslova. Nika je identificirala pojem in ga formulirala s svojimi besedami. V intervjuju je dejala, da je dala širok, najširši pojem, ker *»pokriva vse, znanstveno poddisciplino, vse te stvari, tako, da tudi to je fajn, če je zraven, se mi zdi«* (O5kodsint: 7). Potem pa je dejala, da bi napisala še šole znanstvene poddiscipline iz naslova, *»vendar ne vem, če je to v redu, če bo kdo to iskal«* (O5kodsh: 15). Kasneje tega gesla ni dodelila.

Potem se je Nika lotila dodeljevanja vrstilca UDK. Najprej je iskala vrstilec UDK v tiskanih tablicah UDK, šifrantu vrstilca UDK za iskanje (polje 675c) in registru UDK. Potem je vrstilec ponovno iskala v tiskanih tablicah UDK. Dodelila ga je iz tablic UDK glede na drugo znanstveno poddisciplino, ki je sorodna poddisciplini iz naslova. Ko je iskala vrstilec v tablicah UDK, je našla nov pojem, ki ga je dodelila kot geslo. Rekla je, da je to geslo iz tablic UDK boljše kot geslo za šole znanstvene poddiscipline, ki ga je hotela dodeliti prej.

Nika je pri drugi knjigi najprej odprla knjigo na naslovni stran. Dejala je, da je ena ameriška knjiga. Z naslovne strani je prebrala naslov. Naslov knjige se je glasil *»življenje in dela neke osebe«*. V naslovu sta bila navedena ime in priimek te osebe. Nika je poznala njeno narodnost in dejavnost, s katero se je ukvarjala. Povedala je namreč njeno narodnost in ime poklicne skupine, v katero je spadala. V intervjuju je povedala, da to osebo pozna iz preteklih obdelav knjig. Nika je pojem identificirala iz svojega predhodnega znanja ter ga formulirala s svojimi besedami v obliki ene besedne zveze.

Nika je zapis za knjigo prevzela iz OCLC WorldCat. Prevzeti zapis je že vseboval tujejezična gesla. Kljub že dodeljenim tujejezičnim geslom je bil Nikin vsebinski opis izvorno delo. Preden je Nika pregledala prevzeta tujejezična gesla, je že iz naslova ugotovila, da govori knjiga o neki osebnosti določene narodnosti. To osebnost in njeno področje delovanja je poznala iz preteklih obdelav knjig. Nika je dodelila tudi druga gesla, ki so bila rezultat njenega intenzivnega pregledovanja knjige in intelektualnega dela.

Nika se je odločila, da bo zapis preverila in ga po potrebi popravila in dopolnila. V polju za kodo, ali knjiga vsebuje biografske podatke, je Nika dodelila kodo osebna biografija. V intervjuju je povedala, da oznako za biografijo po navadi dajejo študijam, ker te običajno vsebujejo tudi biografske podatke. To kodo je tudi dala zato, ker je v kazalu vsebine prebrala biografija.

V polju 600, tj. osebno ime kot predmetna oznaka, sta bila že vpisana ime in priimek osebe iz naslova, vendar po angleških katalogizacijskih pravilih. Nika je poiskala normirano obliko za ime te osebe v bazi CONOR in popravila ime osebe po slovenskih katalogizacijskih pravilih.

Nika je potem listala in pregledovala celotno knjigo. Po pregledovanju knjige je dodelila geslo za obliko. V intervjuju je povedala, da je to geslo dodelila zato, ker je knjiga bila študija del te osebe. Dejala je, da je to ugotovila iz naslova, da v naslovu piše življenje in da se iz naslova ugotovijo »*te stvari*« (O5kodsint: 10). Nika je identificirala pojem študije iz naslova in ga formulirala s svojimi besedami. Identificirani pojem je takoj dodelila kot geslo.

Potem je Nika dodelila geslo za dejavnost, s katero se je ukvarjala oseba iz naslova, s krajevno oznako, ki je bila država, v kateri je oseba živel in delala. V intervjuju je povedala, da je to geslo dodelila zato, ker se je ta oseba ukvarjala s to dejavnostjo, krajevno oznako pa za to, ker je bila iz te države. Nika je identificirani pojem pojava, tj. dejavnost, s katero se je ukvarjala oseba, formulirala s svojimi besedami v obliki ene besedne zveze in ga takoj dodelila kot geslo.

Nika ni vedela, ali oseba spada v 20. ali 19. stoletje. Spomnila se je, da je v knjigi videla kronologijo. Začela je listati knjigo z namenom, da najde kronologijo. Slednjo je našla in v njej pogledala, kam je oseba spadala. Ugotovila je, da v 20. stoletje. Nika je dodelila geslo 20. st. Identificirani pojem je formulirala s svojimi besedami in ga takoj dodelila kot geslo.

Nika se je spomnila, da se je v 20. stoletju po osebi imenovala strokovna smer, v kateri je ta oseba delovala, vendar Nika tega ni vedela zagotovo. Zato je šla na spletno stran spletne enciklopedije Wikipedije in vtipkala ime osebe. V Wikipediji je o osebi našla stran v angleščini in brala besedilo s spletne strani na glas. Dejala je, »*da si s tem ne more kaj dosti pomagat*« (O5kodsh: 20). Potem je ugotovila, da obstaja o osebi stran tudi v slovenski

Wikipediji. To stran je odprla in brala podatke o osebi. V intervjuju je povedala, da ni šlo za obdobje, ampak za gibanje, ki naj bi ga ta oseba sprožila. Zdelo se ji je, da je nekaj z njenim imenom slišala, ni pa bila čisto gotova in da zaradi tega ni tega napisala. Tega obdobja tudi ni omenila, ker v Wikipediji ni našla o tem nič napisanega. V intervjuju je povedala, da je iskala to gibanje in da ni bila čisto prepričana, ali se je to gibanje imenovalo po obravnavani osebi. Dejala je, da je nekaj brala o tej osebi, da je napisala eno tako knjigo, ki je bila zelo uspešna. Rekla je, da ne ve, ali je ona ali kdo drug ustanovila to gibanje, ampak z njeno smrtjo je gibanje ugasnilo. Takrat ta oseba iz naslova ni imela pravih naslednikov. Nika je v intervjuju dejala, da je hotela ugotoviti, v katero smer oz. gibanje iz svoje dejavnosti je oseba spadala oz. sodila. Dejala, da neko določeno gibanje ni bilo, ker je ona eksperimentirala z nekim pojavom. Potem je naštevala, katerim drugim osebam je bila bolj podobna oz. h katerim je bolj spadala. Dodala je še, da ne ve. Tega vidika vsebine knjige Nika ni vključila v vsebinski opis.

Nika je na opazovanju dejala, da ne ve, kaj bi še napisala, morda to, da se je oseba ukvarjala z neko dejavnostjo in da spada med neko poklicno skupino ljudi, ki se ukvarja s to dejavnostjo. Potem je pregledovala kazalo vsebine. Povedala je, da si s kazalom ne more kaj dosti pomagati.

V 610a je vpisala geslo za poklicno skupino s krajevno oznako, kamor je spadala oseba iz naslova. Pojem je identificirala s svojimi besedami v obliki ene besedne zveze. Potem je še dopisala geslo študije z oznako za dejavnost, s katero se je ukvarjal avtor iz naslova. Pojma je formulirala s svojimi besedami in ju takoj dodelila kot gesli.

V intervjuju je Nika govorila o svoji dilemi, ali naj napiše oboje: dejavnost, s katero se je ukvarjala oseba in ime poklicne skupine, v katero je spadala, ali pa da napiše samo eno stvar od teh dveh. Dejala je: *»Če recimo so biografije, pol je to nekak smiselno, ker govorijo o enem izmed njih, včasih pa se mi zdi, da se ponavljam. Isto je recimo npr. angleški jezik in angleščina, ampak je potem treba res pomisliti na to, kako bodo uporabniki iskali, eni bodo iskali pod angleščina, drugi pa pod angleški, zato je res najboljše, da napišem oboje, čeprav mal hecen zgleda«* (O5kodsint: 12).

Ko je Nika končala z dodeljevanjem gesel, je na pamet dodelila vrstilec UDK, ki ga ni preverila v tabelah.

Nika je po vsebinski obdelavi izpolnjevala polja za podatke o odgovornosti (blok 7XX). Potem je ugotovila, da je pozabila napisati v opombo, da knjiga vsebuje predgovor. Dejala je, da bi lahko dodelila še geslo za dodatno dejavnost, s katero se je ukvarjala ta oseba. V polje za vsebinski opis je vpisala geslo za dodatno dejavnost, s katero se je ukvarjala obravnavana

oseba, in še geslo za poklicno skupino, ki se ukvarjajo s to dejavnostjo. Nika je dejala, da je v Wikipediji prebrala, da se je ta oseba ukvarjala s to dejavnostjo. V intervjuju je dejala, da je ti gesli dala zato, ker »*bi mogoče kdo iskal kaj o tem*« (O5kodsint: 13). Pojma je identificirala iz spletne enciklopedije Wikipedije in ju formulirala s svojimi besedami v obliki ene besedne zveze ter ju takoj dodelila kot gesli. Potem je dejala, da misli, da je vse naredila v polju 610. Za tretjo knjigo je Nika dejala, da si je izbrala »*eno lepo rdečo knjigco*« (O5kodsh: 1). V naslovu knjige je bilo »študija in priimek v množini«. Knjiga je bila študija o dveh osebah, ki sta bila brata. Nika je poznala ti dve osebi iz preteklih obdelav knjig. Vedela je, da sta brata in disciplino, ki sta jo proučevala. Nika je zapis prevzela iz COBISS/NET-a. Prevzeti zapis je že vseboval tujejezična gesla. Kljub že dodeljenim tujejezičnim geslom je bil Nikin vsebinski opis izvorno delo. Preden je Nika pregledala prevzeta tujejezična gesla, je Nika že iz naslova poznala ti dve osebi iz preteklih obdelav knjig. Nika je dodelila tudi druga gesla, ki so bila rezultat njenega intenzivnega pregledovanja knjige in intelektualnega dela. Ko je Nika prišla do polij za vsebinsko obdelavo, sta bili že vpisani dve osebni imeni kot predmetni oznaki. Nika je dodala geslo za obliko študije. Pojem je identificirala z besedami iz naslova v obliki ene besede. Nika je dejala, da bi lahko dodelila geslo še za disciplino, ki sta jo proučevala. Vpisala je geslo za to disciplino, geslo za državo, iz katere sta bila osebi, in geslo za obdobje, tj. stoletje, v katerem sta živel. Nika je pojem discipline, države in obdobja identificirala iz svojega predhodnega znanja in jih formulirala s svojimi besedami ter jih takoj dodelila kot gesla.

Nika je potem pregledovala kazalo vsebine. Iz njega je ugotovila, da je prvo poglavje namenjeno biografiji teh dveh bratov. Potem pa je dejala: »*Kaj pa če bi jaz šla pogledat, kaj sta onadva v resnici počela, ker men se zdi, da sta se nekaj ukvarjala z »neko disciplino«, ker imamo eno knjigo s takim naslovom*« (O5kodsh: 6). Pregledovala je spletno enciklopedijo Wikipedijo, kjer je brala podatke o njima. Brala je, da sta se ukvarjala z neko dejavnostjo, ki jo proučuje disciplina, za katero je Nika že dodelila geslo. Nika je dejala: »*Sem zadela. Ja, nič nimam, nič kaj tazga, nič kar še ne vem*« (O5kodsh: 6).

Nika je dejala, da bo pogledala, kaj je v knjigi. Ponovno je pregledovala kazalo vsebine. Zbrisala je geslo, ki je označevalo disciplino, in namesto njega napisala ime poklicne skupine ljudi, ki se ukvarjajo s to disciplino. Potem je vpisala geslo za dejavnost, s katerim sta se ukvarjala brata. Vpisala je geslo za ljudi, ki ukvarjajo s to dejavnostjo. Potem je dodelila geslo biografije. Nika je zbrisala geslo za državo in geslo za časovno obdobje. Dejala je, da so to bolj biografske študije. Vendar si je premislila in ponovno dodelila geslo za časovno obdobje. Vrstilec UDK je bil že dodeljen in ga ni preverjala.

7.1.4.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa

Nikin proces katalogiziranja treh knjig kaže nekaj značilnosti njenega osebnega stila katalogiziranja. Nika je najprej pregledala naslovno stran in z naslovne strani prebrala naslov. Na naslovni strani in začetnih straneh knjige je iskala ISBN. Potem je v katalogu iskala z ISBN ali z naslovom (če knjiga ni imela ISBN) zapis za knjigo. Nika je svoje delo začela z opisno katalogizacijo. Njen proces katalogizacije sledi vrstnemu redu polij COMARC/B. Na začetku je identificirala bibliografske podatke iz pregledovanja knjige. Podatke v knjigi je iskala sproti, kot si sledijo polja formata COMARC/B in jih tudi sproti vpisovala polja COMARC/B. Med pregledovanjem za opisno katalogizacijo je ugotovila, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki lahko pomagajo oceniti vsebino knjige, kot je obstoj in lokacijo kazala vsebine, kronologije avtorjevih del. Med opisno katalogizacijo je tudi izpolnjevala polja za vsebinsko obdelavo. Npr. pri drugi knjigi je dodelila kodo za osebno biografijo, da knjiga vsebuje biografske podatke. Potem je Nika izpolnjevala polja za vsebinsko obdelavo, končala pa z izpolnjevanjem polij za podatke o odgovornosti (blok 7XX).

Pri vsebinskem opisu je Nika najprej pregledala naslov in z besedami iz naslova ali s svojimi besedami iz naslova identificirala pojme, ki jih je izrazila v obliki ene besede ali ene besedne zveze. Identificirane pojme je takoj dodelila kot gesla, ki so bili enako formulirani kot identificirani pojmi. Potem je pregledovala dele knjige, ki bi ji lahko pomagala določiti vsebino knjige, npr. kazalo vsebine ali pa pregledovala in listala knjigo. Nika je pregledovala tudi zunanje vire, npr. spletno enciklopedijo Wikipedijo. Na že pregledane dele knjige se je vračala in jih ponovno pregledovala, npr. kazalo vsebine, ko je iskala informacije še o drugih vidikih vsebine knjige. Iz posameznih delov knjige, zunanjih virov in verjetno tudi iz listanja in pregledovanja celotne knjige ter verjetno tudi iz svojega predhodnega znanja je Nika identificirala pojme ali z besedami iz knjige ali s svojimi besedami. Posamezne pojme je izrazila z eno besedo ali eno besedno zvezo in jih takoj dodelila kot gesla. Gesla so bila enako formulirana kot identificirani pojmi. Iz Nikinega opazovanja se velikokrat ne da razbrati, ali je identificirala pojme na podlagi svojega predhodnega znanja ali iz pregledovanja knjige.

Nikin pristop k določanju vsebine kaže, da je Nika določala vsebino na nivoju posameznega dela vsebine, kar pomeni, da je identificirala posamezen del vsebine dokumenta, ki še z drugimi deli sestavlja celotno vsebino dokumenta. Osredotočala se je na identificiranje vsebine posameznih delov vsebine knjige. Te posamezne dele vsebine knjige je pri določanju vsebine obravnavala ločeno. Med pregledovanjem knjige, tj. naslova, kazala vsebine, pregledovanja in listanja celotne knjige in spletne enciklopedije, je identificirala vsebino

posameznega dela vsebine knjige. Ko je pregledovala knjigo, je iz knjige ali iz svojega predhodnega znanja identificirala pojme ali z besedami iz knjige ali s svojimi besedami. Posamezne pojme je izrazila z eno besedo ali eno besedno zvezo in jih dodelila kot gesla. Gesla so bila enako formulirana kot identificirani pojmi.

Nikin pristop k določanju vsebine je razdrobljen. Osredotočala se je na identificiranje vsebine posameznih delov vsebine knjige in jih pri določanju vsebine obravnavala ločeno. Identificirana vsebina posameznih delov vsebine knjige je na koncu vsebinskega označevanja sestavila celotno vsebino knjige. Na koncu je bila vsebina celotne knjige vsota vseh vsebin posameznih delov vsebine knjige.

7.1.4.2 Metodološke opombe

Pri opazovanju Nikinega dela so nastopile tehnične težave. Na njenem računalniku nisem mogla nastaviti zvoka pri programu My Screen Recorder. Tako je ta program snemal le dogajanje na zaslonu in ne zvoka. Zvok sem snemala z diktafonom, ki je bil postavljen pri monitorju računalnika.

Niko sem opazovala v prostoru, ki ni bil ločen z vrati ali s steno od izposoje. Bila je le fizična pregrada. Opazovanje so motili razni šumi, zvoki, npr. govorjenje ljudi, ropotanje s stoli, in zvonjenje telefona.

Zdi se, da Nike moja prisotnost ni motila, govorila je naravno in sproščeno. Nikin postopek katalogizacije je bil zelo hiter in avtomatiziran. Ni veliko govorila, npr. kaj bere iz knjige, o svojih miselnih procesih, zato sem težko sledila njenemu postopku. Veliko dejanj in odločitev je ostalo nejasnih. V intervjuju se jih večine ni spomnila.

7.1.5 Klarina zgodba

Klara opravlja opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo knjig, ki so večinoma v angleškem in francoskem jeziku iz določene znanstvene discipline, ki jo pokriva knjižnica kot del fakultete.

V knjižnici, v kateri je zaposlena, v okviru sistema vzajemne katalogizacije vnašajo predmetne oznake v slovenščini in angleščini v polje 610 formata COMARC/B, tj. v polje za prosto oblikovane predmetne oznake, in ne uporabljajo nobenega geslovnika ali tezavra. Za klasificiranje uporabljajo klasifikacijski sistem UDK.

Klara je že na predstavitvenem srečanju pred opazovanjem izrazila skrb, da bo težko našla tri knjige za izvirno vsebinsko označevanje, ker v tem obdobju niso naročali nič novih knjig. Pred samim opazovanjem je dejala, da je našla v omari nekaj »starih« knjig, ki še čakajo na

obdelavo. Prva knjiga je bila doktorska disertacija v slovenskem jeziku, drugi dve pa knjigi v tujem jeziku.

Klara je vzela prvo knjigo v roke, jo odprla na naslovni strani in pregledovala naslovno stran. Z naslovne strani je na glas prebrala podatke o imenu in priimku avtorja in mentorja ter naslov (naslov je govoril o pripadnikih določene narodnosti) Potem je začela pregledovati kazalo vsebine. V intervjuju je povedala:

»Men se zdi, da to delam zato, da že vnaprej nek občutek dobim, v bistvu kot, ne vem, po domače bi temu bi rekli, da me firbec daje. Namen samega, predvidevam je, dobit nek občutek o knjigi, da pogledam, pač odpreš, na nek način pregledujem kazalo, da vidim približno, za kaj se gre ali pa kaj tazga, ... kar se tiče vsebinske zadeve, no da že občutek dobim, zakaj pa kako« (O2kodsint: 1).

Potem je s skrajšanim naslovom in priimkom avtorja iskala kataložni zapis za knjigo v lokalnem in vzajemnem katalogu, kjer ni našla nobenih zadetkov. Klarin naslednji korak je bil, da je v lokalnem katalogu poiskala zapis s podobnimi bibliografskimi podatki kot podlago za kreiranje novega zapisa z ukazom `new include`. Zاپise je iskala s tipologijo in letom izida. Ker ni našla nobenih zadetkov v lokalnem katalogu, je spremenila iskalno strategijo, tj. spremenila je leto izida. Po ponovnem iskanju s spremenjeno iskalno strategijo je v lokalnem katalogu našla 9 zadetkov. Pregledala je prvih pet zadetkov z namenom ugotoviti, ali *»imajo v knjižnici že kaj podobnega«* (O2kodsh: 2). Klara v najdenih zadetkih ni našla nobenih podobnosti s svojo knjigo. Zadetke je prikazala v formatu, ki ni vseboval gesel. V intervjuju sem jo vprašala, kako je vedela, da najdeni zadetki niso podobni po vsebini s knjigo, ki jo je obdelovala. Povedala, da je to ugotovila po spominu. Knjige, ki so jih prikazovali najdeni zadetki, je sama obdelala, zato jih je poznala. Klara je izbrala zadnji, peti zadetek za kreiranje novega zapisa na podlagi že obstoječega podobnega zapisa. V intervjuju se ni spomnila, zakaj je izbrala ta zadetek.

Klara se je lotila opisne katalogizacije. Preverjala, popravljala in dopolnjevala je bibliografski opis od polij 001 do 600. Tako kot je izpolnjevala polja COMARC, je v knjigi iskala bibliografske podatke. Med pregledovanjem knjige za opisno katalogizacijo je ugotovila, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki bi ji lahko pomagale oceniti vsebino knjige, kot je npr. obstoj in lokacija kazala vsebine, povzetka, uvoda in zaključka.

Ko je Klara prišla do polij za vsebinsko obdelavo, jo je najprej zanimalo, na katerem študijskem programu je bila doktorska disertacija narejena oz. v katero znanstveno disciplino spada knjiga. Informacije o študijskem programu je iskala v obvestilih na spletni strani fakultete, vendar jih ni našla. Iz naslova in priimka mentorice je ocenila, da je bila disertacija

narejena na določenem študijskem programu in pojem znanstvene poddiscipline vpisala kot geslo v zapis za knjigo. Klara je nadaljevala s pregledovanjem kazala vsebine. Prebrala je naslov prvega poglavja kazala vsebine. Iz naslova prvega poglavja je določila dva pojma geografskega področja z besedami iz knjige v obliki ene besede. Pojma je takoj dodelila kot gesli in dodala: »*Čeprav je to že v naslovu*« (O2kodsh: 7). Klara je v intervjuju povedala, da je bila v dilemi, ali naj kljub temu da že naslov vsebuje ta dva izraza, vpiše ta dva izraza v polje 610a. Razložila je, da se v knjižničnem katalogu išče po ključnih besedah in da uporabnik najde knjigo tudi, če je beseda napisana samo v naslovu. Vprašala se je, zakaj bi potem besedi ponavljali.

Klara je potem na opazovanju dejala, da je naslednja logična predmetna oznaka neka problematika pripadnikov narodnosti iz naslova, zato ker imajo v njeni knjižnici tudi posebno zbirko, imenovano prav s tem izrazom. Klara je pojem formulirala s svojimi besedami v obliki ene besedne zveze. Potem je Klara prebrala naslov prvega podpoglavja iz drugega poglavja kazala vsebine. Dejala je, da imamo v naslovu knjige neki pojav, iz katerega je sklepala, da gre verjetno za določeno znanstveno poddisciplino, da je »*to naslednja širša zadeva*« (O2kodsh: 8). Klara kasneje tega pojma ni vključila v vsebinski opis. Brala je besede iz naslova tretjega podpoglavja drugega poglavja kazala vsebine. Iz tega naslova je določila en pojem z besedami iz knjige v obliki ene besede in ga takoj dodelila kot geslo. Klara je potem brala besede iz naslova iz četrtega poglavja kazala vsebine. Povedala je, da je to bil širok pregled.

Naslednji Klarin korak je bilo pregledovanje uvoda. Dejala je, da »*skenira*« (O2kodsh: 4) uvod, preletela ga je z očmi in brala posamezne besede iz njega. Med pregledovanjem je komentirala: »*tole mi kaj dost ne pove*« (O2kodsh: 8) ali se je vprašala, »*kaj bi bilo tukaj še pomembno*« (O2kodsh: 8). Iz uvoda je ugotovila, da se knjiga ne osredotoča samo na določeno geografsko področje, ampak tudi na splošno o pripadnikih narodnosti iz naslova. Del zgodovine obravnava še neko drugo geografsko področje. Klara je določila pojem iz uvoda, ga formulirala s svojimi besedami v obliki ene besede in ga vpisala kot geslo v polje 610a. Napisano geslo je takoj zbrisala, ker ni poznala ustrezne oblike za geslo. Ustrezno obliko gesla je s ključnimi besedami iskala v vzajemnem katalogu. Najdene zadetke je pregledovala po naslovih. Pozornost ji je pritegnil zadetek z naslovom, ki ni spadal v predmetno področje, ki ga je iskala. Klara se je vprašala, kaj ta zadetek počne tukaj. Zadetke, ki so ji pritegnili pozornost zaradi naslova, je priklicala na zaslon in pregledala gesla v njih. Dejala je, da je tema široka. Klara ni dodelila tega gesla, katerega ustrezno obliko je iskala. Takoj je brez komentarja prešla na dodeljevanja drugega gesla. Identificirala je pojem

zgodovinski pregled s svojimi besedami in ga vpisala kot geslo v polje 610a. Določila je še pojem časa, in sicer 20. stoletje s svojimi besedami, in ga vpisala kot geslo. Dejala, da s tem geslom zajame oboje: čas pred drugo in čas po drugi svetovni vojni. V intervjuju je povedala, da je s tem geslom zajela tudi pojem geografskega področja, za katerega je prej iskala ustrezno obliko gesla v vzajemnem katalogu in da zaradi tega ni dodelila tega gesla. Klara je potem pregledovala del uvoda, v katerem je bila opisana struktura knjige. Opazila je, da je avtor uporabil izraz *historični prerez*, medtem ko je ona uporabila izraz *zgodovinski pregled*. Menila je, da je njen izraz bolj umesten. Ko je pregledovala uvod, je v zapisu popravila množinsko obliko gesla v edninsko, ker je bila v besedilu uporabljena edninska oblika. Iz uvoda je določila še en pojem z besedami iz knjige v obliki ene besede in ga vpisala kot geslo v polje 610a. Potem je določila še en pojem iz naslova knjige, ga formulirala z besedami iz knjige v obliki ene besedne zveze in ga dodelila kot geslo. Dejala je, da ga je dodelila zaradi tega, ker *»se ta termin večkrat išče v knjižnici«* (O2kodsh: 11). Ko je Klara še enkrat prebrala dodeljena gesla, je rekla, da *»to bi bilo več ali manj vse«* (O2kodsh: 11).

Naslednji Klarin korak je bilo prevajanje slovenskih gesel v angleška. Med prevajanjem je ponovno pregledovala knjigo. Tokrat je pregledovala uvodni del zaključka. Potem je Klara v prvem poglavju knjige preverjala, koliko časa obsega *historičen prerez* in kako je podroben. Pregledovala je tudi opombe z namenom ugotoviti, ali gre za primarne ali sekundarne vire. Preverjala je tudi, ali gre za *izvirni zgodovinski pregled* ali povzetek. Pregledovala je prvo poglavje, štela strani in ugotovila, da je že pri 25. strani prišla do 19. stoletja. Dejala je, da *»geslo zgodovinski pregled bolj zajame«* (O2kodsh: 12).

Klara je nadaljevala s pregledovanjem zaključka, iz katerega je prebrala stavek, ki se ji je zdel pomemben: *»poskušali namreč osvetliti en pojav na nekem geografskem področju«* (O2kodsh: 12). Potem je pregledala dodeljena gesla. Dejala je, *»da kaj novega posebej nisem našla«* (O2kodsh: 12). Spet je pregledovala zaključek in iz njega dobila potrditev za pojem znanstvene poddiscipline, ki ga je določila na začetku knjige iz naslova. Klaro je še zanimalo, kakšno metodologijo je uporabljal avtor. Pregledovala je uvod, kjer je bila navedena metodologija. Povedala je, da ji znanstvena poddisciplina veliko pove o metodi. Kljub temu je še pogledala, ali avtor uporablja kakšno specifično raziskovalno metodo. Brala je iz uvoda in menila, da je ta metoda, ki jo avtor omenja, preširoka, pa še nič ne pove. Dejala je, da avtor razpravlja o tem, da knjiga nima posebnega teoretičnega uvoda, da bi opisoval tudi aparat, da bi teoretiziral. Klara je z uvoda šla na pregledovanje zaključka. Pri branju je naletela na en pojem, za katerega jo je zanimalo, ali se avtor v knjigi tudi s tem ukvarja. To je preverila v uvodu in ugotovila, da ne. Klara je še enkrat pregledovala zaključek. Povedala je, da avtor

niza splošna ali pa specifična mnenja o problematiki pripadnikov določene narodnosti, da se precej tudi političnoupravno ukvarja s tem pojavom. Predvsem avtorja zanima komunistični totalitarni sistem v odnosu s problematiko določene narodnosti. Dejala, da ji tega ni treba »*vpisovat*« (O2kodsh: 13). Klara teh vidikov vsebine ni vključila v vsebinski opis. Zanimalo jo je tudi, kako je avtor zaključil. Iz zaključka je brala teze. Iz njega je določila še en pojem z besedami iz knjige v obliki ene besede in ga dodelila kot geslo.

Klara je preštela gesla in ugotovila, da jih je dodelila preveč. Odločila se je, da bo brisala zgodovinski pregled, ker že geslo 20. stoletje zajame pojem zgodovinskega pregleda.

Klara se je odločila, da bo preverila obliko enega gesla v katalogu. Hotela je preveriti, ali obstaja še kakšna drugačna beseda, izraz za ta pojem. V vzajemnem katalogu je iskala po ključnih besedah. Najdene zadetke je pregledala po naslovih. Za prvi zadetek je dejala, da ni v povezavi z njenim pojavom. Po pregledu zadetkov se je odločila, da dodeljeno geslo ustreza. Klara je še v katalogu preverila, kako se pišejo izrazi za angleška gesla, npr. ali se pišejo z veliko začetnico ali z malo. Za eno geslo je npr. preverila v knjigi, ali se piše z veliko in ali ločeno z vezajem.

Klara je še pregledala povzetek, v katerem jo je zanimal zaključek, iz katerega je ugotavljala, kašen metodološki aparat naj bi uporabljal avtor. Iz povzetka je določila pojem v angleščini z besedami iz knjige v obliki ene besede in ga določila kot geslo. Klara je obliko dveh angleških gesel preverila v vzajemnem katalogu. Iz priklicanega zadetka, iz katerega je preverila obliko za gesla, je tudi kopirala vrstilec UDK. Kopirani vrstilec je dopolnila in popravila s pomočjo tiskanih tablic UDK in iskanjem podobnih vrstilcev v vzajemnem katalogu.

Po poljih za vsebinsko obdelavo je še izpolnila polja za podatke o odgovornosti (blok 7XX). Na koncu je preverila pravilnost zapisa. Dodala je, da bi morala eno geslo povezati še s kazalko, tj. s sinonimom, vendar tega ni naredila. Klara je dejala, da je zapis v redu.

Klara je pri drugi knjigi naprej prebrala naslov z naslovne strani, ki se je glasil »dva pojava na nekem geografskem področju«. Z naslovne strani je prebrala tudi podnaslov: »*jezik nekega pojava v nekem časovnem obdobju*«. Klara je zapis prevzela iz baze OCLC WorldCat. Prevzeti zapis je že vseboval tujejezična gesla. Kljub že dodeljenim tujejezičnim geslom je bil Klarin vsebinski opis izvirno delo. Klara je sicer prevedla gesla v slovenščino, vendar je dodelila tudi druga gesla, ki so bila rezultat njenega intenzivnega pregledovanja knjige in intelektualnega dela. Pri vsebinski obdelavi je Klara najprej prevedla prevzeta tujejezična gesla v slovenščino, potem pa se je lotila pregledovanja knjige. Najprej je pregledala kazalo vsebine in iz njega na glas brala. Dejala je, da gre za opredelitev, da gre verjetno za neki splošni pregled. Potem je pregledovala zadnjo knjižno platnico in na hitro brala založnikovo

predstavitev knjige na zadnji knjižni platnici. Dejala, da poskuša »na hitrco« (O2kodsh: 25) prebrati besedilo. Prebrala je besedo, ki je poimenovala človeka iz določene poklicne skupine in takoj dodelila geslo za ime te določene poklicne skupine. Pojem je identificirala iz založnikove predstavitev na zadnji knjižni platnici in ga formulirala z besedami iz knjige v obliki ene besede. Dodelila je še eno geslo za pojem delovanja določene skupine za dosego skupnega cilja, ki ga je formulirala z besedami iz knjige v obliki ene besedne zveze. Poleg tega pojma je omenila še en drugi soroden pojem, za katerega je dejala, da ga še ne bo dodelila. Klara je brala iz založnikove predstavitev na zadnji knjižni platnici, da knjiga sledi določeni poklicni skupini v vsakdanjem življenju. Iz tega je sklepala, da gre za neko določeno poddisciplino. Dejala je, da bo to še preverila. Klara je opazila, da založnikova predstavitev na zadnji knjižni platnici omenja tudi pojav jezik, ki je napisan tudi v podnaslovu. Vprašala se je, kaj bi to lahko bilo, da ji ta beseda nič ne pove. Na to vprašanje ni dobila odgovora in je brala dalje. Povedala je, da gre bolj za družbeni vidik in da je točno tako, kot je ona domnevala. Klara je bila v dilemi, ali bi še dodelila geslo za čas ali ne. Begalo jo je to, da je bil čas omenjen že v podnaslovu. Odločila se je, da ne bo dodelila gesla za čas. Klara je dodelila še dve gesli za pojma, ki ju je identificirala iz založnikove predstavitev na zadnji knjižni platnici. To sta bili gesli, za katera je prej dejala, da ju bo še preverila. Iz opazovanja ni bilo razvidno, ali je dobila potrditev za ti dve gesli iz besedila, ki ga je brala.

Potem se je Klara odločila, da bo preverila, kolikokrat se pojavi v knjigi pojav delovanja določene skupine. Pregledovala in listala je celotno knjigo in ugotovila, da avtor veliko uporablja besedo ideologija. Potem je dejala, da bi za pojem jezika oz. izraz jezika, ki ga uporablja avtor, danes uporabili drugačen izraz, kot pa so ga takrat. Klara tega pojma ni vključila v vsebinski opis. Med pregledovanjem je ugotovila, da avtor knjige citira nekega drugega avtorja. Razmišljala je, da bi bilo boljše, da bi določila neki drugi pojav namesto pojma delovanja določene skupine. Odločila se, da tega drugega pojava ne bo določila, saj bi potem »zgedalo« (O2kodsh: 26), kot da knjiga obravnava samo en ozek vidik, samo čas tega pojava. Ko je brala iz uvoda, je dobila potrditev, da knjiga ne obravnava samo tega ozkega vidika.

Potem se je Klara vprašala, kako pogosto se pojavlja poddisciplina, za katero je že dodelila geslo. Je pregledovala celotno knjigo in jo listala in dejala, da skuša dobiti neki splošen vidik. Zanimalo jo je, kaj vse piše o »družbeni«. Odločila se je, da je bolj primerno, če dodeli neko drugo poddisciplino. Zbrisala je geslo za prvo poddisciplino. Menila je, da ni primerna, ker avtor ne uporablja fraze te poddiscipline, uporablja pa družbeno, zato bo dodelila drugo

poddisciplino, ki vsebuje besedo družbeno. Identificirala je pojem znanstvene poddiscipline s svojimi besedami v obliki ene besedne zveze.

Potem je Klara določila vrstilce UDK iz tiskanih tablic UDK glede na znanstveno poddisciplino. Ponovno je pregledovala kazalo vsebine in je iz njega brala besede. Iz teh besed je ugotovila, da ne gre za skupino, za katero je že dodelila geslo, ampak gre za neko drugo skupino. Geslo je zbrisala in dodelila novo geslo. Klara je nadaljevala z dodeljevanjem vrstilcev UDK. Ko je dodeljevala vrstilec za čas, je popravila geslo za čas. Klara je še enkrat brala kazalo vsebine, na glas je brala besede iz naslovov poglavij in takoj dodelila novo geslo. Pojem je formulirala s svojimi besedami v obliki ene besedne zveze. Nadaljevala je z dodeljevanjem vrstilca UDK za statistiko. Najprej je vpisala vrstilec za statistiko, potem pa ga je zbrisala. Odločila se je, da bo v lokalnem katalogu poiskala, kako so v preteklosti določali vrstilce za statistiko. Preverila je najdene zadetke in ugotovila, da je prav določila.

Klara je za tretjo knjigo dejala, da gre po naslovu za moč nekega pojava, da gre za zbornik besedil. Zapis je prevzela iz baze OCLC WorldCat. Prevzeti zapis je že vseboval tujejezična gesla. Kljub že dodeljenim tujejezičnim geslom je bil Klarin vsebinski opis izvirno delo. Klara je sicer prevedla tujejezična gesla v slovenščino, vendar je dodelila tudi druga gesla, ki so bila rezultat njenega pregledovanja knjige in intelektualnega dela.

Klara je iz naslova identificirala pojem z besedami iz knjige in ga dodelila kot geslo. Povedala, da pri zbornikih običajno v polje za dodana in prikrita dela prepíše vse naslove prispevkov. Tako tudi zaradi tega ne dodeli veliko gesel. Povedala je, da s prepisom vsebine v zapis za knjigo zajame besede, ki jih knjiga sama podaja. Naslovi delujejo kot ključne besede. Online katalog je narejen tako, da išče po ključnih besedah, po celem besedilu. Zaradi tega dodeli manj gesel, ki so bolj splošna. Verjetno je tudi zaradi tega določila pojem samo iz naslova in ni podrobno pregledovala drugih delov knjige. Klara je na pamet določila vrstilec UDK. Ko je na koncu preverila pravilnost zapisa za knjigo, je ugotovila, da manjka geslo za zbornik. Vendar Klara tega gesla ni dodelila zato, ker je že v poljih za kodirane podatke koda za spominski zbornik.

7.1.5.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa

Klarin proces katalogiziranja treh knjig kaže nekaj značilnosti njenega osebnega stila katalogiziranja. Klara je najprej pregledala naslovno stran in z naslovne strani prebrala naslov. V katalogih je iskala zapis za knjigo. Delo je nadaljevala z opisno katalogizacijo. Njen proces katalogizacije sledi vrstnemu redu polij COMARC/B. Na začetku je identificirala bibliografske podatke iz pregledovanja knjige. Podatke v knjigi je iskala sproti, kot si sledijo

polja formata COMARC/B in jih tudi sproti vpisovala polja COMARC/B. Med pregledovanjem za opisno katalogizacijo je ugotovila, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki lahko pomagajo oceniti vsebino knjige, kot je obstoj in lokacijo kazala vsebine, uvoda, povzetka. Potem je Klara izpolnjevala polja za vsebinsko obdelavo. Po poljih za vsebinsko obdelavo je nadaljevala z opisno katalogizacijo in izpolnjevala polja za podatke o odgovornosti (blok 7XX).

Pri vsebinskem opisu je Klara začela pregledovati dele knjig, ki bi ji lahko pomagala določiti vsebino knjige, npr. pri prvi knjigi je pregledovala kazalo vsebine, uvod, zaključek in povzetek, pri drugi knjigi založnikovo predstavitev na zadnji knjižni platnici in kazalo vsebine, pri tretji knjigi pa samo naslov. Ko je brala/pregledovala posamezne dele knjige, je iz besedila identificirala pojme ali z besedami iz knjige ali s svojimi besedami. Posamezne pojme je izrazila z eno besedo ali eno besedno zvezo in jih takoj dodelila kot gesla. Gesla so bila enako formulirana kot identificirani pojmi. Klara je pri pregledovanju delov knjige nenadoma prehajala iz pregledovanja enega dela knjige na pregledovanje drugega dela knjige. Ni se npr. lotila pregledovanja posameznega dela knjige, ga pregledala do konca in se lotila naslednjega dela knjige, ampak je skakala med posameznimi deli, ko je iskala informacije o vsebini knjige. Iz pregledovanja enega dela knjige je Klara identificirala pojme. Potem je skočila na drugi del knjige, kjer je identificirala nove pojme. Potem se je vrnila k prejšnjemu pregledanemu delu in določila nove pojme.

Klarin pristop k določanju vsebine kaže, da je Klara določala vsebino na nivoju posameznega dela vsebine, kar pomeni, da je identificirala posamezen del vsebine dokumenta, ki še z drugimi deli sestavlja celotno vsebino dokumenta. Osredotočala se je na identificiranje vsebine posameznih delov vsebine knjige. Te posamezne dele vsebine knjige je pri določanju vsebine obravnavala ločeno. Med pregledovanjem knjige, tj. naslova, kazala vsebine, uvoda, zaključka, založnikove predstavitve knjige na zadnji knjižni platnici, je identificirala vsebino posameznega dela vsebine knjige. Ko je pregledovala knjigo, je iz knjige identificirala pojme ali z besedami iz knjige ali s svojimi besedami. Posamezne pojme je izrazila z eno besedo ali eno besedno zvezo in jih dodelila kot gesla. Gesla so bila enako formulirana kot identificirani pojmi.

Klarin pristop k določanju vsebine je razdrobljen. Osredotočala se je na identificiranje vsebine posameznih delov vsebine knjige in jih pri določanju vsebine obravnavala ločeno. Identificirana vsebina posameznih delov vsebine knjige je na koncu vsebinskega označevanja sestavila celotno vsebino knjige. Na koncu je bila vsebina celotne knjige vsota vseh vsebin posameznih delov vsebine knjige.

7.1.5.2 Metodološke opombe

Zdi se, da je Klara moja prisotnost motila. V intervjuju je povedala, da je imela tremo in da je bila pri prvi knjigi zmedena in da se skoraj nič ne spomni iz opazovanja prve knjige. Povedala je tudi, da se je nekajkrat izgubila, da je pozabila govoriti in da je težko misli izraziti z besedami. Pred opazovanjem druge knjige je rekla, da je zelo utrujena, ker običajno ne katalogizira tri knjige zaporedno v tako kratkem času, da katalogizira čez cel dan in da vmes še opravlja druga dela.

Klara je pri drugi in tretji knjigi malo govorila. Ni povedala, kaj dela niti katere dele knjig pregleduje. Njen katalogizacijski proces je bil zelo hiter, težko sem ji sledila. Besedila iz knjige je brala nerazločno in potih. Besede je požirala, nisem je razumela in tudi z avdioposnetka se ni dalo razbrati.

Zaradi majhnega prostora nisem mogla sedeti zadaj za Klaro, ampak sem sedela na njeni levi strani vzporedno z njo. Tako sem slabo videla na monitor, nisem videla vsega, kar je npr. natipkala. Videla sem, katere programe in katere spletne strani je odpirala, nisem pa mogla videti, kaj je natipkala. Delala je zelo hitro, nisem ji mogla slediti. Govorila je potih in si držala roko pred usta. Tako da je včasih govorila zelo nerazločno. Ko je brala besedila iz knjige, je brala hitro, nerazločno. Tako da teh odsekov v zvočnem zapisu nisem razumela. Za nekatera dejanja ni povedala, kaj dela. Veliko dejanj in odločitev je ostalo nejasnih. V intervjuju se večinoma ni spomnila, zakaj je kaj naredila.

Za prvo knjigo je porabila več časa kot za drugi dve. Drugi dve je katalogizirala zelo hitro in je tudi manj govorila. Ni več govorila, kaj počne, tako da sem ji težko sledila.

7.2 Pet zgodb piscev dnevnika

Pet udeležencev iz petih visokošolskih knjižnic je pisalo dnevnik. Srečanje s potencialnimi kandidati se je začelo s kratko predstavitvijo moje raziskave. Če so se odločili za sodelovanje pri raziskavi, sem jim povedala navodila za pisanje dnevnika in odgovarjala na morebitna vprašanja o sebi, raziskavi in metodi pisanja dnevnika. Navodila sem jim dala tudi v pisni obliki (glej prilogo 5).

Katalogizatorji so bili naprošeni, da so med katalogiziranjem treh knjig zapisovali vse svoje misli in aktivnosti v zvezi z obdelavo. Zapisovali so si tudi besedila, ki so jih brali iz knjige in besedila z zaslona računalnika.

V navodilih sta bila moja kontaktna številka in elektronski naslov, na katero so me poklicali ali napisali e-poštno sporočilo, ko so končali z nalogo. Nekateri udeleženci so dnevnik poslali po elektronski pošti, ena udeleženka ga je prinesla k meni v mojo službo, druga udeleženka ga

je poslala po klasični pošti, pri eni udeleženki sem šla jaz sama ponj. Nekateri so pisali dnevnik v elektronski obliki, kljub temu da sem v navodilih napisala, da naj pišejo v zvezek ali na liste papirja. Povedali so mi, da jim je lažje pisati v elektronski obliki.

Na podlagi analize dnevnika sem naredila shemo postopka obdelave vseh treh knjig, ki sem jo uporabila za diskusijo z nestrukturiranim intervjujem. S katalogizatorji, ki so pisali dnevnik, sem v intervjuju predelala korake katalogizacijskega procesa vseh treh knjig. Razlog za to je bil ta, da so dnevniki bili manj natančni, podrobni in dokončni kot podatki, dobljeni iz opazovanj. Katalogizatorji niso tako natančno in podrobno beležili miselnih procesov in aktivnosti kot npr. pri opazovanju. Pri nekaterih piscih dnevnika se je pojavil tudi problem vzdrževanja motivacije in interesa. Zadnji dnevnik je bil namreč manj natančen in podroben kot prva dva.

Namen diskusije z nestrukturiranim intervjujem je bil razjasniti morebitne nejasnosti iz dnevnika in podrobno razložiti stvari, ki morda niso bile podrobno izražene v dnevniku. Diskusije so bile posnete z diktafonom. S pomočjo podrobne sheme korakov katalogizacijskega procesa so se katalogizatorji spomnili podrobnosti iz dnevnika in odgovorili na določena vprašanja.

Z dnevnikom in diskusijo sem pridobila podatke za pričujoče opise posameznega katalogizacijskega pristopa. V nadaljevanju sledijo zgodbe posameznih piscev dnevnika. Metodološke opombe, ki so na koncu vsake zgodbe, opisujejo pozitivno in negativno stran uporabe metode pri določenem udeležencu.

Tako kot pri opazovanih udeležencih so imena piscev dnevnika zaradi varovanja njihovih identitet in lažjega branja izmišljena in nimajo nobene povezave z resničnimi imeni udeležencev.

7.2.1 Lanina zgodba

Lana opravlja samo vsebinsko obdelavo in nima licence za vzajemno katalogizacijo. Kataložni zapis za knjigo z Laninimi gesli in vrstilci UDK v sistem COBISS vnese Lanina sodelavka, ki opravi še opisno katalogizacijo knjige. V knjižnici, v kateri je Lana zaposlena, v okviru sistema vzajemne katalogizacije vnašajo predmetne oznake v slovenščini v polje 610 formata COMARC/B, tj. v polje za prosto oblikovane predmetne oznake, in uporabljajo interni geslovník, ki ga sami dopolnjujejo in vzdržujejo. Za klasificiranje uporabljajo klasifikacijski sistem UDK.

Lana obdeluje predvsem knjige, ki so večinoma v angleščini, francoščini in slovenščini iz določene znanstvene discipline.

Lana si je za pisanje dnevnika izbrala tri knjige v tujem jeziku. Knjig za obdelavo ni naključno vzela s kupa neobdelanih knjig, ampak je vsako knjigo izbrala z določenim namenom.

Lana je v intervjuju povedala razlog, zakaj si je izbrala prvo knjigo za pisanje dnevnika:

»Morda razlog ta, da ta knjiga take vrste, da se lepo, zelo enostavno da klasificirati oz. indeksirati, da je vsebina jasna, da ni kako, bi rekla, ni nejasnosti, o čem ta knjiga govori, kajti pri nekaterih knjigah je dokaj, kako bi rekla nejasno, vsaj na prvi pogled, o čem knjiga govori in se je treba zelo poglobiti v knjigo, da lahko sploh prideš do gesel. Ta knjiga je zelo tipična knjiga, za eno tako transparentno vsebino, za jasno klasificiranje oz. indeksiranje« (D2kodsint: 1).

V dnevniku je zapisala, da je bilo pri tej knjigi že na prvi pogled jasno, o čem piše knjiga. V intervjuju je povedala, da je to ugotovila iz naslova z naslovne strani knjige. Povedala je tudi, da je taka tipična knjiga s področja, ki ga pokriva njena knjižnica.

V dnevniku je napisala, da naslov povsem jasno označuje okvirno vsebino knjige, ki potem tudi s svojo strukturo obravnavanih vprašanj ostane v okvirih naslovne teme. V intervjuju je povedala, da je to ugotovila iz kazala vsebine. V dnevniku je napisala, da je glavna tema knjige povezava med disciplino, ki jo pokriva njena knjižnica, in neko drugo disciplino, poglavja pa obravnavajo vse možne vidike te povezave. Lana je pojem identificirala iz naslova in potem dobila potrditev zanj v kazalu vsebine. Pojem je formulirala v obliki stavka s svojimi besedami iz svojega razumevanja. Ko je Lana prebrala še kazalo vsebine, je videla, kako je knjiga strukturirana in katera področja bodo bolj natančno obdelana.

Lana je potem prebrala uvod, ki jo je popeljal v problematiko knjige in si je ustvarila prve vtise o tem, kaj bo knjiga obravnavala. Lana je v intervjuju povedala, da je njeno branje hitro branje, kar pomeni, da ne prebere vsega natančno oz. da pregleda, da vidi:

»Ampak takole pregledam in vidim potem, pač kako navadno v tem uvodu napovedujejo, o čem bodo bolj natančno govorili, tako da uvod je kar dober pregledat, pa tud mal zgodovino problematike, ki je obravnavana, to je tudi ponavadi v uvodu že nakazano, tko da to pogledam in iz tega mi je precej bolj jasno, za kaj gre, ker ponavad pa uvod na nek način povzema tudi celotno vsebino knjige, pripravi bralca do tega, kaj bo našel v tej knjigi, kaj sledi v tej knjigi« (D2kodsint: 4). Lana je povedala, da je uvod iz njene prve knjige imel vse elemente, ki jih je zgoraj naštel.

Potem se je Lana v dnevniku lotila bolj natančnega pregledovanja, toda ne branja knjige. V intervjuju je poudarila, da knjig, ki jih vsebinsko obdeluje, ne prebere. Knjig, ki jih dobi za obdelavo ne more prebrati, ker jih je veliko. Branje bi ji vzelo absolutno preveč časa. V

intervjuju je dejala, da je knjigo prelistala, da je šla od poglavja do poglavja z namenom, da vidi, ali dejansko sodijo v ta okvir, kot ga napoveduje naslov in posamezna poglavja v kazalu vsebine. Če pa bi bilo še kaj izrednega, kar bi izstopalo iz tega konteksta, pa bi to potem še posebej označila.

V dnevniku je Lana šla od poglavja do poglavja in si zapisovala gesla, ki bi prišla v poštev za posamezno poglavje. V intervjuju je povedala, da si jih je napisala na listek in jih vmes preverila v geslovniku.

»Veste, kako to je na pamet, večina gesel vem na pamet, samo če pa pogledam geslovnik pa včasih pridem še do kakšne ideje, zato ker naš geslovnik, to je geslovnik, ki ni tezaver, ampak vendar ima neko zasnovo tezavra, v tem smislu, da imam neke povezave včasih, se zgodi da potem pri tistem temeljnem geslu, ki ga uporabljam, vidim še kakšno drugo geslo, ki bi se dalo tudi uporabiti, ki bi tudi izrazilo vsebino« (D2kodsint: 6).

Ker je knjiga obravnavala mejno področje med disciplino, ki jo pokriva njena knjižnica, in drugo določeno disciplino, se je precej pojmov nanašalo na to drugo določeno disciplino. Napisala je, da vseh pojmov nimajo v geslovniku, iz katerega črpajo gesla za vsebinsko označevanje. V knjigi so bili nekateri tipični pojmi iz te druge določene discipline, ki pa jih ni bilo v njenem geslovniku. Zato je vzela vsa tista gesla, ki jih imajo s tega drugega področja, npr. disciplina in njene poddiscipline. Lana je v dnevniku naštevala pojme, za katere v geslovniku nimajo gesel, npr. gesla za stvari, ki učinkujejo na neki pojav, vendar ta knjiga obravnava vse to, ker so vse to dejavniki, ki lahko vplivajo na neki pojav. Zato, da vse te teme ne bi ostale prezrte, jih je izrazila v obliki gesel, ki so ji bile na razpolago.

»Zdaj če bi prišel uporabnik in bi recimo me vprašal, če imamo kakšno literaturo v vplivu »neke stvari na neki pojav«, potem bi mu jaz rekla, prosim samo glejte pod geslo ... in potem bi moral on to na nek način sam izločiti iz te enote ...« (D2kodsint: 9).

Kot detajlnejša gesla pa je Lana uporabila ta, ki so se nahajala v geslovniku. Tako je izčrpala vsa gesla iz dveh disciplin, ki nanašata na pojav iz naslova. Napisala je, da sta temeljni gesli za to knjigo neki pojav in neka disciplina. Že preko teh dveh gesel bi uporabnik prišel do teme, ki ga zanima: vplivi discipline in dejavniki nekega pojava.

Lana je knjigo še enkrat pregledala od začetka do konca. Še enkrat je preverila gesla, ki jih je sproti dajala ob pregledovanju posameznih poglavij. Poskušala je ugotoviti, ali je kaj pomembnega spustila, zaradi katerega bi bila knjiga za uporabnika, ki išče neko temo ali podtemo, izgubljena oz. ne bi prišel do knjige. Npr. če je nekaj poglavij posvečenih neki poddisciplini, je pomembno, da dodeli to geslo. Če pa bi bila ta poddisciplina le bežno

omenjena, je bolje, da ne da tega gesla, ker bi bil uporabnik razočaran ob dejstvu, da je tako malo napisanega o tej temi v tej konkretni knjigi.

»Zato ker bi uporabnik vzel knjigo v roke, bi mislil, da je tukaj kar neki na temo napisanega, potem ne bi bilo nič, tako da tuki je treba zelo pazit da z neko mero zdravega razuma daješ ta gesla skratka za vsebine, ki dejansko so zastopane v knjigi, je treba dati gesla za vsebine, ki so zgolj omenjene, boljše je bolje, da se ne da gesla« (D2kodsint: 11).

Lana je dodelila še vrstilec UDK iz tiskanih tabel UDK. Kataložni zapis za knjigo v katalog COBISS vnese Lanina sodelavka z Laninimi gesli in vrstilci UDK.

Lana je pri drugi knjigi povedala razlog, zakaj izbrala tole knjigo:

»Ta knjiga nekak se mi je zdela zelo prikladna za klasificiranje, na nek način zelo enostavna, ker gre za vprašanja in odgovore. Tukaj gre v bistvu neke vrste, to ni ravno leksikon, nikakor ne, ampak ima nek tak način materije, ki malce spominja na kakšen leksikon. Skratka tukaj so vprašanja o najbolj pomembnih zadevah ureditve nekega sistem v neki državi. Zlasti ureditve nekega postopka, tako da to je ena taka knjiga malce laično narejena, čeprav so jo pisali strokovnjaki, ampak je morda namenjena laični javnosti, kjer pač odgovarja na najbolj pogosta zastavljena vprašanja ljudi v zvezi z delovanjem tega sistema v zvezi s postopkom v zvezi s pravicami, ki jih imajo ljudje, skratka ena taka knjiga, ki nekemu laiku pove, kako ta sistem deluje« (D2kodsint: 12).

Lana je napisala, da je knjiga priročnik, ki je sicer strokovno napisan, vendar je namenjen laikom. Napisan je v obliki vprašanj, ki bi zanimale stranko v nekem postopku in ki bi se želela informirati o tem, kako deluje neki sistem ali zgolj o posameznem vprašanju, npr. potek nekega postopka. Napisala je, da priročnik daje uporabniku kratke informacije o posameznih organih, njihovi funkciji, njihovem delovanju in ukrepih, posameznih postopkih in procesnih dejanjih, o pravicah ljudi itd. Napisala je, da gre za priročnik o neki poddisciplini, vendar v obliki vprašanj ter kratkih in jasnih odgovorov. Lana je v intervjuju povedala, da je to ugotovila po naslovu in med pregledovanjem kazala vsebine. Lana je identificirala pojme v obliki več stavkov s svojimi besedami iz svojega razumevanja besedila.

Lana je pri vsebinskem označevanju te knjige najprej postavila dvoje okvirnih in istočasno temeljnih gesel, ki sta bili neki sistem in njegov postopek. Lana je v intervjuju dejala, da bi lahko dala enih dvajset gesel, ampak ne ve, če bi imelo to smisel. Skoraj vsaka stran, ki jo je odprla, bi lahko skoraj dobila neko svoje samostojno geslo. Dejala je, da je postavila kar nekaj gesel, s katerimi je verjetno zajela vso problematiko. V intervjuju je opazila, da je dodelila tudi geslo o nekem pojavu, za katerega je dejala, da je zelo pomembno geslo.

Potem je Lana prebrala cel uvod, ker je bil kratek, v katerem je bilo napisano tudi, komu je ta knjiga namenjena. Napisala je, da ne gre za klasičen učbenik določene poddiscipline, knjiga ni namenjena študentom, pač pa laični javnosti, ki se sooča s sistemom, bodisi kot udeleženci v tem sistemu. Lana je identificirala pojme v obliki več stavkov s svojimi besedami iz svojega razumevanja besedila.

Lana je napisala, da ker knjiga obravnava delo posameznih organov in njihovo vlogo, ravno tako pa različna procesna dejanja, so na vse te teme kratka vprašanja in odgovori. Po temeljitejšem pregledu knjige je Lana poleg prvih, okvirno postavljenih gesel, postavila še detajlnejša gesla, ki so označila vso to vsebino. Na koncu je dodala še geslo, ki opredeljuje obliko te knjige: Šlo je za neke vrste priročnik v obliki leksikona. V intervjuju je dejala, da je bilo v uvodu prav napisan izraz leksikon. Lana je iz pregledovanja posameznih poglavij identificirala pojme v obliki ene besede ali ene besedne zveze, ki jih je uporabila kot poskusna gesla, s katerimi je iskala veljavna gesla v geslovníku. V dnevniku je napisala, da s tako opredelitvijo bo uporabnik zagotovo prišel do informacij, ki ga zanimajo. Napisala je tudi, da ima občutek, da je dala vse, kar je potrebno, da bo uporabnik prišel do te knjige. UDK-vrstilec je dodelila iz tiskanih tabel UDK.

Lana je v intervjuju povedala razlog, zakaj si je izbrala tretjo knjigo:

»Za tole knjigo sem se morda odločila, ker je pa to ena knjiga, pri kateri ti pravzaprav nekak vsebina, neko trdno jedro te knjige, ki ni tako jasno, gledaš, listaš, bereš uvodnik oz. predgovor« (D2kodsint: 16)

Lana je v dnevniku napisala, da ima knjiga naslov, ki pove vse in nič. Naslov knjige se je glasil »dva pojava povezana z veznikom in«. Lana je dejala da je naslov sintagma, za katero se sicer ve, kaj pomeni, vendar na tem temelju ne more opredeliti njene vsebine.

Lana je prebrala uvod, ki je govoril o zelo raznolikih pojmih, kjer je skakala misel iz enega pojma na drugega, iz ene teme na drugo, kjer ni vedela, kaj naj bi dala kot temeljno geslo in kjer bi lahko hkrati dala najmanj deset gesel, ki bi opredeljevali različne teme, ki se jih bolj ali manj avtorica bežno dotika v uvodu. Ko je prebrala uvod, ji še vedno ni bilo jasno, s kakšnimi gesli bi opredelila knjigo.

Lana je dejala, da knjiga spada med strokovno področje, ki ga pokriva njena knjižnica, vendar je tudi močno sociološko in socialnopsihološko obarvana. Iz uvoda ni bilo jasno, kaj je glavna teza knjige, ker je bila ta knjiga ena taka zelo tipična sociološka knjiga, ki govori o različnih vidikih in različnih problemih.

Lana je knjigo pregledovala od poglavja do poglavja in ugotavljala, da obravnava tako različne teme, da bi lahko dala celo množico gesel, ker piše zdaj o eni temi, zdaj o drugi temi.

Ugotovila je, da gre za knjigo ki ne obravnava neke konkretne vsebine. Lana se je počasi priklopala do ugotovitve, da knjiga obravnava neke pojave in kako jih vidijo in zaznavajo mediji oziroma kakšna je socialna reprezentacija pojavov in družbene reakcije nanjo. Lana je identificirala pojme iz pregledovanja knjige s svojimi besedami v obliki stavka iz svojega razumevanja besedila.

Ker je šlo za področje določene znanstvene discipline, Lana ni imela ustreznih gesel, ki bi dovolj natančno opredelila to knjigo. Zato je dala tista gesla, ki so ji bila na razpolago

Lana je imela občutek, da z vsebinskim opisom ni zadela bistva. Povedala je, da ima velikokrat tak občutek pri raznih socioloških knjigah, ker so včasih te knjige tako abstraktne, da če dodeli katerokoli geslo, še vedno ima občutek, da ni zadela bistva. Lana je UDK-vrstilec dodelila iz tiskanih tabel UDK.

7.2.1.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa

Lanin je v dnevniku hotela predstaviti le svoj »ideal« ali »prototip«, ker knjig ni izbrala naključno. Njen »ideal« ali »prototip« kaže dosleden stil vsebinskega označevanja. Pri vsebinskem opisu je Lana najprej iz naslova in kazala vsebine dobila vtis o splošni, okvirni vsebini celotne knjige. Idejo o okvirni, splošni vsebini celotne knjige je izrazila opisno z enim stavkom ali več stavki s svojimi besedami iz svojega razumevanja vsebine. Ko je pregledovala kazalo vsebine in uvod, je videla in dobila vtise, katere posameznosti in podrobnosti iz vsebine bo knjiga obravnavala. Lana je potem sistematično pregledovala knjigo po posameznih poglavjih in določala podrobnejše pojme za bolj točno opredelitev vsebine. Določene pojme je formulirala z eno besedo ali eno besedno zvezo ali s svojimi besedami ali z besedami iz knjige. Identificirane pojme je uporabila kot poskusna gesla, s katerimi je v geslovniku iskala veljavna gesla. Če poskusnih gesel ni našla v geslovniku, je dodelila geslo za širši pojem, ki je ta določeni pojem vključeval.

Lanin pristop k določanju vsebine je celovit. Lana je začela z identificiranjem pojmov na nivoju vsebine celotne knjige, tj. vsebine kot celote. Najprej je določila splošno, okvirno vsebino celotne knjige. S pregledovanjem dodatnih delov knjige se je njeno razumevanje o splošni, okvirni vsebini celotne knjige spreminjalo in razvijalo v razumevanje posameznosti in podrobnosti iz vsebine celotne knjige. V procesu določanja vsebine se je iz splošne ideje o vsebini celotne knjige pomikala k bolj podrobnejšemu in preciznejšemu razumevanju vsebine celotne knjige.

7.2.1.2 Metodološke opombe

Lanini dnevniki so bili kratki in nepodrobni. Iz dnevnikov ni mogoče razbrati časovni potek korakov procesa vsebinskega označevanja. Lana v dnevniku ni natančno in podrobno beležila svojega miselnega procesa in aktivnosti. Pisala je na splošno, npr. napisala je, da je dodelila gesla, ni pa jih naštela. Lanina zadnja dva dnevnika sta bila krajša, manj natančna in podrobna kot prvi dnevnik. V intervjuju se je Lana spomnila časovnega poteka procesa vsebinskega označevanja in tudi razlogov, zakaj je kaj naredila.

7.2.2 Janina zgodba

Jana opravlja opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo knjig, ki so večinoma v tujih jezikih iz določene znanstvene discipline, ki jo pokriva knjižnica kot del fakultete.

V knjižnici, v kateri je zaposlena, v okviru sistema vzajemne katalogizacije vnašajo predmetne oznake v slovenščini strukturirano v polja 600–609 in v polja 610 za prosto oblikovane predmetne oznake formata COMARC/B. Za gesljenje uporabljajo geslovník SSSG in za klasificiranje klasifikacijski sistem UDK.

Jana je med knjigami, ki so čakale na obdelavo, izbrala tiste, ki še niso imele vnosa v lokalnem in vzajemnem katalogu ter v katalogu OCLC WorldCat. Vse tri knjige so bile v tujem jeziku.

Jana je v dnevniku napisala, da je prvo knjigo naročil raziskovalec, ki se predvsem ukvarja z neko znanstveno disciplino in z nekaterimi njenimi pojavi, ki jih je v dnevniku naštela. V intervjuju je povedala, da ji je raziskovalno področje raziskovalca pomagalo pri določanju vsebine knjige:

»ker to je avtomatsko nekak karakterizirano, ker on se res ukvarja skoraj izključno samo s temi temami in potem na podlagi tega eno goro drugih stvari lahko izločiš, takoj več« (D3kodsint: 1).

Jana je zapis za knjigo iskala v lokalnem in vzajemnem katalogu ter v OCLC WorldCat z ISBN, kjer ni našla nobenih zadetkov. Odločila se je, da bo kreirala nov zapis. Najprej se je lotila opisne katalogizacije knjige. Jana je knjigo najprej pregledala, da je videla za kakšno vrsto monografije gre. V dnevniku ni napisala, katere dele knjige je pregledala. V intervjuju je povedala svoj običajni postopek pregledovanja knjige, za katerega je dejala, da je avtomatiziran postopek: *»saj niti ne vem, zakaj vse to, ampak se mi zdi to naravni način čitanja knjige«* (D3kodsint: 2). Jana naprej pregleda ovoj, kjer običajno ni prav dosti informacij, potem pa naslovno stran in vse, kar spada zraven, kolofon in takoj naslednja stvar je kazalo vsebine. Z naslovne strani se vidi, kako so avtorji navedeni, ali so navedeni eden ali

več avtorjev ali so navedeni kot uredniki. Čim so uredniki, Jana »posumi«, da gre za zbornik. Potem gre pogledat kazalo vsebine. To potem pogojuje, kako bo obdelala knjigo.

Iz pregledovanja knjige je ugotovila, da je zbornik. Na hitro je preletela predgovor in izvedela, da so prispevki v knjigi nastali na podlagi simpozija, ki je bil l. 2005 organiziran na neki univerzi. Prebrala je tudi, da objavljena besedila niso le klasičen zbornik predavanj, saj so dodelana, dodana pa so jim še tri posebej za ta namen napisana besedila. V intervjuju je povedala, da je predgovor hitro brala, »*po diagonali*« (D3kodsint: 2).

Jana je potem v dnevniku pregledovala kazalo vsebine, iz katerega je izvedela, da je eden od avtorjev iz Slovenije. Sklepala je, da bo njegov prispevek nekdo vnesel v COBISS, zato je kot hierarhični nivo knjigi takoj dodelila vrednost 1. V intervjuju je tudi povedala, da je kazalo vsebine hitro prebrala, pregledala avtorje in naslove prispevkov. Povedala je tudi, da sam naslov knjige ni dovolj za določanje vsebine knjige.

»Samo naslov knjige, je ne vem, prav v tej pisarni poteka tud založba monografij. Mi imamo zelo močno založniško dejavnost in vem približno, kako to gre. Naslov monografije še zdaleč ne pomeni to, kar potem je v knjigi, ker naslov mora biti pač nekaj privlačnega, nekaj da bralca pritegne, tako da se moraš nujno poglobit v druge stvari, če hočeš videt, kaj zares piše v knjigi« (D3kodsint: 3).

Pri fizičnem opisu si je knjigo podrobneje ogledala in opazila nekaj ilustracij, predvsem grafičnih prikazov, zemljevidov in tabel. Po vnosu opomb o bibliografijah in kazalu je prešla na vsebinski opis.

Jana je napisala, da je prvi vtis o vsebini knjige dobila iz naslova in poznavanja tematike, s katero se ukvarja naročnik knjige. V intervjuju je povedala, da je potrditev prvega vtisa o vsebini dobila iz kazala vsebine.

V dnevniku je podrobno pregledala kazalo vsebine, ki pri tovrstnih zbornikih običajno zelo dobro in natančno kaže vsebino dela. Deloval ji je kot nekak seznam ključnih besed. Jana je v intervjuju povedala:

»Če gre za prispevke predavanja z neke konference, to gre za znanstvena besedila. Znanstveniki pač so nagnjeni k temu, da hočejo že v naslovu zelo natančno povedati, kaj vse bo pisalo v njihovem prispevku, malo jih uredniki potem sicer krajšajo te stvari predolge klobase načeloma pa iz tega naslova izveš zelo dobro« (D3kodsint: 4)

Jana je prebrala naslove vseh prispevkov. Napisala je, da je iz naslovov poglavij očitno, da je vsebina knjige v celoti posvečena nekemu pojavu v nekem geografskem prostoru, ki ga obravnava znanstvena disciplina naročnika knjige. Jana je identificirani pojem izrazila opisno s stavkom s svojimi besedami iz svojega razumevanja vsebine. Napisala je, da v prvem

poglavju pet prispevkov ta pojav obdelalo s teoretske plati, v drugem pa je bila kot študijski primer obravnavana neka širša regija. Večina prispevkov v drugem poglavju je predstavljala ta pojav v tej širši regiji in očitno so to primeri dobrih praks. V tretjem poglavju sta za primerjavo opisana še dva primera iz nekega drugega geografskega prostora. Jana je določila vsebino na nivoju posameznih poglavij, kar pomeni, da je določila vsebino posameznih poglavij. Identificirane pojme je izrazila s svojimi besedami.

Med ponovnim pregledovanjem knjige si je Jana v glavi že oblikovala šest *»ključnih besed«* (D3kodsh: 4). Identificirala je pojme, ki jih je izrazila ali s svojimi besedami ali z besedami iz knjige v obliki ene besede ali besedne zveze. V dnevniku ni napisala, katere dele knjige je pregledovala. V intervjuju se je spomnila, da je pregledovala celotno knjigo, da je *»šla listat skozi v knjigi«* (D3kodsint: 5). Knjigo je listala in gledala ilustracije, grafikone, *»nekake take stvari, če me kaj pritegne«* (D3kodsint: 5). Povedala, da če jo je kaj pritegnilo, ni prebrala, ampak je pregledala ilustracije.

Jana je napisala, da jo pri tem procesu pogosto zanese v vsebinsko označevanje posameznih prispevkov v monografiji in pretirano poudarjanje posameznih delov. Po njenem prepričanju mora pri vsebinski obdelavi dobro opisati knjigo kot celoto in ne njena posamezna poglavja.

Jana je prebrala naslov uvoda, ki je po njenem mnenju kazal na kanček previdnosti, morda celo skepticizma pri glavnem uredniku. Jana je v intervjuju povedala, da je uvodnik pregledala podrobneje in da je kak odstavek tudi prebrala.

Jana je ponovno prelistala knjigo in prebrala naslove prispevkov. Vmes se je ustavljala pri vseh ilustracijah. Jana je v intervjuju povedala razlog: *»Ne vem, očitno sem take vrste človek, mislim, vsaj to je ljudje smo pač taki, da nas slikice, nekak lažje raje si ogledaš, ne vem, kaj bi bil ta razlog, zakaj to vedno počnem, tako vsaj slikice si vedno pogledam«* (D3kodsint: 6).

Povedala, da se ji ključne besede, ki jih izoblikovala prej, zdijo primerne. Iz ponovnega pregledovanja knjige je dobila potrditev za te ključne besede. Identificirane pojme je uporabila kot poskusna gesla, s katerimi je iskala v geslovníku SSSG veljavna gesla. Iskanje v SSSG je začela s korenem ključne besede, da vidi, kaj ji geslovník ponuja. Nobena od možnosti se ji ni zdela primerna, zato si je za iskanje izbrala drugi koren. Za oznako za geografsko področje je pogledala v vzajemni katalog, kjer je preverila njeno najpogostejšo obliko navajanja. Odločila se je za tisto obliko, katera oblika ima največ zadetkov. Pri iskanju gesel v SSSG, sta ji pozornost pritegnili dve gesli za pojem, ki je glavna tema knjige in ki se pojavi v naslovu knjige. Jana je do zdaj ta pojem formulirala v dveh izrazih. Pri pregledovanju geslovníka pa je ugotovila, da ta dva izraza nista sinonima. En izraz oz. geslo se ji je zdelo bolj primerno kot drugo geslo, vendar je za potrditev pogledala v vrstilec UDK, ki ga je

ponujal SSSG. Jana je ugotovila primerno geslo iz znanstvenega področja, kamor je spadalo posamezno geslo. Jana je potem dodelila še prosto oblikovana gesla. Na koncu je določila še vrstilec UDK s pomočjo SSSG. Odločila se je za tistega, ki ji je ga ponujalo geslo v SSSG.

Po poljih za vsebinsko obdelavo se je lotila izpolnjevanja polij za podatke o odgovornosti (blok 7XX). Ko je končala z delom na zapisu, je preverila njegovo pravilnost zapisa v obliki izpisa kataložnega listka. Z zapisom je bila zadovoljna in ga je shranila.

Jana je za drugo knjigo kreirala nov zapis. Za vsebinski opis je prebrala naslov in prelistala celotno knjigo. Napisala je, da je knjiga velikega formata in da ima preko 500 strani. V knjigi je opazila reprodukcije avtorjevih del. Napisala je, da ji že prvi hiter pregled naslova in knjige pove, da gre za katalog del avtorja iz naslova. Knjiga je predstavljala reprodukcije njegovih del, na prvi pogled predvsem dveh umetniških tehnik. Jana je identificirala pojme opisno v obliki stavka s svojimi besedami.

Med pregledom kazala vsebine je Jana ugotovila, da so v knjigi tudi besedila različnih avtorjev in da je avtor v uvodu napisal nekaj o svojem življenju. Napisala je, da je vsekakor osrednja tema knjige tale avtor in njegov umetniški opus. Jana je identificirane pojme izrazila s svojimi besedami iz svojega razumevanja vsebine.

Med pregledovanjem uvoda je prebrala, da je knjiga dejansko neke vrste razširjen katalog stalne razstave, ki je nastal ob stoletnici umetnikovega rojstva. Jana je pri vsebinskem opisu najprej vnesla ime avtorja, leto rojstva in smrti, tematsko določilo poklicna skupina ljudi, v katero je spadal, in oblikovno določilo katalogi.

Jana je napisala, da je iz uvoda, pregleda spremnih besedil ter podrobnejšega ogleda ilustracij ugotovila, da se je avtor aktivno ukvarjal z neko umetnostjo večji del 20. stol., da je to umetnost tudi poučeval in poleg obširnega opusa zapustil tudi celo vrsto učencev. Jana je določila pojme, ki jih je izrazila opisno s stavkom s svojimi besedami iz svojega razumevanja vsebine.

Jana je še določila pojem umetnosti, s katero se je ukvarjala oseba iz knjige. Najdeni pojem je iskala v SSSG. Ko je našla ustrezno geslo, ga je dodelila. Jana je povedala v intervjuju, da je dodelila to geslo zato, ker se je avtor ukvarjal s to umetnostjo in jo tudi poučeval. Po njenem mnenju je očitno pustil neki pečat, ker so izdali takšen katalog. To se ji je zdelo pomembno poudariti za kogarkoli, ki bi se morebiti ukvarjal s to umetnostjo na splošno, da išče preprosto po vrsti umetnosti in da dobi zaradi zemljepisnega in časovnega določila natančneje, o čem govori knjiga.

Potem je Jana dodelila vrstilec UDK iz tiskanih tabel UDK glede na vrsto umetnost, s katero se je ukvarjal umetnik. Dodala je še privesni vrstilec UDK za umetnike.

Jana je za tretjo knjigo kreirala nov zapis. Najprej je knjigo pregledala in ugotovila, da gre za delo nekega tujega avtorja, čigar dela dobro pozna. Knjiga je bila v dveh zvezkih in naslov jo je takoj pritegnil. Prebrala je naslov z naslovne strani, ki se je glasil »dva pojava na nekem geografskem območju skozi stoletja«.

Napisala je, da je v času, ko je bila knjižničarka nekje drugje, obdelala vrsto knjig s podobno tematiko in tudi vrsto del tega avtorja. V intervjuju je povedala je, da pozna avtorja iz svojega študija. Dodala je še, da je njegov znanstveni opus oz. razpon stvari, s katerimi se ukvarja, izredno širok, da je kot marsikateri znanstvenik proti koncu svojega dela začel sintetizirati, tj. pisati široke zgodovinske preglede. To svoje znanje o avtorju je primerjala z naslovom. Hitro se ji je razjasnilo, da gre za neko široko zadevo in ji je bilo jasno, da bo knjiga zajela širok časovni razpon. Dejala je, da ji poznavanje drugih avtorjevih del pomaga pri določanju vsebine knjige. Dodala je še, da upa, da ji pomaga. Menila je, da bi jo lahko tudi zavajalo in da to mora potem nekdo drug preveriti.

Jana je v dnevniku pregledala sprednjo knjižno platnico prvega dela, na kateri si je ogledala ilustracijo in naslov. Potem je pregledala kazalo vsebine in prelistala celoten prvi del knjige. Napisala je, da naslov nedvoumno opisuje vsebino knjige. Jana je določila pojme z besedami iz knjige ali s svojimi besedami in jih izrazila v obliki ene besede ali besedne zveze. Napisala je, da bo vse te pojme preverila v geslovníku, najprej pa mora podrobneje pregledati obe knjigi.

Jana je opazila, da sta na zunaj knjigi dokaj skromni, kar je škoda za tako razburljivo vsebino. Ne da bi ju poznala, ugane, kaj prikazujeta ilustraciji na obeh naslovnica. Ena prikazuje antični pojav pri nekem mestu, druga po pojav pri enem otoku. To sta verjetno najslavnejša pojava določene vrste na določenem geografskem območju oz. vsaj blizu njega. Jana je povedala, da se ji je iz ilustracij zazdelo, da bo prvi del knjige prikazoval starejše obdobje, medtem ko pa bo drugi del knjige prikazoval sodobnejše obdobje. Iz tega je Jana sklepala, da je v knjigah postopen zgodovinski pregled vseh znanih aktivnosti določene vrste na določenem geografskem območju. Jana je sklepala, da so v prvi knjigi najbrž zajeta starejša obdobja, v drugi knjigi pa srednji in novi vek. Jana je pregledala naslovni strani in ugotovila, da se ni dosti zmotila. Napisala je, da je v prvi knjigi v podnaslovu izraženo obdobje, ki ga zajema, in sicer do 1. ... Napisala je, da podnaslov druge knjige obljublja pregled vse do 2. svetovne vojne. Jana je komentirala, da nekega sodobnega pojava zagotovo ne bo v knjigi.

Jana je napisala, da so ilustracije v knjigah zelo slabe kakovosti. Zato je v katalogu iskala po naslovu še druge zapise za knjigo. Iz najdenih zadetkov je ugotovila, da je njena knjiga le ponatis izdaje iz leta ... Po njenem mnenju so za tokratno izdajo nedvomno le skenirali ilustracije iz prve knjige in zato tako slaba kvaliteta. Jana je v najdenem zapisu pregledala tudi gesla in ugotovila, da so enaka kot tiste, na katere je pomislila sama.

Jana je napisala, da mora dokončati zapis. Pregledala je kazalo vsebine prve knjige. Kazalo je bilo urejeno večnivojsko in je odražalo kronološki pregled neke discipline. Pozornost ji je pritegnilo že prvo poglavje o prvem dokumentiranem pojavu določene vrste na določenem geografskem območju. Napisala je, da nima časa, vendar to pa res mora pogledati. Na hitro je preletela kratko poglavje. Pred vsebinsko obdelavo je želela v SSSG poiskati poskusna gesla, ki so se ji »ponudila« že prej in za katere je mislila, da dobro odražajo vsebino obeh knjig. Šele sedaj se je spomnila, da je natančneje pregledala le prvo knjigo, druge pa še ne. Pri drugem delu knjige je najprej pregledala kazalo vsebine. Pri tem je opazila, da je nekaj poglavij posvečenih tudi nekemu pojavu, kar bo morala vključiti v vsebinski opis. Podrobneje je pregledala poglavje o nekem drugem pojavu, ki se ji je zdelo prekratko. Napisala je, da se ji zdi, da ve o vsebini obeh knjig dovolj, da ju lahko opiše vsebinsko. V geslovniku je iskala poskusna gesla, ki jih je prej identificirala.

Jana je napisala, da jo zopet vleče, da bi podrobneje opisovala posamezne dele knjig, vendar bi pri taki količini opisanih dogodkov in pojmov najbrž preveč zapolnila zapis. Dodala je, da naj se vidi, da gre za celovit opis nekega pojava na določenem geografskem področju. Jana je dodelila vrstilec UDK iz tiskanih tabel UDK glede na osrednjo temo knjige.

7.2.2.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa

Janin proces katalogiziranja treh knjig kaže nekaj značilnosti njenega osebnega stila katalogiziranja. Njen proces katalogizacije sledi vrstnemu redu polij COMARC/B. Na začetku je identificirala bibliografske podatke iz pregledovanja knjige. Podatke v knjigi je iskala sproti, kot si sledijo polja formata COMARC/B in jih tudi sproti vpisovala polja COMARC/B. Med pregledovanjem za opisno katalogizacijo je ugotovila, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki ji lahko pomagajo oceniti vsebino knjige, kot je obstoj in lokacijo kazala vsebine. Potem je Jana izpolnjevala polja za vsebinsko obdelavo. Po poljih za vsebinsko obdelavo je nadaljevala z opisno katalogizacijo in izpolnjevala polja za podatke o odgovornosti (blok 7XX). Iz naslova in pregledovanja delov (kazalo vsebine, listanje celotne knjige) knjige je Jana identificirala pojme, ki jih je izrazila opisno v obliki enega ali več stavkov s svojimi besedami iz svojega razumevanje vsebine oz. besedila. Pri tretji knjigi je

identificirane pojme izrazila z eno besedo ali eno besedno zvezo. Identificirani pojmi so izražali splošno, osrednjo vsebino celotne knjige. Med podrobnim pregledovanjem delov knjige in pregledovanja in listanja celotne knjige je določala podrobnejše pojme za bolj točno opredelitev vsebine. Določene pojme je formulirala z eno besedo ali eno besedno zvezo ali s svojimi besedami ali z besedami iz knjige. Identificirane pojme je uporabila kot poskusna gesla, s katerimi je v geslovniku iskala veljavna gesla.

Janin pristop k določanju vsebine je celovit. Jana je začela z identificiranjem pojmov na nivoju vsebine celotne knjige, tj. vsebine kot celote. Najprej je določila splošno, okvirno vsebino celotne knjige. S pregledovanjem dodatnih delov knjige se je njeno razumevanje o splošni, okvirni vsebini celotne knjige spreminjalo in razvijalo v razumevanje posameznosti in podrobnosti iz vsebine celotne knjige. V procesu določanja vsebine se je iz splošne ideje o vsebini celotne knjige pomikala k bolj podrobnejšemu in preciznejšemu razumevanju vsebine celotne knjige.

7.2.2.2 Metodološke opombe

Janini dnevniki so bili podrobni in natančni. V njih je beležila miselne procese in aktivnosti tako, kot si so sledili, in tudi kaj je prebrala v besedilu. Dnevnik je pisala po časovnem poteku korakov v katalogizacijskem postopku, zato je iz njih bil razviden postopek njene katalogizacije. Jana je za prvo knjig opisala celoten katalogizacijski proces, opisno katalogizacijo in vsebinsko označevanje, medtem ko je pri drugi in tretji knjigi izpustila opisno katalogizacijo.

7.2.3 Nežina zgodba

Neža opravlja opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo knjig, ki so večinoma v tujih jezikih iz določene znanstvene discipline.

V knjižnici, v kateri je zaposlena, v okviru sistema vzajemne katalogizacije vnašajo predmetne oznake v slovenščini strukturirano v polja 600–609 in v polja 610 za prosto oblikovane predmetne oznake formata COMARC/B in ne uporabljajo nobenega geslovnika ali tezavra. Pri oblikovanju svojih gesel se Neža zgleduje po dodeljenih geslih v lokalnem in vzajemnem katalogu. Za klasificiranje uporabljajo klasifikacijski sistem UDK.

Vse tri knjige, ki si jih je Neža izbrala za obdelavo, so bile v tujem jeziku.

Neža je vzela prvo knjigo v roke in s sprednje knjižne platnice prebrala naslov in podatke o avtorici. Pregledala je sprednjo knjižno platnico, hrbet in zadnjo knjižno platnico. V intervjuju je povedala in pokazala, kako je pregledala knjigo: da je najprej pogledala sprednjo knjižno

platnico, jo obrnila in pogledala zadnjo knjižno platnico. Knjižni platnici je preletela in ne prebrala, se pravi, da je »vizualno pogledala« (D5kodsint: 3). »Če ji je kaj padlo v oči« (D5kodsint: 20), se je ustavila in prebrala. Ni prebrala celega odstavka, ki ji je vzbudil pozornost, ampak je prebrala prvi stavek oz. prva dva stavka odstavka. Na zadnji knjižni platnici je zagledala isti naslov kot na sprednji knjižni platnici, in se ob naslovu ustavila in prebrala prvi stavek prvega odstavka. Povedala, da je bilo v drugem odstavku na zadnji knjižni platnici napisano, o čem govori knjiga.

Potem je Neža knjigo odprla na naslovni strani in pregledala naslovno stran. Prebrala je naslov, ki se je glasil »pisanje sestavkov«, podatke o avtorici in založbi. Neža je napisala, da po njeni grobi oceni knjiga govori o »pisanju sestavkov«, »o dejavnosti, ki se ukvarja s pisanjem sestavkov«. Neža je identificirani pojem formulirala z enim stavkom s svojimi besedami iz svojega razumevanja vsebine knjige.

Neža je zapis za knjigo v lokalnem in vzajemnem katalogu iskala z ISBN, vendar ni našla nobenih zadetkov. Knjigo je potem iskala v OCLC WorldCat, kjer je našla en zadetek. Zadetek je preverila in ugotovila, da gre za zapis za njeno knjigo. Zapis je vseboval tudi dve gesli v angleščini, ki ju je prevedla. Kljub že dodeljenim tujejezičnim geslom je bil Nežin vsebinski opis izvorno delo. Neža je dodelila druga gesla, ki so bila rezultat njenega intenzivnega pregledovanja knjige in intelektualnega dela.

V zapisu je našla dve hiperpovezavi, ena je bila na kazalo vsebine knjige, druga na založnikovo predstavitev knjige. Odprla je povezavo založnikove predstavitve knjige in besedilo primerjala z besedilom na zadnji knjižni platnici in ugotovila, da je enako.

Neža je zapis iz OCLC WorldCat prevzela v lokalno bazo. Odločila se je, da bo zapis preverila in po potrebi popravila in dopolnila. Lotila se je opisne katalogizacije po vrstnem redu tako, kot si sledijo polja formata COMARC/B. Tako kot si sledijo polja formata COMARC/B, je tudi iskala bibliografske podatke v knjigi. Med pregledovanjem za opisno katalogizacijo je ugotovila, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki ji lahko pomagajo oceniti vsebino knjige, kot je npr. obstoj in lokacija kazala vsebine. Ko je prišla do polja, kjer je morala vpisati kodo za vrsto vsebine, je najprej odprla šifrant, da je videla, kakšne možnosti ji ponuja. Napisala je, da bi lahko bilo pregledno ali znanstveno delo. Neža je odprla kazalo vsebine in preletela glavne naslove. Potem pa je napisala, da ni pregledno ali znanstveno delo, da gre bolj za neke vrste vodič/vodnik, kako pisati, izbira pravih besed, slovnica, stavčne strukture. V intervju je povedala, da je pozabila določiti kodo za vrsto vsebine. Nameravala je dati kodo vodič, vendar je pozabila. Neža je identificirala obliko in jo izrazila s svojimi besedami.

Neža je potem obrnila stran in našla predgovor, prebrala prvi stavek, ki ji ni povedal nič bistvenega. Je spet obrnila stran in prišla na uvodnik, kjer je napisala, da prvi stavek pove, da knjiga izhaja iz 20-letne prakse avtorice na določenem strokovnem področju in njenega 12 letnega poučevanja te dejavnosti, izhajajoč iz njenega profesionalnega – praktičnega dela. Napisala, da je šlo pri tej knjigi res za vodič, svojo domnevo je potrdila iz uvodnika. Neži se nobena koda za vrsto vsebine ni zdela ustrezna, zato je to polje pustila prazno.

Neža se je skozi polja za vsebinsko obdelavo samo »sprehodila« (D5kodsh: 7), prebrala je dve gesli, ki sta bili prevzeti iz OCLC WorldCat. Polja za vsebinsko obdelavo je pustila zaenkrat prazna in je naredila opisno katalogizacijo do konca. Pri polju za podatke o odgovornosti (blok 7XX), je preverila, ali je avtorica že v bazi CONOR, kjer je ni našla. Iskala jo je v bazi LCNames, kjer je primerjala podatke o avtorici s podatki o avtorici napisani na zadnji knjižni platnici. Področje delovanja se je tudi ujemalo s temo knjige in je zapis prevzela iz LCNames in ga dopolnila in popravila.

V dnevniku se Neža po opisni katalogizaciji vrnila na vsebino. Še enkrat je natančneje prebrala kazalo vsebine. Neža je pomen besed iz kazala vsebine prevedla s pomočjo slovarja. V intervjuju je Neža povedala, da je napisala samo te besede, ki so ji, ko jih je prebrala, bile tuje. Ni vedela, v kakšen kontekst naj jih postavi, tako si je pomagala s slovarjem in jih prevedla. Napisala je, da je dobila iz kazala vsebine potrditev svojega prvega vtisa/svoje grobe ocene o vsebini. Premišljevala je, da bi lahko bila knjiga pregledno delo. Vprašala se je, ali bo popravila kodo za vsebine v kodiranih podatkih, vendar tega ni storila.

Neža je še enkrat natančneje prebrala predgovor: celoten prvi odstavek, pri drugem odstavku pa samo prvi stavek, ker se ji je zdelo, da ni bilo nič pomembnega in ga je preskočila. Tretji odstavek ji je povedal več, da se je treba dobrega pisanja naučiti. Pri četrtem odstavku je prebrala samo prvi stavek, ker spet ni bilo nič pomembnega. Tudi naslednja dva odstavka je po prvem stavku preskočila. Pri zadnjemu odstavku je prebrala »Je dobro pisanje prevara?« Zdelo se ji je zanimivo vprašanje, ki si ga je zastavila avtorica predgovora. V intervjuju je povedala, da je prebrala tisto, kar ji je padlo v oči. Povedala je tudi, da se pri določenih publikacijah, ki se ji zdijo razumljive ali pa področje, ki ji je zelo blizu, pretirano ne pogloblja v predgovor ali pa v uvod. Če ji je jasno, se ne vrača tolikokrat nazaj in da ne pregleduje natančno predgovorov. Neže je povedala, da vedno začne brati po odstavkih, da najprej prebere prvi stavek odstavka. Če ta pritegne njeno pozornost in če je dovolj privlačen, potem prebere celoten odstavek. Če prvi stavek odstavka ne pritegne njene pozornosti, potem ga preskoči. Konkretno lahko to pomeni, da prebere prvi odstavek, potem dva preskoči.

Neža je napisala, da se iz zadnjih dveh stavkov v predgovoru da razbrati bistvo knjige, tj. govori o dobrem pisanju, to je tisto, kar človeka prevzame, ga spodbudi k nadaljnjim branju ... Iz tega je sklepala, da knjiga govori o tem, kako naučiti določeno poklicno skupino ljudi dobro pisati. Neža je identificirane pojme formulirala s svojimi besedami in jih izrazila opisno v obliki stavka iz svojega razumevanja vsebine.

Neža je preletela uvodnik avtorice, začetne stavke odstavkov, v katerih ponovi/predstavi opisno, o čem govorijo posamična poglavja. Neža je še enkrat prebrala kazalo vsebine. Ko je pregledovala kazalo vsebine, je ugotovila, da gre res za priročnik. V intervjuju je povedala, da je pozabila določiti to kodo za vrsto vsebine.

Neža se je odločila, da bo pogledala nekaj naključnih gesel v lokalnem in nato vzajemnem katalogu. Vprašala se je, kakšne naslove bi imele publikacije, ki bi uporabljale prosta gesla, ki bi jih ona navedla v 610a. Neža je v intervjuju dejala, da skuša z istimi gesli, ki bi jih ona dodelila, narediti preverbo v lokalnem in vzajemnem katalogu, da vidi, koliko je tega v lokalnem in koliko vzajemnem katalogu. Povedala je, da ji je primarni vir lokalni katalog, kjer pogleda, če že imajo kaj s tega področja. Pri najdenih zadetkih najprej pogleda, kateri njen sodelavec je dodeljevala gesla, v vzajemnem katalogu pa pogleda, kdo je kreator zapisa in tudi letnico izida.

»Zato jaz pogledam te naslove. če najdem kaj zadetkov, malo pogledam naslove, ker lahko meni recimo se zdi, da bi dala neko geslo, pol pa iščem po njem in vidim, da je to geslo uporabljeno v drugem kontekstu ali pa bom rekla za drugi tip strokovne literature, tako da jaz vedno preverim tako v lokalni bazi in kot na hostu, na hostu je ponavadi tega več, in zelo različno skušam speljati v to našo prakso, da potem postavim taka gesla, ki se mi zdi, da ustrezajo razponu vseh strok pri nas, ki jih pokrivamo. vedno potem preverim, ker pridobim v lokalni bazi prvo informacijo, katera gesla mi damo ... in tista potem jaz isto izberem« (D5kodsint: 9).

Neža se je vprašala, kakšne naslove imajo publikacije, ki bi uporabljale prosta gesla, ki bi jih ona navedla v 610a. Najprej je vtipkala najširšo iskalno zahtevo. Ker je dobila preveliko število zadetkov, je iskalno zahtevo ožala s tipom gradiva, npr. izločila je članke in serijske publikacije. Najdene zapise je preletela po naslovih. V zapisu, katerega naslov ji je pritegnil pogled, je pregledovala gesla in tudi kreatorja zapisa ter letnico izida. Neža je v intervjuju povedala, da so novejšje kreacije boljše zgeslene. Z leti si je tudi pridobila izkušnje, da ve, kateri kreator iz drugih knjižnic gesli podobno kot ona in tudi natančno skatalogizira knjige.

Neža je dobljena gesla v lokalnem katalogu primerjala z gesli v vzajemnem katalogu. Hkrati ko je Neža pregledovala gesla v najdenih zadetkih, je pregledovala tudi vrstilce UDK. Nato je

še enkrat prebrala kazalo vsebine in potem dodelila gesla. Potem je določila še vrstilec UDK iz elektronskih tabel UDK. Ideje za vrstilce UDK dobi iz zapisov, v katerih pregleda gesla.

Neža je pri drugi knjigi prebrala naslov, podatke o avtorju in letnico izida. Zapis za knjigo je iskala v lokalnem in vzajemnem katalogu in ni našla nobenih zadetkov. Napisala je, da pozna avtorja knjige in da ve katero disciplino proučuje, in je to disciplino opisala opisno. Pri tej knjigi je Neža že takoj na začetku, po pregledu sprednje knjižne platnice in branju podatkov o avtorju, iskala kataložne zapise za druge po vsebini podobne knjige z namenom da vidi, kakšna gesla vsebuje takšni zapisi. V intervjuju je povedala, da je najprej pregledala kataložne zapise zaradi tega, ker ko je ona pogledala to knjigo, je takoj po avtorju vedela, v katero področje spada. Zdi se, da je Neža identificirala vsebino knjige iz avtorjevega predmetnega področja raziskovanja. Podobne zapise po vsebini je iskala po priimku avtorja in skrajšano letnico izida. Prebrala je naslove najdenih zadetkov, preverila kreatorje zapisov in gesla v zapisih. Potem je Neža odprla knjigo in prebrala kazalo vsebine. Še enkrat je pregledala gesla v najdenih zapisih.

Neža je za knjigo kreirala nov zapis. Ko je prišla do polj za vsebinsko obdelavo, je ponovno prebrala kazalo vsebine. Kazalo vsebine si je prevedla iz tujega jezika v slovenščino. Potem je določila gesla, ki so pojavi, vzeti iz kazala vsebine, ki jih raziskuje disciplina, omenjena v naslovu knjige. Prvi dve gesli sta bili disciplini, ostali pa pojavi, ki jih ta disciplina proučuje. Nekatere pojme je identificirala s svojimi besedami, nekatere pa z besedami iz knjige. Nekatere naslove poglavij je dobesedno prevedla v gesla, nekatere pa ne. Neža je v intervjuju dejala, da pozna vsebino avtorjevega raziskovanja, da ga je študirala in da se spomni, da npr. neki pojav zavzema drugi pojav in je zato dodelila geslo za ta pojav, kar ni iz kazala jasno, ampak iz njenega predznanja. Neža je potem dodelila vrstilec UDK.

Neža je v intervjuju povedala, da se pri tej knjigi ni pretirano poglobljala v predgovor ali pa v uvod in da se tudi ni vračala nazaj na pregledovanje knjige, ker ji je področje blizu, ker je to področje »*študirala*« (D5kodsint: 18).

Pri tretji knjigi je Neža prebrala naslov knjige, ki se je glasil zgodovina nekega pojava. Potem je iskala podobne zapise po vsebini s ključnimi besedami »*pojav iz naslova knjige*« in »*zgodovina*«. Neža se je iz naslova odločila za ključne besede, s katerimi je iskala podobne zapise po vsebini. Iz naslova je identificirala pojem, ki ga je formulirala z besedami iz knjige in potem iskala podobne zapise. V intervjuju je povedala, da ji je zgodovina predstavljala vse, od klasike do sodobnosti in da je potem z »*nekimi intuitivnim gesli, ki so jo prešinili*« (D5kodsint: 19), v tem primeru zgodovina, iskala podobne zapise. Dejala, da je takoj ocenila, da zajema pojav od do, torej da zajema vse. Potem je sprožila iskanje, da je videla, koliko

zadetkov dobi s tem okvirjem in je po naslovih pregledala zadetke. V zapisih, kateri naslovi so ji padli v oči, ki so ji zbudili pozornost (tudi če je bil nejasen naslov) je pregledala gesla.

Potem je Neža vzela knjigo v roke: prebrala je naslov in podnaslov. Pri podnaslovu je komentirala, da gre za pomenljiv podnaslov: interaktivni pristop k pojavu. Potem je prebrala kazalo vsebine, ki je bilo zelo podrobno razdelano v podpoglavja. Pri naslovih prvega in drugega poglavja je vsebino pregledala natančno, potem pa le še naslove poglavij. Kazalo vsebine je bilo namreč preobsežno, tako da je potem prebrala samo naslove poglavij. V intervjuju je dejala, da pri tem delu nikoli nima toliko koncentracije, da bi tri strani popolnoma prebrala in potem vedno gre na to, kar je bolj poudarjeno. Povedala je, da je prebrala samo naslove poglavij, nekaj, kar ji je vzbudilo pozornost. Dejala je, da če bi prebrala vse, se niti ne bi spomnila, kaj je prebrala. Neža je napisala, da je po pregledu kazala vsebine dobila prvi bolj poglobljen občutek o vsebini. Iz kazala vsebine je ugotovila, da gre dejansko za pregled tako teorije o pojavu kot prakse, da gre za čisto zgodovinsko razvojno. Neža je pojem formulirala s svojimi besedami iz svojega razumevanja in ga izrazila opisno s stavkom.

Neža je potem pregledala predgovor. Prebrala je prvi stavek prvega odstavka in prvi stavek drugega odstavka. Šele tretji odstavek je govoril o sami knjigi. Drugi stavek tretjega odstavka je povedal največ, da se knjiga usmerja na ljudi, ki se ukvarjajo s tem pojavom, na sam pojav, na dela o pojavu iz literature, ter ne na pojav kot umetniško formo v kontekstu socioloških študij, vzporednih umetnostnih in tehnologij, torej da ni poudarjen umetniški vidik razvoja pojava. Napisala je, da pokriva zgodovinsko razvojno vse vidike ukvarjanja s pojavom. Neža je formulirala pojem s svojimi besedami iz svojega razumevanja in ga izrazila opisno s stavkom.

Potem je Neža iskala zapis za knjigo v katalogu. Zapisa ni našla nikjer, zato je kreirala nov zapis. Lotila se je opisne katalogizacije do polij za vsebinsko obdelavo. Pri vsebinskem opisu je Neža dodelila gesla: pojav iz naslova knjige, ker govori na splošno o tem pojavu, zgodovina, ker gre za pregled po posameznih obdobjih, in svet, ker govori o različnih okoljih. Neža je še enkrat na hitro preletela naslove poglavij. Ugotovila je, da je knjiga usmerjena bolj na Ameriko, vendar se je kljub temu odločila za osnovno geslo svet. V intervjuju je povedala, da zaradi tega, ker prva poglavja govorijo o daljni preteklosti: Egipt, Kreta, rimski imperij, potem pa govorijo o renesansi, o obdobjih in da to ni vezano na prostor, ampak na obdobje. Samo o sodobnem razvoju govori o Ameriki.

Ker Neža ni vedela natančno, kako se pojav po teoriji deli na zvrsti, vrste, je še dodelila prosto oblikovane oznake, in sicer dve zvrsti pojava.

Neža je potem še enkrat iskala v lokalnem katalogu podobne zapise po vsebini, in sicer po ključnih besedah: pojav iz naslova in zgodovina. Pri najdenih zadetkih je prebrala naslove in odprla en zadetek. S tem zadetkom je potrdila svoj izbor gesel, dodatno je še pogledala založnika te publikacije. Iz tabel UDK je dodelila vrstilec UDK.

Neža je v bazo CONOR vnesla ime avtorice. Zapis je prevzela iz LCnames, Pritegnila jo je informacija, da se je avtorica kot ena prvih v svoji disertaciji ukvarjala z zgodovino tega pojava. V intervjuju je povedala, da je s tem podatkom dobila potrditev, da gre pri tej knjigi res bolj samo za zgodovinski vidik. S tem podatkom se je razrešila dilema, da ne gre samo za ameriški vidik, ampak res za razvojno zgodovinski vidik.

6.2.3.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa

Nežin postopek katalogizacije treh knjig kaže nekaj značilnosti njenega osebnega stila katalogiziranja. Neža je že pred iskanjem zapisa za knjigo in dela na zapisu iz naslova, založnikove predstavitve na zadnji knjižni platnici (1. knjiga) ali avtorja knjige (2. knjiga) ali kazala vsebine določila splošno, okvirno vsebino celotne knjige. Okvirno vsebino knjige je predstavila s svojimi besedami, tj. opisno z enim ali več stavki iz svojega razumevanja vsebine. Potem je v katalogih z ISBN iskala zapis za knjigo. Njen proces katalogizacije sledi vrstnemu redu polij COMARC/B. Na začetku je identificirala bibliografske podatke iz pregledovanja knjige. Podatke v knjigi je iskala sproti, kot si sledijo polja formata COMARC/B in jih tudi sproti vpisovala polja COMARC/B. Med pregledovanjem za opisno katalogizacijo je ugotovila, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki lahko pomagajo oceniti vsebino knjige, kot je obstoj in lokacijo kazala vsebine. Potem je Neža izpolnjevala polja za vsebinsko obdelavo in nadaljevala z izpolnjevanjem polij za podatke o odgovornosti (blok 7XX).

Pri vsebinskem opisu je Neža pri knjigah, katerih strokovno področje ji ni bilo blizu in poznano, podrobno in poglobljeno pregledovala dele knjige, kot so kazalo vsebine in uvod/predgovor. Med podrobnim pregledovanjem delov knjige je identificirala podrobnejše pojme za bolj točno opredelitev vsebine. Določene pojme je formulirala z eno besedo ali eno besedno zvezo ali s svojimi besedami ali z besedami iz knjige. Identificirane pojme je uporabila kot poskusna gesla, s katerimi je v lokalnem in vzajemnem katalogu iskala veljavna gesla. Neža je uporabna gesla za vsebinski opis svojega dokumenta iskala v kataložnih zapisih za po vsebini podobnih dokumentih. Neža je svoja poskusna gesla primerjala z gesli iz priklicanih zapisov. Poskušala je ugotoviti, ali njeno geslo izraža enako idejo, enak pomen kot

gesla v pregledanih zapisih. Med tem razumevanjem je tudi občasno ponovno pregledala knjigo.

Nežin pristop k določanju vsebine je celovit. Neža je začela z identificiranjem pojmov na nivoju vsebine celotne knjige, tj. vsebine kot celote. Najprej je določila splošno, okvirno vsebino celotne knjige. S pregledovanjem dodatnih delov knjige se je njeno razumevanje o splošni, okvirni vsebini celotne knjige spreminjalo in razvijalo v razumevanje posameznosti in podrobnosti iz vsebine celotne knjige. V procesu določanja vsebine se je iz splošne ideje o vsebini celotne knjige pomikala k bolj podrobnejšemu in preciznejšemu razumevanju vsebine celotne knjige.

7.2.3.2 Metodološke opombe

Nežin prvi dnevnik je bil natančen in podroben. V prvem dnevniku je tudi podrobno opisovala opisno katalogizacijo. Pri drugih dveh dnevnikih opisne katalogizacije ni več natančno in podrobno opisovala, ampak le postopek vsebinskega označevanja, ki pa je opisan manj podrobno in natančno kot pri prvem dnevniku. Neža je opisovala svoje miselne procese in aktivnosti, tudi kaj je prebrala v besedilu. Dnevnik je tudi napisan tako, kot si sledijo koraki njenega procesa vsebinskega označevanja, tako da se razbrati časovni potek procesa katalogizacije.

7.2.4 Sarina zgodba

Sara opravlja opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo knjig, ki so večinoma v angleškem in slovenskem jeziku iz določene znanstvene discipline, ki jo pokriva knjižnica kot del fakultete.

V knjižnici, v kateri je zaposlena, v okviru sistema vzajemne katalogizacije vnašajo predmetne oznake v slovenščini v polje 610 formata COMARC/B, tj. v polje za prosto oblikovane predmetne oznake, in ne uporabljajo nobenega geslovnika ali tezavra. V intervjuju je povedala, da dodeljuje gesla iz prakse knjižnice. Za klasificiranje uporabljajo klasifikacijski sistem UDK.

Sara si je za pisanje dnevnika izbrala dve knjigi v tujem in eno v slovenskem jeziku.

Sara je pri prvi knjigi najprej pregledala naslovno stran knjige. Napisala, da ima pred sabo zbornik z naslovom »neka poddisciplina v neki dejavnosti«. Sara je identificirala obliko knjige: zbornik. Verjetno je to obliko identificirala že iz opisne katalogizacije. Sara je kljub mojim navodilom, da naj opiše celoten katalogizacijski proces, v dnevniku opisala le proces vsebinskega označevanja, čeprav opravlja tudi opisno katalogizacijo knjig. Zapis je prevzela

iz baze OCLC WorldCat. Sara pri pisanju dnevnika prevzetih tujejezičnih gesel na začetku dela ni prebrala oz. preverila, ampak je najprej dodelila slovenske oznake, tujejezične predmetne oznake pa je uporabljala samo za preverjanje dodeljenih slovenskih predmetnih oznak.

Sara je napisala, da gre za aktualno temo: »neka poddisciplina v neki dejavnosti«. Sara je naslov dobesedno prevedla iz angleščino v slovenščino. Pojem je identificirala iz naslova in ga formulirala z besedami iz knjige v obliki ene besedne zveze. V intervjuju je povedala, da pozna to temo iz knjig in dogajanj na fakulteti.

Sara se je nato v dnevniku vprašala, kaj natančno pomeni dejavnost iz naslova in kaj spada pod pojem poddiscipline iz naslova. Na vprašanje o poddisciplini si je odgovorila sama, vendar je dvomila v svoj odgovor. Napisala je namreč vprašaj za svojim odgovorom. Za dejavnost iz naslova je pogledala v slovar tujk in nanj dobila odgovor, na drugo vprašanje o poddisciplini pa ni iskala odgovora. V intervjuju je povedala, da je si je na to vprašanje že odgovorila in da bi morala namesto vprašaja napisati piko.

Na naslovni strani je pisalo, da je publikacija izšla kot tematska številke revije »revija o izboljšanju neke stvari«. Sara je naslov revije prevedla in povedala, da gre za izboljšanje stvari iz dejavnosti iz naslova. V intervjuju je povedala, da ji je bila zbirka »*tudi en indikator, mogoče majčken namig, kam spada tema*« (D4kodsh: 3).

Potem je Sara pregledala kazalo vsebine, tj. naslove prispevkov. V intervjuju je povedala:

»Pol pa sem pogledala kazalo, to je blo nujno, kar moraš pogledat, kaj vse zajema, kaj je vključeno sploh pa pri določanje predmetnih oznak, ker ti zelo pomaga, ker kazalo je nekaj ene sorte nek povzetek, ko določamo naslove poglavij, a to so prispevki, v bistvu določamo naslove, določamo povzetke, v bistvu vsebino na kratko pri strokovni literaturi« (D4kodsint: 5).

Sara je v dnevniku naštevala pojme, ki so bili omenjeni v naslovih prispevkov kazala vsebine. Sproti ko je brala naslove prispevkov, je pojme dobesedno prevajala v slovenščino brez slovarja. Naletela je na neki pojem, ki ga je dobesedno prevedla, in izrazila dvom v svoj prevod. Odgovora na to ni iskala, v intervjuju je povedala, da se v to »*ne nisem se tok spuščala*« (D4kodsint: 6). Sara je iz kazala vsebine naštel 8 pojmov. Identificirane pojme je formulirala z besedami iz knjige v obliki ene besede ali ene besedne zveze. Vse, razen zadnjega, za katerega ni vedela ustreznega prevoda, je kasneje vključila v vsebinski opis. Sara ni identificirala sistematično pojmov iz vsakega posameznega naslova prispevkov iz kazala. V dnevniku ni napisala, zakaj ne in kako jih je izbirala. Tudi ni napisala, kako se je odločala,

kateri so pomembnejši in zakaj je nekatere izpustila. Ko je končala s pregledovanjem kazala vsebine, je dejala: *»Toliko o kazalu«* (D4kodsh: 2).

Potem je Sara pregledala še kazalo, iz katerega je ugotovila, da večinoma gre za imena »konkretnih stvari«. Napisala je, da *»tega seveda ne naštevamo, samo splošnejše izraze«* (D4kodsh: 3). Sara se je odločila, da vseh teh imen ne bo naštevala, ampak samo rodovno širši pojem, ki vključuje te ožje pojme. V dnevniku ni napisala, za katere širše pojme se je odločila.

Sara je potem pregledovala zadnjo knjižno platnico, na kateri so bile kratke recenzije in založnikova predstavitev knjige. V dnevniku je naštevala pojme, ki jih omenjajo recenzije in založnikova predstavitev. V intervjuju je povedala, da je recenzije prebrala, da si je z njimi pomagala. V dnevniku je naštela 11 pojmov v terminologiji iz besedila recenzij, 3 pojmi so bili isti, kot jih je identificirala iz kazala vsebine.

Potem je celotno knjigo pregledovala in listala po njej. Med pregledovanjem knjige je na začetku prispevkov našla ključne besede. Napisala je, da je poskušala najti širše, splošnejše pojme, ni pa napisala katerih.

»... čeprav tega je bilo ful velik, ker prispevkov je bilo veliko, teh ključnih besed tud sem verjetno mal preletela, pa naredila kakšno selekcijo če se kje ponavljajo.

.. širše, ja kolk se men zdijo bolj domače ali kako bi rekla, čeprav, to je zlo subjektivno, kaj je komu bolj domači izraz, ja če se mi zdi nadpomenka trem stvarim, pol se odločim za tist širši pojem, ker tud ne moreš v 610 tam ne vem 30 stvari napisat, kakšen smisel bi bil« (D4kodsint: 9).

Potem je v 610a vpisala gesla. Gesla so bila identificirani pojmi iz naslova, kazala vsebine, recenzij in založnikove predstavitve na zadnji knjižni platnici. Napisala je, da je začela s širšimi gesli, najprej iz naslova, potem pa iz kazala vsebine. Potem je svoja dodeljena gesla primerjala z dodeljenimi gesli iz OCLC WorldCat in dodala še dve gesli za vidik vsebine, ki ga ni upoštevala pri svojem določanju vsebine. Potem je še dodelila vrstilec UDK iz spletne tabele UDK glede na osrednjo temo knjige.

Sara je tudi drugo knjigo prevzela iz OCLC WorldCat. Pri pisanju dnevnika prevzetih tujejezičnih gesel na začetku dela Sara tako kot pri prvi knjigi ni prebrala oz. preverila, ampak je najprej dodelila slovenske oznake, tujejezične predmetne oznake pa je uporabljala samo za preverjanje dodeljenih slovenskih predmetnih oznak.

Sara je pri drugi knjigi pregledala naslovno stran knjige in prebrala naslov (naslov se je glasil *»zgodba o nekem pojavu«*) in podatke o avtorju. Napisala je, da *»nam naslov pove, da gre za neki pojav«* (D4kodsh: 6). Sara je pojem identificirala iz naslova, formulirala ga je v

terminologiji iz knjige v obliki ene besede. Identificirani pojem je bil neka dejavnost. V 610a je vpisala dve gesli iz iste besedne družine. Prvo geslo je bilo dejanje, ki ga Sara je formulirala v obliki glagolnika z enakimi besedami kot v naslovu. Drugo geslo je izražalo dejavnost, ki ga je Sara formulirala v obliki samostalnika. Obe gesli sta izražali dejavnost, vendar je Sara pojem enkrat formulirala kot glagolnik, drugič pa kot samostalnik.

Sara je potem pregledala kazalo vsebine, iz katerega je ugotovila, da se avtorica najprej ukvarja z zapisi pojava iz naslova še iz obdobja Mezopotamije itd. (Naslovi poglavij so si sledili po časovnih obdobjih od Mezopotamije do 19. stoletja, potem so bili naslovi poglavij po geografskih področjih, v okviru katerih je bil tudi časovni pregled.) Potem je pogledala naslov zadnjega poglavja in ugotovila, da se avtorica ukvarja s pregledom pojava skozi čas. Napisala je, da beseda zgodba v naslovu pomeni zgodovina in je takoj dodelila geslo zgodovina. Sara je identificirala pojem discipline, formulirala ga je s svojimi besedami v obliki ene besede.

Potem je pregledovala naslove poglavij v kazalu vsebine in se je vprašala, kaj sploh je predmet knjige. Odgovorila si je, da je to pojav, ki je bil iste besedne družine kot pojava na začetku, vendar ga je tokrat drugače izrazila. Pojem je identificirala z besedami iz knjige in ga takoj dodelila kot geslo. V intervjuju je dejala, da se je avtor ukvarjal z vrstami pojava glede na obdobje in tudi glede na geografska področja.

Potem se je Sara vprašala, ali se da določiti kraj, področje, v okviru katerega knjiga govori. Odgovorila si je, da ja, tj. ves svet. Napisala je, da gre dejansko za pregled, zgodovinski pregled. Sara je identificirala obliko iz kazala vsebine, ki ga je formulirala s svojimi besedami. Pojem je dodelila kot geslo zgodovinski pregledi. Sara je dodelila obe gesli pregledi in zgodovinski pregledi.

»V takih primerih se nikoli ne morem izogniti misli: če napišem samo pojem zgodovinski pregledi bo uporabnik www verzije OPAC-a našel to publikacijo tudi če bo vtipkal samo pregledi. Če pa bo uporabnik telnet verzije vtipkal su=pregledi, mm sistem ne bo vrnil tega zadetka, zato napišem oba pojma. Katalog je namenjen obojim uporabnikom« (D4kodsh: 7).

Potem je Sara primerjala svoja dodeljena gesla z gesli v angleščini, ki so že bila zapisu, ker je bil zapis prevzet iz baze OCLC WorldCat. Ugotovila je, da sta v zapisu dve gesli, ki ju sama ni dodelila, to so bili socialni vidiki in oblikovanje. Napisala je, da na ta dva vidika ni pomislila. Odločila se je, da bo uporabila ti dve gesli, ker je možno na stvar gledati tudi tako. Pri drugem geslu je bila v dilemi, kako bi ga prevedla, ali bi dala oblikovanje ali oblika. Na koncu je dejala, da gre bolj za oblikovanje pojava. Sara je v intervjuju dejala, da lahko tudi tako gledamo na temo, vendar se tega ni spomnila, ker so specializirana knjižnica in da bi

mogoče v kakšni drugi knjižnici drugače razmišljala. Sara je v intervjuju povedala, da se je odločila za geslo oblikovanje zaradi slik in fotografij pojava. Iz tega je videla, da ima oblikovanje pomembno vlogo. Knjigo je verjetno prelistala in pregledovala, ko je opisno katalogizirala in je v knjigi iskala ilustracije. V dnevniku ni bilo zapisano, da bi pred tem celotno knjigo pregledovala in listala. Sara je iskala vrstilce UDK v spletnih tabelah UDK. Našla je tri vrstilce, ki so se ji zdeli primerni za tole knjigo. Potem je celotno knjigo pregledovala in jo listala in ugotovila, da gre v precejšni meri za umetnostna obdobja. Sara je identificirani pojem umetnostna obdobja formulirala s svojimi besedami v obliki ene besedne zveze in ga dodelila kot geslo. V knjigi so bili v naslovih poglavjih imenovana posamezna umetnostna obdobja, pojav je bil prikazan po posameznih umetnostnih obdobjih. Sara je v dnevniku napisala: »*Ja, pogosto takole skačem med 610 in 675*« (D4kodsh: 9). Potem je vpisala v polje 675a tri vrstilce UDK, ki jih je prej našla v tabelah UDK. Sara je dodelila še vrstilec UDK za obliko, ki ga je prej poiskala v tabelah UDK.

Sara je pri tretji knjigi prebrala naslov na naslovni strani in takoj identificirala pojem znanstvene discipline iz naslova, ki ga je formulirala s svojimi besedami. Znanstveno disciplino je poimenovala in jo tudi opisno izrazila. Dejala je, da gre za vedo o nekem pojavu. Identificiranemu pojmu je takoj dodelila geslo. Napisala je, da je glavni predmet knjige pojav, s katerim se ukvarja ta disciplina. Identificirani pojem je formulirala z besedami iz knjige in ga takoj dodelila kot geslo. Iz naslova je še identificirala kraj in ga takoj dodelila kot geslo.

Sara je nato v dnevniku napisala, da je pogledala uvod, ki opisuje problematiko. V intervjuju je povedala, da ga je hitro prebrala. V dnevniku je iz uvoda prebrala stavek, iz katerega je identificirala pojem, ki ga je poimenovala z besedami iz knjige. Glede na ustaljene predmetne oznake v knjižnici je dodelila geslo, ki je bilo drugače formulirano kot identificirani pojem. Potem je napisala, da se knjiga ukvarja s točno določenim vidikom oz. da je pojav, ki je predmet knjige, povezan z neko znanstveno disciplino. Sara je identificirala pojem z besedami iz knjige in ga dodelila kot geslo. Potem je dodala, da gre točneje za neki pojav, ki ga proučuje ta zgoraj omenjena disciplina. V dnevniku ni napisala, ali je to ugotovila iz pregledovanja uvoda. V intervjuju je povedala, da je to verjetno ugotovila med prelistavanjem in pregledovanjem celotne knjige. Sara je potem še pogledala kazalo vsebine, za katerega je dejala, da ji ne pove kaj dosti, da bi dodala še kaj novega. Napisala je, da se zadnje poglavje ukvarja z nekim pojavom. Identificirani pojem je formulirala z besedami iz knjige in ga dodelila kot geslo.

Sara je napisala, da avtor v uvodu omenja dejavnosti v nekem prostoru, v katere namene se rabijo pojav, ki je glavna tema knjige. Razmišljala je, ali bi te dejavnosti naštel kot

predmetne oznake, vendar se je potem odločila, da ne. Te dejavnosti niso primaren predmet te naloge, zato bo dodelila geslo kot širši izraz, ki te ožje pojme vključuje.

Ko je Sara celotno knjige pregledovala in jo listala, je ugotovila, da se avtor na koncu knjige ukvarja z nekim pojavom. Identificirani pojem je formulirala z besedami iz knjige. Glede na ustaljene predmetne oznake v knjižnici je geslo drugače formulirala kot identificirani pojem.

Ko je Sara določala vrstilec UDK, jo je prešinilo, da knjiga govori še nekem pojavu, tj. analiza glavnega pojava. V intervjuju je povedala, da jo je to prešinilo ob preglednicah, ki so bile v knjigi. Povedala je, da je ugotovila iz preglednic, da je to terenska raziskava. Sara je identificirala pojem iz ilustracij in ga formulirala s svojimi besedami. Še preden ga je dodelila kot geslo, je preverila njegovo obliko v lokalnem katalogu. Dejala je, da bo pogledala, kako pogosto to besedno zvezo uporabljajo v njeni knjižnici. Dobila je 85 zadetkov, ki jih ni pregledala, ampak se samo na osnovi števila odločila za to geslo. Sara je nadaljevanja z dodeljevanjem vrstilcev UDK. Dodelila je še dodaten vrstilec za to zadnje geslo.

7.2.4.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa

Sarin proces vsebinskega označevanja treh knjig kaže dosleden osebni stil vsebinskega označevanja. Pri vsebinskem opisu je Sara najprej pregledala naslov in z besedami iz naslova iz njega identificirala pojme, ki jih je izrazila v obliki ene besede ali ene besedne zveze. Identificirane pojme je takoj dodelila kot gesla, ki so bili večinoma enako formulirani kot identificirani pojmi. Potem je pregledovala dele knjige, ki bi ji lahko pomagala določiti vsebino knjige, npr. kazalo vsebine, recenzije na zadnji knjižni platnici, kazalo pri prvi knjigi, kazalo vsebine pri drugi knjigi, kazalo vsebine in uvod pri tretji knjigi. Sara je tudi celotno knjigo pregledovala in listala po njej. Ko jo je pregledovala, je verjetno besedilo hitro preletela z očmi z namenom dobiti idejo o vsebini knjige. Med pregledovanjem je našla ilustracije, ki so ji pomagale določiti vsebino knjigo. Iz teh posameznih delov knjige in pregledovanja in listanja celotne knjige je identificirala pojme ali z besedami iz knjige ali s svojimi besedami. Posamezne pojme je izrazila z eno besedo ali eno besedno zvezo in jih takoj dodelila kot gesla, ki so bila večinoma enako formulirana kot identificirani pojmi. Le dva identificirana pojma je prevedla v drugače formulirani gesli iz ustaljene prakse knjižnice. Sarin osebni stil določanja vsebine kaže, da se je Sara osredotočala na identificiranje vsebine posameznih delov knjige, npr. naslova, posameznih poglavij knjige. Te posamezne dele knjige je pri določanju vsebine obravnavala ločeno. Najprej je identificirala pojme iz enega posameznega dela, ne da bi prebrala in pregledala še drugih delov knjige. Identificirane pojme iz tega pregledanega dela knjige je takoj kot gesla vključila v vsebinski opis, ne da bi prebrala

in pregledala še drugih delov knjige. Ko je končala s pregledovanjem enega dela knjige in dodeljevanjem gesel za vsebino tega pregledanega dela knjige, se je lotila pregledovanja drugega dela knjige, iz katerega je identificirala pojme in jih takoj kot gesla vključila v vsebinski opis. Gesla so bila večinoma enako formulirana kot identificirani pojmi.

Sarin pristop k določanju vsebine je razdrobljen. Osredotočala se je na identificiranje vsebine posameznih delov knjige in jih pri določanju vsebine obravnavala ločeno. Identificirana vsebina posameznih delov knjige je na koncu vsebinskega označevanja sestavila celotno vsebino knjige. Na koncu je bila vsebina celotne knjige vsota vseh vsebin posameznih delov knjige.

7.2.4.2 Metodološke opombe

Sara je kljub mojim navodilom, da naj opiše celoten katalogizacijski proces, v dnevniku opisala le proces vsebinskega označevanja, čeprav opravlja tudi opisno katalogizacijo knjig. V intervjuju je povedala, da opisne katalogizacije ni vključila v dnevnik zato, ker bi predolgo trajala. Dejala je, da bi jo »pisala cel dan«.

Sarini dnevniki so natančni in podrobni. Izjeme so pri prvem dnevniku, kjer je samo napisala na splošno, da je določila ključne besede, ni pa napisala katerih. Opisovala je svoje miselne procese in aktivnosti, tudi kaj je prebrala v besedilu. Dnevnik je tudi napisan tako, kot si sledijo koraki njenega procesa vsebinskega označevanja, tako da se razbrati časovni potek procesa katalogizacije.

7.2.5 Marjina zgodba

Marja opravlja opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo knjig, ki so večinoma v angleškem in nemškem jeziku iz določene znanstvene discipline, ki jo pokriva knjižnica kot del fakultete.

V knjižnici, v kateri je zaposlena, v okviru sistema vzajemne katalogizacije vnašajo predmetne oznake v slovenščini v polje 610 formata COMARC/B, tj. v polje za prosto oblikovane predmetne oznake, in ne uporabljajo nobenega geslovnika ali tezavra. Za klasificiranje uporabljajo klasifikacijski sistem UDK.

Tri knjige za obdelavo si je izbrala sama. V intervjuju je povedala, da je imela težave pri iskanju knjig za obdelavo, ker v tem obdobju v knjižnici niso ničesar naročali.

V dnevniku je napisala, da si je za obdelavo izbrala knjigo z naslovom ... (naslov knjige je bilo ime sistema, ki ga je iznašla neka oseba, ta sistem se je imenoval po priimku te osebe), ki jo je naročila na željo enega izmed študentov. Napisala je, da je bila oseba, o čigavem sistemu

govori knjiga, poznan strokovnjak na svojem področju, in da ga je študent podrobno proučeval. V intervju je povedala, da je poznala osebo, o čigavem sistemu govori knjiga, iz preteklih obdelav knjig in iz splošne razgledanosti. Povedala je tudi, da je pojem osebe, o čigavem sistemu govori knjiga, identificirala iz pripovedovanja študenta in naslova knjige.

Marja je v intervjuju povedala, da je študent knjigo pregledoval na internetu in povedal, da knjiga vsebuje veliko ilustracij, ki zelo podrobno prikazujejo sistem procesa, o katerem govori knjiga. Dodala je tudi, da je v slovenskem jeziku malo napisanega o tej osebi in da je pomemben strokovnjak s svojega področja. Zaradi teh razlogov se je tudi odločila, da bo to knjigo naročila.

V dnevniku se je spomnila, da je pred nekaj leti izšla v določeni zbirki knjiga od te osebe, o čigavem sistemu govori njena knjiga. V intervjuju je povedala, da je bila na predstavitvi knjige iz te zbirke. V dnevniku je zapisala, da je v lokalnem katalogu iskala zapis za to knjigo iz te določene zbirke. Iskala ga je po ključni besedi priimka osebe in po zbirki s prvo besedo iz imena zbirke. Ko je v katalogu našla kataložni zapis za to knjigo, je pregledala gesla. V intervju je povedala, da je zapis pregledala zato, da si je osvežila spomin. Pregledala ga je tudi zaradi gesel in zaradi tega, ker je edina knjiga, za katero je vedela, da obstaja o tej osebi, in da izve osebne podatke o tej osebi: letnico rojstva in smrti, da ji ni treba tega iskati po internetu ali enciklopedijah. »*Pogledam včasih kak star zapis, prepisujem*« (D1kodsint: 4). Povedala je, da je pregledala gesla zato, da vidi, ali jih bo lahko uporabila za svoj nov zapis, in tudi da vidi, kako so gesla oblikovana. Ko sem sama pregledala zapis za to knjigo, sem ugotovila, da v zapisu ni podatkov o letnici rojstva in smrti te osebe. Verjetno je Marja govorila o drugem zapisu, ki ga je uporabila kot podlago za kreiranje novega zapisa za svojo knjigo.

V dnevniku je zapisala, da je vzela svojo knjigo v roke, prebrala naslov, podnaslov in podatke o avtorici z naslovne strani. Napisala je tudi, da avtorice ne pozna. Prebrala je podatek o izdaji in da je prva izdaja izšla leta 1977, vendar v dnevniku ni napisala, kje je našla te podatke. V intervjuju je povedala, da se ne spomni, da verjetno iz kolofona.

V dnevniku je napisala, da je knjigo obrnila in prebrala besedilo, ki je bila založnikova predstavitev knjige na zadnji knjižni platnici. Prebrala je, da knjiga obravnava sistem določene osebe (ta oseba je iznašla sistem, ki se imenuje po priimku te osebe), in sicer napisala je »ime sistema«. Pojem je identificirala iz založnikove predstavitve knjige na zadnji knjižni platnici. Formulirala ga je v avtorjevi terminologiji iz knjige v obliki ene besede. Izraz je dobesedno prevedla iz tujega jezika brez slovarja in se vprašala, ali je to pravilen v slovenščini. Izrazila je dvom v lastni prevod. Zato se je odločila, da bo slovenski izraz poiskala v vzajemnem katalogu v COBISS-u. Vtipkala je slovenski izraz, dobila je 3 zadetke,

jih pregledala, in ugotovila, da niso v povezavi z osebo in njenim sistemom. Ta izraz je opustila, ni pa takoj iskala nov prevod oz. izraz za ta pojem. Kasneje, ko je dodeljevala gesla, je za ta pojem uporabila drugi slovenski izraz, ni pa napisala, kje je našla ustrezen prevod, niti v intervjuju se tega ni spomnila.

Naslednji korak v Marjinemu procesu katalogizacije je bilo iskanje podobnih bibliografskih zapisov v katalogu COBISS. V intervjuju je povedala, da je iskala podobne zapise, da vidi, če imajo podobne knjige v Sloveniji in predvsem zaradi gesel. Iskala je s ključnimi besedami, in sicer s priimkom osebe (kw=priimek osebe*) in dobila en zadetek. Zapis je pregledala in ugotovila, da je knjiga iz leta 1970, ki tudi opisuje sistem te osebe, avtorica in založba sta pa drugi. Prebrala je edino geslo iz zapisa. Kasneje je ugotovila, da je avtorica ista, ima le spremenjen priimek. Najden zapis je pregledala in ugotovila, da ni slab, čeprav ni imel veliko gesel. V intervjuju je povedala, da je to pomenilo, da je bil pravilen. V dnevniku je zapisala, da čeprav ni veliko gesel, ga bo vzela za osnovo oz. podlago za svoj nov zapis, da bo svoj zapis tvorila z ukazom »new include«. V intervjuju je povedala, da uporabi že obstoječ zapis kot podlago za kreiranje novega zapisa, če imata zapisa isto zbirko ali isto založbo ali istega avtorja ali pa da je enako strokovno področje, da »*pobere v narekovajih*« (D1kodsint: 9) gesla. Pomembno je, da je obstoječ zapis pravilen, ker če je napačen, porabi več časa za popravljanje, kot pa da bi kreirala zapis na novo, brez tega obstoječega zapisa.

Knjigo je odprla in začela pregledovati kazalo vsebine. V intervjuju je povedala: »*Da vidim, o čem govori. Vedno, da vidim mal, ker včasih so že tudi kaki naslovi poglavij, tudi asociacije za kake ključne besede, vsaj pri men*« (D1kodsint: 10). Povedala je tudi, da kazala vsebine ni brala, ampak na hitro preletela: »*bolj skeniranje, ne moreš prebrati, včasih tud kaj berem, nisem zato, da tukaj berem knjige, ampak da jih listam*« (D1kodsint: 10). Med prelistavanjem knjige je ugotovila, da je ta polna ilustracij oz. slik, kajti položaji morajo biti natančno oz. nazorno prikazani. V intervjuju je povedala, da so knjigo naročili predvsem zaradi slik in ilustracij. Marja je na osnovi slikovnih simbolov, kot so slike in ilustracije, identificirala vsebino knjige.

Marja se je odločila, da bo svoj zapis tvorila z ukazom »new include«, torej nov zapis je kreirala na podlagi že obstoječega zapisa. Potem se je lotila opisne katalogizacije. V dnevniku ni napisala, kje je iskala in našla bibliografske podatke in katere dele knjige je pregledovala. V intervjuju je povedala, da je z vrstnim redom polij v COMARC-u, tj. od 001 do 600 tudi sproti iskala bibliografske podatke v knjigi. Ko sem jo v intervjuju vprašala natančen vrstni red pregledovanja delov knjige, je Marja govorila na splošno o pregledovanju knjig. Povedala je običajen vrsti red pregledovanja knjig: da najprej pregleda naslovno stran, potem kolofon,

potem pogleda zadnjo stran knjige, potem pa platnice, potem pa knjigo prelista, ali ima knjiga bibliografijo, kazalo in »take stvari«. *»Pol pa še prelistam. Včasih pridem tudi šele potem, ko pridem do polja 300, pogledam še tko, pa vidim, pogledam kazala, kazalo, kot pridem do 105e, ima kazalo ali nima kazala, za bibliografijo odvisno od knjige, ampak običajno je ta vrstni red«* (D1kodsint: 6)

Njen proces katalogizacije sledi vrstnemu redu polij COMARC/B. Na začetku je identificirala bibliografske podatke iz pregledovanja knjige. Podatke v knjigi je iskala sproti, kot si sledijo polja formata COMARC/B in jih tudi sproti vpisovala polja COMARC/B. Med pregledovanjem za opisno katalogizacijo je ugotovila, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki lahko pomagajo oceniti vsebino knjige, kot je obstoj in lokacijo kazala, kazala vsebine, ilustracij. Med iskanjem bibliografskih podatkov za knjigo je pregledovala knjigo in našla obsežno kazalo, kar je pohvalila, kajti vsak položaj je imel »svoje ime« in smiselno se ji je zdelo, da uporabnik oz. bralec lahko potem to takoj najde. Pri kodi za vrsto vsebine se je odločila za priročnik. Obliko priročnik je identificirala iz ilustracij in slik. V intervjuju je povedala, da se je odločila za priročnik zato, ker bralca uči: *»kjer najdeš položaje ... tko take stvari, strokovno res strokovno, strokovno tema, ki se ukvarja, priročnik za takšne ljudi, ki se s tem ukvarjajo«* (D1kodsint: 11).

Ko je Marja vpisovala v blok 2XX avtorico in ilustratorja, je ugotovila, da je njena avtorica ista kot v starem zapisu, ki ga je uporabila kot podlago, da se je poročila in da ima dvojni priimek in da je to druga knjiga iste avtorice o tej osebi in da je očitno strokovnjakinja zanj. To ji je omenil že študent. Ugotovila je, da je tudi ilustrator isti.

V polju 600 je že bilo vpisano osebno ime kot predmetna oznaka in podatki o letnici rojstva in smrti ter eno geslo, in sicer iz zapisa, ki ga je Marja vzela kot osnovo za kreiranje novega zapisa. Marja se je odločila, da jih bo obdržala, ker knjiga obravnava sistem, ki ga je iznašla ta oseba.

Napisala je, da je prepričana, da je prva knjiga, ki je izšla na to temo, ravno ta, na podlagi katerega je kreirala nov zapis. Avtorica jo je potem v naslednjih letih nagradila in da je šele zdaj naredila prvič popolno revizijo po letu 1977. Ugotovila je svojo zmoto, da je knjiga prvič izšla 1977 in da je prvič gledala preveč površno.

V dnevnik je tudi napisala, da gesla vnaša samo v polje 610 in v knjižnici ne uporabljajo nobenega geslovnika ali tezavra. V intervjuju je povedala, da *»je to včasih problem, ko iščeš oblike, ono, tretje«* (D1kodsint: 12) in *»to pri nas ni dober narejen«* (D1kodsint: 22).

Ugotovila je, da je v polje 610a že vpisano eno geslo iz starega zapisa in geslo se ji je zdelo ustrezno. Sama je še dodala geslo za pojem, ki ga je identificirala iz založnikove predstavitve

knjige na zadnji platnici knjige in za katerega je iskala prevod v katalogu COBISS. V dnevniku ni napisala, kje je našla ustrezen prevod tega pojma. Ko sem jo to vprašala v intervjuju, se ni spomnila.

Potem je Marja še dodelila geslo za znanstveno poddisciplino, ki proučuje pojav, s katerim se ukvarja oseba iz naslova. Sama je to geslo poimenovala »splošno geslo«. Pojem je identificirala iz dejavnosti osebe, o čigavem sistemu govori knjiga.

»Ker poskušam dat čim več teh ključnih besed, da bi se knjiga našla, tud katere široko in ozko tko včasih so pa tud široke« (D1kodsint: 13).

Napisala je, da je tema njene knjige v povezavi še neko drugo dejavnostjo in osebami, ki se ukvarjajo s to dejavnostjo. Pred vpisom zapisa za svojo knjigo je pregledala gesla za knjigo, ki jih našla v zapisu za knjigo, ki je izšla v določeni zbirki in ki ga je iskala na začetku katalogizacijskega procesa. Zdele so se ji ustrezne, zato jih je prepisala v svoj zapis. Gesla je prepisala iz polij 610, ne pa iz polij 606. Ko sem jo v intervjuju vprašala za razlog, je dejala, da je verjetno pozabila. Tudi vrstilce UDK je prevzela iz starega zapisa, na podlagi katerega je kreirala novega. V intervjuju je povedala, da že dodeljenih vrstilcev UDK ni preverjala.

Po vsebinskem opisu se je lotila izpolnjevanja polij za podatke o odgovornosti (blok 7XX). Potem je še izpolnila polja za zalogo. Za knjigo je natisnila še nalepko, jo žigosala, ovila in tako je bila knjiga pripravljena za izposojlo.

Marja je pri drugi knjigi prebrala naslov. Naslov se je glasil pojav v neki dejavnosti v 20. stoletju. Napisala je, da ji naslov ne pove veliko. V intervjuju je povedala, da pozna avtoričino strokovno področje. Najprej je odprla knjigo, pregledala kazalo vsebine in iz njega brala. Prebrala je naslove posameznih poglavij. Napisala je, da je tema zanimiva.

Odločila se je, da bo zapis kreirala na podlagi že obstoječega podobnega zapisa. Pri vsebinski obdelavi je Marja še enkrat preletela kazalo vsebine, pregledala celotno knjigo in jo prelistala. Besedilo v knjigi je pregledala, hitro preletela z očmi z namenom dobiti idejo o vsebini knjige. Potem je prebrala uvod, kjer je avtorica napovedala temo. V dnevniku je napisala, katera gesla je dodelila. Marja je napisala, da je oblike gesel preverila tudi v lokalnem katalogu. Napisala je, da se je za gesla odločila na podlagi tega, kar je prebrala v uvodu in ko je prelistala knjigo. Vrstilec UDK je dodelila tako, da ga je iskala z besedo v šifrantu vrstilca za iskanje (polje 675c) in ga dodelila iz tega šifranta. Napisala je, da bo avtorico prosila, da gesla pregleda in poda svoje mnenje o njih.

Marja je na naslovni strani tretje knjige prebrala ime in priimek avtorice. Napisala je, da je ta avtorica zelo znana na svojem strokovnem področju. Marja je pregledala zadnjo platnico knjige in prebrala, da je knjiga originalna izdaja. Napisala je, da knjiga obravnava neki pojav.

Marja je pojem identificirala iz naslova z besedami iz naslova v obliki ene besedne zveze. Naslova knjige je dobesedno prevedla iz tujega jezika v slovenščino. Marja je napisala, da je v današnjem času ta tema zelo popularna. V dnevniku je napisala, da je avtorica ena izmed vodilnih na svojem strokovnem področju in je zato dodelila določena gesla iz tega področja. V dnevniku je naštel, katera gesla je dodelila. Pojme je identificirala iz poznavanja strokovnega področja avtorice. Na koncu je napisala, da bo to zaenkrat dovolj. Vrstilec UDK je dodelila tako, da ga je iskala z besedo v šifrantu vrstilca za iskanje (polje 675c) in ga dodelila iz tega šifranta.

Knjigo je naročila na željo ene profesorice. Ko ji bo izposodila knjigo, bo prosila to profesorico, da naj še ona napiše gesla. Marja potem samo preveri oblike in dodeli profesoričina gesla.

Marja je zapis prevzela iz baze OCLC WorldCat. Prevzeti zapis je že vseboval tujejezična gesla. Kljub že dodeljenim tujejezičnim geslom je bil Marjin vsebinski opis izvirno delo. Marja je dodelila svoja gesla iz avtoričinega področja delovanja in so se razlikovala od gesel v tujem jeziku.

7.2.5.1 Osebni stil katalogizacijskega procesa

Marjin proces katalogiziranja treh knjig kaže nekaj značilnosti njenega osebnega stila katalogiziranja. Marja je najprej pregledala naslovno stran in z naslovne strani prebrala naslov. Iz naslova je identificirala pojme z besedami iz naslova (3. knjiga) ali svojimi besedami (prva knjiga) v obliki ene besede ali ene besedne zveze. Preden je iskala in kreirala nov zapis za knjigo, je Marja pregledovala zadnjo knjižno platnico in kazalo vsebine knjige. Iz zadnje knjižne platnice je identificirala pojme z besedami iz knjige v obliki ene besede. Potem je v katalogu iskala podobne zapise po vsebini, ki jih je uporabila za osnovo za kreiranje novega zapisa na podlagi že obstoječega zapisa. Delo je nadaljevala z opisno katalogizacijo. Njen proces katalogizacije sledi vrstnemu redu polij COMARC/B. Na začetku je identificirala bibliografske podatke iz pregledovanja knjige. Podatke v knjigi je iskala sproti, kot si sledijo polja formata COMARC/B in jih tudi sproti vpisovala polja COMARC/B. Med pregledovanjem za opisno katalogizacijo je ugotovila, kako je knjiga organizirana in druge informacije, ki lahko pomagajo oceniti vsebino knjige, kot je obstoj in lokacijo ilustracij, uvoda, kazala. Med opisno katalogizacijo je tudi izpolnjevala polja za vrsto vsebine in ugotavljala vsebino knjigo, npr. ko si je ogledovala ilustracije in pregledovala kazalo. Potem je Marja izpolnjevala polja za vsebinsko obdelavo, nadaljevala pa je z izpolnjevanjem polij za podatke o odgovornosti (blok 7XX).

Pri vsebinskem označevanju vseh treh knjig je opažena ta skupna značilnost, da je Marja določila vsa gesla naenkrat po končanem pregledu delov knjige, pri drugi knjigi iz ponovnega pregledovanja kazala vsebine, uvoda in listanja po knjigi, pri tretji knjigi po pregledu podatkov o avtorici in pri prvi knjigi po pregledu vseh delov knjige in prevzetih gesel iz prejšnjega zapisa, ki je bil osnova za kreiranje novega zapisa. Iz posameznih pregledanih delov je identificirala pojme z besedami iz knjige ali s svojimi besedami in jih dodelila kot gesla. Gesla so bila verjetno enako formulirana kot identificirani pojmi.

Marjin osebni stil določanja vsebine kaže, da se je Marja osredotočala na identificiranje vsebine posameznih delov knjige, npr. naslova, posameznih poglavij knjige, avtorica. Te posamezne dele knjige je pri določanju vsebine obravnavala ločeno. Marja je pregledovala posamezne dele knjige. Po pregledu vseh delov knjige, ki jih je nameravala pregledati, je določila vsa gesla.

Marjin pristop k določanju vsebine je razdrobljen. Osredotočala se je na identificiranje vsebine posameznih delov knjige in jih pri določanju vsebine obravnavala ločeno. Identificirana vsebina posameznih delov knjige je na koncu vsebinskega označevanja sestavila celotno vsebino knjige. Na koncu je bila vsebina celotne knjige vsota vseh vsebin posameznih delov knjige.

7.2.5.2 Metodološke opombe

Marjini dnevniki so bili kratki in brez podrobnosti. Marja ni natančno in podrobno beležila miselnih procesov in aktivnosti. Drugi in tretji dnevnik sta krajša, manj natančna in podrobna kot prvi dnevnik. Iz dnevnikov se ne da razbrati časovni potek korakov procesa katalogizacije. Veliko dejanj in odločitev je ostalo nejasnih. V intervjuju se večinoma ni spomnila, zakaj je kaj naredila in je predvsem govorila na splošno o svoji obdelavi.

Intervju je potekal v Marjini pisarni. Pisarna je ločena s pregrado od ostalih prostorov knjižnice in je brez vrat. Med intervjujem je prišla njena sodelavka k svoji pisalni mizi, vendar to Marje ni motilo. V intervjuju je povedala, da je težko našla knjige za obdelavo, ker trenutno ni naročala nobenih novih knjig.

8 REZULTATI IN UGOTOVITVE

Zgodbe udeležencev raziskave kažejo podobnosti pri procesu določanja vsebine pri katalogizaciji dokumentov. Oznaka (O) poleg imena udeleženca raziskave se v pričujočem magistrskem delu uporablja za udeleženca, ki je bil opazovan. Oznaka (D) poleg imena udeleženca raziskave se v pričujočem magistrskem delu uporablja za udeleženca, ki je pisal dnevnik. Vsi udeleženci razen Lane (D) so opravljali opisno katalogizacijo hkrati z vsebinsko obdelavo. Sara (D) običajno opravlja opisno katalogizacijo hkrati z vsebinsko obdelavo, vendar je kljub mojim navodilom v dnevniku opisala samo vsebinsko obdelavo. Prav tako so vsi udeleženci razen Lane (D) za bibliografski vpis uporabljali format COMARC/B.

Proces katalogizacije vseh udeležencev je sledil vrstnemu redu polj COMARC/B. Najprej so izpolnjevali polja za opisno katalogizacijo, tj. polja od 001 do 5XX. Na začetku so identificirali bibliografske podatke iz pregledovanja knjige. Podatke v knjigi so iskali sproti, kot si sledijo polja formata COMARC/B, in jih tudi sproti vpisovali v polja COMARC/B.

Zbiranje informacij o vsebini se je pojavilo že med opisno katalogizacijo. Med pregledovanjem za opisno katalogizacijo so katalogizatorji ugotovili, kako je vsebina knjige organizirana in druge informacije, ki lahko pomagajo oceniti vsebino knjige, kot je npr. obstoj in lokacijo kazala vsebine, uvoda itd. Pri formatu COMARC/B se namreč že pred polji za vsebinsko obdelavo pojavijo polja, ki zahtevajo razumevanje vsebine dokumenta, tj. polja za kodirane podatke o biografiji in vrsti vsebine ter polja za opombe. Prepletanje opisne katalogizacije in vsebinske obdelave je najbolje ponazorjeno v zgodbi Jane (D).

Jana (D) se je najprej lotila opisne katalogizacije knjige. Knjigo je najprej pregledala, da je videla za kakšno vrsto monografije gre. Iz pregledovanja knjige je ugotovila, da je zbornik. Na hitro je preletela predgovor in izvedela, da so prispevki v knjigi nastali na podlagi simpozija, ki je bil l. 2005 organiziran na neki univerzi. Prebrala je tudi, da objavljena besedila niso le klasičen zbornik predavanj, saj so dodelana, dodana pa so jim še tri posebej za ta namen napisana besedila. Jana (D) je potem v dnevniku pregledovala kazalo vsebine, iz katerega je izvedela, da je eden od avtorjev iz Slovenije. Sklepala je, da bo njegov prispevek nekdo vnesel v COBISS, zato je kot hierarhični nivo knjigi takoj dodelila vrednost 1. V intervjuju je tudi povedala, da je kazalo vsebine hitro prebrala, pregledala avtorje in naslove prispevkov. Pri fizičnem opisu si je knjigo podrobneje ogledala in opazila nekaj ilustracij, predvsem grafičnih prikazov, zemljevidov in tabel. Po vnosu opomb o bibliografijah in kazalu je prešla na vsebinski opis. Tudi nekateri drugi katalogizatorji so med opisno katalogizacijo

pregledovali knjigo, ali je ta učbenik, priročnik itd. (Katja (O), Neža (D) in Marja (D)) in ali knjiga vsebuje biografske podatke (npr. Nika (O)).

Naslednji korak v katalogizaciji dokumentov je bilo izpolnjevanje polij za vsebinsko obdelavo, tj. polja za gesla in vrstilce UDK. Po vsebinski obdelavi so nadaljevali z izpolnjevanjem polij za podatke o odgovornosti (blok 7XX). Izjemi sta Klara (O) in Neža (D). Preden je pri drugi knjigi Klara (O) dodelila vrstilce UDK, je »razrešila« avtorja v poljih za podatke o odgovornosti (blok 7XX). Neža (D) je pri prvi knjigi najprej izpolnila vsa polja za opisno katalogizacijo, tudi polja za podatke o odgovornosti (blok 7XX), potem pa se je lotila oz. »vrnila« na polja za vsebinsko obdelavo.

Vsi udeleženci raziskave so na začetku procesa določanja vsebine pregledali knjigo kot tudi nekajkrat med samim procesom. Med začetnim pregledovanjem so identificirali pojme iz posameznih delov knjige ali s pregledovanjem in listanjem celotne knjige. Knjigo so ponovno pregledovali med samim procesom, ko so želeli preveriti, ali so določili vse vidike vsebine (npr. Lana (D)). K pregledovanju knjige so se tudi vrnili, da bi preverili, ali je v knjigi prisoten še kakšen drug vidik vsebine (npr. Veronika (O), Katja (O) in Sara (D)). Knjigo so ponovno pregledali, da bi preverili, ali se najdena gesla v lokalnem/vzajemnem katalogu ujemajo z vsebino knjige (Neža (D)).

Pri udeleženi katalogizatorjih koraka vsebinska analiza in prevod rezultata vsebinske analize v gesla in vrstilce UDK nista bila vedno jasno ločena in sta se velikokrat pojavljala sočasno, še posebej pri katalogizatorjih, ki niso uporabljali nobenega geslovnika ali tezavra. Katalogizatorji so gesla dodelili brez uporabe geslovnika ali pa iz geslovnika. Po dodeljevanju gesel so katalogizatorji določili vrstilce UDK glede na osrednjo temo knjige.

V sledečem poglavju so ugotovitve razdeljene v 3 važnejše skupine, ki sestavljajo proces določanja vsebine. Te skupine so: pregledovanje knjige kot fizične enote, tj. pregledovanje delov knjige, pregledovanje vsebine knjige in koraki ter kognitivni procesi pri vsebinski analizi. Potem sledita podpoglavji o dodeljevanju gesel in klasificiranju. Ker se raziskava osredotoča na postopek vsebinske analize, sta podpoglavji gesljenje in klasificiranje kratki in nepodrobni. Na koncu poglavja sta predstavljena dva splošna modela vsebinske analize, ki sta izpeljana iz zgodb desetih udeležencev raziskave. Oba modela vsebinske analize sta opisana tako, kot si sledijo koraki pri procesu določanja vsebine.

8.1 Pregledovanje delov knjige

Vsi opazovanci in pisci dnevnika so na začetku procesa določanja vsebine dokumenta pregledali fizično enoto, tj. knjigo, kot tudi nekajkrat med samim procesom. Knjigo so ponovno pregledovali med samim procesom, ko so se želeli preveriti, ali so določili vse vidike vsebine (npr. Lana (D)). K pregledovanju knjige so vrnil, da bi preverili, ali je v knjigi prisoten še drug vidik vsebine (npr. Katja (O) in Sara (D)). Veronika (O) je ponovno pregledovala knjigo z namenom preveriti, ali je v knjigi prisoten še drug vidik vsebine, ugotovljen iz priklicanega zapisa o isti knjigi iz tujega kataloga nacionalne knjižnice. Neža (D) je ponovno pregledala knjigo, da bi preverila, ali se najdena gesla v lokalnem/vzajemnem katalogu ujemajo z vsebino knjige.

Vsi opazovanci in pisci dnevnika so za določanje vsebine najprej pregledali **naslov**, vendar ni igral pri vseh enake vloge. Pri nekaterih katalogizatorjih je bil naslov edini vir za določanje vsebine knjige. Klara (O) je samo pri tretji knjigi pregledala le naslov knjige in iz njega identificirala pojme, ki jih je brez dodatnega preverjanja drugih delov knjige dodelila kot gesla. Klara (O) je to verjetno naredila zaradi določene katalogizacijske politike v knjižnici, da zbornikom ne dodeljuje večje število gesel, ampak samo manjše število gesel, ki so samo splošna. Veronika (O) je pri drugi knjigi vsebino knjigo določila samo iz naslova. Ko je primerjala gesla, ki jih je ona dodelila, z gesli iz priklicanega zapisa za isto knjigo v tujem katalogu nacionalne knjižnice, so jo ta gesla opozorila na vidik vsebine, ki ga sama ni določila. Veronika (O) je zato še pregledala kazalo vsebine, da preveri, ali knjiga vsebuje tudi ta vidik vsebine.

Za Nežo (D), Jano (D) in Lano (D) je bil naslov le začetna točka pri določanju vsebine: »prvi vtis« ali »groba ocena«. Kasneje je bila začetna ocena vsebine knjige iz naslova preverjena in razširjena še z drugimi deli knjige. S **pregledovanjem dodatnih delov knjige** so ti katalogizatorji potem dobili potrditev ali zavrnitev začetne ocene vsebine knjige. Lana (D) si je iz naslova pri prvi in drugi knjigi že takoj ustvarila vtis, zakaj gre v knjigi. Pri tretji knjigi ji naslov ni povedal ničesar in je morala vsebino knjige spoznati s pozornim pregledovanjem drugih delov knjige. Lana (D) in Jana (D) sta opozorili, da sam naslov knjige ni dovolj za določanje vsebine knjige. Jana (D) je tudi povedala, da so naslovi lahko zavajajoči.

Veronika (O), Katja (O), Nika (O) in Sara (D) so iz naslova, besed v naslovu identificirale pojme in jih takoj brez dodatnega preverjanja drugih delov knjige dodelile kot gesla. Kasneje so pregledale tudi še druge dele knjig in iz njih identificirale pojme in jih dodelila kot gesla. Zdi se, kot da so te katalogizatorke obravnavale dele knjig kot ločene dele za določanje vsebine. Osredotočale so se na identificiranje posameznih podrobnosti iz vsebine knjige in jih

obravnave kot ločene dele določanja vsebine, npr. ločen del je bil naslov, povzetek posameznega poglavja, identificiran iz naslova poglavij.

Pri določanju vsebine prve in druge knjige pri Klari (O) ni bilo opaženo, da bi zavestno neposredno iz naslova določila pojme. Pri teh dveh knjigah je Klara (O) pri določanju vsebine najprej pregledovala druge dele knjige, npr. kazalo vsebine, založnikovo predstavitev knjige na zadnji knjižni platnici. Neža (D) je pri tretji knjigi iz naslova identificirala pojme, s katerimi je iskala gesla v lokalnem in vzajemnem katalogu.

Katalogizatorji so poleg naslova pregledali tudi še **podnaslov**, če ga je knjiga vsebovala. Veronika (O), Katja (O) in Lenart (O) so iz podnaslova identificirali pojme in jih vključili v vsebinski opis. Pri Niki (O) (1 knjiga) pri določanju vsebine ni bilo opaženo, da bi zavestno neposredno iz podnaslova določila pome. Neža (D) je omenila podnaslov in ga komentirala, da je pomenljiv, vendar se iz dnevnika ni dalo razbrati, da bi iz njega zavestno identificirala pojme.

Za vse katalogizatorje je bil pomemben vir določanja vsebine **kazalo vsebine**. Iz njega so nekateri katalogizatorji dobili potrditev začetne ocene vsebine knjige (npr. Lana (D), Jana (D) in Neža (D)). Nekateri katalogizatorji so kazalo vsebine obravnavali kot ločeni del za določanje vsebine. Osredotočali so se na identificiranje posameznih podrobnosti iz vsebine knjige in jih obravnavali kot ločene dele določanja vsebine, npr. ločen del je bil povzetek posameznega poglavja, identificiran iz naslova poglavij. Iz kazala vsebine kot ločenega dela so identificirali pojme in jih dodelili kot gesla (npr. Katja (O)) ali pa so identificirane pojme uporabili kot poskusna gesla, ki so jih iskali v geslovníku (npr. Veronika (O)). Nekateri katalogizatorji so pregledovali kazalo vsebine, da bi videli, katere posameznosti in podrobnosti iz vsebine bo knjiga obravnavala. Tako je npr. Lana (D) napisala, da ji kazalo vsebine pokaže, kako je knjiga strukturirana, kateri vidiki bodo obravnavani in v kakšne detajle gre knjiga. Ko pregleduje kazalo vsebine, razmišlja o temeljnih geslih, s katerimi je treba opredeliti knjigo. Gre pa le za temeljna, okvirna gesla, ki jim bodo potem dodana še detajlnejša gesla iz podrobnega opazovanja posameznih poglavij knjige. Jana (D) je npr. pri prvi knjigi podrobno pregledala kazalo vsebine, ki pri znanstvenih zbornikih običajno zelo »dobro in natančno« kažejo vsebino dela. Deloval ji je kot nekak seznam ključnih besed. Tudi Sara (D) je pregledala kazalo vsebine. V intervjuju je povedala, da je pregledovanje kazala vsebine nujnost, da katalogizator mora pogledati, kaj vse kazalo vsebine zajema, kaj je vključeno vanj. Kazalo vsebine ji zelo pomaga pri določanju vsebine, ker je »ene sorte povzetek« (D4kodsint: 5). Ko določa vsebino iz naslovov poglavij, v bistvu določa vsebino iz povzetkov poglavij, ker naslovi v kazalu vsebine so povzetki posameznih poglavij. Veronika

(O) je pregledala kazalo vsebine, ker jo je zanimalo, »o čem govori« (O1kodsint: 5). Če je prevedla naslov knjige, potem jo je zanimalo, na kaj se potem kazalo vsebine orientira.

Uvod in/ali predgovor so pregledovale Klara (O), Katja (O), Jana (D), Neža (D), Sara (D), Lana (D) in Marja (D). Neža (D) je pregledala uvod in/ali predgovor pri prvi in tretji knjigi. Pri drugi knjigi ga ni pregledala, ker je poznala strokovno področje knjige. V intervjuju je povedala, da se pri določenih publikacijah, ki se ji zdijo razumljive ali pa obravnavajo področje, ki ji je zelo blizu, ne pregleduje predgovora ali uvoda. Lana (D) je pri vseh treh knjigah po pregledu kazala vsebine pregledala/prebrala uvod, ki jo je pri prvih dveh knjigah popeljal v problematiko knjige in si je ustvarila prve vtise o tem, kaj bo knjiga obravnavala. Dejala je, da je priporočljivo pogledati uvod, ker uvodi napovedujejo bolj natančno vsebino knjige in zgodovino problematike, ki je obravnavana. Iz uvoda je dobila bolj jasno sliko, za kaj gre v knjigi, ker običajno uvod nekako povzema tudi celotno vsebino knjige in pripravi bralca do tega, kaj bo našel v knjigi. Pri tretji knjigi pa Lani (D) kljub pregledovanju uvoda še vedno ni bilo jasno, kaj je glavna teza knjige zaradi narave vsebine knjige.

Lana (D) je pregledovala knjigo sistematično **po posameznih poglavjih** in si zapisovala pojme kot poskusna gesla za posamezno poglavje. Knjigo je prelistala tako, da je šla od poglavja do poglavja z namenom, da vidi, ali poglavja dejansko sodijo v ta okvir, kot ga napoveduje naslov in posamezni naslovi v kazalu vsebine. Če bi bilo še kaj izrednega, kar bi izstopalo iz tega konteksta, bi to potem še posebej označila. Pri pregledovanju posameznih poglavij je identificirala podrobnejšo vsebino knjige, medtem ko je iz naslova in kazala vsebine določila splošno, osrednjo temo knjige. Katja (O) je prav tako sistematično pregledovala posamezna poglavja knjige, vendar le zaradi tega, ker knjiga ni imela kazala vsebine. Pregled posameznih poglavij ji je nadomestil kazalo vsebine.

Nekaj udeležencev raziskave je pregledalo tudi **založnikovo predstavitev knjige** na zadnji knjižni platnici in si z njim pomagalo določiti vsebino. Neža (D) je iz založnikove predstavitve knjige poleg naslova »*grobno ocenila*« (D5kodsh: 2) vsebino knjige. Kasneje je dobila potrditev te začetne ocene iz drugih delov knjige. Klara (O), Sara (D) in Marja (D) so iz založnikove predstavitve knjige na zadnji knjižni platnici določile pojme in jih dodelile kot gesla. Katja (O) je pregledovala besedilo na zavihku ovoja in iz njega določala pojme in jih dodelila kot gesla.

Sara (D) in Marja (D) sta poročali o pregledovanju **kazala**. Sara (D) je pregledala še kazalo in ugotovila, da gre večinoma za imena nekih konkretnih stvari in da tega v knjižnici ne naštevajo, ampak samo splošnejše izraze. Marja (D) je pregledala kazalo in komentirala, da je

obsežno, kar je vredno pohvale, kajti pri gibu mora imeti vsak položaj »svoje ime« in smiselno se ji zdi, da uporabnik oz. bralec lahko potem to takoj najde.

Na osnovi **vizualnih lastnosti knjige**, to je ilustracij, so določili vsebino knjige Lenart (O), Marja (D) in Sara (D). Jana (D) je poročala o tem, da je v knjigi iskala in pregledovala ilustracije, vendar ni povedala, ali so ji ilustracije pomagale določiti vsebino knjige. Lenart (O) in Nika (O) sta komentirala dizajn knjige, vendar si je le Lenart (O) pomagal z njim določiti obliko knjige. Pri Niki (O) opažen in komentiran dizajn knjige ni vplival na določanje vsebine knjige. Katja (O) je pri tretji knjigi iz dizajna ovoja ugotovila, da je knjiga učbenik.

Samo Klara (O) je pri določanju vsebine pregledovala **bibliografijo**. Njen namen je bil ugotoviti, ali avtor knjige navaja primarne ali sekundarne vire. Ni bilo opaženo, ali si je z njimi pomagala določiti vsebino. Prav tako je samo Klara (O) pregledovala **zaključek** in **povzetek** knjige. Samo Nika (O) je za določanje vsebine knjige uporabila **zunanji vir**, tj. spletno enciklopedijo Wikipedijo.

8.2 Pregledovanje vsebine

Druga pomembna skupina, ki sestavlja proces določanja vsebine, se nanaša na pregledovanje vsebine dokumenta. Ta skupina je razdeljena na dva dela: pristopi/metode določanja vsebine in značilnosti dokumenta. Najprej je prikazano, kateri pristopi k določanju vsebine iz poglavja 2.2.2 *Pristopi k določanju vsebine dokumentov* so bili opaženi pri udeležencih te raziskave. Potem sledi prikaz, katere značilnosti so omenjali udeleženci raziskave pri določanju vsebine. Pri udeležencih raziskave je prevladoval **v dokument usmerjen pristop k določanju vsebine**. Katalogizatorji so večinoma določili vsebino knjig, osnovano samo na analizi knjig. Izjema je udeleženka Lana (D), pri kateri je prevladoval **v uporabnike usmerjen pristop k določanju vsebine**. Pri določanju vsebine je namreč imela Lana (D) v mislih uporabnikove potrebe. Pri prvi knjigi je omenila, da bi uporabnik *»že preko teh dveh gesel prišel do teme, ki ga zanima«* (D2kodsh: 4). Tako je npr. pri ponovnem pregledovanju knjige poskušala ugotoviti, ali je kaj pomembnega spustila, zaradi česar bi bila knjiga za uporabnika, ki išče neko temo ali podtemo, izgubljena oz. ne bi prišel do knjige. Če je npr. nekaj poglavij posvečenih neki temi, je pomembno, da dodeli geslo za to temo. Če bi bila ta tema le bežno omenjena, je bolje, da ne dodeli gesla za to temo, ker bi bil uporabnik razočaran ob dejstvu, da je tako malo napisanega o tej temi v knjigi. Pri drugi knjigi je dejala, da bi uporabnik *»s tako opredelitvijo zagotovo prišel do informacij, ki ga zanimajo«* (D2kodsh: 6). Na koncu vsebinskega označevanja druge knjige je npr. dejala, da *»ima občutek, da je dala vse, kar je potrebno, da bo uporabnik prišel do te knjige«* (D2kodsh: 7).

Katja (O) je pri prvi in tretji knjigi uporabila v uporabnike usmerjen pristop k določanju vsebine. Pri prvi knjigi je povedala, da poskuša gledati z vidika uporabnika. Če bi uporabnika zanimal pojav, ki ga obravnava knjiga, bi ta našel ta pojav v knjigi. Dodala je, da sicer ni znanstvena publikacija, bi pa v njej našel marsikaj koristnega in da je na prijazen način napisana tudi za določeno skupino ljudi. Pri določanju vsebine tretje knjige je Katja (O) imela v mislih uporabnikove potrebe, ko je razmišljala, ali naj poleg osrednje teme knjige določi še tudi ožjo temo, ki jo ta osrednja tema vključuje. Iz svojega znanja je vedela, da je o tej ožji temi zelo malo napisanega in če bi uporabnika zanimala ta tema, bi jo lahko našel v njeni knjigi.

Nika (O) je pri prvi knjigi pri enem geslu uporabila v uporabnike usmerjen pristop k določanju vsebine, ko je poskušala upoštevati tudi potrebe uporabnikov. Dejala, da ne ve, ali bi napisala eno geslo, ker ni prepričana, da »*bo kdo to iskal*« (O5kodsh: 13). Pri drugi knjigi je dodelila še eno geslo zato, ker bi mogoče kdo iskal kaj o tem.

Jana (D) je pri drugi knjigi pri dodeljevanju enega gesla uporabila v uporabnike usmerjen pristop k določanju vsebine. Ko je določila pojem vrste umetnosti, s katero se je ukvarjala oseba iz knjige, je imela v mislih uporabnikove potrebe. Jana (D) je povedala v intervjuju, da je dodelila geslo za to vrsto umetnosti zato, ker se je avtor ukvarjal s to vrsto umetnostjo in jo tudi poučeval. Po njenem mnenju je pustil neki pečat, ker so izdali takšen katalog. To se ji je zdelo pomembno poudariti za kogarkoli, ki bi se morebiti ukvarjal s to umetnostjo na splošno in bi jo tudi iskal.

Klara (O) je pri določanju vsebine prve knjige dodelila geslo za študijsko smer, na katerem je bila narejena doktorska disertacija. Dejala je, da uporabniki iščejo po smereh, pogosto vprašajo, ali imajo v knjižnici diplomo določene smeri.

Nekateri katalogizatorji so poleg v dokument usmerjenega pristopa uporabili tudi **na dokument osredotočen pristop k določanju vsebine**. Upoštevali so namreč tudi terminologijo, s katero bi uporabnik iskal določeno knjigo. Terminologijo gesel so poskušali uskladiti z uporabnikovimi iskalnimi strategijami. Marja (D) je npr. v intervjuju povedala na splošno o svojem postopku katalogizacije, da poskuša dati čim več gesel, da bi se knjiga našla, in sicer širša in tudi ožja gesla. Pri tretji knjigi je dejala, da ve, da uporabniki iščejo po določeni ključni besedi, za katero je tudi dodelila geslo. Katja (O) je pri prvi knjigi povedala na splošno, da zmeraj poskuša gledati z vidika uporabnika, kako bi uporabnik iskal v OPAC, če bi hotel najti določeno knjigo. Tako je npr. dejala, da je dodelila določeno geslo s stališča uporabnika. Domnevala je, da bo uporabnik najbrž knjigo iskal s širšim pojmom. Če bi ona iskala takšno knjigo, bi jo prej iskala s širšo ključno besedo. Če pa bi bilo veliko zadetkov, bi

potem iskala še z ožjo ključno besedo. Pri drugi knjigi je npr. dejala, da se ji zdi, da uporabnik ne bi iskal knjige s predmetno oznako, ki označuje časovno obdobje od do. Nika (O) je govorila o svoji dilemi, ali naj napiše oboje: dejavnost, s katero se je ukvarjal avtor in ime poklicne skupine, v katero je spadal avtor, ali pa da napiše samo eno od obeh stvari. Odločila se je, da bo napisala oboje, ker je treba misliti na to, kako bodo uporabniki iskali. Sara (D) je pri dodeljevanju dveh gesel pri drugi knjigi upoštevala tudi terminologijo, s katero bi uporabnik iskal določeno knjigo. V zapis je napisala dve gesli, da bi jo našli tako uporabniki spletnega OPAC kot uporabniki terminalskega OPAC. Klara (O) je npr. dodelila geslo, za katerega je dejala, da se ta termin v knjižnici pogosto išče. Neža (D) je pri drugi knjigi v dnevniku napisala, da se je odločila za več gesel tudi zaradi tega, ker so nekatera skoraj sinonimi in da meni, da je bolje več gesel za več uporabnikov.

Zdi se, da je Veronika (O) pri določanju vsebine upoštevala tudi **pogostost pojmov**. V intervjuju je na splošno omenila vlogo pogostosti pojmov pri določanju vsebine. Dejala je, da prebere tiste besede v besedilu, ki se ponavljajo. Če se ena stvar večkrat ponovi, potem razmišlja, da knjiga govori o tem. Klara (O) je pri drugi knjigi preverjala v besedilu, kaj vse piše o »družbeni« in tudi je preverjala, kolikokrat se pojavi neki pojem v knjigi. Pogostost pojmov je osnovana na Wilsonovi tretji metodi (1968), in sicer metodo razvrščanja ali štetja uporabe pojmov in referenc dokumenta. Katalogizator pri tej metodi ne identificira samo, kateri pojmi se pojavijo pogosto, ampak mora razumeti tudi odnose med pojmi, da bolj točno razume njihovo pogostost. V tej raziskavi nista Veronika (O) in ne Klara (O) načrtno in sistematično uporabljali to metodo za določanje vsebine. Uporaba te metode se je pri Veroniki (O) in Klari (O) nanašala samo na nejasen, netočen vtis o pogostosti besed in nista resnično šteli pojmov in razreševali odnosov med pojmi.

Klara (O) je prebrala stavek v zaključku prve knjige: »s knjigo smo poskušali namreč osvetliti neko problematiko v določenem geografskem prostoru«, ki se ji je zdel pomemben. Metoda, ki je osnovana na ideji, da je **avtorjev namen pisanja dokumentov** vsebina dokumenta, je Wilsonova »smotrna« metoda. Naloga katalogizatorja je tako identificirati avtorjev namen pisanja dokumentov. To informacijo je morda avtor eksplicitno izrazil v uvodu ali predgovoru ali pa jo mora katalogizator ugotoviti sam. Klara je samo prebrala stavek, v kateri je avtor eksplicitno nakazal svoje namen pisanja knjige, in stavek ovrednotila, da je pomemben. Ni pa bilo opaženo, da bi zavestno upoštevala avtorjev namen pisanja dokumentov pri določanju vsebine.

Tri katalogizatorji so neposredno omenili **dilemo izčrpnosti**, tj. je število različnih pojmov, ki jih katalogizator identificira za vsebinski opis dokumenta. Jana (D), Sara (D) in Katja (O) so

bile pred dilemo, ali določiti vse ali večino tem, ki so nastopale v knjigah, ali določiti samo osrednjo temo knjige. Jana, ki je pisala dnevnik, je napisala, da jo pri določanju vsebine pogosto »zanese« v vsebinsko označevanje posameznih prispevkov v monografiji in pretirano poudarjanje posameznih delov. Po njenem prepričanju mora pri vsebinski obdelavi dobro opisati knjigo kot celoto in ne njena posamezna poglavja. Mogoče bi bilo smiselno označiti kakšno stransko stvar, če bi bila ta stvar izjemoma vključena. Razmišljala je, da če bi vsako poglavje oz. vsako temo, ki se je loteva avtor, označila oz. če bi označila samo nekatere teme, bi to bil njen subjektivni izbor, ki pa po njenem mnenju ne bi bil primeren. Na koncu je dejala, da ne ve, ali je dela prav ali narobe, ker ji nikoli ni nihče povedal.

Sara, ki je pisala dnevnik, je pri tretji knjigi napisala, da avtor v uvodu omenja dejavnosti v nekem prostoru, v katere namene se rabi pojav, ki je glavna tema knjige. Razmišljala je, ali bi te dejavnosti naštel kot predmetne oznake, vendar se je potem odločila, da ne. Te dejavnosti niso primaren predmet te naloge, zato je dodelila geslo kot širši izraz, ki te ožje pojme vključuje.

Katja (O) se je odločala, ali bi dodelila gesla za posamezne dejavnosti, s katero se je ukvarjala poklicna skupina ljudi iz naslova. Razmišljala je, da je npr. o nekem posameznem pojavu zelo malega napisanega. Če bi uporabnika zanimal ta pojav, bi našel tole knjigo, ki obravnava ta pojav. Četudi je o tem pojavu samo del, ga bo uporabnik poiskal v knjigi. Katji (O) so bili merilo za izčrpno označevanje knjige uporabniki.

Pri drugih katalogizatorjih ni bilo opažene te dileme izčrpnosti. Lana (D) je uporabljala izčrpno vsebinsko označevanje pri vseh knjigah. Napisala je, da najprej po pregledu naslova, kazala vsebine in uvoda postavi temeljna gesla za generalno oznako vsebine, po temeljitejšem pregledu celotne knjige, to je po sistematičnem pregledu posameznih poglavij, pa poleg prvih, okvirno postavljenih gesel, še detajlnejša gesla, ki bodo označila vso vsebino knjige.

Dva katalogizatorja sta identificirala pojme, ki jih potem nista vključila v vsebinski opis. Katja (O) je pri drugi knjigi pregledala kazalo vsebine, da ugotovi, ali knjiga vsebuje vse vidike obravnavane problematike. Ko je ugotovila, da so v knjigi vsebovani vsi trije vidiki, jih ni vključila v vsebinski opis z argumentom, da tega ni treba posebej izpostavljati. Klara (O) je pri pregledovanju zaključka ugotovila, da se avtor ukvarja z nekim vidikom vsebine in je dejala, da »tega ne rabi vpisovat« (O2kodsh: 13). Veronika (O) pri prvi knjigi ni vključila vseh pojmov iz prilog v vsebinski opis knjige. Na podlagi svojega znanja in glede na prakso knjižnice se je odločila, da bo vključila v vsebinski opis samo nekatere.

Opaženo je bilo, da so katalogizatorji omenjali te **značilnosti** pri določanju vsebine: **raziskovalne metode, intelektualni nivo, stil avtorjevega pisanja, ciljna skupina bralcev**

(komu je knjiga namenjena), podatki o založniku in zbirki, jezik, država izida, strokovno področje naročnika knjige in strokovno področje avtorja knjige. Pojem značilnosti je povzet po Wellischu (2000), ki napiše, da je značilnost vidik dokumenta, ki ni vsebina dokumenta.

Klara (O) je bila edina, ki se je pri pregledovanju vsebine zanimala za **raziskovalne metode**. Pri prvi knjigi je identificirala raziskovalne metode, ki jih je uporabljal avtor. Dejala je, da jo »še zanima, kakšna bi bila metoda« (O2kodsh: 13). S tem namenom je pregledovala uvod. Rekla je, da ji sicer znanstvena poddisciplina veliko pove o metodi, vendar jo je še kljub temu zanimalo, če ima kakšno specifično raziskovalno metodo. Ko je našla metodo, je dejala, da ji je preširoka in da ji nič ne pove. Ni bilo opaženo, da bi Klara (O) zavestno upoštevala raziskovalne metode pri določanju vsebine.

Lana, ki je pisala dnevnik, je pri drugi knjigi opazila **intelektualni nivo in stil avtorjevega pisanja**. Ugotovila je, da je knjiga priročnik, ki je sicer strokovno napisan, vendar je namenjen laikom. Opazila je, da je knjiga napisana v obliki vprašanj in odgovorov. Značilnosti intelektualni nivo in način avtorjevega pisanja ji nista pomagala pri določanju vsebine, ampak sta ji pomagala razumeti, za koga je bila knjiga napisana oz. komu je namenjena. Katja (O) je omenila intelektualni nivo pisanja pri prvi knjigi, vendar si z njimi ni pomagala pri določanju vsebine.

Naslednja značilnost, ki so jo pregledovali udeleženci, je bila, **komu je knjiga namenjena**. Katja (O) je pri tretji knjigi v uvodu prebrala, da knjiga ni namenjena samo študentom, ampak tudi širši javnosti. Zaradi tega se je odločila, da ne bo zbrisala gesla enciklopedija. Katja (O) je upoštevala tole značilnost v vsebinskem opisu. Neža (D) je pri prvi knjigi ugotovila, da knjiga govori o tem, kako naučiti določeno poklicno skupino ljudi dobro pisati. Neža (D) je identificirala pojem, komu je knjiga namenjena, čemu služi, vendar ga ni vključila v vsebinski opis. Lenart (O) je pri drugi knjigi ugotovil, da je knjiga namenjena določeni poklicni skupini ljudi in ta vidik tudi vključil v vsebinski opis. Lana (D) je pri drugi knjigi prebrala uvod, v katerem je bilo napisano tudi, komu je ta knjiga namenjena, tj. laični javnosti. Lana (D) tega vidika ni vključila v vsebinski opis.

Neža (D) je iz poznavanja **strokovnega področja avtorja** določila pojme in z njimi iskala gesla v lokalnem in vzajemnem katalogu. Prav tako je Neža (D) dobila potrditev za določeni vidik vsebine iz podatkov o avtorjevemu delu. Jana (D) si je pomagala določiti vsebino knjige s poznavanjem avtorja in njegovega strokovnega področja. Marja (D) je pri tretji knjigi iz poznavanja avtorjevega strokovnega področja določila pojme. Jana (D) je iz poznavanja **strokovnega področja naročnika knjige** dobila vtis o vsebini knjige.

Katja (O) in Sara (D) sta si s pomočjo **imena zbirke** pomagali določiti vsebino knjige. Katja (O) je poročala tudi o tem, da ji je **ime založnika** nakazalo, da je knjiga učbenik. Veronika (O) je iz **jezika knjige** določila geslo geografskega področja, medtem ko je Lenart (O) iz **države izida knjige** določil geslo geografskega področja.

8.3 Koraki in kognitivni procesi pri vsebinski analizi

Pri procesu določanja vsebine so bili pri udeležencih raziskave opaženi 4 koraki: vnos podatkov, obdelava podatkov, zgostitev besedila in zaključek določanja vsebine. Potek korakov je fleksibilen tako, da koraki ne potekajo zaporedno, da se ponavljajo, da so medsebojno povezani, odvisni ali pa da potekajo hkrati.

8.3.1 Vnos podatkov

Vnos podatkov je bil dosežen s pomočjo branja. Branje je sredstvo, s pomočjo katerega katalogizatorji pri določanju vsebine vidijo, opazijo, iščejo in zbirajo podatke. Pri branju besedila podatki vstopijo v katalogizatorjevo zavest tako prostovoljno kot neprostovoljno. Katalogizatorji iščejo podatke bodisi namensko bodisi so jim izpostavljeni po naključju, npr. priimku in imenu avtorja, ko pregledujejo sprednjo knjižno platnico. Vnos podatkov kot prvi korak pri procesu določanja vsebine je bil opažen pri vseh udeležencih raziskave.

Nekaj katalogizatorjev je poudarilo, da knjig, ki jih vsebinsko obdelujejo, ne berejo oz. preberejo. Lana (D) je poudarila, da knjig, ki jih vsebinsko obdeluje, ne prebere. Dodala je, da jih ne more prebrati, ker jih je veliko. Branje bi ji tako vzelo preveč časa. Marja (D) je dejala, da v knjižnici ni zaposlena zato, da knjige bere, ampak da jih »lista«. Povedala je tudi, da kazala vsebine ni brala, ampak na hitro preletela: *»bolj skeniranje, ne moreš prebrati, včasih tud kaj berem, nisem zato, da tukaj berem knjige, ampak da jih listam«* (D1kodsint: 10). Veronika (O) je povedala, da nima časa prebrati celotnega besedila v kazalu vsebine: *»Pri toliko knjigah, ki jih imam, nimam kajta vsega brati«* (O1kodsint: 7). Neža (D) je dejala, da pri katalogizaciji nikoli nima toliko koncentracije, da bi tri strani popolnoma prebrala, zato vedno prebere tisto, kar je bolj poudarjeno.

Pri procesu določanja vsebine dokumenta so bile pri katalogizatorjih opažene 4 različne tehnike branja besedila: pregledovanje besedila, iskanje namigov o določenem vidiku vsebine, hitro listanje po knjigi in branje besedila.

Pri procesu določanja vsebine dokumenta je bila pri katalogizatorjih opažena tehnika **pregledovanja besedila**. Katalogizatorji so za to tehniko uporabljali izraz »skeniranje«, »hitro branje«, »diagonalno branje«, »branje po diagonali«, »listam«, »na hitro prebrati«. Ta

tehnika ima dve variaciji, ki ju je bilo iz podatkov iz opazovanjih in dnevnikov težko ločiti, zato sta združeni v eno. Pri **prvi variaciji tehnike pregledovanja besedila** so katalogizatorji besedilo hitro pregledali, hitro preleteli z očmi z namenom dobiti idejo o vsebini knjige. Katalogizatorji so ali pregledovali celotno knjigo, tako da so listali po knjigi, ali so pregledovali posamezne strani v knjigi ali posamezna poglavja knjige ali posamezne dele knjige, npr. kazalo vsebine, uvod, ali pa druge oblike besedila kot npr. založnikova predstavitev knjige na zadnji knjižni platnici. Njihovo pregledovanje besedilo je lahko zajemalo tudi branje besede ali nekaj besed ali stavka v besedilu. Med hitrim pregledovanjem besedila so katalogizatorji zaznali, opazili nekaj vsebine in dobili ideje o vsebini (Lenart (O), Nika (O), Jana (D), Sara (D) in Marja (D)). Pri **drugi variaciji tehnike pregledovanja besedila** so katalogizatorji besedilo hitro, površinsko preleteli z očmi, da najdejo besede, ki izstopajo. Ko so opazili tisto, kar je bilo poudarjeno ali je izstopalo, so potem ta odsek pregledali ali prebrali. Neža (D) je povedala, da je prebrala tisto, kar ji je padlo v oči. Knjižni platnici je preletela in ne prebrala, se pravi, da je »vizualno pogledala«. »Če ji je kaj padlo v oči«, se je ustavila in prebrala. Ni prebrala celega odstavka, ki ji je vzbudil pozornost, ampak je prebrala prvi stavek oz. prva dva stavka odstavka. Na zadnji knjižni platnici je zagledala isti naslov kot na sprednji knjižni platnici, in se ob naslovu ustavila in prebrala prvi stavek prvega odstavka.

Veronika (O) je na hitro preletela obe kazali vsebine, natančneje pa se je lotila pregledovanja prvega, krajšega kazala, ki je bilo razdeljeno na večja poglavja:

»Če sem prevedla naslov ... potem me je zanimal, na kaj se potem orientira. ... Enostavno tako preletim. V bistvu tako preletim, pogledam, o čem govori. ... Preletim vsebino, da vidim, o čem govori« (O1kodsint: 6).

Veronika (O) je v intervjuju povedala, da kazala vsebine ni v celoti prebrala, ampak je uporabila »skeniranje«, da ni prebrala natančno vsake besede, ampak je delala selekcijo: kar ji je padlo v oči in kar se je ponavljalo:

»Malo selekcioniram. Prvič: Pri toliko knjigah, ki jih imam, nimam kajta vsega brati. Drugič pa ne znam toliko jezika, da bi recimo si lahko pomensko res čisto pravilno razložila, prevedla vsak naslov, podnaslov, da bi ga imela tako pred sabo v slovenščini. Tko mi pa je lažje. mislim, se mi zdi, da zajemam nek, skušam dobit filing, o čem govori knjiga. saj če bi kdo za mano gledal, bi rekel, ta je čisto sfalila« (O1kodsint: 7)

Lenart (O) je dejal, da je bilo »hitro branje«, »diagonalno«, »ker več stvari moraš prečerkirat in greš večkrat čez tekst«.

Klara (O) je v intervjuju povedala:

»Men se zdi, da to delam zato, da že vnaprej nek občutek dobim, v bistvu kot, ne vem, po domače bi temu bi rekli, da me firbec daje. Namen samega, predvidevam je, dobit nek občutek o knjigi, da pogledam, pač odpreš, na nek način pregledujem kazalo, da vidim približno, za kaj se gre ali pa kaj tazga, ... kar se tiče vsebinske zadeve, no da že občutek dobim, zakaj pa kako.« (O2kodsint: 1)

Druga tehnika branja, ki so jo uporabljali udeleženi katalogizatorji, je bilo **iskanje namigov o določenem vidiku vsebine**. Katalogizatorji so stran, besedilo hitro preleteli z očmi, da najdejo namige, ki nakazujejo na določen vidik vsebine. Veronika (O) je pregledala kazalo vsebine z namenom najti namige, ali je knjiga učbenik ali ni. Katja (O) je npr. hitro in površinsko preletela besedilo, da najde besede, namige, ki ji povedo, ali je knjiga učbenik ali priročnik. Dejala je, da išče, če se v besedilu pojavi kakšna takšna beseda. Nika (O) je npr. besedilo hitro pregledovala z namenom, da najde, v katerem časovnem obdobju je deloval avtor. Klara (O) je besedilo hitro pregledovala z namenom, da najde besede s korenem »družbeno« ali da vidi, kolikokrat se pojavi v besedilu neki pojav, koliko prevladuje, da ugotovi pogostost nekega pojava. Lenart (O) je npr. knjigo hitro pregledoval, listal z namenom, da najde vsebinske namige, ali je knjiga katalog ali predstavitev podjetja.

Tretjo tehniko **hitro listanje po knjigi** je uporabila samo Jana (D), ki je celotno knjigo pregledovala, hitro listala po njej z namenom, da vidi, ali kaj izstopa in ali jo kaj pritegne. Namen njenega hitrega listanja po knjigi je bilo odkriti vizualne elemente, vključene v besedilo. Jana se je pri hitrem listanju po knjigi namreč ustavljala pri ilustracijah in grafikonih: »nekake take stvari, če me kaj pritegne« (D3kodsint: 5).

Naslednja tehnika branja je **branje**, kar pomeni pregledovanje in procesiranje besedila, v katerem razpoznavamo znake za glasove in jih vežemo v besede, z namenom razumeti sporočila, ki jih vsebuje besedilo. Katja (O) je prebrala celoten prvi odstavek besedila na zavihku ovoja. Lana (D) je pri drugi knjigi prebrala uvod, ker je bil kratek. Sara (D) je pri prvi knjigi je prebrala recenzije na zadnji knjižni platnici, v tretji knjigi pa je prebrala uvod. Marja (D) je pri drugi knjigi prebrala uvod.

Neža (D) je povedala, da vedno začne brati po odstavkih, da najprej prebere prvi stavek odstavka. Če ta pritegne njeno pozornost, potem prebere celoten odstavek. Če prvi stavek odstavka ne pritegne njene pozornosti, potem ga preskoči. Konkretno lahko to pomeni, da prebere prvi odstavek, potem dva preskoči.

8.3.2 Obdelava podatkov

Naslednji korak pri procesu določanja vsebine je korak obdelave podatkov, ki ni bil tako pogosto opažen pri katalogizatorjih kot npr. korak vnosa podatkov ali zgostitve besedila. V koraku obdelave podatkov poteka osmisljenje podatkov. Ne gre samo za videnje, opažanje informacij, ampak za preučevanje, raziskovanje, razumevanje, pojasnjevanje informacij in odkrivanje novih odnosov med njimi. Korak obdelave podatkov obsega kognitivne procese (1) mišljenja, (2) sklepanja, (3) obnavljanja informacij iz spomina in povezovanja predhodnega znanja z vsebino knjige, (4) reševanja problemov in (5) odločanja.

Pri kognitivnem procesu **mišljenja** je mišljeno mišljenje v ožjem pomenu kot odkrivanje novih odnosov med informacijami (Pečjak, 1977). Pri tem kognitivnem procesu so udeleženci raziskave ugotavljali pomen in pomembnost pojmov, jih pojasnjevali, določili pomen različnim odlomkov besedila ali ugotavljali vsebino dokumentov. V tem procesu ne gre samo za videnje, opažanje pojmov, ampak za ugotavljanje njihovega pomena, za njihovo osmisljenje (Pečjak, 1977; Musek, 2005).

Pri procesu mišljenja so katalogizatorji ugotavljali pomen neznanih pojmov iz besedila v knjigi. Pri Katji (O) in Klari (O) se je ta proces začel tako, da sta se vprašali, kaj določeni pojem pomeni. Potem sta skušali najti dodatno informacijo, s katero bi si razjasnili pomen pojmov. Katja (O) je izraz za prvi pojav, o katerem je govorila njena knjiga, dobesedno prevedla iz besedila na zavihku ovoja. Z izrazom ni bila zadovoljna, tudi pomena samega pojma ni razumela in ni poznala. Dejala je, da se »*bom pa pol kaj spomnila*«, »*morebiti mi pol pa kaj na pamet pade*« (O4kodsh: 4). Katja je kasneje pomen tega prvega pojava ugotovila iz kazala vsebine: »*To, kar sem prej gruntala, kaj je pisalo [gre nazaj na zavihke ovoja in prebere ime pojava], to so pravzaprav ...* (O4kodsh: 6).

Klara (O) je opazila, da besedilo na zadnji knjižni platnici omenja tudi pojav jezik, ki je napisan tudi v podnaslovu. Vprašala se je, kaj bi to lahko bilo, da ji ta beseda nič ne pove. Kasneje je iz besedila ugotovila pomen tega pojava jezika in je dejala, da bi za ta pojem jezika oz. izraz jezika, ki ga uporablja avtor, danes uporabili drugačen izraz.

Sara (D) je iz kazala vsebine pojasnila pomen pojma »zgodba« iz naslova. Ko je pregledovala kazalo, je ugotovila, da se najprej avtor ukvarja z zapisi in ostanki v zvezi z določenim pojavom še iz obdobja starega veka itd. Pregledala je še naslov zadnjega poglavja in ugotovila, da gre za pregled o pojavu glede na čas. Tako je ugotovila, da beseda »zgodba« iz naslova pomeni zgodovina.

Nekateri katalogizatorji so ugotavljali vsebino dokumentov in določali pomen različnih odlomkov iz besedila, npr. Klara (O): »*gledam v kazalu [bere iz kazala]: ... torej gre za*

opredelitev. Pregledujem, kaj tu piše [bere iz kazala]: ... gre verjetno za nek splošni pregled« (O2kodsh: 25). »Gre za po letu 45, slovenske države, nacionalne ... to je bil pregled od, kar široki pregled [pregleduje kazalo]« (O2kodsh: 8). »Tole gre za neki prerez o tem društvu oz. o skupnosti, to gre nekam na splošno mnenje, torej grem na drugo stran ... ker se precej posveča tudi temu, ker ne gre samo za ..., ampak za splošno.« (O2kodsh: 8)

Klara (O) je npr. pri prvi knjigi preverjala in ugotavljala, kako obsežno in kako podrobno je prikazan zgodovinski prerez in koliko je pomemben. S tem namenom je pregledovala prvo poglavje v knjigi. V zaključku je ugotovila, da omenja neki pojav in jo je zanimalo, ali se tudi s tem ukvarja v knjigi. Zato je pogledala v uvod in iskala ta pojem, kjer je ugotovila, da ne. Ko je pregledovala zaključek knjige, je ugotovila, da je zaključek *»v bistvu mešanca med tem, kar je skozi nalogo, neko širša splošna ali pa specifična mnenja o določenih pojavih ... precej se tudi političnopravno ukvarja. Predvsem ga zanima totalitarni sistem komunistične v odnosu z določenim pojavom in državnotvorne oblike« (O2kodsh: 13).* Klara (O) je npr. razmišljala, da bi bil boljši neki drugi pojem kot pa pojem, ki ga je prej imela v mislih. Vendar če bi dala ta drugi pojem, bi potem zgledalo, kot da knjiga obravnava samo ta pojav, samo čas tega pojava. Potem je nadaljevala z branjem, da ta knjiga portretira neke pojave. Iz tega je potem ugotovila, da ne gre samo za ta drugi pojem, ki ga je hotela določiti.

Katja (O) se je pri prvi knjigi, ko je brala kazalo vsebine, spraševala, kako ti pojavi iz kazala vsebine še spadajo v vedo, ki jo obravnava knjiga. Potem je šla pregledovat poglavje v knjigi in si to utemeljila in razložila.

Katja (O) je pri kodi za vrsto vsebine listala in pregledovala knjigo. V imenu zbirke je bilo napisano enciklopedija, zato bi po Katjinem mnenju lahko bila *»majčkena«* enciklopedija. Rekla je, da *»zgleda da ni«*, da je samo pregled določenega pojava iz naslova. Katja (O) je iz knjige ugotovila, da beseda *»sodobna«* zajema čas od 1945 do 1960.

Lenart (O) je iz pregledovanja knjige ugotavljal, da ne gre samo oblikovanje nekega izdelka, ampak za celo proizvodnjo tega izdelka: *»oblikovanje [nekega izdelka], pa tud pišejo vse, ne, cela produkcija [nekega izdelka], vse kar rabiš, ne samo pri oblikovanju, ampak cela proizvodnja [nekega izdelka]« (O3kodsh: 24).*

Nika (O) je iz kazala vsebine tretje knjige prebrala *»ime osebnosti, učitelj v enem mestu«*. Iz tega ugotovila, da je prvo poglavje biografija. Pri prvi knjigi je brala iz kazala vsebine, da *»so šole tega pojava, zgodovinska šola« (O5kodsh: 12).* Nika je vpisala geslo zgodovinski pregledi. V intervjuju je povedala, da je to ugotovila iz kazala, da so zgodovinski pregledi raziskav o znanstveni poddisciplini iz naslova, kako se je to začelo, da so obstajale razne te

stvari, razne smeri, da je bil to en tak pregled tega, kar se je že v preteklosti dogajalo na nekem področju.

Neža (D) je pri tretji knjigi iz kazala vsebine ugotovila, da gre dejansko za pregled tako teorije o pojavu kot prakse čisto zgodovinsko razvojno. Brala je tudi predgovor, da se knjiga *»usmerja na ljudi, pojav, dela iz literature, ter ne pojav kot umetniška forma v kontekstu socioloških študij, vzporednih umetnostnih in tehnologij. Se pravi, da pokriva zgodovinsko razvojno vse vidike ukvarjanja s pojavom.«* (D5kodsh: 23)

Neža (D) je iz odlomka v besedilu v predgovoru pri prvi knjigi ugotavljala pomen besedila. Prebrala je zadnja dva stavka v zadnjem odstavku predgovora in napisala, da se iz zadnjih dveh stavkov da razbrati bistvo, da knjiga govori o dobrem pisanju, da to je tisto, kar človeka prevzame, ga spodbudi k nadaljnjemu branju. Napisala je, da sklepa, da knjiga govori o tem, kako naučiti določeno poklicno skupino dobro pisati.

Sklepanje je kognitivni proces zaključevanja iz dejstev oz. so katalogizatorji na osnovi znanih podatkov, dejstev prišli z razmišljanjem in logičnim povezovanjem do novih zaključkov (Sternberg, 1999). Sklepanje je bilo opaženo pri Lenartu (O) in Jani (D). Lenart (O) je na opazovanju povedal, da mu publikacija deluje kot današnji katalogi oz. predstavitev, neka reklamna sporočila tega podjetja, ki je naslov te publikacije. V intervjuju je povedal, da je o slednjem sklepal iz tega, da je v knjigi predstavljena stavba, da je knjiga barvna in po ilustracijah. Lenart (O) se je med opazovanjem znašel pred dilemo, ali je knjiga katalog ali propagandno gradivo. Razmišljal je, da je katalog nekaj, kar našteva zadeve (v intervjuju je povedal, da je mislil izdelke ali predmete), knjiga pa pokaže samo oddelke. V knjigi so slike oddelkov in strojev. V knjigi je predstavljeno podjetje, njegovi oddelki in stroji. Tako je Lenart (O) sklepal, da je knjiga propagandno gradivo in ne katalog. Lenart (O) je npr. dejal, da gre pri prvi knjigi tudi za še za neko drugo dejavnost, da ni samo tista dejavnost, ki je zajeta v naslovu, »ker imajo vse te razne zadeve«. Lenart (O) je s temi »raznimi zadevami« mislil ilustracije, ki so prikazovale oddelke in stroje podjetja. Iz slik oddelkov in strojev je sklepal, da se podjetje ukvarja še tudi z drugo dejavnostjo.

Jana (D) je dejala, ne da bi poznala ilustracije na naslovnici knjige, ugame, kaj prikazujeta. Ena je prikazuje pojav iz antičnega obdobja, druga pa pojav iz nekega drugega časovnega obdobja. Iz tega je sklejala, da je v knjigah postopen zgodovinski pregled vseh znanih pojavov na določenem geografskem področju.

Pri kognitivnem procesu **obnavljanja informacij iz spomina** (Sternberg, 1999)¹⁶ in **povezovanja predhodnega znanja z vsebino knjige** so se katalogizatorji spomnili znanja, ki so ga v preteklosti že usvojili, in to svoje predhodno znanje povezali z vsebino knjige. To predhodno znanje jim je pomagalo določiti vsebino knjige, ne da bi jim bilo treba dodatno raziskovati ali pregledovati knjigo ali raziskovati v zunanjih virih. Tako je npr. Marja (D) vsebino knjige povezala s spominom na podobne dokumente. Jana (D) je vsebino knjige povezala s strokovnim področjem naročnika knjige. Jana (D), Neža (D) in Marja (D) so vsebino knjige povezale s poznavanjem strokovnega področja avtorja. Nekateri katalogizatorji so vsebino knjige povezali s svojim poznavanjem strokovnega področja. Lenart (O) je pri vsebinski obdelavi prve knjige, katere naslov je bil ime nekega podjetja, iz predhodnega znanja vedel vrsto podjetja in kdaj je podjetje delovalo. Iz svojega predhodnega znanja je tudi vedel, da se je takrat v preteklosti izraz iz naslova uporabljal tudi še za drugo dodatno dejavnost. Marja (D) je iz svojega predhodnega znanja poznala osebnost in področje, s katerim se je ta oseba ukvarjala. Nika (O) je pri obdelavi druge in tretje knjige iz predhodnega znanja poznala narodnost osebnosti in dejavnost, s katero so se osebnosti iz naslova knjig ukvarjale. Tako je Nika (O), ne da bi pregledovala knjigo, določala pojme poklicne dejavnosti, področja, s katero se je ukvarjala oseba iz naslova. Veronika (O) je pri drugi knjigi vedela iz svojega predhodnega znanja, da znanstvena poddisciplina iz naslova preučuje neki pojav, ki ga je samo na podlagi naslova takoj brez pregledovanja knjige vpisala kot geslo v zapis.

Kognitivni proces **reševanja problemov** se pojavi takrat, ko odgovora na vprašanje ali poti do cilja ne moremo enostavno priklicati iz spomina. Cilj reševanja problemov je premagati ovire, ki nam ovirajo pot do rešitve (Sternberg, 1999). Kognitivni proces reševanja problemov je bil opazen pri Niki (O). Ta je pri določanju vsebine prve knjige naletela na oviro, ker se ni mogla spomniti imena gibanja, ki naj bi ga osebnost iz naslova ustanovila. Problem je rešila tako, da je informacijo o gibanju iskala na spletni stran spletne enciklopedije Wikipedije. Nika (O) se tudi ni mogla spomniti, ali je osebnost spadala v 19. ali 20. stoletje. Problem je rešila tako, da je podatek poiskala v knjigi.

Kognitivni proces **odločanja** je izbiranje med alternativnimi možnostmi. V odločanju ne obstaja le ena rešitev, odločiti se moramo le za eno možnost, druge pa zavrniti (Sternberg, 1999). Kognitivni proces odločanja je bil opazen pri nekaterih katalogizatorjev. Veronika (O)

---

¹⁶ Za podrobnejšo razlago glej podpoglavje 5.1 *Spomin*.

se je pri prvi knjigi odločala, ali bi naslove organizacij vpisala v polje za opombe o vsebini ali kot gesla v polje 610a. Odločila se je za gesla zaradi številčnosti organizacij.

Nekateri katalogizatorji so se odločali o tem, koliko in katere pojme bodo vključili v vsebinski opis. Jana (D), Sara (D) in Katja (O) so bile pred odločitvijo, ali določiti vse ali večino tem, ki so nastopale v knjigah, ali določiti samo osrednjo temo knjige. Jana, ki je pisala dnevnik, se je odločila, da bo vsebinsko označila knjigo kot celoto in ne njena posamezna poglavja. Razmišljala je, da če bi vsako poglavje oz. vsako temo, ki se je loteva avtor, označila oz. če bi označila samo nekatere teme, bi to bil njen subjektivni izbor, ki pa po njenem mnenju ne bi bil primeren. Sara, ki je pisala dnevnik, je pri tretji knjigi napisala, da avtor v uvodu omenja dejavnosti v nekem prostoru, v katere namene se rabi pojav, ki je glavna tema knjige. Razmišljala je, ali bi te dejavnosti naštel kot predmetne oznake, vendar se je potem odločila, da ne. Te dejavnosti niso primaren predmet te naloge, zato bo dodelila geslo kot širši izraz, ki te ožje pojme vključuje. Katja (O) se je odločala, ali bi označila vse teme, ki so bile predstavljene v posameznih poglavjih. Odločila se je, da bo označila vse teme v knjigi zaradi uporabnikov. Iz svojega znanja je vedela, da je o tej ožji temi zelo malo napisanega in če bi uporabnika zanimala ta tema, bi jo lahko našel v njeni knjigi.

Veronika (O) se je pri prvi knjigi odločala, katere pojme bo vključila v vsebinski opis. V vsebinski opis je vključila samo imena tistih organizacij, za katere je vedela, da so jih že v preteklosti dodeljevali kot gesla, in imena tistih organizacij, ki so po višja po rangu. Odločila se je na podlagi predhodnega znanja o organizacijah in spomina na prakso dodeljevanja gesel v knjižnici. Neža (D) se je odločala med pojmom za določeno državo ali pojmom svet. Odločila se je za pojem svet, ker je v knjigi tema obravnavana zgodovinsko razvojno in ne samo v tej državi. Kasneje je dobila potrditev za svojo odločitev iz podatkov o avtoričinem delu. Pri drugi knjigi se je Veronika (O) odločala med tem, ali je njena knjiga učbenik ali ne. Na podlagi pregledovanja kazala vsebine se je odločila, da njena knjiga ni učbenik.

Sara (D) se je odločala, ali bi vključila pojem oblike ali oblikovanja nekega pojava. Odločila se je oblikovanje, ker je šlo po njenem bolj za oblikovanje določenega pojava. Nika (O) se je pri prvi knjigi odločala, ali bi pojem šole o nekem pojavu vključila v vsebinski opis. Odločila se je za ne. Rekla je, da ne ve, ali »bo kdo to iskal«. Kasneje je določila drugi pojem, ki se ji je zdel boljši.

Nekateri katalogizatorji so se odločali, katera že dodeljene gesla bodo zbrisali iz vsebinskega opisa. Nika (O) je npr. zbrisala geslo države in geslo dejavnosti in dodala geslo za ime ljudi, ki se ukvarjajo s to dejavnostjo, ker je njena knjiga »bolj biografske študije«. Katja (O) se je

odločala, ali bi zbrisala geslo za neki pojav. Odločila se je za ne, ker bi tako izgubila pomemben vidik vsebine, ki ni vključen v drugih geslih.

Nekateri katalogizatorji so se odločali med različnimi gesli. Katja (O) se je npr. odločala med geslom leksikoni in enciklopedije. Odločila se je za geslo enciklopedije, ker obstaja podobna takšna knjiga, ki se tudi imenuje enciklopedija. Nika (O) se je odločala, ali naj napiše oboje: dejavnost, s katero se je ukvarjal avtor in ime poklicne skupine, v katero je spadal avtor, ali pa da napše samo eno stvar od teh dveh. Odločila se je, da bo napisala oboje, ker je treba misliti na to, kako bodo uporabniki iskali.

Lenart (O) se je odločal, ali bo knjige vključil v knjižnično zbirko. Odločil se je na podlagi določitve vsebine celotne knjige, še preden je iskal zapis za knjigo v katalogu.

8.3.3 Zgostitev besedila

Naslednji korak pri procesu določanja vsebine je zgostitev besedila, ki je bil opažen pri vseh udeležencih raziskave. Zgostitev besedila je zmožnost izdelati drugo (sekundarno) besedilo, ki izraža vsebino prvega besedila. Katalogizator zgosti, skrajša ves pomen primarnega besedila v jedro oz. bistvo. Zgostitev besedila je proces povzemanja vsebine večjega dela besedila. Pri procesu zgoščanja bralec skrajša veliko število specifičnih trditev v krajšo, bolj splošno trditev ali trditve, ki implicitno ali eksplicitno vključijo vsebino specifičnih trditev. Zajema kreiranje makropropozicij, ki vključujejo niz mikropropozicij, medtem ko so posamezne podrobnosti izgubljene ali zajete pod širšo trditvijo (Beghtol, 1986) (glej tudi podpoglavje 5.3.2 *Razumevanje besedila*) Pri katalogizatorjih sta bili opaženi dve različni aktivnosti zgostitve besedila: **povzemanje** in **izvlečenje** oz. **izluščanje**.

Izvlečenje oz. **izluščanje** je zgostitev bolj kompleksnega razumevanja vsebine v besedo ali besedno zvezo, ki predstavlja v skrajšani obliki bolj kompleksno idejo. Katalogizatorji so izvlekli besedo ali besedno zvezo neposredno iz besedila z namenom, da ta beseda predstavlja veliko večji del besedila. Razlika med izluščanjem in izvlečenjem je ta, da so pri izvlečenju besede vzete neposredno iz besedila, medtem kot pri izluščanju katalogizator uporabi svoje besede.

Naslednja aktivnost zgostitve besedila je **povzemanje**, ki vsebuje zgoščeno predstavitev primarnega besedila iz udeleženčevega razumevanja besedila v obliki stavka ali več stavkov. Predstavlja bistvene pojme, najdene v dokumentu. Katalogizatorji so povzemali na nivoju celotne vsebine ali nivoju poglavja (npr. Jana (D)). Povzemanje je bilo opaženo samo pri Lenartu (O), Lani (D), Jani (D) in Neži (D). Ti katalogizatorji so najprej povzeli besedilo na nivoju celotne vsebine v obliki stavka ali več stavkov. Tako je npr. Lana (D) napisala, da je

priročnik napisan v obliki vprašanj, ki bi zanimale stranko določenem postopku in ki bi se želela informirati o tem, kako deluje določeni sistem ali zgolj o posameznem vprašanju, od tega, kako poteka določeni postopek itd. Jana (D) je npr. napisala, da je iz naslovov vsebinskih sklopov očitno, da je vsebina knjige v celoti posvečena nekima dvema pojavoma na določenem geografskem prostoru. Potem je prebrala naslove vseh prispevkov in povzela vsebino posameznega poglavja. Kasneje so ti katalogizatorji, ki so uporabljali povzemanje, še uporabili aktivnost zgostitve besedila izluščanje oz. izvlečenje. Omenjeni udeleženci raziskave so izluščili/izvlekli pojme ali iz svojega predhodnega povzemanja vsebine ali iz ponovnega pregledovanja besedila, ki so jih izrazili z besedo ali besedno zvezo in jih uporabili kot poskusna gesla, tj. za iskanje veljavnih gesel v geslovníku. Tako je npr. Jana (D) dejala, da si je med ponovnim pregledovanjem knjige v glavi že izoblikovala nekaj ključnih besed, ki jih je potem preverila v geslovníku.

Veronika (O), Katja (O), Nika (O), Klara (O), Sara (D) in Marja (D) so uporabljale samo izvlečenje in izluščanje. Neposredno iz besedila so izvlekle pojme v obliki besede ali besedne zveze (npr. Veronika (O)) ali pa so iz besedila določile pojem v obliki besede ali besedne zveze s svojimi besedami (npr. Nika (O)). Te katalogizatorke so izvlekle/izluščile pojme iz besedila na nivoju poglavja (npr. Veronika (O) iz naslovov poglavij v kazalu vsebine) ali tudi na nivoju posameznega dela vsebine (npr. Klara (O) iz založnikove predstavitve knjige na zadnji knjižni platnici).

V okviru koraka zgostitve besedila so bili opaženi še tile procesi: **ocenjevanje vsebine knjige, potrditev ocene o vsebini knjige in ovržba ocene o vsebini knjige.**

Proces **ocenjevanja vsebine knjige** na nivoju celotne vsebine je bil opažen samo pri dveh katalogizatorkah (Jana (D) in Neža (D)). Katalogizatorki sta na podlagi pregleda »začetnih« delov knjige, kot so naslova, založnikove predstavitve knjige na zadnji knjižni platnici, povedali mnenje, sodbo o vsebini knjige. Začetno ocenjevanje sta imenovali »prvi vtis«, »groba ocena«. Jana (D) je »prvi vtis« o vsebini knjige dobila iz naslova in poznavanja tematike, s katero se ukvarja naročnik knjige. Neža (D) je dobila »prvi vtis/grobo oceno« vsebine iz naslova in branja založnikove predstavitve knjige na zadnji knjižni platnici. Medtem ko je pri Jani (D) in Neži (D) ocenjevanje vsebine potekalo na začetku določanja vsebine in je zajemalo celotno vsebino, je pri nekaterih katalogizatorjih potekalo tudi med procesom določanja vsebine in je zajemalo samo del vsebine, samo en vidik vsebine. Lenart (O) je povedal, da prvo, kar je pričakoval, ko je dobil knjigo v roke, da je knjiga katalog, ker podjetja izdajajo veliko katalogov in da je bila to prva misel, ki mu je prišla na pamet. Neža (D) je ocenila, da je knjiga priročnik. Nika (O) je iz svojega predhodnega znanja ocenila, da

sta se osebi iz naslova ukvarjali z določeno dejavnostjo. Klara (O) je pri drugi knjigi domnevala, da gre bolj za družbene vidike. Jana (D) je ocenila, da so sodeč po ilustraciji na naslovnici knjige, v prvi knjigi najbrž zajeta starejša obdobja in v drugi knjigi srednji in novi vek. Katja (O) je pri kodi za vrsto vsebine listala in pregledovala knjigo. V imenu zbirke je bilo napisano enciklopedija, zato bi po Katjinem (O) mnenju lahko bila »majčkena« enciklopedija.

Proces **potrditve ocene vsebine knjige** na nivoju celotne vsebine je bila opažena pri dveh katalogizatorjih. Jana (D) in Neža (D) sta dobili potrditev začetne ocene knjige s pregledovanjem drugih delov knjige, in sicer kazala vsebine.

Neža (D) je dobila potrditev svoje ocene, da je knjiga priročnik iz kazala vsebine. Nika (O) je dobila potrditev, da sta se osebi ukvarjali z določeno dejavnostjo iz spletne enciklopedije Wikipedije. Klara (O) je potrditev, da gre bolj za družbene vidike, dobila iz založnikove predstavitve knjige na zadnji knjižni platnici. Jana (D) je potrditev, da so v prvi knjigi najbrž zajeta starejša obdobja in v drugi knjigi srednji in novi vek dobila iz naslovne strani.

Proces **ovržbe začetne ocene o vsebini knjige** je bila opažen pri Lenartu (O) in Katji (O). Lenart (O) je našel v knjigi informacijo, da njegova ideja o enem vidiku vsebine napačna. To ga je vodilo, da je premislil o tej ideji o vsebini. Lenart (O) je tako ovrzel idejo, da je knjiga katalog in ugotovil, da je knjiga predstavitev podjetja. Katja (O) je po pregledovanju celotne knjige ovrгла svojo oceno, da gre za enciklopedijo. Po pregledu knjige je ugotovila, da gre samo za pregled določenega pojava iz naslova.

8.3.4 Zaključek določanja vsebine

Zadnja faza pri procesu določanja vsebine je zaključek določanja vsebine. Nekateri katalogizatorji so končali z določanjem vsebine, ko so pregledali celotno knjigo (Jana (D), Sara (D), Lana (D) in Marja (D) (2. knjiga)) ali ko niso našli več nobene nove informacije (Nika (O), Klara (O) (1. in 2. knjiga), Lenart (O) (2. in 3. knjiga) in Marja (D) (1. knjiga)). Veronika (O) (3. knjiga), Katja (O), Klara (O) (3. knjiga), Neža (D) (2. knjiga) in Marja (D) (3. knjiga) so prenehali z določanjem vsebine, ko so pregledale pomemben del knjige (npr. kazalo vsebine pri Veroniki (O), Katji (O) in Neži (D), naslov pri Klari (O) ali ime in priimek avtorja pri Marji (D)). Lana (D) je končala z določanjem vsebine, ko je ponovno pregledala in prelistala celotno knjigo z namenom preveriti, ali je določila vse vidike vsebine, ki so pomembni za uporabnike. Veronika (O) (1. in 2. knjiga) je prenehala z določanjem vsebine, ko je pregledala še dodaten nepregledani del knjige z namenom ugotoviti, ali knjiga vsebuje še dodaten vidik vsebine, ki ga Veronika (O) pri določanju vsebine ni upoštevala. Lenart (O)

je pri prvi knjigi odnehal z določanjem vsebine, čeprav se mu je vsebinski opis zdel pomanjkljiv. Ni ga dokončal, ker če bi nadaljeval z določanjem vsebine, bi predolgo trajalo. Neža (D) (1. knjiga) je končala z določanjem vsebine po ponovnem pregledovanju kazala vsebine, s katerim je preverjala, ali se vsebina knjige ujema z gesli iz kataložnih zapisih za podobne knjige. Pri tretji knjigi je končala, ko je primerjala svoja dodeljena gesla z gesli iz kataložnega zapisa za podobne knjige.

8.4 Gesljenje

Nekateri opazovanci in pisci dnevnika so za dodeljevanje gesel uporabljali geslovník. Veronika (O) in Lana (D) sta za dodeljevanje gesel uporabljali interni geslovník, ki ga njuni knjižnici sami oblikujeta in vzdržujeta. Veronika (O) in Lana (D) sta najprej formulirali pojme, ki sta jih potem poiskali v internem geslovníku ter jih prevedli v ustrezna gesla. Če Veronika (O) identificiranega pojma ni našla v geslovníku, ga je iskala v lokalnem katalogu. Če tudi v lokalnem katalogu za identificirani pojem ni našla ustreznega gesla, potem tega pojma ni vključila v vsebinski opis. Če Lana (D) pojmov ni našla v geslovníku, jih ni dodelila kot gesla, ampak je iz internega geslovníka poiskala geslo za rodovno širši pojem, ki je te določene pojme vključeval.

Lenart (O) in Jana (D) sta uporabljala NUK-ov geslovník SSG. Lenart (O) in Jana (D) sta najprej formulirala pojme, ki sta jih potem poiskala v SSG. Lenart (O) je ideje za gesla iskal tudi v tiskanih tablicah in registru UDK. Če v SSG ni našel ustreznega gesla, je dodelil geslo, ki ga je oblikoval s svojimi besedami.

Katja (O), Nika (O), Klara (O), Neža (D), Sara (D) in Marja (D) za dodeljevanje gesel niso uporabljale nobenega geslovníka ali tezavra. Katja (O), Nika (O), Klara (O), Sara (D) in Marja (D) so identificirane pojme večinoma dodelile kot gesla z enako formulacijo kot identificirani pojmi. Katja (O) je pri prvi knjigi en identificirani pojem s terminologijo iz besedila prevedla v geslo z drugačno formulacijo kot identificirani pojem. Ustrezno geslo je oblikovala glede na ustaljeno prakso v svoji knjižnici. Sara (D) je pri tretji knjigi dva identificirana pojma s terminologijo iz besedila prevedla v gesli z drugačno terminologijo kot identificirana pojma. Ustrezni gesli je oblikovala glede na ustaljeno prakso v svoji knjižnici. Katja (O) se pri tretji knjigi ni spomnila ustrezne oblike gesla za identificirani pojem, zato je obliko za ustrezno geslo poiskala v lokalnem katalogu. Sara (D) je pri tretji knjigi v lokalnem katalogu preverila pogostost uporabe gesla za identificirani pojem. Najdenih zapisov ni preverjala, ampak jo je zanimalo samo število najdenih zadetkov. Marja (D) je pri vseh

knjigah obliko gesel preverjala v lokalnem katalogu. Nika (O) je pri prvi knjigi dodelila geslo iz tiskanih tabel UDK.

Neža (D) je za gesljenje uporabljala lokalni in vzajemni katalog kot neke vrste geslovník. Identificirane pojme je uporabila kot poskusna gesla, katerih obliko in tudi pomen je iskala in preverjala v lokalnem in vzajemnem katalogu.

8.5 Klasificiranje

Pri vseh opazovancih in piscih dnevnika je bil vrstilec UDK določen glede na osrednjo temo knjige. Nekateri udeleženci so dodelili še dodatne vrstilce UDK za stranske teme (npr. Veronika (O) in Katja (O)). Večina udeležencev je vrstilce UDK poiskala v tabelah ali registru UDK. Nekateri udeleženci so dodelili vrstilce UDK na pamet brez preverjanja v tabelah UDK, ali so dodeljeni vrstilci UDK pravilni in ustrezni (npr. Marja (D), Klara (O) in Veronika (O)). Marja (D) je kopirala vrstilec UDK iz že obstoječega zapisa, ki je bil osnova za kreiranje zapisa za njeno knjigo. Ustreznosti in pravilnosti kopiranega vrstilca ni preverjala. Klara (O) je dodelila vrstilce UDK iz najdenih zapisov, v katerih je preverjala gesla. Dodeljeni UDK je dopolnila in popravila glede na vsebino svoje knjige. Neža (D) je v najdenih zapisih, v katerih je preverjala gesla, pregledovala tudi vrstilce UDK. Ti so ji bili smernice za nadaljnje iskanje vrstilcev v tabelah UDK. Marja (D) je določala vrstilce UDK iz šifrantu vrstilca za iskanje (polje 675c).

8.6 Splošni model procesa določanja vsebine

Proces določanja vsebine, kot je bil opažen pri udeležencih raziskave, se lahko psploši v dva splošna modela. Prvi splošni model odražajo 6 zgodb udeleženih katalogizatorjev (Veronika (O), Katja (O), Nika (O), Klara (O), Sara (D) in Marja (D)), medtem ko drugi splošni model odražajo 4 zgodbe udeleženih katalogizatorjev (Lenart (O), Lana (D), Jana (D) in Neža (D)).

Pri **prvem splošnem modelu** poteka določanje vsebine knjige razdrobljeno. Katalogizator vsebino celotne knjige, tj. vsebino kot celoto, obravnava kot vsoto njenih posameznih delov. Model se lahko ponazori z metaforo sestavljanja mozaika. Vsebina celotne knjige je mozaik in kamenčki v mozaiku so deli vsebine, iz katerih je vsebina knjige sestavljena. Ko katalogizator začne z določanjem vsebine dokumenta, ima pred sabo prazen mozaik. Katalogizator identificira vsebino posameznih delov knjige ali identificira vsebino posameznega dela vsebine. Identificirana vsebina posameznega dela knjige je en kamenček v mozaiku ali vsebini kot celoti. Z določanjem vsebine posameznih delov knjige začne katalogizator sestavljati mozaik. Določeno vsebino posameznega dela knjige katalogizator

polaga v mozaik celotne vsebine. Ko konča z določanjem vsebine posameznih delov knjige, je mozaik vsebine kot celote sestavljen. Vsi kamenčki – vse določene vsebine posameznih delov knjige ali delov vsebine knjige sestavljajo mozaik – celotno vsebino.

Prvi splošni model procesa določanja vsebine ima dve variaciji. Pri **prvi variaciji modela** se katalogizator osredotoča na identificiranje vsebine posameznih delov knjige, npr. naslova knjige, posameznih poglavij. Te posamezne dele knjige pri določanju vsebine obravnava ločeno. Ločeni deli so npr. povzetki posameznih poglavij, identificirani iz naslovov poglavij v kazalu vsebine. Katalogizator pri določanju vsebine pregleda naslov in kazalo vsebine. Če knjiga ne vsebuje kazala vsebine, knjigo pregleda po posameznih poglavij. Najprej identificira pojme iz enega posameznega dela, npr. naslova, ne da bi prebral in pregledal še drugih delov knjige. Identificirane pojme iz tega pregledanega dela knjige takoj kot gesla vključi v vsebinski opis, ne da bi prebral in pregledal še drugih delov knjige. Ko konča s pregledovanjem enega dela knjige in dodeljevanjem gesel za vsebino tega pregledanega dela knjige, se loti pregledovanja drugega dela knjige, npr. kazala vsebine, iz katerega identificira pojme in jih takoj kot gesla vključi v vsebinski opis. Katalogizator posamezne dele knjige pregleda samo enkrat. Na že pregledane dele knjige se ne vrača oz. jih ne pregleduje večkrat. Katalogizator iz besedila posameznih delov knjige identificira pojme ali z besedami iz knjige ali s svojimi besedami. Posamezne pojme izrazi z eno besedo ali eno besedno zvezo in jih dodeli kot gesla. Gesla so večinoma enako formulirana kot identificirani pojmi. Če katalogizator uporablja geslovník, uporabi identificirane pojme kot poskusna gesla, s katerimi v geslovníku išče veljavna gesla. Ko pregleda vse dele knjige, ki so zanj pomembna ali ko pregleda celotno knjigo, konča z določanjem vsebine. Ko katalogizator identificira posamezne pojme, jih ali takoj dodeli kot gesla ali pa vsa gesla dodeli naenkrat, ko konča s pregledovanjem knjige in identificiranjem pojmov.

Pri **drugi variaciji modela** se katalogizator osredotoča na identificiranje vsebine posameznih delov vsebine knjige. Te posamezne dele vsebine knjige pri določanju vsebine obravnava ločeno. Med pregledovanjem knjige, tj. naslova, kazala vsebine, založnikove predstavitev knjige na zadnji knjižni platnici, uvoda, zaključka, povzetka, pregledovanja, listanja celotne knjige, identificira vsebino posameznega dela vsebine knjige. Ko katalogizator pregleduje knjigo, iz besedila identificira pojme ali z besedami iz knjige ali s svojimi besedami. Posamezne pojme izrazi z eno besedo ali eno besedno zvezo in jih dodeli kot gesla. Gesla so enako formulirana kot identificirani pojmi. Očitna razlika med prvo in drugo variacijo modela je ta, da pri drugi variaciji modela katalogizator prehaja iz pregledovanja enega dela knjige na pregledovanje drugega dela knjige. Pregledovanja knjige se ne loti tako kot katalogizator pri

prvi variaciji modela, pri katerem pregleda posamezni del knjige do konca in nadaljuje z naslednjim delom knjige in se na pregledane posamezne dele knjige ne vrača. Drugi katalogizator skače med posameznimi deli, ko išče informacije o vsebini knjige. Tako lahko posamezni del knjige pregleda tudi večkrat in ne samo enkrat kot katalogizator pri prvi variaciji modela. Iz ponovnega pregledovanja posameznega dela knjige lahko identificira nove pojme. Z določanjem vsebine konča, ko ne najde več nobene nove informacije oz. ko ne najde več nobenega novega posameznega dela vsebine knjige.

Pri katalogizatorju se lahko pri določanju vsebine knjige pojavita obe variaciji prvega splošnega modela, ki se pri procesu določanja vsebine izmenjujeta.

Drugi splošni model procesa določanja vsebine odražajo 4 zgodbe udeleženih katalogizatorjev (Lenart (O), Lana (D), Jana (D) in Neža (D)). V njem poteka določanje vsebine knjige celovito. Katalogizator najprej razume vsebino celotne knjige in se ne ukvarja s posameznimi deli vsebine.

Model se lahko ponazori z metaforo padalca, ki skoči iz letala. Padalec je katalogizator, pokrajina pod njim pa vsebina celotne knjige. Ko se padalec pripravlja na skok pri vratih letala, ima pred seboj celotno pokrajino, torej vsebino celotne knjige, ki je še v meglenih obrisih. Oprta vrata letala so naslov knjige in drugi deli knjige. Ko stopi do odprtih vrat letala in pogleda navzdol, ima pred seboj celotno pokrajino v obrisih. Po obrisih lahko vidi ali pa samo grobo oceni oz. dobi vtis o okvirni, splošni pokrajini, tako kot katalogizator razume ali pa samo grobo oceni oz. dobi vtis o vsebini celotne knjige po naslovu in drugih delih knjige. Padalec skoči iz letala in ko pada, se mu celotna pokrajina približuje. Meglena pokrajina dobiva jasnejšo in preciznejšo obliko. Iz zraka padalec tudi že vidi posamezne podrobnosti in posameznosti pokrajine, ki sestavljajo celotno pokrajino. Prav tako katalogizator po pregledu še nepregledanih delov knjige ali ponovnega pregledovanja posameznih delov knjige dobiva jasnejšo in preciznejšo sliko o vsebini celotne knjige. Katalogizator tudi že prepozna posamezne podrobnosti in posameznosti vsebine, ki sestavljajo vsebino celotne knjige. Katalogizator se iz splošne ideje o vsebini celotne knjige pomika k bolj podrobnejšemu in preciznejšemu razumevanju vsebine celotne knjige.

Pri drugem splošnem modelu procesa določanja vsebine katalogizator iz naslova in pregledovanja drugih delov knjige, kot npr. založnikove predstavitve knjige na zadnji knjižni platnici ali kazala vsebine ali pregledovanja in listanja celotne knjige, najprej razume ali dobi vtis o vsebini celotne knjige. Katalogizator lahko iz naslova in drugih delov knjige, kot npr. založnikove predstavitve knjige na zadnji knjižni platnici ali poznavanja strokovnega področja naročnika knjige, dobi prvi vtis oz. na grobo oceni splošno, okvirno vsebino celotne

knjige. Iz pregledovanja dodatnih delov knjige, kot je npr. kazalo vsebine, lahko dobi za svojo oceno vsebine celotne knjige potrditev. Pri drugem splošnem modelu katalogizator torej začne z identificiranjem pojmov na nivoju vsebine celotne knjige, tj. vsebine kot celote. Najprej določi splošno, okvirno vsebino celotne knjige. Identificirane pojme izrazi v svojem razumevanju vsebine s svojimi besedami v obliki stavka ali več stavkov. Katalogizator potem nadaljuje s pregledovanjem delov knjige, kot npr. uvod/predgovor, pregledovanje knjige po posameznih poglavij, pregledovanje in listanje celotne knjige ali/in ponovno pregleduje dele knjig, npr. kazalo vsebine, pregledovanje in listanje celotne knjige. S pregledovanjem novih delov knjige ali s ponovnim pregledovanjem posameznih delov knjig se razumevanje o splošni, okvirni vsebini celotne knjige spreminja in razvija v razumevanje posameznosti in nadržnosti v vsebini celotne knjige. Katalogizator se v tem procesu pomika iz splošne ideje o vsebini celotne knjige k bolj podrobnejšemu in preciznejšemu razumevanju vsebine celotne knjige. Iz pregledovanja novih delov knjig ali ponovnega pregledovanja posameznih delov knjig katalogizator identificira podrobnejše pojme za bolj točno opredelitev vsebine s svojimi besedami ali z besedami iz knjige v obliki ene besede ali ene besedne zveze, ki jih uporabi kot poskusna gesla, s katerimi v geslovníku ali lokalnem/vzajemnem katalogu išče veljavna gesla. Katalogizator konča z določanjem vsebine ali ko pregleda celotno knjigo ali ko ne najde več nobene nove informacije o vsebini knjige.

Razlika med obema splošnima modeloma je lahko ilustrirana s primeroma iz zgodb katalogizatorjev. Katja (O), katera zgodba odraža prvi splošni model procesa določanja vsebine, je najprej pregledala naslov in iz naslova identificirala pojme, ki jih je takoj vključila v vsebinski opis. Potem je pregledovala kazalo vsebine, za katerega je dejala, da *»nič takega ne vidim, kar bi dala še kot ključno besedo«* (O4kodsh: 18). Sara (D), katera zgodba odraža prvi splošni model procesa, je najprej pregledala naslov in uvod. Iz pregledanih delov je identificirala pojme, ki jih je takoj vključila v vsebinski opis. Nadaljevala je s pregledovanjem kazala vsebine, za katerega je dejala, da ji ne pove kaj dosti, da bi dodala še kaj novega. Neža (D), ki odraža drugi splošni model, je najprej pregledala naslov knjige. Iz naslova je identificirala poskusna gesla, s katerimi je iskala knjižničnem katalogu veljavna gesla. Potem je pregledovala kazalo vsebine, za katerega je dejala, da je po njegovem pregledu dobila prvi bolj poglobljen občutek o vsebini. Lana (D), katera zgodba odraža drugi splošni model, je po pregledu naslova pregledala kazalo vsebine, iz katerega je videla, kako je knjiga strukturirana in katera področja bodo bolj natančno obdelana. Lana je potem prebrala uvod, ki jo je popeljal v problematiko knjige in si je ustvarila prve vtise o tem, kaj bo knjiga obravnavala.

Primerjava obeh modelov je pokazala, da so v prvem modelu katalogizatorji večinoma pregledali naslov in kazalo vsebine, medtem ko so v drugem modelu katalogizatorji večinoma pregledali naslov, kazalo vsebine, uvod/predgovor in pregledali ter prelistali celotno knjigo.

9 RAZPRAVA O REZULTATIH IN UGOTOVITVAH

V sledečem poglavju so rezultati in ugotovitve te raziskave primerjani z rezultati 5 raziskav o vsebinski obdelavi in s procesom, ki je opisan v nekaterih učbenikih katalogizacije in vsebinske obdelave.

9.1 Raziskave o vsebinski obdelavi

Raziskava **Irmeli Hovi (1989)** kaže, da se faze klasificiranja njenih udeležencev skladajo s fazami, kot so predlagane v mednarodnem standardu ISO 5963 (1996). Te faze so: (1) pregledovanje dokumenta in dognanje njegove vsebine, (2) identificiranje glavnih pojmov in (3) izražanje teh pojmov v izrazih sistema za vsebinsko označevanje. Ugotovitve moje raziskave kažejo, da je večina katalogizatorjev označevala vsebino v fazah, kot jih predlaga mednarodni standard ISO 5963 (1996). Hovi (1989) je ugotovila, da so udeleženci v prvem koraku, tj. identificiranju vsebine dokumenta, obravnavali dokument primarno kot besedilo in niso upoštevali nobenih drugih vidikov gledanja na vsebino, npr. uporaba dokumenta glede na potrebe uporabnikov ali avtorjev namen pisanja dokumenta. Pri vseh udeležencih je bilo klasificiranje usmerjeno v dokument. V moji raziskavi prav tako prevladuje v dokument usmerjen pristop k določanju vsebine. Katalogizatorji iz moje raziskave so vsebino knjige določili večinoma na sami analizi knjig. Vendar pa so za razliko od udeležencev raziskave Irmeli Hovi (1989) pri nekaterih geslih uporabili tudi na dokument osredotočen pristop in v uporabnike usmerjen pristop k določanju vsebine.

Udeleženci raziskave Irmeli Hovi (1989) so v glavnem določili vsebino knjige iz naslovne strani in predgovora. Katalogizatorji iz moje raziskave so v glavnem določili vsebino knjige iz naslova in kazala vsebine. Udeleženci raziskave Irmeli Hovi (1989) so večinoma povezali vsebino knjige z avtorjevim raziskovalnim področjem. V moji raziskavi sta le dva od desetih katalogizatorjev samo pri eni knjigi povezala vsebino knjige z avtorjevim raziskovalnim področjem.

Hovi (1989) je ugotovila, da klasifikatorji za označitev vsebine knjige rajši izbirajo izraze iz klasifikacijskega sistema. Ko identificirajo pojme pri vsebinski analizi knjige, jih izražajo v izrazih iz klasifikacijskega sistema. Tako rezultati njene raziskave kažejo vpliv klasifikacijskega sistema na poimenovanje identificiranih pojmov pri označevanju vsebine knjige. Rezultati moje raziskave kažejo, da so katalogizatorji identificirali pojme neodvisno od geslovnika in klasifikacijskega sistema. Le ena katalogizatorka je pri identificiranju enega pojma uporabila izraz, ki ga je našla v klasifikacijskem sistemu.

Opis katalogizacijskega procesa drugega katalogizatorja v raziskavi **Ling Hwey Jeng (1996)** se osredotoča na dodeljevanje gesel. V opisu je prikazana samo ena sestavina vsebinske analize, tj. pregledovanje delov knjige. Drugi katalogizator v raziskavi Ling Hwey Jeng (1996) je na začetku pregledal kazalo vsebine in začetne strani knjige. Opis prikazuje njegovo iskanje uporabnih gesel za knjigo v priročniku, normativnih datotekah in kataložnih zapisih za podobne enote. Katalogizator je svoja dodeljena gesla primerjal z gesli iz priklicanih zapisov. Med iskanjem gesel v kataložnih zapisih za podobne enote je tudi ponovno pregledal knjigo, npr. povzetek, seznam ilustracij in posvetila. Primerjava katalogizacijskega procesa drugega katalogizatorja v raziskavi Ling Hwey Jeng (1996) s katalogizatorji iz moje raziskave je pokazala, da se njegov proces vsebinske obdelave ne ujema s procesom vsebinske obdelave katalogizatorjev iz slovenskih visokošolskih knjižnic.

Ugotovitve raziskave Ling Hwey Jeng (1996) pokažejo, da sta katalogizatorja pri katalogizaciji uporabljala tele miselne procese: reševanje problemov in odločanje. Ugotovitve moje raziskave kažejo, da so katalogizatorji pri določanju vsebine poleg reševanja problemov in odločanja uporabljali še mišljenje, sklepanje in povezavo predhodnega znanja z vsebino knjige.

Šauperl in Saya (1998) sta v raziskavi o vsebinski obdelavi pri katalogizatorjih iz ameriških splošnih knjižnic ugotovila, da je pet katalogizatorjev dosledno označevalo vsebino v petih korakih:

1. identifikacija vsebine knjige
2. identifikacija avtorjevega namena
3. sklepanje na možne uporabe knjige
4. povezava knjige z obstoječo zbirko
5. povezava vsebine s klasifikacijskim sistemom in z geslovníkom

Primerjava procesa vsebinske obdelave katalogizatorjev iz moje raziskave in ameriških katalogizatorjev iz raziskave Alenke Šauperl in Saya (1998) je pokazala, da se proces vsebinske obdelave petih korakov, ki so ga prikazali katalogizatorji iz ameriških splošnih knjižnic, ne ujema s procesom vsebinske obdelave katalogizatorjev iz slovenskih visokošolskih knjižnic. Samo prvi korak, tj. identifikacija vsebine dokumenta med pregledovanjem dokumenta, je bil skupen katalogizatorjem iz ameriških splošnih knjižnic in katalogizatorjem iz slovenskih visokošolskih knjižnic.

V prvem koraku so katalogizatorji iz ameriških splošnih knjižnic najprej poskušali identificirati vsebino knjige. Pregledali so sledeče dele knjige: naslovno stran, vse dele ovoja ali ščitnega ovitka, kazalo vsebine, uvod, kazalo in naslove poglavij.

Vsi katalogizatorji iz slovenskih visokošolskih knjižnic so pregledali naslov in kazalo vsebine. Nekateri so pregledali še uvod/predgovor, založnikovo predstavitev knjige na zadnji knjižni platnici in pregledali ter prelistali celotno knjigo. Kazalo sta pregledala samo dva katalogizatorja iz slovenskih visokošolskih knjižnic.

Avtorjev namen pisanja knjige v drugem koraku so upoštevali samo katalogizatorji iz ameriških splošnih knjižnic, medtem ko ga katalogizatorji iz slovenskih visokošolskih knjižnic niso. Katalogizatorji iz ameriških splošnih knjižnic so se zavedali možnih razlik v razumevanju vsebine in so se poskušali prilagoditi tako avtorjevemu razumevanju kot svojemu razumevanju. Katalogizatorji iz slovenskih visokošolskih knjižnic niso poskušali predvideti možne uporabe knjige, kako bi ga uporabniki uporabili, medtem ko je bilo to pomembno za katalogizatorje iz ameriških splošnih knjižnic. V moji raziskavi prevladuje v dokument usmerjen pristop k določanju vsebine. Katalogizatorji iz moje raziskave so vsebino knjige določili večinoma na sami analizi knjig. Ugotovitve moje raziskave kažejo, da so nekateri katalogizatorji pri nekaterih geslih uporabili tudi na dokument osredotočen pristop k določanju vsebine. Upoštevali so namreč uporabnike pri izbiri gesel. Poskušali so predvideti, s katerimi gesli bo uporabnik iskal knjigo. Nekateri katalogizatorji iz moje raziskave so pri nekaterih vidikih vsebine upoštevali tudi uporabnikove potrebe in so v vsebinski opis vključili tudi določene pojme z mislijo, da bo uporabnik ta vidik vsebine tudi iskal.

V četrtem koraku so se katalogizatorji iz ameriških splošnih knjižnic vprašali, katere klasifikacijske in predmetne oznake so dodelili podobnim dokumentom v preteklosti, ko so začeli prevajati identificirano vsebino knjige v klasifikacijske in predmetne oznake. Na to vprašanje so odgovorili z iskanjem v lokalnem katalogu ali OCLC. Katalogizatorji so pogosto ponovno pregledovali različne dele knjige, če predmetne oznake iz kataloga niso izražale enakega pomena, ki so ga katalogizatorji želeli dodeliti knjigi. Večina katalogizatorjev iz slovenskih visokošolskih knjižnic ni uporabila obstoječih zapisov iz knjižničnih katalogih za iskanje predmetnih oznak in tako povezala novi dokument z obstoječo knjižnično zbirko, kot so to naredili katalogizatorji iz ameriških splošnih knjižnic. Le en katalogizator iz slovenskih visokošolskih knjižnic od desetih udeleženih se je vprašal, katere klasifikacijske in predmetne oznake so dodelili podobnim dokumentom v preteklosti, ko je začel prevajati identificirano vsebino knjige v klasifikacijske in predmetne oznake. Na to vprašanje je odgovoril z iskanjem v lokalnem ali vzajemnem katalogu. Uporabna gesla za vsebinski opis svoje knjige je iskal v kataložnih zapisih za po vsebini podobne enote.

Zadnji korak vsebinske obdelave, tj. preverjanje klasifikacijskih in predmetnih oznak s tekočo izdajo sistema za vsebinsko označevanje, je prisoten samo pri ameriških katalogizatorjih. Ta

faza ni bila opazovana v procesu slovenskih katalogizatorjev. Odsotnost te faze v procesu katalogizatorjev iz slovenskih visokošolskih knjižnic lahko izvira iz dejstva, da ne obstaja obsežen geslovník ali normativna datoteka, ki bi omogočala preverjanje predmetnih oznak. Za klasifikacijske oznake so slovenski katalogizatorji pogledali v tabelo UDK ali jih dodelili na pamet.

Šauperl (1999, 2002) je v svoji raziskavi o vsebinski obdelavi pri katalogizatorjih iz ameriških visokošolskih knjižnic ugotovila 4 glavne faze splošnega procesa vsebinske obdelave 12 katalogizatorjev:

1. pregled knjige z identifikacijo poskusnih oznak
2. iskanje predmetnih oznak z identifikacijo kandidatk za predmetne oznake
3. pregled in izbor kandidatk za predmetne oznake in
4. dodelitev predmetnih in klasifikacijskih oznak

Primerjava katalogizatorjev iz ameriških visokošolskih knjižnic s katalogizatorji iz slovenskih visokošolskih knjižnic je pokazala, da se proces vsebinske obdelave štirih korakov, ki so ga prikazali katalogizatorji iz ameriških visokošolskih knjižnic, ne ujema s procesom vsebinske obdelave katalogizatorjev iz slovenskih visokošolskih knjižnic. Samo prvi korak je skupen katalogizatorjem iz ameriških visokošolskih knjižnic in katalogizatorjem iz slovenskih visokošolskih knjižnic.

Katalogizatorji iz ameriških visokošolskih knjižnic so pregledali različne dele knjige: naslov, kazalo vsebine, uvod, ovoj, založnikovo predstavitev knjige, izvleček in bibliografijo. Katalogizatorji iz slovenskih visokošolskih knjižnic so večinoma pregledali naslov, kazalo vsebine, uvod/predgovor in pregledali ter prelistali celotno knjigo.

Pri pregledovanju knjige so katalogizatorji iz ameriških visokošolskih knjižnic identificirali poskusne predmetne oznake, ki so bile uporabljene za iskanje veljavnih predmetnih oznak v normativnih datotekah ali knjižničnih katalogih. Te veljavne predmetne oznake so potem iskali ali v normativnih datotekah ali knjižničnih katalogih. Končna vsebina knjige je bila identificirana postopoma, zato ker so najdene kandidatke za predmetne oznake nadalje vzpodbudile pregledovanje knjige, dodatno iskanje in pregled najdenih zapisov. Katalogizatorji so menili, da naj bi bile podobnim knjigam dodeljene podobne predmetne in klasifikacijske oznake.

Katalogizatorji iz slovenskih visokošolskih knjižnic so tudi pri pregledovanju knjige identificirali poskusne predmetne oznake, ki so jih uporabili za iskanje veljavnih predmetnih oznak v geslovníku. Katalogizatorji iz slovenskih visokošolskih knjižnic niso iskali uporabnih

gesel za knjigo v kataložnih zapisih za po vsebini podobne enote, tako kot so to počeli katalogizatorji iz ameriških visokošolskih knjižnic.

Katalogizatorji iz ameriških visokošolskih knjižnic so prav tako kot katalogizatorji iz slovenskih visokošolskih knjižnic poskušali pri izbiri predmetnih oznak upoštevati uporabnikove potrebe. Poskušali so ugotoviti, s katerimi predmetnimi oznakami bo uporabnik iskal dokument.

Šauperl (2005a) je leta 2001 opravila kvalitativno raziskavo vsebinske obdelave med petimi katalogizatorji iz slovenskih splošnih knjižnic. Namen raziskave je bil raziskovati proces vsebinske obdelave slovenskih katalogizatorjev in ga primerjati s procesom ameriških katalogizatorjev iz njenih prejšnjih raziskav (Šauperl, Saye, 1998; Šauperl, 1999, 2002).

Primerjava procesa vsebinske obdelave slovenskih in ameriških katalogizatorjev je pokazala, da se proces vsebinske obdelave petih korakov, ki so ga prikazali katalogizatorji iz ameriških splošnih knjižnic, ne ujema natanko s procesom vsebinske obdelave katalogizatorjev iz slovenskih splošnih knjižnic in katalogizatorjev iz slovenskih visokošolskih knjižnic, prav tako je proces vsebinske obdelave katalogizatorjev iz ameriških visokošolskih knjižnic drugačen od procesa katalogizatorjev iz ameriških splošnih knjižnic. Primerjava je tudi pokazala, da se proces vsebinske obdelave katalogizatorjev iz slovenskih splošnih knjižnic razlikuje od procesa vsebinske obdelave katalogizatorjev iz slovenskih visokošolskih knjižnic. Prvi korak določanja vsebine med pregledovanjem knjige je bil skupen vsem ameriškim in slovenskim katalogizatorjem. Ameriški katalogizatorji in katalogizatorji iz slovenskih splošnih knjižnic so pregledali tele dele dokumenta: naslovno stran, vse dele ovoja, ščitni ovitek (kjer je bil prisoten), kazalo vsebine, uvod, kazalo in besedilo. Katalogizatorji iz slovenskih visokošolskih knjižnic so pregledali naslov, kazalo vsebine in uvod/predgovor

Avtorjev namen pisanja knjige v drugem koraku so upoštevali samo ameriški katalogizatorji, medtem ko ga slovenski katalogizatorji niso. Ameriški katalogizatorji so se zavedali možnih razlik v razumevanju vsebine in so se poskušali prilagoditi tako avtorjevemu razumevanju kot svojemu razumevanju. Katalogizatorji iz slovenskih splošnih in visokošolskih knjižnic in katalogizatorji iz ameriških visokošolskih knjižnic niso poskušali predvideti možne uporabe knjige, kako bi ga uporabniki uporabili, medtem ko je bilo to pomembno za katalogizatorje iz ameriških splošnih knjižnic.

Katalogizatorji iz ameriških in slovenskih splošnih knjižnic so v četrtem koraku uporabili obstoječe zapise iz knjižničnih katalogih za kreiranje ali iskanje predmetnih oznak in tako povezali novi dokument z obstoječo knjižnično zbirko, medtem ko katalogizatorji iz slovenskih visokošolskih knjižnic niso uporabili te strategije.

Zadnji korak vsebinske obdelave, tj. preverjanje klasifikacijskih in predmetnih oznak s tekočo izdajo sistema za vsebinsko označevanje, je prisoten samo pri ameriških katalogizatorjih. Ta faza ni bila opazovana v procesu slovenskih katalogizatorjev. Odsotnost te faze v procesu slovenskih splošnih katalogizatorjev lahko izvira iz dejstva, da ne obstaja obsežen geslovník ali normativna datoteka, ki bi omogočala preverjanje predmetnih oznak. Za klasifikacijske oznake so slovenski katalogizatorji pogledali v tabelo UDK.

9.2 Učbeniki katalogizacije in vsebinske obdelave

Na podlagi pregleda slovenske in tuje strokovne literature o katalogizaciji in vsebinski obdelavi je ugotovljeno, da se pregledana strokovna literatura manj ukvarja z vsebinsko analizo kot z ostalimi postopki vsebinske obdelave. Osredotoča se na fazo prevajanja rezultata vsebinske analize v sistem za vsebinsko označevanje, tj. sistemu za vsebinsko označevanje in pripomočkom za njegovo uporabo, s poudarkom na izgradnji sistemov za vsebinsko označevanje in pravilnem oblikovanju vsebinskih oznak. Večinoma avtorji v strokovni literaturi samo naštevajo vire informacij, ki jih katalogizator mora pregledati pri določanju vsebine dokumentov. Izjema je le Langridge (1989), ki podrobno poda navodila za vsebinsko analizo dokumenta: vire, ki jih mora katalogizator pregledati za določanje vsebine, kako jih mora pregledati in kaj sestavlja vsebino dokumentov.

Skoraj vsi avtorji v pregledani literaturi opozarjajo, da določanje vsebine samo iz naslova ni ustrezno (Pirjevec, 1940; Šmalc, Kermauner, 1953; Banič et al., 1987; Foskett, 1988, 1996; Chan, 1994; ISO standard 5963, 1996; Dewey, 1996; Broughton, 2004; Taylor, 2004). Katalogizatorji iz moje raziskave so poleg naslova večinoma pregledali še kazalo vsebine in uvod/predgovor.

Avtorji v pregledani slovenski in tuji strokovni literaturi omenijo sledeče dele dokumenta, ki jih katalogizator mora pregledati pri določanju vsebine:

- **naslov** (Pirjevec, 1940; Šmalc, Kermauner, 1953; Banič et al., 1987; Foskett, 1988, 1996; Langridge, 1989; Ferl, Millsap, 1991; Chan, 1994; Dewey, 1996; ISO standard 5963, 1996; Olson, Boll, 2001; Splošni ..., 2002; Lancaster, 2003; Broughton, 2004; Taylor, 2004)
- **kazalo vsebine** (Šmalc, Kermauner, 1953; Banič et al., 1987; Foskett, 1988, 1996; Langridge, 1989; Ferl, Millsap, (1991); Chan, 1994; Dewey, 1996; ISO standard 5963, 1996; Olson, Boll, 2001; Splošni ..., 2002; Broughton, 2004; Taylor, 2004)

- **predgovor/uvod** (Foskett, 1988, 1996; Langridge, 1989; Ferl, Millsap, (1991); Chan, 1994; Dewey, 1996; ISO standard 5963, 1996; Olson, Boll, 2001; Splošni ..., 2002; Taylor, 2004)
- **naslove poglavij** (Langridge, 1989; Chan, 1994; Dewey, 1996)
- **naslove podpoglavij** (Dewey, 1996; Olson, Boll, 2001; Lancaster, 2003)
- **podnaslov** (Langridge, 1989; Broughton, 2004; Taylor, 2004)
- **ščitni ovitek** (Banič et al., 1987; Langridge, 1989; Ferl in Millsap, 1991; Chan 1994; Foskett, 1988, 1996; Dewey, 1996; Broughton, 2004)
- **ovoj** (Broughton, 2004)
- **izvleček** (Banič et al., 1987; Foskett 1988, 1996; Chan, 1994; ISO standard 5963, 1996; Lancaster 2003; Taylor, 2004)
- **kazala** (Chan 1994; Dewey 1996; Olson, Boll, 2001; Taylor, 2004)
- **bibliografijo** (Dewey, 1996; Olson, Boll, 2001)
- **ilustracije** (ISO standard 5963, 1996; Olson, Boll, 2001; Taylor, 2004)
- **naslove ilustracij** (ISO standard 5963, 1996; Lancaster, 2003; Taylor, 2004)
- **pregledovanje celotnega besedila** (Šmalc, Kermauner, 1953; Dewey, 1996; Lancaster, 2003)
- **zaključek** (ISO standard 5963, 1996; Lancaster, 2003)
- **branje nekaj odlomkov besedila** (Langridge, 1989)
- **besede, besedne zveze, ki so tiskane v drugačnem tisku kot ostalo besedilo** (ISO standard 5963, 1996; Taylor, 2004)
- **založnikovo predstavitev dokumenta** (Foskett, 1988, 1996; Olson, Boll, 2001)
- **uvodne stavke poglavij in odstavkov** (ISO standard 5963, 1996)
- **avtorja** (Langridge, 1989)
- **in besedilo** (Splošni ..., 2002)

Nekateri avtorji poleg delov dokumenta navajajo še dodatne vire pri določanju vsebine, to so zunanji viri:

- **referenčni viri** (Šmalc, Kermauner, 1953; Banič et al., 1987; Foskett, 1988, 1996; Chan, 1994; Dewey, 1996; Splošni ..., 2002; Broughton, 2004)
- **recenzije** (Banič et al., 1987; Langridge, 1989; Chan, 1994; Dewey, 1996)
- **posvet s strokovnjaki za določeno strokovno področje** (Šmalc, Kermauner, 1953; ISO standard 5963, 1996; Chan, 1994; Dewey, 1996)
- **bibliografije, katalogi** (Chan, 1994)

• **drugi kataložni zapisi iz drugih podatkovnih baz o istih dokumentih, ki jih katalogizator označuje po vsebini** (Broughton, 2004)

Deweyeva decimalna klasifikacija (1996) omeni še prevzemanje zapisov iz vzajemnih baz, ki je pogosto v pomoč, ker prevzeti zapisi že vsebuje gesla, klasifikacijske oznake in opombe. Podatke iz teh virov mora katalogizator preveriti s pregledovanjem dokumenta.

V moji raziskavi so katalogizatorji večinoma pregledali naslov, kazalo vsebine, uvod/predgovor in pregledali ter prelistali celotno knjigo. Katalogizatorji v moji raziskavi so omenili še pregledovanje založnikove predstavitve knjige na zadnji knjižni platnici in ilustracije. Pregledovanje kazala sta omenila samo dva katalogizatorja, bibliografijo je pregledal samo eden katalogizator. V moji raziskavi je ena katalogizatorka uporabila zunanji vir, tj. spletno enciklopedijo, pri določanju vsebine knjige. Ena katalogizatorka je napovedala, da bo prosila strokovnjaka za določeno strokovno področje, da pregleda njena gesla in o njih poda svoje mnenje. Dva katalogizatorja sta uporabila druge kataložne zapise za katalogizirani enoti iz drugih katalogov. Nekateri so prevzemali zapise iz drugih baz, ki so že vsebovala gesla in klasifikacijske oznake. Te podatke iz teh virov so preverili s pregledovanjem dokumenta.

Langridge (1989), Lancaster (2003) in Broughton (2004) opozorijo, da sta vsebinska analiza in faza prevajanja ločena postopka. Vsebinska analiza mora biti obravnavana kot ločena naloga, ki je docela neodvisna od kakršnegakoli klasifikacijskega sistema ali sistema za predmetno označevanje. ISO standard 5963 (1996) pa nasprotno pravi, da oba, vsebinska analiza in prevod rezultata vsebinske analize v vsebinske oznake, morata biti izvedena s pomočjo pripomočkov sistema za označevanje, kot so tezavri in klasifikacijski sistemi. Pri katalogizatorjih iz moje raziskave koraka vsebinske analize in prevod rezultata vsebinske analize v gesla in klasifikacijske oznake nista bila vedno jasno ločena in sta se velikokrat pojavljala sočasno, še posebej pri katalogizatorjih, ki niso uporabljali nobenega geslovnika ali tezavra. Katalogizatorji so gesla dodelili brez uporabe geslovnika ali pa iz geslovnika. Rezultati moje raziskave kažejo, da so katalogizatorji identificirali pojme neodvisno od geslovnika in klasifikacijskega sistema. Le ena katalogizatorka je pri identificiranju enega pojma uporabila izraz, ki ga je našla v klasifikacijskem sistemu.

Brown (1986), ISO standard 5963 (1996) in Lancaster (2003) opozorita, da se mora vsebinsko označevanje nanašati na potrebe določene skupine uporabnikov. Nekateri katalogizatorji iz moje raziskave so pri določanju vsebine upoštevali uporabnikove potrebe.

Ugotovitve moje raziskave kažejo, da je večina katalogizatorjev označevala vsebino v korakih, kot jih predlaga mednarodni standard ISO 5963 (1996). Ti koraki so: (1)

pregledovanje dokumenta in dognanje njegove vsebine, (2) identificiranje glavnih pojmov in (3) izražanje teh pojmov v izrazih sistema za vsebinsko označevanje. Standard ISO 5963 (1996) predlaga, da mora katalogizator pri prvem koraku vsebinskega označevanja, tj. pregledovanju dokumenta, skrbno pregledati in preučiti naslednje dele: naslov, izvleček, kazalo vsebine, uvod, uvodne stavki poglavij in odstavkov ter zaključek, ilustracije, diagrame, tabele in njihove napise, besede ali skupine besed, ki so podčrtane ali tiskane v neobičajnem tisku. Katalogizatorji iz moje raziskave so večinoma pregledali naslov, kazalo vsebine, uvod/predgovor in pregledali ter prelistali celotno knjigo.

Langridge (1989) se razlikuje od drugih avtorjev, ker se posveča prvemu in kognitivno najbolj zahtevnemu postopku, tj. vsebinski analizi. Vsebinska analiza se po njegovem začne z naslovom. Katalogizator najprej dobi vtis, namige o vsebini dokumenta iz naslova, ki jih potrdi z kazalom vsebine. Več podrobnosti o vsebini lahko dajo kazala vsebine ali naslovi poglavij, če dokument nima kazala vsebine. To lahko vodi do bolj natančne opredelitve vsebine dokumenta ali lahko samo potrdi katalogizatorjeve ugotovitve. Uvod mora katalogizator vedno prebrati, ker verjetno vsebuje najbolj jasno trditev o avtorjevih namelih. Ovoj dokumenta pogosto vsebuje važne navedke iz uvoda ali jedrnate opise, ki so dodatni dokazi o vsebini dokumenta. Včasih je treba prebrati nekaj odlomkov besedila, da potrdimo ugotovitve. Če katalogizator kljub temu še ne more določiti vsebine, si lahko pomaga z recenzijami dokumentov.

Langridgov (1989) opis procesa določanja vsebine se sklada z drugim splošnim modelom procesa določanja vsebine iz moje raziskave, pri kateremu katalogizator iz naslova dobi vtis ali grobo oceni vsebino, ki jo potrdi s pregledovanjem kazala vsebine. Lahko pa drugi deli knjig vodijo v natančnejše opredelitve vsebine knjige. Katalogizatorji iz moje raziskave uvoda/predgovora niso obravnavali kot pripomočka za identifikacijo avtorjevega namena in avtorjevega vidika tako kot Langridge (1989).

Prav tako se opis procesa določanja vsebine Arlene G. Taylor (2004) ujema z drugim splošnim modelom procesa določanja vsebine iz moje raziskave. Taylor (2004) predlaga, naj katalogizator najprej pregleda naslov, ki lahko da takojšen vtis o vsebini dokumenta, toda lahko tudi zavaja. Naslednja točka je kazalo vsebine, ki lahko pomaga razjasniti temo in identificirati podteme. Uvod služi kot pripomoček za identificiranje avtorjevega namena in avtorjevega vidika. Pregled še ostalih delov dokumenta, kot so besede ali besedne zveze, ki so tiskane v drugačnem tisku od ostalih, izvleček in drugi pa lahko potrdijo ali zavrnejo vtise, ki jih je katalogizator dobil iz pregleda naslova, kazala vsebine, uvoda in pdb.

Opis procesa določanja vsebine Arlene G. Taylor (2004) se sklada z drugim splošnim modelom procesa določanja vsebine iz moje raziskave, pri kateremu katalogizator iz naslova dobi vtis ali grobo oceni vsebino, ki jo potrdi s pregledovanjem kazala vsebine. Lahko pa drugi deli knjig, kot npr. kazalo vsebine in uvod vodijo v natančnejšo trditev vsebine knjige. Katalogizatorji iz moje raziskave uvoda/predgovora niso obravnavali kot pripomočka za identifikacijo avtorjevega namena in avtorjevega vidika tako kot Taylor (2004).

Ena izmed značilnosti, ki so jo pregledovali udeleženci te raziskave, je bila, komu je knjiga namenjena. To značilnost lahko povežemo z Langridgovim (1989) 1. vprašanjem o vsebini dokumenta: za kaj je (čemu služi): Ali je za veterinarje? Ali je za psihologe?

Farrowovo (1991) selektivno branje besedila se ujema z branjem katalogizatorjev iz te raziskave. Katalogizatorji so prav tako, kakor je napisal Farrow (1991), besedilo preleteli, pregledali selektivno z namenom iskati določene zaznavne namige. Nekateri od njih so iskali tipografske namige, npr. kaj je bilo poudarjeno, kaj je »padlo v oči«. Nekateri katalogizatorji so se usmerili na besedne namige, npr. pogostost besed.

10 POVZETEK IN ZAKLJUČEK

10.1 Povzetek

Kateri deli dokumenta so ključni pri procesu vsebinske analize pri katalogizatorjih v slovenskih visokošolskih knjižnicah?

Vsi opazovanci in pisci dnevnika so za določanje vsebine najprej pregledali naslov, vendar ni igral pri vseh enake vloge. Pri nekaterih katalogizatorjih je bil naslov edini vir za določanje vsebine knjige. Za nekatere katalogizatorje je bil naslov le začetna točka pri določanju vsebine: »prvi vtis« ali »groba ocena«. Kasneje je bila začetna ocena vsebine knjige iz naslova preverjena in razširjena še z drugimi deli knjige. S pregledovanjem dodatnih delov knjige so ti katalogizatorji potem dobili potrditev ali zavrnitev začetne ocene vsebine knjige. Nekateri katalogizatorji so iz naslova, besed v naslovu identificirali pojme in jih takoj brez dodatnega preverjanja drugih delov knjige dodelili kot gesla. Kasneje so pregledali tudi še druge dele knjig in iz njih identificirali pojme in jih dodelili kot gesla. Zdi se, kot da so ti katalogizatorji obravnavali dele knjig kot ločene dele za določanje vsebine. Osredotočali so se na identificiranje posameznih podrobnosti iz vsebine knjige in jih obravnavali kot ločene dele določanja vsebine, npr. ločen del je bil naslov, povzetek posameznega poglavja, identificiran iz naslova poglavij.

Katalogizatorji so poleg naslova pregledali tudi še podnaslov, če ga je knjiga vsebovala. Za vse katalogizatorje je bil pomemben vir določanja vsebine kazalo vsebine. Iz njega so nekateri katalogizatorji dobili potrditev začetne ocene vsebine knjige. Nekateri katalogizatorji so kazalo vsebine obravnavali kot ločeni del za določanje vsebine. Osredotočali so se na identificiranje posameznih podrobnosti iz vsebine knjige in jih obravnavali kot ločene dele določanja vsebine, npr. ločen del je bil povzetek posameznega poglavja, identificiran iz naslova poglavij. Iz kazala vsebine kot ločenega dela so identificirali pojme in jih dodelili kot gesla ali pa so identificirane pojme uporabili kot poskusna gesla, ki so jih iskali v geslovniku. Nekateri katalogizatorji so pregledovali kazalo vsebine, da bi videli, katere posameznosti in podrobnosti iz vsebine bo knjiga obravnavala.

Nekateri katalogizatorji so pregledali tudi uvod in/ali predgovor, vendar pri njih ni igral takšne vloge, kot jo ima v strokovni literaturi o vsebinski obdelavi. V strokovni literaturi je obravnavan kot pripomoček za identificiranje avtorjevega namena pisanja dokumenta in avtorjevega vidika vsebine dokumenta. Pri udeleženi katalogizatorjih ni bilo opaženo, da bi v uvodu zavestno iskali avtorjev namen pisanja.

Ena katalogizatorica je knjigo pregledovala sistematično po posameznih poglavjih. Knjigo je prelistala tako, da je šla od poglavja do poglavja z namenom, da vidi, ali poglavja dejansko sodijo v ta okvir, kot ga napoveduje naslov in posamezni naslovi v kazalu vsebine. Pri pregledovanju posameznih poglavij je identificirala podrobnejšo vsebino knjige, medtem ko je iz naslova in kazala vsebine določila splošno, osrednjo temo knjige. Druga katalogizatorica je prav tako pregledovala sistematično posamezna poglavja knjige, vendar le zaradi tega, ker knjiga ni imela kazala vsebine. Pregled posameznih poglavij ji je nadomestil kazalo vsebine.

Nekaj udeležencev raziskave je pregledalo tudi založnikovo predstavitev knjige na zadnji knjižni platnici in si z njim pomagalo določiti vsebino. Ena katalogizatorica je iz založnikove predstavitve knjige poleg naslova »grobno ocenila« vsebino knjige. Kasneje je dobila potrditev te začetne ocene iz drugih delov knjige. Nekateri katalogizatorji so iz založnikove predstavitve knjige na zadnji knjižni platnici določili pojme in jih dodelili kot gesla.

Dva katalogizatorja sta poročala o pregledovanju kazala. Nekateri katalogizatorji so na osnovi vizualnih lastnosti knjige, to je ilustracij, določili vsebino knjige. Samo ena katalogizatorica je pri določanju vsebine pregledovala bibliografijo. Prav tako je samo ena katalogizatorica pregledovala zaključek in povzetek knjige. Samo ena katalogizatorica je za določanje vsebine knjige uporabila zunanji vir, tj. spletno enciklopedijo Wikipedijo.

Kateri pristopi k določanju vsebine pri vsebinski analizi so prisotni pri katalogizatorjih v slovenskih visokošolskih knjižnicah?

Pri udeležencih raziskave je prevladoval v dokument usmerjen pristop k določanju vsebine. Katalogizatorji so večinoma določili vsebino knjig, osnovano samo na analizi knjig. Izjema je ena katalogizatorica, pri kateri je prevladoval v uporabnike usmerjen pristop k določanju vsebine.

Nekateri katalogizatorji so pri določanju vsebine poleg v dokument usmerjenega pristopa uporabili tudi pristop, ki je usmerjen v uporabnike. Prav tako so nekateri katalogizatorji poleg v dokument usmerjenega pristopa uporabili tudi pristop, ki je osredotočen na dokument. Upoštevali so namreč tudi terminologijo, s katero bi uporabnik iskal določeno knjigo. Terminologijo gesel so poskušali uskladiti z uporabnikovimi iskalnimi strategijami.

Zdi se, da sta dve katalogizatorki pri določanju vsebine upoštevali tudi pogostost pojmov. Pogostost pojmov je osnovana na Wilsonovi tretji metodi (1968), in sicer metodi razvrščanja ali štetja uporabe pojmov in referenc v dokumentu. Katalogizator ne identificira samo, kateri pojmi se pojavijo pogosto, ampak mora razumeti tudi odnose med pojmi, da bolj točno razume njihovo pogostost. V tej raziskavi ti dve katalogizatorki nista načrtno in sistematično uporabljali to metodo za določanje vsebine. Uporaba te metode se je pri njima nanašala samo

na nejasen, netočen vtis o pogostosti besed in nista resnično šteli pojme in razreševali odnosov med pojmi.

Ena katalogizatorka je samo prebrala stavek, v kateri je avtor eksplicitno nakazal svoj namen pisanja knjige, in stavek ovrednotila, da je pomemben. Ni pa bilo opaženo, da bi zavestno upoštevala avtorjev namen pri določanju vsebine.

Tri katalogizatorji so neposredno omenili dilemo izčrpnosti, tj. je število različnih pojmov, ki jih katalogizator identificira za vsebinski opis dokumenta. Bili so pred dilemo, ali določiti vse ali večino tem, ki so nastopale v knjigah, ali določiti samo osrednjo temo knjige. Prvi katalogizator je razmišljal, da če bi vsako poglavje oz. vsako temo, ki se je loteva avtor, označil oz. če bi označil samo nekatere teme, bi to bil njegov subjektivni izbor, ki pa po njegovem mnenju ne bi bil primeren. Drugi katalogizator ni vključil stranskih tem v vsebinski opis, ker niso bile primaren predmet te knjige, zato je dodelil samo geslo kot širši izraz, ki te ožje pojme vključuje. Tretji katalogizator se je odločil za izčrpno vsebinsko označevanje zaradi uporabnikov.

Katere značilnosti so ključne pri procesu vsebinske analize pri katalogizatorjih v slovenskih visokošolskih knjižnicah?

Opaženo je bilo, da so katalogizatorji omenjali sledeče značilnosti pri določanju vsebine: raziskovalne metode, intelektualni nivo, stil avtorjevega pisanja, ciljna skupina bralcev (komu je knjiga namenjena), ime založnika in zbirke, jezik, država izida, strokovno področje naročnika knjige in strokovno področje avtorja knjige. Pojem značilnosti je povzet po Wellischu (2000), ki napiše, da je značilnost vidik dokumenta, ki ni vsebina dokumenta.

Kateri so koraki in kognitivni procesi pri procesu vsebinske analize pri katalogizatorjih v slovenskih visokošolskih knjižnicah?

Pri procesu določanja vsebine so bili pri udeležencih raziskave opaženi 4 koraki: vnos podatkov, obdelava podatkov, zgostitev besedila in zaključek določanja vsebine. Potek korakov je fleksibilen tako, da koraki ne potekajo zaporedno, da se ponavljajo, da so medsebojno povezani, odvisni ali pa da potekajo hkrati.

Vnos podatkov je bil dosežen s pomočjo branja. Pri procesu določanja vsebine dokumenta je bilo pri katalogizatorjih opaženih 4 različnih tehnik branja besedila: pregledovanje besedila, iskanje namigov o določenem vidiku vsebine, hitro listanje po knjigi in branje besedila.

Naslednji korak pri procesu določanja vsebine je korak obdelave podatkov, ki ni bil tako pogosto opažen pri katalogizatorjev kot npr. korak vnosa podatkov ali zgostitve besedila. Pri koraku obdelave podatkov poteka osmislenje podatkov. Ne gre samo za videnje, opažanje informacij, ampak za preučevanje, raziskovanje, razumevanje, pojasnjevanje informacij in

odkrivanje novih odnosov med njimi. Korak obdelave podatkov obsega kognitivne procese mišljenja, sklepanja, odločanja, obnavljanja informacij iz spomina in povezovanja predhodnega znanja z vsebino knjige ter reševanja problemov.

Naslednji korak pri procesu določanja vsebine je zgostitev besedila, ki je bil opažen pri vseh udeležencih raziskave. Zgostitev besedila je zmožnost izdelati drugo (sekundarno) besedilo, ki izraža vsebino prvega besedila. Katalogizator zgosti, skrajša ves pomen primarnega besedila v jedro oz. bistvo. Zgostitev besedila je proces povzemanja vsebine večjega dela besedila. Pri procesu zgoščanja bralec skrajša veliko število specifičnih trditev v krajšo, bolj splošno trditev ali trditve, ki implicitno ali eksplicitno vključijo vsebino specifičnih trditev. Zajema kreiranje makropropozicij, ki vključujejo niz mikropropozicij, medtem ko so posamezne podrobnosti izgubljene ali zajete pod širšo trditvijo. Pri katalogizatorjih sta bili opaženi dve različni aktivnosti zgostitve besedila: povzemanje in izvlačenje oz. izluščenje.

Izvlačenje oz. izluščenje je zgostitev bolj kompleksnega razumevanja vsebine v besedo ali besedno zvezo, ki predstavlja v skrajšani obliki bolj kompleksno idejo. Katalogizatorji so izvlekli besedo ali besedno zvezo neposredno iz besedila z namenom, da ta beseda predstavlja veliko večji del besedila. Razlika med izluščanjem in izvlačenjem je ta, da pri izvlačenju katalogizator uporabi besede neposredno iz besedila dokumenta, medtem kot pri izluščanju uporabi svoje besede.

Naslednja aktivnost zgostitve besedila je povzemanje, ki vsebuje zgoščeno predstavitev primarnega besedila iz udeleženčevega razumevanja besedila v obliki stavka ali več stavkov. Predstavlja bistvene pojme, najdene v dokumentu.

V okviru koraka zgostitve besedila so bili opaženi še tile procesi: ocenjevanje vsebine knjige, potrditev ocene o vsebini knjige in ovržba ocene o vsebini knjige.

Zadnja faza pri procesu določanja vsebine je zaključek določanja vsebine. Nekateri katalogizatorji so končali z določanjem vsebine, ko so pregledali celotno knjigo ali ko niso našli več nobene nove informacije. Nekateri katalogizatorji so prenehali z določanjem vsebine, ko so pregledale pomemben del knjige (npr. kazalo vsebine). Lana (D) je končala z določanjem vsebine, ko je ponovno pregledala in prelistala celotno knjigo z namenom preveriti, ali je določila vse vidike vsebine, ki so pomembni za uporabnike. Veronika (O) (1. in 2. knjiga) je prenehala z določanjem vsebine, ko je pregledala še dodaten nepregledani del knjige z namenom ugotoviti, ali knjiga vsebuje še dodaten vidik vsebine, ki ga pri določanju vsebine ni upoštevala. Lenart (O) je pri prvi knjigi odnehal z določanjem vsebine, čeprav se mu je vsebinski opis zdel pomanjkljiv. Ni ga dokončal, ker če bi nadaljeval z določanjem vsebine, bi predolgo trajalo. Neža (D) (1. knjiga) je končala z določanjem vsebine po

ponovnem pregledovanju kazala vsebine, s katerim je preverjala, ali se vsebina knjige ujema z gesli iz kataložnih zapisih za podobne knjige. Pri tretji knjigi je končala, ko je primerjala svoja dodeljena gesla z gesli iz kataložnega zapisa za podobne knjige.

Proces določanja vsebine, kot je bil opažen pri udeležencih raziskave, se lahko posploši v dva splošna modela. Prvi splošni model odražajo 6 zgodb udeleženih katalogizatorjev, medtem ko drugi splošni model odražajo 4 zgodbe udeleženih katalogizatorjev.

Pri prvem splošnem modelu poteka določanje vsebine knjige razdrobljeno. Katalogizator vsebino celotne knjige, tj. vsebino kot celoto, obravnava kot vsoto njenih posameznih delov. Prvi splošni model procesa določanja vsebine ima dve variaciji. Pri prvi variaciji modela se katalogizator osredotoča na identificiranje vsebine posameznih delov knjige, npr. naslova knjige, posameznih poglavij. Te posamezne dele knjige pri določanju vsebine obravnava ločeno. Ločeni deli so npr. povzetki posameznih poglavij, identificirani iz naslovov poglavij v kazalu vsebine. Katalogizator pri določanju vsebine pregleda naslov in kazalo vsebine. Če knjiga ne vsebuje kazala vsebine, knjigo pregleda po posameznih poglavij. Najprej identificira pojme iz enega posameznega dela, npr. naslova, ne da bi prebral in pregledal še drugih delov knjige. Identificirane pojme iz tega pregledanega dela knjige takoj kot gesla vključi v vsebinski opis, ne da bi prebral in pregledal še drugih delov knjige. Ko konča s pregledovanjem enega dela knjige in dodeljevanjem gesel za vsebino tega pregledanega dela knjige, se loti pregledovanja drugega dela knjige, npr. kazala vsebine, iz katerega identificira pojme in jih takoj kot gesla vključi v vsebinski opis. Katalogizator posamezne dele knjige pregleda samo enkrat. Na že pregledane dele knjige se ne vrača oz. jih ne pregleduje večkrat. Katalogizator iz besedila posameznih delov knjige identificira pojme ali z besedami iz knjige ali s svojimi besedami. Posamezne pojme izrazi z eno besedo ali eno besedno zvezo in jih dodeli kot gesla. Gesla so večinoma enako formulirana kot identificirani pojmi. Če katalogizator uporablja geslovník, uporabi identificirane pojme kot poskusna gesla, s katerimi v geslovníku išče veljavna gesla. Ko pregleda vse dele knjige, ki so zanj pomembna ali ko pregleda celotno knjigo, konča z določanjem vsebine. Ko katalogizator identificira posamezne pojme, jih ali takoj dodeli kot gesla ali pa vsa gesla dodeli naenkrat, ko konča s pregledovanjem knjige in identificiranjem pojmov.

Pri drugi variaciji modela se katalogizator osredotoča na identificiranje vsebine posameznih delov vsebine knjige. Te posamezne dele vsebine knjige pri določanju vsebine obravnava ločeno. Med pregledovanjem knjige, tj. naslova, kazala vsebine, založnikove predstavitev knjige na zadnji knjižni platnici, uvoda, zaključka, povzetka, pregledovanja, listanja celotne knjige, identificira vsebino posameznega dela vsebine knjige. Ko katalogizator pregleduje

knjigo, iz besedila identificira pojme ali z besedami iz knjige ali s svojimi besedami. Posamezne pojme izrazi z eno besedo ali eno besedno zvezo in jih dodeli kot gesla. Gesla so enako formulirana kot identificirani pojmi. Očitna razlika med prvo in drugo variacijo modela je ta, da pri drugi variaciji modela katalogizator prehaja iz pregledovanja enega dela knjige na pregledovanje drugega dela knjige. Pregledovanja knjige se ne loti tako kot katalogizator pri prvi variaciji modela, ki pregleda posamezni del knjige do konca in nadaljuje z naslednjim delom knjige in se na pregledane posamezne dele knjige ne vrača. Drugi katalogizator skače med posameznimi deli, ko išče informacije o vsebini knjige. Tako lahko posamezni del knjige pregleda tudi večkrat in ne samo enkrat kot katalogizator pri prvi variaciji modela. Iz ponovnega pregledovanja posameznega dela knjige lahko identificira nove pojme. Z določanjem vsebine konča, ko ne najde več nobene nove informacije oz. ko ne najde več nobenega novega posameznega dela vsebine knjige.

Pri katalogizatorju se lahko pri določanju vsebine knjige pojavita obe variaciji prvega splošnega modela, ki se pri procesu določanja vsebine izmenjujeta.

Drugi splošni model procesa določanja vsebine odražajo 4 zgodbe udeleženih katalogizatorjev. V drugem splošnem modelu poteka določanje vsebine knjige celovito. Katalogizator najprej razume vsebino celotne knjige in se ne ukvarja s posameznimi deli vsebine.

V njem katalogizator iz naslova in pregledovanja drugih delov knjige, kot npr. založnikova predstavitev knjige na zadnji knjižni platnici ali kazalo vsebine ali pregledovanje in listanje celotne knjige, najprej razume ali dobi vtis o vsebini celotne knjige. Katalogizator lahko iz naslova in drugih delov knjige, kot npr. založnikova predstavitev knjige na zadnji knjižni platnici ali poznavanje strokovnega področja naročnika knjige, dobi prvi vtis oz. na grobo oceni splošno, okvirno vsebino celotne knjige. Iz pregledovanja dodatnih delov knjige, kot je npr. kazalo vsebine, lahko dobi za svojo oceno vsebine celotne knjige potrditev. Pri drugem splošnem modelu katalogizator torej začne z identificiranjem pojmov na nivoju vsebine celotne knjige, tj. vsebine kot celote. Najprej določi splošno, okvirno vsebino celotne knjige. Identificirane pojme izrazi v svojem razumevanju besedila s svojimi besedami v obliki stavka ali več stavkov. Katalogizator potem nadaljuje s pregledovanjem delov knjige, kot npr. uvod/predgovor, pregledovanje knjige po posameznih poglavij, pregledovanje in listanje celotne knjige ali/in ponovno pregleduje dele knjig, npr. kazalo vsebine, pregledovanje in listanje celotne knjige. S pregledovanjem novih delov knjige ali s ponovnim pregledovanjem posameznih delov knjig se razumevanje o splošni, okvirni vsebini celotne knjige spreminja in razvija v razumevanje posameznosti in nadrobnosti v vsebini celotne knjige. Katalogizator

se v tem procesu pomika iz splošne ideje o vsebini celotne knjige k bolj podrobnejšemu in preciznejšemu razumevanju vsebine celotne knjige. Iz pregledovanja novih delov knjig ali ponovnega pregledovanja posameznih delov knjig katalogizator identificira podrobnejše pojme za bolj točno opredelitev vsebine s svojimi besedami ali z besedami iz knjige v obliki ene besede ali ene besedne zveze, ki jih uporabi kot poskusna gesla, s katerimi v geslovníku ali lokalnem/vzajemnem katalogu išče veljavna gesla. Katalogizator konča z določanjem vsebine ali ko pregleda celotno knjigo ali ko ne najde več nobene nove informacije o vsebini knjige.

Primerjava obeh modelov je pokazala, da so pri prvem modelu katalogizatorji večinoma pregledali naslov in kazalo vsebine, medtem ko so pri drugem modelu katalogizatorji večinoma pregledali naslov, kazalo vsebine, uvod/predgovor in pregledali ter prelistali celotno knjigo.

Ali in kako se proces vsebinske analize pri katalogizatorjih v slovenskih visokošolskih knjižnicah razlikuje od procesov, opisanih v učbenikih in standardu ISO?

Večinoma avtorji v pregledani strokovni literaturi samo naštevajo vire informacij, ki jih katalogizator mora pregledati pri določanju vsebine dokumentov. Izjema je le Langridge (1989), ki podrobno poda navodila za vsebinsko analizo dokumenta: vire, ki jih mora katalogizator pregledati za določanje vsebine, kako jih mora pregledati in kaj sestavlja vsebino dokumentov.

Skoraj vsi avtorji v pregledani literaturi opozarjajo, da določanje vsebine samo iz naslova ni ustrezno. Katalogizatorji iz pričujoče raziskave so poleg naslova večinoma pregledali še kazalo vsebine in uvod/predgovor.

Avtorji v pregledani strokovni literaturi so skoraj enotni v tem, katere dele dokumenta je treba pregledati za določanje vsebine dokumenta. Vsi avtorji razen Lancastra (2003) poleg naslova navedejo še kazalo vsebine in predgovor/uvod. Avtorji poleg omenjenih delov navedejo še naslove poglavij in naslove podpoglavij, podnaslov, ščitni ovitek, ovoj, izvleček, kazala, bibliografijo, ilustracije, naslove ilustracij, pregledovanje celotnega besedila, zaključek, avtorja, branje nekaj odlomkov besedila, besede, besedne zveze, ki so tiskane v drugačnem tisku kot ostalo besedilo, založnikovo predstavitev dokumenta, uvodne stavke poglavij in odstavkov, avtorja, branje nekaj odlomkov besedila in besedilo. Nekateri avtorji poleg delov dokumenta navajajo še dodatne vire pri določanju vsebine, to so zunanji viri: referenčni viri, recenzije, posvet s strokovnjaki za določeno strokovno področje, bibliografije, katalogi ali drugi kataložni zapisi iz drugih podatkovnih baz za iste dokumente, ki jih katalogizator označuje po vsebini. Deweyeva decimalna klasifikacija (1996) omeni še prevzemanje zapisov

iz vzajemnih baz, kar je pogosto v pomoč, ker ti zapisi že vsebujejo gesla, klasifikacijske oznake in opombe. Podatke iz teh virov mora katalogizator preveriti s pregledovanjem dokumenta.

V pričujoči raziskavi so katalogizatorji večinoma pregledali naslov, kazalo vsebine, uvod/predgovor in pregledali ter prelistali celotno knjigo. Katalogizatorji so omenili še pregledovanje založnikove predstavitve knjige na zadnji knjižni platnici in ilustracije. Pregledovanje kazala sta omenila samo dva katalogizatorja, bibliografijo je pregledal samo eden katalogizator. V pričujoči raziskavi je ena katalogizatorka uporabila zunanji vir, tj. spletno enciklopedijo, pri določanju vsebine knjige. Ena katalogizatorka je napovedala, da bo prosila strokovnjaka za določeno strokovno področje, naj pregleda njena gesla in o njih poda svoje mnenje. Dva katalogizatorja sta uporabila druge kataložne zapise za katalogizirani dokument iz drugih katalogov. Nekateri so prevzemali zapise iz drugih baz, ki so že vsebovala gesla in klasifikacijske oznake. Vsi so podatke iz teh virov preverili s pregledovanjem dokumenta.

Ugotovitve pričujoče raziskave kažejo, da je večina katalogizatorjev označevala vsebino v korakih, kot jih predlaga mednarodni standard ISO 5963 (1996). Ti koraki so: (1) pregledovanje dokumenta in dognanje njegove vsebine, (2) identificiranje glavnih pojmov in (3) izražanje teh pojmov v izrazih sistema za vsebinsko označevanje.

Opis procesa določanja vsebine Langridga (1989) in Taylor (2004) se sklada z drugim splošnim modelom procesa določanja vsebine iz pričujoče raziskave, pri kateremu katalogizator iz naslova dobi vtis ali grobo oceni vsebino, za katero dobi potrditev v kazalu vsebine. Lahko pa drugi deli knjig, kot npr. kazalo vsebine in uvod vodijo v natančnejšo določitev vsebine knjige. Katalogizatorji iz pričujoče raziskave niso obravnavali uvoda/predgovora kot pripomočka za identifikacijo avtorjevega namena pisanja dokumenta in avtorjevega vidika vsebine dokumenta tako kot npr. Langridge (1989) in Taylor (2004).

10.2 Zaključek

Ta raziskava je razvila dva splošna modela procesa določanja vsebine z namenom razumeti proces določanja vsebine. Proces določanja vsebine sestavljajo pregledovanje fizične enote, tj. delov dokumenta, pregledovanje vsebine in koraki ter kognitivni procesi, ki se pojavljajo pri procesu vsebinske analize. Pričujoča raziskava se je osredotočala na pregledovanje delov dokumenta in korake ter kognitivne procese pri postopku vsebinske analize. Manj se je posvečala pregledovanju vsebine, predvsem katere vrste pojmov izbirajo katalogizatorji pri določanju vsebine. Zato predlagamo, da se nadaljne raziskovanje vsebinske analize usmeri na

to, katere vrste pojmov, ki so omenjeni v strokovni literaturi, katalogizatorji iščejo in identificirajo v vsebinski analizi.

Zanesljivost pričujoče raziskave je bila dosežena s triangulacijo. To pomeni, da sta bili za zbiranje podatkov uporabljeni dve različni metodi, tj. opazovanje z metodo glasnega premišljevanja in dnevnik. Ugotovitve opazovanja z metodo glasnega premišljevanja so bile potrjene z ugotovitvami metode dnevnika.

Celovito razumevanje procesa vsebinske analize je pomembno iz več razlogov. Z razumevanjem in poznavanjem, kako poteka vsebinska analiza, se lahko izboljša iskanje po vsebini v knjižničnih katalogih. Za kvaliteto iskanja po vsebini je namreč pomembno, da katalogizator določi ustrezno vsebino dokumenta. Zato je treba stremeti k nenehnemu izboljšanju vsebinske analize dokumenta. Da lahko izboljšamo vsebinsko analizo dokumenta, pa moramo bolje razumeti procese vsebinske analize.

Celovito razumevanje procesa vsebinske analize lahko pripomore k izpopolnjevanju izobraževanja katalogizatorjev, kar bi se odražalo tudi v boljšem vsebinskem opisu dokumentov v knjižničnih katalogih in s tem tudi v izboljšanju iskanja po vsebini v knjižničnih katalogih.

11 PRILOGE

Priloga 1: Vabilo k sodelovanju pri raziskavi

VABILO K SODELOVANJU PRI RAZISKAVI

Visokošolske knjižničarje, ki opravljajo vsebinsko obdelavo, vljudno vabim k sodelovanju pri svoji raziskavi. Sem Jelka Kos, študentka podiplomskega – magistrskega študija na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo na Filozofski fakulteti. V svoji raziskavi bom raziskovala *proces vsebinske analize pri katalogizaciji knjižničnega gradiva*. Ta raziskava je moje magistrsko delo. Mentorica mojega magistrskega dela je dr. Alenka Šauperl.

PREDSTAVITEV RAZISKAVE

Glavni namen katalogiziranja je omogočiti ljudem, da najdejo informacijo o knjižničnem gradivu s pomočjo knjižničnih katalogov. Naloga vsebinske obdelave, sestavnega dela procesa katalogizacije, je predstaviti vsebino dokumenta, to je o čem je dokument.

Kljub dolgi tradiciji vsebinske obdelave in kljub temu, da je postopek vsebinske analize opisan v številnih učbenikih za katalogizacijo, geslovnikih in mednarodnem standardu ISO, empirično še ni jasno, kako postopek določanja vsebine dokumentov dejansko poteka. Glede na to, da je v Sloveniji objavljenih manj učbenikov na to temo, bom v raziskavi raziskovala postopek vsebinske analize pri knjižničarjih v slovenskih visokošolskih knjižnicah.

NAMEN RAZISKAVE

Namen raziskave je raziskovati proces vsebinske analize pri visokošolskih knjižničarjih, natančneje njihove miselne procese. Razumevanje teh procesov je pomembno za načrtovanje izobraževanja prihodnjih katalogizatorjev. **Ne bom ocenjevala ali vrednotila kakovosti ali kvantitete vašega dela, ampak me zanima, kako proces določanja vsebine knjižničnega gradiva dejansko poteka.**

POSTOPKI RAZISKAVE

Podatke bom zbirala z dvema metodama. Katalogizatorji boste razdeljeni v dve skupini:

1. Pri prvi skupini bo potekalo srečanje z opazovanjem in snemanjem vašega delovnega procesa z metodo glasnega premišljevanja. Prosila vas bom, da boste pripravili vsebinski opis za tri monografije. Opazovala vas bom med vašim delom. Prosila vas bom, da boste med delom na glas govorili vaše misli in vse, kar vam bo prišlo na misel. Prosila vas bom tudi, da berete na glas dele knjig in besedila z zaslona računalnika. Celotno srečanje se bo snemalo s Screen Recorderjem. To je računalniški program, ki snema dogajanje na zaslonu (zvok in slika). To metodo vam bom podrobno opisala na začetku srečanja.
2. Druga skupina bo pisala dnevnik. Prosila vas bom, da boste med vsebinskim označevanjem treh monografij zapisovali v dnevnik svoje misli in dejanja. Jaz ne bom prisotna. To metodo vam bom podrobno opisala na začetku srečanja in dala tudi pisna navodila. Približno tri tedne kasneje se bom vrnila, da boste z mano diskutirali o rezultatih s prejšnjih srečanj.

VAŠA ZASEBNOST JE ZELO POMEMBNA

Udeležba v raziskavi je anonimna. Vašo zasebnost bom varovala. Ne bo uporabila vašega imena v raziskavi. Informacije iz raziskave bodo označene s kodo in črkami. Samo jaz bom vedela za ključ, ki kaže, katera koda gre h kateremu imenu. Ta ključ bo uničen, ko bo raziskava končana.

Ker bom zaščitila vašo zasebnost, vas bom prosila, da se strinjate, da lahko uporabim informacijo, ki jo dobim iz te raziskave na način, za katerega mislim, da je najboljši za objavo in izobraževanje.

VAŠE PRAVICE

Vaše sodelovanje v tej raziskavi je prostovoljno. Če ne želite sodelovati, ne boste za to kaznovani. Med raziskavo lahko odnehate kadarkoli. Med raziskavo bova obe z mentorico na voljo za vaša vprašanja ali komentarje.

Če želite sodelovati pri raziskavi, se prosim javite na moj elektronski naslov jelka.kos@guest.arnes.si ali pa me pokličete po telefonu 031 696 188.

Za vaše sodelovanje pri raziskavi se Vam vnaprej zahvaljujem.

ŠE NATANČNEJŠI PODATKI O MENI IN MENTORICI:

Ime raziskovalke: Jelka Kos

Naslov: Knjižnica Pravne fakultete v Ljubljani, Poljanski nasip 2, 1000 Ljubljana

Službeni tel.: 01 420 32 33

Domači tel.: 031 696 188

E-pošta: jelka.kos@guest.arnes.si

Mentor: dr. Alenka Šauperl, izr. prof.

Naslov: Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

E-pošta: alenka.sauperl@ff.uni-lj.si

V Ljubljani, 17. 2. 2007

Jelka Kos

Priloga 2: Pisna privolitev v sodelovanje pri raziskavi

Pisna privolitev v sodelovanje pri raziskavi PROCES VSEBINSKE ANALIZE PRI KATALOGIZACIJI KNJIŽNIČNEGA GRADIVA

Jaz, _____, kot udeleženec/-ka vem, da je to raziskava o procesu vsebinske analize. Je projekt magistrskega študija. Razumevanje procesa vsebinske analize je pomembno za načrtovanje izobraževanja prihodnjih katalogizatorjev.

Strinjam se, da si bom vzel/-a potreben čas za zbiranje podatkov (približno eno uro za vprašalnik in 2–3 ure za vsako od dveh srečanj). Postopek raziskave zahteva več stvari:

1. Odgovoriti na vprašalnik
2. Opazovanje mene med vsebinsko obdelavo, medtem ko bom bral/-a na glas in premišljeval/-a na glas ali pisanje dnevnika med vsebinsko obdelavo, v katerem si bom zapisoval/-a svoje misli in dejanja.
3. Približno en teden po prvem srečanju bom na drugem srečanju diskutiral/-a z raziskovalcem o ugotovitvah s srečanja opazovanja ali ugotovitvah pisanja dnevnika.
4. Opravi/-a bom kratek intervju z raziskovalcem, če bo potrebno kakršnokoli pojasnjevanje.

Vem, da je kakršnakoli informacija o moji identiteti v tej raziskavi zaupna. Samo raziskovalec bo poznal mojo identiteto. Rezultati raziskave niso zaupni in raziskovalec jih lahko uporabi in izda, seveda pod pogojem, da nobena informacija ne bo razkrila moje identitete ali identitete knjižnice.

Imel/-a sem priložnost, da sem spraševal/-a o tej raziskavi in tudi dobil/-a na njih odgovore.

Prebral/-a sem informacije v tej pisni privolitvi in se strinjam, da bom sodeloval/-a v tej raziskavi. Razumem tudi, da bom dobil/-a eno kopijo izjave, potem ko jo podpišem.

Datum _____

Podpis udeleženca _____

Strokovni bibliotekarski izpit (Leto)	Pridobitev licence za vzajemno katalogizacijo (Leto)
--	---

---

3. Prosim, navedite tečaje, za katere menite, da so vas pripravili za delo vsebinske obdelave. Kdo so bili predavatelji teh tečajev?

Priloga 4: Navodila za opazovanje z metodo glasnega premišljanja

NAVODILA ZA OPAZOVANJE Z METODO GLASNEGA PREMIŠLJEVANJA

Prosim vas, da vsebinsko obdelate tri monografske publikacije. Če ponavadi opravljate opisno katalogizacijo hkrati z vsebinsko obdelavo, bo opazovanje z metodo glasnega premišljanja vključevalo vaš celoten delovni proces: opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo monografskih publikacij. Čeprav raziskujem vsebinsko obdelavo, je pri tistih knjižničarjih, ki opravljajo oboje, smiselno zapisovati oboje in ju ne ločevati, ker je to običajni delovni postopek.

Obdelujte knjige tako kot običajno delate, kot če ne bi bili opazovani in ne bi sodelovali v raziskavi. Želim opazovati vaš delovni proces, tako kot ponavadi poteka. Zato prosim, da se pred opazovanjem ne pripravljate posebej na obdelavo teh monografskih publikacij: npr. da bi predhodno knjige pregledovali ali o njih kaj iskali. Namen raziskave je razložiti proces vsebinske analize, kako ta dejansko poteka v vsakdanjosti. Ni moj namen ocenjevanje ali vrednotenje kakovosti ali kvantitete vašega dela. Tudi primerjava vašega postopka s postopki drugih ni smiselna, saj doslej še ni bilo dokazano, da bi obstajal pravilni postopek vsebinske obdelave.

Prosim, da monografske publikacije sami izberete med tistimi, ki so vam dodeljene za vsebinsko obdelavo. Izbrano gradivo za vsebinsko obdelavo mora biti monografska publikacija, ne sme biti kontinuirani vir (serijska publikacija ali integrirni vir), ne leposlovje in mora biti namenjena odraslim.

Prosim, da izberete takšno gradivo, ki še nima določenih predmetnih oznak v slovenščini in ne v kakršnemkoli tujem jeziku in ne določenih klasifikacijskih vrstilcev klasifikacijskega sistema, ki ga uporabljate v knjižnici. Če najdete kakšno v slovenskem jeziku v zapisu CIP, ki še nimajo določenih predmetnih oznak, je tudi v redu.

Medtem ko boste pripravljali vsebinski opis za tri monografije, prosim, da na glas govorite vse svoje misli in aktivnosti v zvezi z obdelavo. V svoji raziskavi želim čimbolj izčrpno, natančno opisati in raziskati postopek vsebinske obdelave. Zato vas prosim, da na glas govorite svoje misli in aktivnosti v zvezi z obdelavo, podrobno, korak za korakom, vse vaše misli, tehtanja, tuhtanja, odločitve in aktivnosti, kaj počnete in kaj premišlujete, kaj ugotovite

in natipkate, kaj preberete in se odločite. Npr. katere spletne strani odpirate ali pa da prelistavate, pregledujete knjigo, da berete dele knjige, katere dele knjig berete, kaj iščete po spletnih straneh ...). Na glas govorite tudi besedila, ki jih berete iz knjige in besedila z zaslona računalnika.

Celotno srečanje se bo snemalo z računalniškim programom Screen Recorder. To je program, ki snema dogajanje na zaslonu računalnika (zvok in slika). Pred opazovanjem ga bom inštalirala na vaš računalnik. Po končanem srečanju ga bom tudi odstranila. Na obleko boste imeli pripet prostoročni mikrofoni. Srečanje bom še dodatno snemala z diktafonom (ki bo na mizi pred vami), če bi slučajno nastopile tehnične težave pri delu z računalniškim programom Screen Recorder. Jaz vas bom opazovala med vašim delom (sedela bom za vami) in si v zvezek zapisovala vaše aktivnosti itd.

Prosim, da fotokopirate naslovne strani monografskih publikacij, ki jih vsebinsko obdelujete. Približno tri tedne kasneje vas bom obiskala, da se o rezultatih tudi pogovoriva, da mi pojasnite morebitna nejasna mesta.

Za dodatne napotke sem vam vedno na voljo: moja tel. št. je 031 696 188, e-poštni naslov: jelka.kos@guest.arnes.si

Hvala za vaše sodelovanje.

Jelka Kos

Priloga 5: Navodila za pisanje dnevnika

NAVODILA ZA PISANJE DNEVNIKA

Prosim vas, da vsebinsko obdelate tri monografske publikacije. Če ponavadi opravljate opisno katalogizacijo hkrati z vsebinsko obdelavo, si prosim zapisujte vaš celoten delovni proces: opisno katalogizacijo in vsebinsko obdelavo monografskih publikacij. Čeprav raziskujem vsebinsko obdelavo, je pri tistih knjižničarjih, ki opravljajo oboje, smiselno zapisovati oboje in ju ne ločevati, ker je to običajni delovni postopek.

Zapisujte si vaš delovni proces, tako kot običajno poteka oz. delajte tako kot ponavadi, kot če ne bi pisali dnevnika in ne bi sodelovali v raziskavi. Zato prosim, da se pred pisanjem dnevnika ne pripravljate posebej na obdelavo teh monografskih publikacij: npr. da bi predhodno knjige pregledovali ali o njih kaj iskali. Namen raziskave je razložiti proces vsebinske analize, kako ta dejansko poteka v vsakdanjosti. Ni moj namen ocenjevanje ali vrednotenje kakovosti ali kvantitete vašega dela. Tudi primerjava vašega postopka s postopki drugih ni smiselna, saj doslej še ni bilo dokazano, da bi obstajal pravilni postopek vsebinske obdelave.

Prosim, da monografske publikacije sami izberete med tistimi, ki so vam dodeljene za vsebinsko obdelavo. Izbrano gradivo za vsebinsko obdelavo mora biti monografska publikacija, ne sme biti kontinuirani vir (serijska publikacija ali integrirni vir), ne leposlovje in mora biti namenjena odraslim.

Prosim, da izberete takšno gradivo, ki še nima določenih predmetnih oznak v slovenščini in ne v kakršnemkoli tujem jeziku in ne določenih klasifikacijskih vrstilcev klasifikacijskega sistema, ki ga uporabljate v knjižnici. Če to ni možno (če trenutno nimate tega na voljo), izberite tiste monografske publikacije, ki že imajo določene predmetne oznake v tujem jeziku (npr. če zapise prevzimate iz OCLC WorldCat ali COBISS.NET). Če pa najdete kakšno v slovenskem jeziku v zapisu CIP, ki še nimajo določenih predmetnih oznak, je tudi v redu.

Medtem ko boste pripravljali vsebinski opis za tri monografije, prosim, da zapisujete vse svoje misli in aktivnosti v zvezi z obdelavo v zvezek ali pa na liste papirja. V svoji raziskavi želim čimbolj izčrpno, nadrobno opisati in raziskati postopek vsebinske obdelave. Zato vas prosim, da si natančno in podrobno zapisujete, korak za korakom, vse vaše misli, tehtanja,

tuhtanja, odločitve in aktivnosti v dnevnik, kaj počnete in kaj premišlujete, kaj ugotovite in natipkate, kaj preberete in se odločite. Npr. katere spletne strani odpirate ali pa da prelistavate, pregledujete knjigo, da berete dele knjige, katere dele knjig berete, kaj iščete po spletnih straneh ...). Zapisujte si tudi besedila, ki jih berete iz knjige in besedila z zaslona računalnika. Prosim, da si zapisujete celoten miselni tok in aktivnosti pri obdelavi knjig. Primer: »Pred sabo imam knjigo z naslovom Zakaj ljudje ubogamo zakone? Knjigo pregledujem, jo prelistavam. Knjigo obrnem in berem besedilo na ovitku knjige, v dnevnik si zapišem, točno besedilo, kaj sem brala ... piše, da ljudje ubogamo zakone ne zaradi strahu pred kaznovanjem, ampak zaradi spoštovanja do zakonov ... Kako bi oblikovala predmetno oznako? Uboganje zakonov, ne, upoštevanje zakonov mogoče izpolnjevanje zakonov? Ali obstajajo te predmetne oznake v geslovniku? Moram preveriti v geslovniku itd.«

Prosim, da fotokopirate naslovne strani monografskih publikacij, ki jih vsebinsko obdelujete. Ko boste končali z dnevnikom, mi prosim sporočite, da bom prišla po dnevnik in po fotokopije naslovnih strani monografskih publikacij. Približno tri tedne kasneje vas bom obiskala, da se o dnevniku tudi pogovoriva, da mi pojasnite morebitna nejasna mesta.

Za dodatne napotke sem vam vedno na voljo: moja tel. št. je 031 696 188, e-poštni naslov: jelka.kos@guest.arnes.si

Hvala za vaše sodelovanje.

Jelka Kos

12 LITERATURA

1. Albrechtsen, H. (1993). Subject analysis and indexing: From automated indexing to domain analysis. *The indexer*, 18 (4), 219–224.
2. Anderson, J. D. (1995). Organization of knowledge. V J. Feather, P. Sturges (Ed.), *International encyclopedia of information and library science* (str. 336–353). London, New York: Routledge.
3. Banič, T., Berčič, B., Filo, B. & Veselko, M. (1987). *Osnove knjižničarstva* (1. natis). Ljubljana: Posebna izobraževalna skupnost za kulturo.
4. Banič, T., Kovač T. & Vrhovšek, D. (1994). *Vsebinska obdelava v vzajemnem katalogu: Navodila za oblikovanje predmetnih oznak: Delovno gradivo*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
5. Beghtol, C. (1986). Bibliographic classification theory and text linguistic: aboutness analysis, intertextuality and the cognitive act of classifying documents. *Journal of Documentation*, 42 (2), 84–113.
6. Broughton, V. (2004). *Essential classification*. London: Facet.
7. Brown, A. G. (1986). *An Introduction to Subject Indexing* (2nd ed.). London: Clive Bingley.
8. Bruza, P. D., Song, D. W., Wong, K. F. (2000). Aboutness from a commonsense perspective. *Journal of the American Society for Information Science*, 51 (2), 1090–1105.
9. Bryman, A. (2001). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
10. Chan, L. M. (1994). *Cataloging and classification* (2nd ed.). New York [etc.]: McGraw-Hill.
11. Dahlberg, I. (1978). A referent-oriented concept. *International classification*, 5 (3), 142–151.
12. Dahlberg, I. (1981). Conceptual definitions for INTERCONCEPT. *International classification*, 8 (1), 16–22.
13. *Delovno gradivo VIII za Bibliotekarski terminološki slovar: [obseg 5057 gesel]* (2005). Ljubljana: Bibliotekarska terminološka komisija.
14. Dewey, M. (1996). *Dewey decimal classification and relative index. Vol. 1, Introduction, tables* (21st ed.). Albany (N. Y.): Forest Press.
15. Endres-Niggemeyer, B. (1998). *Summarizing information*. Berlin [etc]: Springer.

16. Endres-Niggemeyer, B., Maier, E. & Sigel, A. (1995). How to implement a naturalistic model of abstracting: Four core working steps of an expert abstractor. *Information Processing & Management*, 31 (5), 631–674.
17. Ericsson, K. A. & Simon, H. A. (1993). *Protocol analysis: Verbal reports as data*. Cambridge, MA: The MIT Press.
18. Eysenck, M. W. & Keane, M. T. (2000). *Cognitive psychology: A student's handbook* (4th ed.). Hove: Psychology Press.
19. Farrow, J. F. (1991). A cognitive process model of document indexing. *Journal of documentation*, 47 (2), 149–166.
20. Ferl, T. E., Millsap, L. (1991). *Subject cataloging: A how-to-do-it workbook*. New York, London: Neal-Schuman.
21. Foskett, A. C. (1988). *The subject approach to information*. (4th ed., [reprinted]). London: Clive Bingley, Hamden: Linnet Books.
22. Foskett, A. C. (1996). *The subject approach to information* (5th ed.). London: Library Association.
23. Fugmann, R. (1993). *Subject analysis and indexing: theoretical foundation and practical advice*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.
24. Gorman, G. E. (1998). *Qualitative research for the information professional: A practical handbook*. London: Library Association Publishing.
25. Hjørland, B. (1992). The concept of »subject« in information science. *Journal of Documentation*, 48 (2), 172–200.
26. Hjørland, B. (1997). *Information Seeking and Subject Representation: an Activity-theoretical approach to information science*. Westport, Connecticut, London: Greenwood Press.
27. Hjørland, B. (2001). Towards a theory of aboutness, subject, topicality, theme, domain, field, content and relevance. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 52 (9), 774–778.
28. Hjørland, B. & Albrechtsen, H. (1995). Toward a new horizon in information science: domain-analysis. *Journal of the American Society for Information Science*, 46 (6), 400–425.
29. Hjørland, B & Kyllèsbech Nielsen, L. (2001). Subject access points in electronic retrieval. *ARIST*, 35, 249–298.
30. Hovi, I. (1989). The cognitive structure of classification work. V Kosskiala, S. & Launo, R. (Ed.), *Information, Knowledge, Evolution: Proceedings of the forty-fourth*

- FID Congress Held in Helsinki, Finland, 28 August - 1 September, 1988* (str. 121–132). Amsterdam: North Holland.
31. Hutchins, W. J. (1978). The concept of »aboutness« in subject indexing. *Aslib proceedings*, 30 (5), 172–181.
32. Iivonen, M., Kivimaki, K. (1998). Common entities and missing properties: Similarities and differences in the indexing of concepts. *Knowledge organization*, 3 (25), 90–102.
33. Jeng, L. H. (1996). Using verbal reports to understand cataloging expertise: Two cases. *Library of Research Technology and services*, 40 (4), 343–358.
34. Lancaster, F. W. (1998). *Indexing and abstracting in theory and practice* (2nd ed.). Champaign Illinois: University of Illinois, Graduate School of Library and Information Science.
35. Lancaster, F. W. (2003). *Indexing and abstracting in theory and practice* (3rd ed.). London: Facet Publishing.
36. Langridge, D. W. (1989). *Subject analysis: principles and procedures*. London [etc.]: Bowker-Saur.
37. Ledinek, S. (1961). Dokumentacija in knjižničarstvo. *Knjižnica*, 5 (1–4), 26–38.
38. Ludvik, D. (1947). *Abecedni stvarni katalog: Skripta po predavanjih na bibliotekarskem tečaju MP LRS od januarja do maja 1947*. Ljubljana: [s. n.]. Tipkopolis.
39. Mai, J.-E. (2000a). Deconstructing the indexing process. *Advance in librarianship*, 23, 269–298.
40. Mai, J.-E. (2000b). *The subject indexing process: an investigation of problems in knowledge representation*. Doktorska disertacija. Austin, Texas: [Mai, J.-E.]. Pridobljeno s spletne strani 22. 2. 2005
http://individual.utoronto.ca/jemai/Papers/2000_PhDdiss.pdf
41. Mai, J.-E. (2001). Semiotics and indexing: An analysis of the subject indexing process. *Journal of Documentation*, 57 (5), 591–622.
42. Mai, J.-E. (2005). Analysis in indexing: Document and domain centered approaches. *Information Processing and Management*, 41 (3), 599–611.
43. Maron, M. E. (1977). On indexing, retrieval and the meaning of about. *Journal of the American Society for Information Science*, 28 (1), 38–43.
44. Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

45. Molina, M. P. (1995). Documentary abstracting: Toward a methodological model. *Journal of the American Society for Information Science*, 46 (3), 225–234.
46. Musek, J. (2005). *Predmet, metode in področja psihologije*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
47. Musek, J., Pečjak, V. (2001). *Psihologija*. Ljubljana: Educy.
48. Olson, H. A., Boll, J. J. (2001). *Subject analysis in online catalogs* (2nd ed.). Englewood, Colo.: Libraries Unlimited.
49. Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3rd ed.). Thousand Oaks: SAGE.
50. Pečjak, V. (1977). *Psihologija spoznavanja* (2., popravljena in dopolnjena izd.) Ljubljana: DZS.
51. Pirjevec, A. (1940). *Knjižnice in knjižničarsko delo*. V Celju: Družba sv. Mohorja.
52. Podpac, J. (1963). O odnosih med bibliotekarstvom in dokumentacijo. *Knjižnica*, 7 (1–2), 1–14.
53. Powell, R. (1986). *Basic research methods for librarians*. Norwood: Ablex.
54. Rothman, J. (1974). Index, indexer, indexing. V A. Kent et al. (Ed.), *Encyclopedia of library and information science. Vol. 11, Hornbook to information* (str. 286–299). New York: Marcel Dekker.
55. Sapač, I. (1984). Seznam katalogov in kartotek v Univerzitetni knjižnici Maribor. *Knjižnica*, 28 (1–2), 94–115.
56. Saye, J. D. & Bohannon, A. J. (2000). *Manheimer's cataloging and classification* (4th ed., rev. and expanded). New York, Basel: Marcel Dekker.
57. *SIST ISO 5963 (1996). Dokumentacija – metode pregledovanja dokumentov, določanje njegove vsebine in indeksirnih izrazov* (1. izd.). [Ljubljana]: Slovenski inštitut za standardizacijo.
58. *SIST ISO 5964 (1996). Dokumentacija – smernice za zasnovo in razvoj večjezičnih tezavrov* (1. izd.). [Ljubljana]: Slovenski inštitut za standardizacijo.
59. *SIST ISO 2788 (1996). Dokumentacija – smernice za zasnovo in razvoj enojezičnih tezavrov* (1. izd.). [Ljubljana]: Slovenski inštitut za standardizacijo.
60. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2005). Ljubljana: DZS.
61. Soergel, D. (1985). *Organizing information: Principles of data base and retrieval systems*. San Diego [etc.]: Academic Press.
62. *Splošni slovenski geslovník: Navodila za predmetno označevanje knjižničnega gradiva in geslovník* (1. izd.) (2002). V Ljubljani: Narodna in univerzitetna knjižnica.

63. Sternberg, R. J. (1999). *Cognitive psychology* (2nd ed.). Fort Worth [etc.]: Harcourt Brace.
64. Svenonius, E. (1994). Access to nonbook materials: The limits of subject indexing for visual and aural languages. *Journal of the American Society for Information Science*, 45 (2), 600–606.
65. Šauperl, A. (1999). *Subject determination during the cataloging process*. Doktorska disertacija. Chapel Hill: University of North Carolina.
66. Šauperl, A. (2000). *Klasifikacija knjižničnega gradiva: Učbenik za študentke in študente bibliotekarstva*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo.
67. Šauperl, A. (2002). *Subject determination during the cataloging process*. Lanham, MA: Scarecrow Press.
68. Šauperl, A. (2005a). Subject cataloging process of Slovenian and American catalogers. *Journal of Documentation*, 61 (6), 713–734.
69. Šauperl, A. (2005b). Kvalitativne raziskovalne metode. V A. Šauperl (Ur.), *Raziskovalne metode v bibliotekarstvu, informacijski znanosti in knjigarstvu* (str. 149–162). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.
70. Šauperl, A., & Saye, J. D. (1998). Subject determination during the cataloging process. In E. K. Jacob (Ed.), *Proceedings of the 9th ASIS SIG/CR Classification Research Workshop, Held at the 61st ASIS Annual Meeting, October 25-29, 1998, Pittsburgh, Pennsylvania* (str. 119–138). Silver Spring, MD: American Society for Information Science.
71. Šmalc, L., Kermauner, D. (1953). *Abecedni stvarni katalog: (Osnutek pravilnika)*. Ljubljana: Društvo bibliotekarjev Slovenije.
72. Taylor, A. G. (2004). *The organization of information* (2nd ed.). Westport, London: Libraries Unlimited.
73. Taylor, A. G. (2006). *Introduction to cataloging and classification* (10th ed.). Westport: Libraries Unlimited.
74. Taylor, A. G. & Miller, D. P. (2000). *Wynar's introduction to cataloging and classification* (9th ed.). Englewood, Colo.: Libraries Unlimited.
75. Todd, R. J. (1992). Academic indexing: What's it all about? *The indexer*, 18 (2), 101–104.
76. *Univerzalna decimalna klasifikacija* (1967) (slovenska skrajšana izd.). Ljubljana: Centralna tehnična knjižnica.

77. *Univerzalna decimalna klasifikacija. Abecedni register* (1971). Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica.
78. *Univerzalna decimalna klasifikacija. Zv. 2, Abecedni register* (1994) (slovenska skrajšana izd., 2., spremenjena in dopolnjena izd.). Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica.
79. *Univerzalna decimalna klasifikacija. Zv. 1, Tablice* (1982 [i.e. 1983]) (slovenska skrajšana izd., 2. spremenjena in dopolnjena izd.). Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica.
80. *Univerzalna decimalna klasifikacija. Zv. 1, Tablice* (1991) (slovenska skrajšana izd., 3. spremenjena in dopolnjena izd.). Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica.
81. *Univerzalna decimalna klasifikacija: Priročnik* (2006). V Ljubljani: Narodna in univerzitetna knjižnica.
82. Urbanija, J. (1996). *Metodologija izdelave tezavra*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo
83. Van Someren, M. W., Barnard, Y. F., & Sandberg, J. A. C. (1994). *The think aloud method: A practical guide to modelling cognitive processes*. London: Academic Press. Pridobljeno 20. 1. 2005 s spletne strani <http://staff.science.uva.nl/~maarten/Think-aloud-method.pdf>
84. *Vsebinska obdelava v vzajemnem katalogu. Predmetne rubrike: Sezname in navodila za oblikovanje* (1997). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
85. Wellisch, H. H. (2000). *Glossary of terminology in abstracting, classification, indexing, and thesaurus construction* (2nd ed.). New York: American Society of Indexers.
86. Wilson, P. (1968). *Two kinds of power: An essay on bibliographical control*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
87. Wynar, B. S., Taylor, A. G. (1985). *Introduction to cataloging and classification* (7th ed.). Littleton: Libraries Unlimited.

IZJAVA

Izjavljam, da je magistrsko delo v celoti moje avtorsko delo.

Jelka Kos